

Lev Tolsztoj

Mesék

FORDÍTOTTA

ÁPRILY LAJOS

HONTI REZSŐ

MÁNDY STEFÁNIA

SZÓLLÓSY KLÁRA

TARTALOM

MESEK

AZ „ÚJ ÁBÉCÉ” MESÉI

A KISMADÁR
HÁROM MEDVE
SZEMJON BÁTYA ELBESZÉLI, HOGY MI TÖRTÉNT VELE AZ ERDŐBEN
A TEHÉN
FILIPOK

AZ „ELSŐ OROSZ OLVASÓKÖNYV” MESÉI

A HANGYA ÉS A GALAMB
A TALÁLT GYERMEK
A NÉNI ELMESÉLI, HOGYAN TANULT MEG VARRNI
AZ OROSZLÁN ÉS AZ EGÉR
A TŰZOLTÓ-KUTYÁK
EGY KISFIÚ ELMESÉLI, HOGY NEM VITTÉK EL ŐT A VÁROSBA
A HAZUG FIÚ
A SZAMÁR ÉS A LÓ
EGY FIÚ ELBESZÉLI, HOGYAN LEPTÉ MEG AZ ERDŐBEN A VIHAR
A CSÓKA ÉS A GALAMBOK
A PARASZT ÉS AZ UBORKÁK
AZ ÖREG NAGYAPÓ MEG AZ UNOKÁJA
EGY KISFIÚ ELMESÉLI, HOGYAN FEDEZTE FEL A MÉHKIRÁLYNŐKET NAGYAPÓNAK
A TŰZ
AZ ELEFÁNT
LIPUNYUSKA
A FARKAS ÉS AZ ÖREGASSZONY
A MACSKAKÖLYÖK
A TANULT FIÚ
HOGY TANULTÁK MEG A BOKHARAIK A SELYEMHERNYÓTENYÉSZTÉST
HOGY ÁRULTA EL MAGÁT A TOLVAJ
A BATYU
A CSONTOCSKA
A KÉT KERESKEDŐ
EGY PARASZT ELBESZÉLI, MIÉRT SZERETI A BÁTYJÁT
HOGY LÖTTEM AZ ELSŐ NYULAT
A BALGA
SZVJATOGOR VITÉZ

„MÁSODIK OROSZ OLVASÓKÖNYV” MESÉI

A KISLÁNY ÉS A GOMBÁK
MILYEN A FÜVÖN A HARMAT
AZ ÖNMŰKÖDŐ MALOM
HOGY TAKARÍTOTTA EL A PARASZT A KÖVET
SAT ÉS DON
A SZUDOMA
A KERTÉSZ ÉS A FIAI
A BAGOLY ÉS A NYÚL
A SAS
A KACSA ÉS A HOLD
A MEDVE A SZEKÉREN
A FÜZFAVESSZŐ
EGÉR A MAGTÁR ALATT
HOGY TANÍTIÁK FIAIKAT A FARKASOK
A NYULAK ÉS A BÉKÁK
A NÉNI MESÉJE SZELÍDÍTETT VEREBÉRŐL, A KIS MITUGRÁSZRÓL
HÁROM KALÁCS MEG EGY PEREC
NAGY PÉTER ÉS A MUZSIK
A VESZETT KUTYA
AZ OROSZLÁN ÉS A KISKUTYA
AZ EGYENLŐ ÖRÖKSÉG
AZ APA ÉS A FIAI
VOLGA ÉS VAZUZA
AZ ARANYHAJÚ KIRÁLYLEÁNY

A SÓLYOM ÉS A KAKAS
A SAKÁLOK ÉS AZ ELEFÁNT
A GÉM, A HALAK ÉS A RÁK
NAGYBÁTYÁM ÍGY BESZÉLT A LOVAGLÁSÁRÓL
A SÜNDISZNÓ ÉS A NYÚL
A KÉT TESTVÉR
A NAGY SIKLÓKÍGYÓ
A VERÉB ÉS A FECSKÉK
A CÁPA
JERMAK
SZUHMAN

A „HARMADIK OROSZ OLVASÓKÖNYV” MESÉI

A CÁR MEG A SÓLYOM
A HÁZI SZAMÁR MEG A VADSZAMÁR
A NYÚL MEG A VADÁSZKUTYA
A SZARVAS
A VAK ÉS A TEJ
A SZÜRKE NYÚL
A FARKAS MEG AZ ÍJ
HOGY OSZTOTTA EL A PARASZT A LIBÁKAT
A VÉNEMBER ÉS A HALÁL
AZ OROSZLÁN ÉS A RÓKA
AZ IGAZSÁGOS BÍRÓ
A SZARVAS ÉS A SZŐLŐSKERT
AMIKOR APÁM KATONA VOLT
BULKA
BULKA ÉS A VADKAN
MILTON ÉS BULKA
A TEKNŐSBÉKA
BULKA ÉS A FARKAS
MI TÖRTÉNT BULKÁVAL PJATYIGORSZKBAN
BULKA ÉS MILTON VÉGE
MADARAK A HÁLÓBAN
VOLGA VITÉZ

A „NEGYEDIK OROSZ OLVASÓKÖNYV” MESÉI

A CÁR ÉS AZ ING
A NÁD ÉS AZ OLAJFA
A KÉT JÓ BARÁT
AZ UGRÁS
A FARKAS ÉS A BÁRÁNY
AZ OROSZLÁN, A FARKAS ÉS A RÓKA
A CÁR ÚJ RUHÁJA
AZ OROSZLÁN, A SZAMÁR ÉS A RÓKA
HOGY MOZDULNAK EL A FÁK
A TEHÉN ÉS A BAKKECSKE
A HOLLÓ ÉS A HOLLÓFIK
A PARASZT ÉS A VÍZISZELLEM
A HOLLÓ ÉS A RÓKA
A KAUKÁZUSI FOGOLY
MIKULUSKA SZELJANYINOVICS

ELBESZÉLÉSEK

ADDIG OLTSD A TŰZET, MÍG NEM KÉSŐ
A KISLÁNYOK OKOSABBAK AZ ÖREGEKNÉL
A TYÚKTOJÁSNYI ROZSSZEM
A GYERTYA
MESE BOLOND IVANRÓL MEG KÉT BÁTYJÁRÓL: VITÉZ SZEMJONRÓL ÉS POTROHOS TARASZRÓL MEG
A KUKA HÜGUKRÓL, MALANYÁRÓL, AZ ÖREG ÖRDÖGRŐL MEG A HÁROM ÖRDÖGFIÓKÁRÓL
JEMELJAN ÉS A DOB

MESEK

AZ „ÚJ ÁBÉCÉ” MESÉI

Egy vak ember hazafelé ment. Éjszaka volt. A vak lámpást tartott maga előtt. Milyen buta vak ember ez, lámpást is visz maga előtt - pedig hát vak, mit ér neki az a lámpás?

Pedig kellett neki az a lámpás, azért kellett, hogy aki lát, le ne verje a lábáról.

*

Két paraszt hajtott az úton, az egyik a város felől, a másik a város felé. A két szán egymásba akadt. - Adj utat, sietnem kell a városba! - kiáltja az egyik. - Adj utat te, sietnem kell hazafelé! - kiáltja a másik. Sokáig civakodtak. Meglátta őket egy harmadik paraszt és így szólt: - Akinek sietős a dolga, *az* menjen vissza.

*

Két kakas a szemétdombon verekedett. Egyik erősebb volt, megverte a másikat és elűzte a szemétdombról. Összegyűlt a tyúksereg a kakas körül s magasztalni kezdte. De a kakas azt akarta, hogy a szomszéd udvaron is hírt halljanak erejéről és dicsőségéről.

Felrepült a csűrre, csattogtatta szárnyát s hangos kukorékolásba kezdett: - Ide nézzetek mind reám, legyőztem a másik kakast! Nincsen nálamnál erősebb kakas a világon!

Végére sem ér a kukorékolásnak, lecsap egy sas, karma közé kapja s elviszi s sasfészekbe.

*

Kezdett rosszra fordulni az egerek sorsa a kandúr miatt. Kettőt-hármat mindennap széttépett közülük. Összegyűltek az egerek s tanácskozni kezdtek: hogy tudnának megszabadulni a kandúrtól. Tanácskoztak, tanácskoztak, de semmit sem tudtak kieszelni.

Akkor megszólalt az egyik egér:

- Megmondom én nektek, hogy lehetne a kandúrtól megmenekülni. Azért pusztulunk mi, mert nem vesszük észre, mikor közeledik. Csengőt kell kötni a kandúr nyakára, hogy csengessen. Aztán valahányszor közeledik felénk, meghalljuk a hangot és elmenekülünk.

- Ez nagyon jó volna - mondta egy vén egér -, csak hogy valakinek fel is kell kötnie azt a csengőt a kandúrra. Ezt jól kieszelted, de most már kösd is fel a csengőt a kandúr nyakára, megköszönjük szépen.

*

Vaszjának volt négy kopejkája. Elment a boltba és szajkát¹ vett; odaadták neki a visszajáró kopejkát. Elindult haza. - Add nekem, Krisztus nevében! - mondta egy koldus. Vaszja sajnálta odaadni a szajkát. A megmaradt kopejkát adta neki. Aztán megszánta a koldust. Visszafordult és odaadta a szajkát is.

*

¹ Búzakenyér fajta.

Két patkány egy tojást talált. Meg akartak osztzkodni rajta, hogy megegyék, s hát meglátják: jön suhogva a varjú s el akarja vinni a tojásukat. Gondolkozik a két patkány, hogy tudná a varjú elől azt a tojást eltüntetni. Vigyék? - nem lehet megfogni; gurítsák? - még eltörhetnék. Lám, mit határoztak: egyik a hátára feküdt és a tojást lába közé fogta, a másik meg húzni kezdte társát a farkánál fogva s mint egy szánon, behúzták a padló alá tojásukat.

*

Elment a kiséger sétálni, járkált az udvaron, s aztán visszament az anyjához.

- No, anyám, két állatot láttam. Az egyik rettenetes, a másik jó állat.

Azt mondja az anyja:

- Mondd el, hogy milyenek voltak.

Felelte a kicsi egér:

- Az a rettenetes ott járt az udvaron: fekete a lába, piros búb a fején, a két szeme dülledt és az orra horgas. Mikor elmentem mellette, kitátotta torkát, megemelte lábát és olyan hangosan kezdett kiabálni, hogy én azt sem tudtam nagy ijedtségemben, merre meneküljek.

- Az a kakas - mondotta az öreg egér. - Senkit sem bánt, attól ne félj. Hát a másik állat?

- A másik a napon feküdt, sütkérezett. Nyaka fehér, lába sima, szürke; nyalogatja fehér mellét, egy kicsit mozgatja a farkát s rám néz.

Azt mondja az öreg egér:

- Te kis buta, te kis buta. Hiszen az a kandúr.

*

A farkas felfalta a juhot. A parasztok kézre kerítették a farkast és elkezdték verni. A farkas így szólt: - Azért kínoztok, mert szürke vagyok. - Nem azért, mert szürke vagy, hanem mert felfaltad a juhot - felelték a parasztok.

*

Almafákat ültetett egy öregember. Azt kérdezték tőle: - Mit érnek már neked ezek az almafák? Sok idő eltelik, míg almát teremnek, nem eszel te abból. Felelte az öreg: - Ha én nem eszem, mások esznek, s hálával gondolnak reám.

*

Két paraszt elment vadászni. Az egyik leereszkedik egy szakadékba s felkiáltja a másiknak: - Gyere hamar, medvét fogtam! - Húzd ki ide azt a medvét! - Nem húzom én! - Akkor gyere ide magad! - De nem ereszt el, meg akar enni.

*

Erdő mellett járt a juhnyáj, s két kisbárány eltávolodott a nyájról. Mondta az öreg juh: - Ne rosszalkodjatok, báránykák, még pórul járhattok!

A farkas pedig ott állt a bokor mögött s így biztatta őket: - Nem igaz, bárányok, öreg a juh, alig tud már járni, irigységből beszél. Fussatok ki csak egyedül a szabad mezőre.

Úgy is tettek a báránykák, messzebbre mentek a nyájtól, s megfogta a farkas és felfalta őket.

*

A kanca éjjel-nappal a mezőn járt, szántásra nem fogták; a paripa pedig éjjel evett, nappal szántott. Mondja a paripának a kanca: - Miért szántasz? Én nem mennék, hogyha neked volnék. Ha rám ütne az ostorral, jól megrúgnám a gazdám.

Hát úgy is tett a paripa másnap. Látta a paraszt, hogy makacskodik a paripa, s befogta az eke elé a kancáját.

*

Nekiállt a paraszt, hogy lekaszálja a rétet és elaludt. Éppen arra járt a Szerencse. Odament a paraszthoz és így szólt: - Lám, alszik, ahelyett, hogy dolgozna: aztán majd, ha nem tudja idejében betakarítani a szénát, engem szid, a Szerencsét. Azt fogja mondani: „Hiába, nincs szerencsém.”

*

A sovány farkas kerülgette a falut s találkozott a kövér kutyával. Kérdi a kutyától a farkas:

- Mondd csak, kutya, honnan szerzed te az ételt?

- Az emberek adják - felelte a kutya.

- Bizonyosan fáradtságos munkával szolgálod meg az embereknek.

- Nem, nem fáradtságos a mi szolgálatunk - felelte a kutya. - A mi dolgunk éjszakánként őrizni az udvart.

- És csak azért etetnek ilyen jól? - kérdezte a farkas. - Hiszen akkor magam is azonnal vállalnám ezt a szolgálatot, mert hát nekünk, farkasoknak, nehéz megszerezni az enni-valónkat.

- Akkor gyere velem - biztatta a kutya. - Neked is ad majd enned a gazdám.

Örvendett a farkas, elment a kutyával, hogy szolgáljon az embereknek. Már-már be is lépett a kapun, mikor észreveszi, hogy a kutyának a nyakán ki van a szőr kopva. Mondja neki:

- Hát ez mitől van itt a nyakadon, te kutya?

- Hát csak úgy - felelte a házőrző.

- No de mondd meg, mitől?

- Hát csak úgy, a lánctól. Mert hát nappal láncra kötnek s a lánc egy kicsit kikoptatta a szőrt a nyakamon.

- Akkor hát áldjon meg az isten, kutya - szólt a farkas. - Nem megyek én az emberek közé. Ne legyenek én olyan kövér, mint te, soha, de maradjak szabad.

*

Egyszer egy parasztnak eltűnt a pénze és nem tudott ráakadni a tolvajra. Összegyűltek hát mind a parasztok és tanakodni kezdtek: hogy lehetne kideríteni, kinél van a pénz. Ekkor megszólalt az egyik: - Tudok egy olyan varázsigét, amire a tolvaj sapkája kigyullad. Nézzétek

csak, mindjárt füstölög a tolvaj sapkája! - Fejéhez kap erre az egyik paraszt, s ebből mindnyájan megtudják, hogy ő a tolvaj.

*

A halászok kinn eveztek a vízen. Egyszer csak vihar kerekedett. A halászok megrémültek. Elhajították evezőjüket és Istenhez fohászkodtak, hogy mentse meg őket. A ladik egyre távolabb sodródott a parttól. Ekkor az egyik öreg halász így szólt: - Miért dobjátok el az evezőket? Az Istenhez imádkozni kell, de a parthoz evezni.

*

Az egyik házban fent egy gazdag földesúr lakott, lent pedig egy szegény szabó. Ez a szabó munka közben mindig énekelt és háborgatta a földesúr álmát. A földesúr egy zacskó aranyat adott a szabónak, hogy ne énekeljen többet. A szabó meggazdagodott, s ettől fogva egyre csak a pénzét őrizte, és nem énekelt soha. Aztán elunta a dolgot, fogta a zacskó aranyat, visszavitte a földesúrnak és azt mondta: - Vedd vissza az aranyadat, hogy megint énekelhessek, mert máskülönben megöl az unalom.

*

Selyemszálát ereget a selyemhernyó, a pók meg szövögeti a maga szálát s neveti a selyemhernyót: - Lassú a te munkád; ide nézz: én milyen sok hosszú szálát szőttem!

Szólt a selyemhernyó: - Az igaz, hogy hosszú a te szálad, de mit ér, ha hosszú; az én szálaimért arannyal fizetnek.

*

A mókus ágról ágra ugrált, s egyenesen egy alvó farkasra esett. Felszökött a farkas, fel akarta falni.

- Engedj el, te farkas - kérlelte a mókus.

- Jól van, elengedlek - felelte a farkas -, de előbb azt mondd meg nekem, miért vagytok ti, mókusok, olyan vidám teremtések. Nekem mindig rosszkedvem van, ha meg titeket figyel valaki, azt látja, hogy ott fenn mindig ugráltok és játszadoztok.

Felelte a mókus:

- Előbb engedj fel a fára, onnan megmondom majd neked, mert idelent félek tőled.

A farkas elengedte, a mókus felszaladt a fára s onnan adott feleletet.

- Azért van rosszkedved, mert gonosz állat vagy. A gonoszság szorongatja a szívedet. Mi pedig azért vagyunk vidámak, mert jók vagyunk s nem bántunk meg soha senkit.

*

Összeveszett a béka és az egér. Kimentek egy zsombékra s ott verekedni kezdtek. Észreveszi az ölyv, hogy megfélemedtek róla, lecsap rájuk s mind a kettőt megragadja.

*

Megöregedett az oroszán, végét járta. Eljöttek mind a vadállatok és körülvették az oroszánt. Valamennyien részvétellel és szomorúan nézték, s egyikük sem szólt egy szót sem. Odajön végül az ostoba számár, és leköpdösve az oroszánt, így szól: - Azelőtt féltem tőled, de most már nem félek, leköpdöslek. - A vadállatok megragadták a számarat és agyonverték.

*

Arról beszélgetett a macska a rókával, hogy lehetne megszabadulni a kutyáktól. Szólt a macska:

- Én nem félek a kutyáktól, mert van egy jó cselem és az megment tőlük engem.

- Hogy lehet egyetlenegy csellel megmenekülni a kutyáktól? - kérdezte a róka. - Nekem hetvenhét fogásom s hetvenhét fortélyom van.

Amíg beszélgettek, vadászok érkeztek, s a kutyák megtámadták a beszélgetőket. A macskának egy fogása volt: felugrott a fára s a kutyák nem tudták elkapni; a róka is elővette fortélyait, de ő nem tudott kibújni: megfogták a kutyák.

*

Fészket rakott a sas egy fán s kiköltötte fiókáit. A fa alatt pedig egy vadkoca ellette meg malacait. A sas el-elszállt, hogy zsákmányt keressen s visszatért a fiókákhoz; a koca ott túrt a fa körül, bejárt a sűrűbe, s estére meghozta kismalacainak a táplálékot.

A sas és a koca barátságban éltek. De a kandúr kieszelte, hogy a sas fiait és a koca malacait elpusztítja. Odament a sashoz: - Te sas - mondta neki -, ne szállj el messzire. Tartsd a szemed a vadkocán. Gonosz terven törí a fejét: ki akarja ásni a fát gyökerestül. Látod, mindig ássa. - Azután a vadkocához sompolygott a kandúr: - Nem jó szomszédod van, koca. Hallottam az este, ezt mondta a sas a fiainak: No, fiaim, nemsokára megetetlek benneteket malachússal. Mihelyt elmegy hazulról az anyjuk, szopósmalachúst hozok én nektek vacsorára.

Ettől kezdve nem szállt el a sas, hogy zsákmányt hozzon, a vadkoca sem ment többé a rengetegbe. A sasfiókák is, a kismalacok is éhen pusztultak el, s felfalta őket a kandúr.

*

Egy paraszt drágakövet talált s elindult, hogy átadja a cárnak. Megérkezett a palotába, s tudakolta a szolgálától, hogy juthatna be a cárhoz. Egyik szolga megkérdezte, mit akar a cárnál. Megmondta a paraszt. Azt felelte a szolga: - Rendben van, szólok a cárnak, de csak úgy, ha nekem adod felét annak, amit a cártól kapsz. Ha ezt meg nem ígéred, nem bocsátlak be a cárhoz. - No, megígérte a paraszt, s a szolga bejelentette a cárnak.

Átvette a cár a drágakövet s így szólt: - Milyen jutalmat adjak neked érte, te muzsik? - Felelte a paraszt: - Adass nekem ötven korbácsütést, nem kívánok én más ajándékot, mert hát meg-egyezttem az egyik szolgálddal, hogy ami jutalmat kapok, ketten megfelezzük így hát nekem huszonöt jut s neki is huszonöt. - Elnevette magát a cár, elkergette a szolgáját, és ezer rubelt adott a parasztnak.

*

Egy gazdag kereskedőnek elveszett az erszénye pénzzel. Kijelentette, hogy kétezzer rubel volt az erszényében, s a felét odaígérte annak, aki a pénzt megtalálja. Egy munkás megtalálta az erszényt, s el is vitte a kereskedőnek. A kereskedő sajnálta odaadni a pénz felét, amelyet

megígért. Kieszelte, hogy a pénzen kívül még egy drágakő is volt az erszényében s így szólt: - Nem adom meg a pénzt. Az erszényben volt egy drágakő is. Add vissza a követ, akkor megadom az ezer rubelt.

A munkás elment a bíróhoz. A bíró meghozta az ítéletet. - Te azt mondtad, hogy kétezer rubel s még egy drágakő is volt az erszényedben. Ebben az erszényben nincs drágakő, tehát ez az erszény nem a tied. Maradjon hát a pénzzel együtt a munkásnál, míg megkerül a gazdája; te pedig hirdesd ki, amit elvesztettél, lehet, hogy az is megkerül.

A kereskedő nem szállt vitába az ítélettel, s odaadta a munkásnak a megígért ezer rubelt.

*

A fajdkakas fenn ült a fán. Odasompolygott a róka s így szólt:

- Jó napot kívánok, fajdkakas barátom, meghallottam a hangodat, s eljöttem, hogy meglátogassalak. - Köszönöm a jó szót - felelte rá a fajd. Tette magát róka koma, hogy nem jól hallja s így szólt: - Mit mondasz? Nem hallom. Fajdkakas barátom, jó volna, ha lejönnél a fűre, sétálgatni, beszélgetni velem, mert ha csak a fáról hangzik, nem hallom a hangod. - A fajdkakas így szólt: - Félek leszállni a fűre. Nekünk, madaraknak, veszedelmes ám a földön járni. - Talán tőlem félnél? - kérdezte a róka. - Ha nem tőled, hát a többi vadállattól félek - mondta erre a fajd. - Van az erdőn mindenféle állat. - Ugyan, fajdkakas barátom, nemrég egy parancs jelent meg, amely azt rendeli, hogy békesség legyen az egész világon. Azóta itt az állatok nem is bántják egymást. - Látod, ez nagyon szép - mondta erre a fajdkakas -, mert látod, ott kutyák jönnek, s régi szokás szerint el kellene futnod, de most már nincs mitől félned.

Meghallotta a róka a „kutya” szót, hegyezni kezdte a fülét s el akart illanni. - Hova? Hova? - kérdi tőle a fajdkakas. - Hiszen most békeparancs van, s a kutyák már nem bántanak senkit. - Ki ismerheti ki őket - felelte a róka -, meglehet, hogy nem hallották a parancsot. - S egykettőre elmenekült.

A KISMADÁR

Igaz történet

Szerjozsának neve napja volt, sok mindenféle ajándékot kapott: bűgőcsigákat, lovacskákat, képecskéket. De mindegyiknél értékesebb ajándékkal örvendeztette meg a nagybátyja: egy hálót vett neki, hogy madarat fogjon vele.

A hálót úgy szerelik fel, hogy a keretéhez kis deszkalapot erősítenek és a hálót visszahajtják. Magvakat szórnak a deszkalapra s kiteszik az udvarra. Odarepül a madár, rászáll a deszkalapra, az megbillen s a háló összezsugorodik. Megörvendett Szerjozsa, odafutott az édesanyjához, hogy megmutassa neki a hálót. Az anyja ezt mondta:

- Nem jó játékszer ez. Minek neked a madár? Miért akarod kínozni?

- Kalitkába teszem. Énekel majd, én meg etetem.

Szerjozsa magot szerzett, reászórta a deszkalapra, s elhelyezte a hálót a kertben. Aztán csak állt, csak állt és várta, hogy odaszálljanak a madarak. De a madárkák féltek tőle s nem szálltak a hálóra. Elment Szerjozsa ebédelni s otthagytá a hálót. Megnézte ebéd után, hát a háló össze-

csukódott, s alatta egy kis madár vergődik. Szerjозsa megörvendett neki, megfogta a madarat s vitte haza.

- Mama! Nézze csak, madarat fogtam, mégpedig fülemülét! Hogy dobog a szíve!

Az anyja így felelt:

- Ez csíz. Vigyázz, ne kínozd, inkább ereszd el.

- Nem eresztem, etetgetem, itatgatom.

Betette Szerjозsa a csízét egy kalitkába, két napig szórta neki a magot, vízről gondoskodott s kitakarította a kalitkát. A harmadik napon elfelejtkezett a csízről, s nem adott neki friss vizet. Anyja figyelmeztette:

- Látod, megfeledkeztél a madaradról, jobb lesz, ha elereszted.

- Nem eresztem én el, nem feledkezem meg róla, rögtön friss vizet adok neki s kitakarítom a kalitkáját.

Bedugta Szerjозsa a kezét a kalitkába s elkezdte tisztogatni, de a csíz megriadt s vergődni kezdett a kalitkában. Szerjозsa kitakarította, azután elment vízért. Az anyja látta, hogy elfelejtette bezárni az ajtót s utána kiáltott:

- Szerjозsa! Zárd be az ajtócskát, különben kirepül a csízéd s összetöri magát!

Alighogy kimondta, a kis csíz meglelte az ajtónyílást, megörvendett, szétnyitotta szárnyát s átrepült a szobán az ablakig, de nem látta meg az üveget, nekiütődött s leesett az ablakpárkányra. Odafutott Szerjозsa, megfogta a madarat s vitte vissza a kalitkába. A kis csíz élt még, de a begyén feküdt, leeresztette két kis szárnyacskáját s nehezen lélegzett. Szerjозsa nézte, nézte és sírva fakadt.

- Mama! Most már mit tegyek?

- Most már semmit sem tehetsz.

Szerjозsa egész nap nem mozdult el a kalitka mellől, csak nézte a csízét, a csíz pedig csak feküdt a begyén, mint addig, s nehezen és gyorsan lélegzett. Mikor Szerjозsa aludni ment, a csíz még élt. Szerjозsa sokáig nem tudott elaludni; valahányszor behunyta a szemét, mindig a csízét látta; hogy fekszik ott és hogy piheg. Reggel, mikor Szerjозsa odament a kalitkához, látta, hogy a csíz a hátán fekszik, felhúzta a lábát s megmerevedett. Ettől kezdve többé nem fogott madarat Szerjозsa.

HÁROM MEDVE

Mese

Egyszer egy leányka elment hazulról az erdőre. Eltévedt az erdőn, s keresni kezdte az utat hazafelé. Nem találta, de egyszer csak elérkezett egy házikóhoz.

Az ajtó nyitva volt, benéz az ajtón, látja, hogy senki sincs a házikóban, s bemegy.

Három medve lakott ebben a házikóban. Egyik volt az apa, Mihail Ivanics, nagy volt és borzas. Másik volt az anya. Ez kisebb volt. Nasztaszja Petrovna volt a neve. Kis medvebocs volt a harmadik, úgy hívták: Misutka.

A mackók nem voltak otthon, elmentek sétálni az erdőre.

Két szobája volt a házikónak. A leányka bement az első szobába, s három tányért látott az asztalon, leves volt bennük. Az első tányér nagy volt, Mihail Ivanics tányérja, a másik, a kisebb, Nasztaszja Petrovnáé, a harmadik, kis kék tányérka, a Misutkáé. Mindegyik tányér mellett kanál is volt: egy nagy, egy közepes, meg egy kicsi.

A leányka kezébe vette a nagy kanalat, kanalazott vele a nagy tányérból, azután fogta a közepes kanalat, kanalazott vele a közepesből, azután fogta a kis kanalat, kanalazott vele a kicsi kék tányérből. Misutka levese esett a legjobban neki.

A leányka szeretett volna leülni, s három széket látott az asztal körül: egy nagyot, a Mihail Ivanicsét, egy kisebbet, a Nasztaszja Petrovnáét, s egy harmadikat, egészen kicsit, kék párnácskával, a Misutkáét.

Felmászott a nagy székre, de leesett róla; azután ráült a középső székre, de kényelmetlen volt neki, azután ráült a kicsi székre és elnevette magát - olyan jólesett az ülés rajta.

Térdére vette a kék kistányért és enni kezdett. Megette mind a levest és elkezdett a széken himbálódzni.

A kis szék eltört, s a leányka leesett a földre. Felkelt, felemelte a kis széket s bement a másik szobába. Ott három ágyat látott; az egyik nagy volt: Mihail Ivanics ágya, a másik közepes: Nasztaszja Petrovnáé, a harmadik - Misutkáé.

A leányka belefeküdt a nagy ágyba - túlságosan tágas volt neki; belefeküdt a közepesbe - túlságosan magas volt neki; belefeküdt a kis ágyba - beleillett, mintha neki szabták volna, s el is aludt benne.

Hazajöttek a medvék nagy éhesen; s hozzá akartak látni az ebédhez.

A nagy medve vette a tányérját, belenézett, s elbődült rettenetes hangon: - Ki evett az én tányéromból?

Nasztaszja Petrovna megnézte a tányérját, s elordította magát, ha nem is olyan dörgő hangon: - Ki evett az én tányéromból?

Misutka pedig meglátta az üres tányért, s így sipítozott cérnahangon: - Ki evett az én tányéromból, és ki ette meg egy cseppig a levesemet?

Mihail Ivanics ránézett a székére, s elordította magát rettenetes hangon: - Ki ülhetett a székemen, s ki mozdíthatta el a helyéről?

Nasztaszja Petrovna ránézett a székére, s elordította magát, ha nem is olyan dörgő hangon: - Ki ülhetett a székemen, s ki mozdíthatta el a helyéről?

Misutka ránézett az eltört kicsi székre, s ezt sipította: - Ki ülhetett a székemen, s ki törhette el a lábát?

Aztán bementek a másik szobába.

- Ki feküdt az ágyamon, s ki gyűrte össze? - bőgte Mihail Ivanics rettenetes hangon.

- Ki feküdt az ágyamon, s ki gyűrte össze? - bőgte Nasztaszja Petrovna, ha nem is olyan dörgő hangon.

Misutka pedig odatolta a kicsi széket az ágyhoz, felmászott az ágyába, s ezt sipította cérnahangon:

- Ki feküdt bele az ágyamba?

S egyszerre meglátta a leánykát s olyat visított, mintha a húsába hasítottak volna.

- Itt van! Fogják meg! Fogják meg! Ajajaj! Fogják meg!

És meg akarta harapni a kislányt.

A leányka kinyitotta szemét, megpillantotta a medvéket s az ablakhoz rohant.

Nyitva volt az ablak, a leányka kiugrott rajta és elmenekült. A medvék pedig nem érték utol.

SZEMJON BÁTYA ELBESZÉLI, HOGY MI TÖRTÉNT VELE AZ ERDŐBEN

Elbeszélés

Elmentem én egyszer télen az erdőre fáért, kivágtam három fát, legallyaztam, megfaragtam - körülnézek, hát késő van, haza kellene már menni. Az idő pedig csúnya volt nagyon, havazott és hófúvás volt. Gondolom, még meglephet itt az éjszaka és nem lelem meg az utat. Meghajtom a lovat, megyek egy darabig - kifelé út nincsen. Csupa erdő, csupa erdő. Gondolom, hitvány bunda van rajtam, megfagyok az úton.

Csak megyek, csak megyek, út nincsen, sötét van. Már éppen ki akarom fogni a lovat a szánból, hogy a szán alá feküdjem, hát hallom, hogy - nem is messze - csengők szólnak. Odamegyek én a csengettyűkhöz, hát látom - ott áll egy szép sárga trojka, szalag van a lovak sörényébe kötve, fénylenek a csengettyűk, s két eleven fickó ül a szánban.

- „Jó estét, testvérek!” - „Jó estét, te muzsik!” - „Merre van az út, testvérek?” - „Mi itt éppen rajta vagyunk.” Odahajtok én melléjük s nézem - mi a csoda! - sima az út s nincs befúva hóval. „Hajts utánunk” - mondják nekem s meghajtják a hármast. De a kancám hitvány - nem érem el őket. És elkezdem kiáltani: „Várjatok, testvérek!” - Megállanak, nevetgélnek, „Ülj át ide hozzánk, könnyebb lesz a lovadnak is teher nélkül.” - „Köszönöm” - feleltem. Átszállok hozzájuk a szánba. Jó szán, pokróc is van rajta. Alighogy leültem, egyet fütyentenek: „Gyí, drágalátosak!” Csak úgy repülnek a sárgák, hófelhőt kavar a lábuk, nézem, mi a csoda! Nő a világosság, s az út sík, mint a jég, s úgy vágatunk, hogy a lélegzetünk is elakad, arcunkba csap az ág. Elfog a szorongás. Előre nézek, hát: elől, jaj, de meredek hegy, mély szakadék a hegy alatt. És a sárgák egyenesen a szakadéknak rohannak. Megrémültem és elkiáltottam: „Úristen! lassabban, még megöltök engem!” Azok meg csak nevetnek és fütyentgetnek. Látom, el kell veszni. Már ott a szán a szakadék szélén. Látom, fejem felett ág van. No, gondolom, vesszetek, de nálam nélkül. Felálltam és megragadtam azt az ágat s lógva ott maradtam. Lógtam ott és kiáltottam: - „Fogd meg!”

S akkor én is hallom - azt kiáltják az asszonyok: „Szemjon bátya, mi a bajod? Asszonyok, asszonyok! fűjjátok meg a tüzet. Szemjon bátya nem jól érzi magát” - kiáltozták. Megfűjták a tüzet. Feleszméltem. A kunyhóban a felső ágypolcon kapaszkodva lógozok és kiabálok idétlen hangon. És én ezt mind csak álmomban láttam.

A TEHÉN

Igaz történet

Özvegyasszony volt Marja, anyjával éldegélt és hat gyermekével. Szegénységben éltek. Utolsó pénzükön vettek egy barna tehenet, hogy tejük legyen a gyermekeknek. A nagyobb gyermekek legeltették Burenuskát künn a mezőn, s ha hazaterelték, moslékot is adtak neki.

Egyszer az édesanyjuk elment hazulról; a legidősebbik fia, Misa, felmászott a kenyérért a polcra s levert egy fiaskót. Eltörött a fiaskó, s megijedt Misa, hogy most megszidja az anyja, felszedte az üvegdarabok nagyját, s elásta a trágyadombon, az aprókat összeszedte, s beledobta a moslékos dézsába. Az édesanyjának hiányzott az üveg, kérdezgetni kezdte, de Misa hallgatott, így hát a dolog annyiban maradt.

Másnap ebéd után kiment az anyja, hogy moslékot adjon Burenuskának a dézsából. Látja: Burenuska csak áll búsan, nem kell neki moslék. Gyógyítgatni kezdték, odahívták nagyanyót is. Azt mondta nagyanyó: - Nem marad meg ez a tehén, le kell hamar vágni. - Elhívtak egy parasztembert, elkezdte a tehenet taglózni, hallották benn a gyermekek, hogy bőgött künn az udvaron Burenuska. Összebújtak a kemencén s ott elkezdtek sírni. Mikor letaglózták Burenuskát, lenyúzták a bőrét, s a testét feldarabolták, üvegszilánkot találtak a torkában.

Most már tudták, hogy azért pusztult el, mert üvegszilánk került a moslékba. Mikor meghallotta Misa, keservesen sírva fakadt, s bevallotta az anyjának, mi történt a fiaskójával. Az anyja nem szólt egy szót sem, de hullni kezdett a könnye. Azután megszólalt: - Megintettük Burenuskát, más tehenet venni pénzünk nincsen. Hogy lesznek meg a szegény kicsi gyermekek tej nélkül? - Misa még hangosabban sírt, s le nem szállt a kemencéről, mikor a tehén fejéből készült kocsonyából enni kezdtek. Mindennap látta álmában, hogy vitte Vaszilij bátya Burenuska barna fejét a szarvánál fogva, nyitva volt a szeme, vörös volt a nyaka. Attól kezdve nem volt tejük a gyermekeknek. Csak ünnepnapokon jutott, mikor Marja kért a szomszédoktól egy-egy kis köcsöggel.

Történt, hogy a falujukban lakó földesúrnak szüksége volt gyermekgondozóra. Azt mondja az öregasszony a lányának: - Eressz el, elmegyek én oda, téged talán megsegít az Isten, hogy egyedül is elvesződhess a gyermekekkel. Én pedig az Isten kegyelméből leszolgálok egy esztendő s megkeresek egy tehénre valót.

Úgy is tettek. Nagyanyó elment a földesúrhoz, Marjának még nehezebb lett hat gyermek mellett a sorsa.

A gyermekek tej nélkül éltek egy évig: csak savanyú kenyérlevest és ciberét ettek. Megsápadtak és megsoványodtak.

Elmúlt az esztendő, hazajött az öregasszony s húsz rubelt is hozott. - No, leányom! - mondja. - Most tehenet veszünk! - Megörvendett ennek Marja, megörvendtek a gyermekek. Elindult hát Marja az öregasszonnyal a vásárra tehenet venni. Megkérték a szomszédasszonyt, vigyázzon a gyermekekre, Zahar szomszédot pedig megkérték, menjen velük jó tehenet választani. Az Istenhez fohászkodtak, s elindultak a városba.

A gyermekek megebédeltek, s kiálltak az utcára, hogy lássák: nem hozzák-e még a tehenet. Találgatni kezdték, milyen lesz a tehén - fekete vagy barna. Arról beszélgettek, hogy fogják etetni. Várták egész nap, csak várták. Egy versztát is mentek, hogy hamarabb lássák, de már alkonyodni kezdett, vissza kellett térni. Egyszer csak mit látnak - ott jön az utcán egy szekér, nagyanyó ül rajta, a hátsó kerék után meg, a szarván kötéllel, egy tarka tehén ballag, s hátul jön az anyjuk s száraz ággal biztatgatja.

Odafutnak a gyermekek, nézegetik a tehenet. Kenyeret és fűvet hoznak neki, elkezdik etetni. Anyjuk bemegy a konyhába, levetkőzik, kimegy az udvarra sajtárral, törőruhával. Ott leül a tehén mellé, megtörli a tőgyét. - Áldd meg, én Istenem! - Odaül a tehén alá, a gyermekek körbeülnek s nézik, hogy fröccsen a tej a tőgyből a sajtár oldalába, szinte süvölt édesanyjuk ujjá alatt. Félig megtelik a sajtár, leviszi a pincébe s egy kisköcsögbe tölt belőle a hat gyermeknek vacsorára.

FILIPOK

Igaz történet

Volt egyszer egy fiú, Filipok volt a neve. Egy napon elindultak a gyermekek az iskolába. Filipok is fogta a sapkáját s velük akart menni. De az édesanyja azt kérdezte tőle:

- Hova készülsz, Filipok?

- Megyek iskolába.

- Kicsi vagy még, ne menj. - És az anyja otthon marasztotta. A gyermekek elmentek az iskolába. Az apja még jókor reggel elment az erdőre, az anyja napszámos-munkára. Csak Filipok maradt otthon a kunyhóban, meg a nagyanyja a kemencén.

Unni kezdte Filipok egyedül magát, nagyanyja elaludt, ő pedig keresni kezdte a sapkáját. A magáét nem találta, fogta az apja régi, nagy sapkáját s elindult az iskolába.

Az iskola ott volt a templom mellett, a falu mögött. Amíg Filipok a maga falurészében haladt, nem bántották a kutyák - jól ismerték. De amikor idegen telkekhez érkezett, csak kiszökött Zsucska, megugatta, Zsucska után Volcsok, a nagy kutya. Filipok elkezdett rohanni, a kutyák utána. Filipok elkezdett kiáltozni, megbotlott s elesett. Jött egy paraszt, elkergette a kutyákat s megkérdezte:

- Hova futsz így egyedül, te kis csirkefogó?

Filipok nem felelt, csak fogta a kabátszárnyát s futni kezdett inaszakadtából. Az iskoláig futott. A feljárónál egy lelket sem lát, de az iskolából gyermekhangok morajlása hallatszik. De Filipokba egyszerre beleáll a félelem. „Mi lesz, ha most elkerget a tanító innen?” S gondolkodni kezdett, hogy mit is csináljon. Visszamenjen? - széttépik a kutyák. Bemenjen az iskolába? - fél a tanítótól. Parasztasszony haladt el az iskola mellett, veder a kezében.

- Minden gyermek tanul, te pedig mit állsz itt?

Filipok bement az iskolába. A pitvarban levette sapkáját s benyitott. Az iskolában csak úgy nyüzsgtek a gyermekek. Mindegyik kiabált, a tanító pedig ott állt a terem közepén, vörös sál a nyakán.

- Te mit akarsz itt? - kiáltott rá Filipokra.

Filipok csak a sapkáját szorongatta, s nem felelt egy szót sem.

- De hát ki vagy?

Filipok hallgatott.

- Néma vagy tán?

Filipok úgy meg volt szeppenve, hogy elveszett a szava.

- Hát ha nem akarsz beszélni, eredj haza.

Pedig Filipok úgy szeretett volna mondani valamit, de a torka kiszáradt a rémülettől.

Csak nézett a tanítóra s megeredt a könnye. Akkor a tanító megsajnálta. Megsimogatta a fejcskékjét, s megkérdezte a gyermekektől, hogy ki ez a fiú.

- Filipok, Kosztyuska öccse, régóta kéredzkedik az iskolába, de az anyja nem engedi, most aztán lopva jött ide.

- No ülj be a padba, bátyád mellé, megkérem anyádat, engedjen el iskolába.

A tanító mutogatni kezdte Filipoknak a betűket, de Filipok ismerte már s egy kicsit olvasni is tudott.

- Lássuk, silabizáld a nevedet. Filipok elkezdte:

- Ef - i - fi, el - i - li, p - ok - pok, Fi-li-pok.

Mind elnevelték magukat.

- Ügyes kisfiú vagy! - mondta a tanító. - Ki tanított meg olvasni?

Filipok felbátorodott és így felelt:

- Kosztyuska! Én szemfüles vagyok, s egyszerre mindent megértettem. Én nagyon, de nagyon ügyes vagyok!

A tanító elnevette magát és így szólt:

- Imádságot tudsz-e?

Filipok igennel válaszolt és az „Üdvözlégy Mária”-ba kezdett, de egyetlen szót sem ejtett ki helyesen.

A tanító nem hagyta tovább beszélni és azt mondta:

- Várj egy kicsit azzal a hencegéssel, előbb tanulj.

Attól fogva Filipok is együtt járt a gyermekekkel az iskolába.

AZ „ELSŐ OROSZ OLVASÓKÖNYV” MESÉI

A HANGYA ÉS A GALAMB

Mese

A hangya lement a patakhoz, hogy a szomjúságát csillapítsa. Jött egy hullám, elsodorta s majdnem el is merítette. A galamb ágot vitt csőrében, meglátta, hogy merül a hangya, s ledobta az ágot neki a patakba. A hangya ráült az ágra s megmenekült.

Nemsokára jött egy vadász és madárfogó hálót vetett a galambra. Már készült is a hálóját összecsapni, de a hangya felmászott a lábára s megcsípte: nyögött egy nagyot a vadász és a hálót elejtette. A galamb meg kirepült és messze szállott.

A TALÁLT GYERMEK

Igaz történet

Egy szegény asszonynak volt egy lánya, Mása. Mása reggel elindult vízért, hát meglátta, hogy az ajtajuknál valami fekszik, rongyba van csavarva. Mása letette a vedret s kibontotta a rongyot. Alighogy hozzáért, sivalkodás hallatszott a rongyból: „Oá! oá! oá!”

Mása lehajolt és látta, hogy egy icipici vörös gyermek. Hangosan rítt: - Oá! oá! - Mása a karjára vette, bevitte a házba és egy kanál tejjel itatgatni kezdte. - Mit hoztál, te? - kérdezte az anyja.

- Ezt a kisgyermeket - felelte Mása -, itt találtam az ajtónknál.

Azt mondta az anyja: - Mi úgyis szegények vagyunk, hogy tudunk etetni még egy kisgyermeket? Elmegyek a rendőrkapitányhoz s megmondom, hogy vigyék innen.

Mása sírva fakadt s kérlete az anyját: - Anyuska, nem eszik ez sokat, hadd maradjon nálunk. Nézd csak, milyen vörös és ráncos a kezecskéje, ujjacskája. - Megnézte az anyja s nagyon megsajnálta. Megtartotta a gyermeket. Mása etetgette, pólyálgatta s dalt is dúdolgatott neki, mikor lefektette.

A NÉNI ELMESÉLI, HOGYAN TANULT MEG VARRNI

Elbeszélés

Amikor hatéves lettem, azt mondtam édesanyámnak, hogy szeretnék varrni. Anyám így felelt: - Kicsi vagy te még, megszúrod az ujjadat. - De én egyre csak erősködtem. Végül édesanyám előhúzott a ládafiából egy piros rongyocskát és odaadta nekem, aztán piros cérnát fűzött a tűbe és megmutatta, hogyan fogjam. Dologhoz láttam, de nem tudtam egyforma öltéseket csinálni: az egyik öltés túl hosszú lett, a másik meg nagyon a szélére került és keresztbe állt. Közben megszúrtam az ujjamat, és szerettem volna visszafojtani könnyeimet, de anyám megkérdezte: - Mi az? - s én nem bírtam tovább és sírva fakadtam. Ekkor édesanyám játszani küldött.

Este, mikor lefeküdtem aludni, szemem előtt ugrálni kezdtek az öltések; egyre csak azon töprengtem, hogyan tanulhatnék meg mielőbb varrni - és úgy éreztem: oly nehéz dolog ez, hogy sohasem fogom megtanulni. Most pedig, hogy felnőttem, már nem is emlékszem rá, hogyan tanultam meg varrni; és mikor a kislányomat tanítom varrni, csodálkozom rajta, hogy nem tudja jól tartani a tűt.

AZ OROSZLÁN ÉS AZ EGÉR

Mese

Aludt az oroszlán. Egy egér végigszaladt a testén. Felserkent és megragadta. Az egér kérlelni kezdte, hogy engedje el; így könyörgött neki:

- Ha te eleresztesz, jót cselekszem veled.

Nagyot nevetett az oroszlán ezen az ígéreten; hogy mondhat olyant az egér, hogy jót cselekszik vele s elengedte.

Nemsokára vadászok fogták el az oroszlánt és fához kötözték. Az egér meghallotta az oroszlán ordítását, odafutott, elrágta a kötelet és így szólt:

- Emlékszel, neveltél - nem hitted, hogy jót is tudok cselekedni veled, de most már láthatod: tehet jót egy kis egér is.

A TŰZOLTÓ-KUTYÁK

Igaz történet

Gyakran megtörténik, hogy amikor a városokban tűz üt ki, gyermekek maradnak a házakban, s nem lehet őket kihozni onnan, mert rémületükben elrejtőznek és hallgatnak, és a füsttől nem lehet meglátni őket. Londonban kutyákat tanítanak be a megmentésükre. Ezek a kutyák együtt laknak a tűzoltókkal, s amikor egy ház kigyúl, a tűzoltók beküldik őket, hogy hozzák ki a gyermekeket. Egy ilyen betanított kutya Londonban tizenkét gyermeket mentett meg egymagában; ezt a kutyát Bobnak hívták.

Egyszer kigyúlt egy ház, s amikor a tűzoltók odaérkeztek, egy asszony futott hozzájuk. Jajveszékelt és azt mondta, hogy egy kétesztendős kislánya maradt a házban. A tűzoltók beküldték Bobot. Bob felszaladt a lépcsőn és eltűnt a füstben, öt perc múlva kifutott a házból, s kihozta a kislányt, a fogával fogta ingecskéjét. Az anyja odarohant a gyermekhez és sírt örömeiben, hogy kislánya megmenekült a haláltól.

A tűzoltók megsimogatták a kutyát s megvizsgálták, nem pörkölődött-e meg; de Bob vissza akart futni a házba. A tűzoltók azt hitték, hogy odabenn van valaki élő s elengedték. A kutya beszaladt, s csakhamar visszafutott s hozott valamit a foga között. Amikor az emberek megnézték, hogy mit hoz, elkezdtek nevetni valamennyien: egy nagy játékbabát hozott a szájában.

EGY KISFIÚ ELMESÉLI, HOGY NEM VITTÉK EL ŐT A VÁROSBA

Elbeszélés

Édesapám készült a városba menni. Mondom neki: - Apus, vigyél engem is magaddal. - Azt feleli: - Megvesz ott a hideg; minek mennél oda? - Megfordultam, sírni kezdtem s bementem a kiskamrába. Sírtam, sírtam s elaludtam.

Hát látom álmomban, hogy a falunkból egy ösvény fut fel a kápolnáig, s látom, ott megy apám az ösvényen. Utolérem s együtt megyünk a városba. Ahogy megyünk, látom - előttünk egy hevített kemence. Kérem: - Apus, ez a város? - Azt feleli: - Ez az, fiam. - Akkor odamentünk a kemencéhez, s látom, ott kalácsot sütnék. Azt mondom: - Végy nekem egy kicsi kalácsot. - Vett és ideadta.

Akkor felébredtem, felkeltem, felhúztam a lábbelimet, felhúztam a kesztyűt és kimentem az utcára. Hát az utcán a gyermekek korcsolyáznak és szánkóznak. Én is elkezdtem szánkózni és addig szánkóztam, amíg át nem fáztam.

Alighogy hazaérkeztem s felmásztam a kemencére, hallom - megjött apám a városból. Megörvendtem, felugrottam s megkérdeztem tőle: - Édesapám, vettél nekem egy kicsi kalácsot? - Azt felelte: - Vettem. - S ideadta a kalácsot. Felszöktem a padra, s örömben elkezdtem táncolni.

A HAZUG FIÚ

Mese

Juhokat őrzött egy kisfiú, s mintha farkast látna, kiáltozni kezdett: - Segítség! Farkas! Farkas!

Odafutnak a parasztok s látják: hazug volt a kiabálás, így tett még kétszer vagy háromszor a fiú, míg egyszer csakugyan a nyájra tört a farkas. Kiáltani kezdett: - Ide hamar, ide, itt a farkas!

A parasztok azt hitték, hogy rossz szokása szerint most is rászedi őket, s nem hallgattak rá. Látja a farkas, hogy nincsen mitől félnie s szétszaggatja kénye-kedve szerint az egész juhnyájat.

A SZAMÁR ÉS A LÓ

Mese

Egy embernek volt egy szamara s egy lova. Együtt mentek az úton, s ezt mondta a szamár a lónak:

- Nehéz ez a teher, nem bírom az egészet cipelni, végy át tőlem egy keveset!

A ló nem teljesítette a kérését. A szamár összerogyott és kimúlt a nagy erőlködéstől. A gazda mindent átrakott a szamárról a lóra, reárakta a szamár bőrét is. A ló most feljajdult:

- Jaj nekem, szerencsétlennek, jaj nekem, szegény fejemnek! Nem akartam neki keveset segíteni, és most mindent cipelhetek, s még a bőrét is vihetem.

EGY FIÚ ELBESZÉLI, HOGYAN LEPTE MEG AZ ERDŐBEN A VIHAR

Igaz történet

Amikor én kicsi voltam, elküldték az erdőre gombászni. Elértem az erdőt, szedtem a gombát s készültem már hazamenni. Hirtelen besötétedett, megeredt az eső, zengett az ég. Megijedtem, leültem egy nagy tölgyfa alatt. Olyan fényeseket lobbant a villám, hogy belefájdult a szemem s hunyorított a fénytől. Fejem felett valami megreccsent és dörrent; azután ütést éreztem a fejemen. Lerogytam, s addig feküdtem így, míg el nem állt az eső.

Mikor magamhoz tértem, cseppek hulltak a fákról, az egész erdőben énekeltek a madarak, süttött a nap. A nagy tölgy ledőlt, s csonkos tönkjéből füst szálldogált. Tölgy-szilánkok heverték körülöttem. A ruhám teljesen átázott és a testemhez tapadt; daganat volt a fejemen s fájdogált egy kicsit. Megtaláltam a sapkám, fogtam a gombás kosarat s elfutottam haza. Otthon nem volt senki: kenyeret találtam az asztalon s felmásztam a kemencére.

Amikor felébredtem, láttam a kemencéről, hogy gombáimat megsütötték, az asztalra tették, s már éppen készültek megenni. Odakiáltottam: - Miért eszitek nélkülem? - Azt kérdezik: - Te miért alszol? Gyere hamar, egyél te is.

A CSÓKA ÉS A GALAMBOK

Mese

A csóka látta, hogy jól élnek a galambok - fehér színt váltott és odaszállt a galambdúchoz. A galambok egy darabig azt hitték, hogy ő is galamb, és beeresztették. De a csóka megfélemlített magáról s csókamódra rikácsolni kezdett. Akkor a galambok csípni kezdték s elkergették. A csóka visszarepült társaihoz, de a csókák megijedtek tőle, mikor fehér tollat látták, s ők is elzavarták.

A PARASZT ÉS AZ UBORKÁK

Mese

Belopózott egyszer a paraszt egy veteményesbe, hogy uborkát lopjon. Odakúszik az uborkához és azt gondolja: - Gyerünk csak, összeszedek egy zsákra való uborkát, eladom; a pénzen veszek egy tyúkot. A tyúk ad nekem tojást, meghagyom kotlósnak, kikölti a sok csibét. Fölnevelem a csibéket, eladom, veszek rajta malacot; felnőtt, aztán megfiadzik. Eladom a kis-malacokat, veszek rajta kancacsikót; felnőtt, aztán ellik kiscsikót. Fölnevelem a kiscsikókat, eladom; veszek rajta házat és körülveszem veteményessel. A veteményesbe uborkát ültetek, nem hagyom, hogy ellopják, markos öröket tartok majd. Öröket fogadok, odaállítom őket az uborka mellé, én meg félremegyek és onnét kiabálok: „Hej, aztán jól vigyázzatok!” - így elábrándozott a paraszt; közben egészen elfelejtette, hogy idegen veteményesben van és teli torokból felkiáltott. Meghallották az örök, odaszaladtak és elpáholták a parasztot.

AZ ÖREG NAGYAPÓ MEG AZ UNOKÁJA

Mese

Nagyapó nagyon megöregedett. Lába rossz volt a járásra, szeme a látásra, füle a hallásra, foga meg egy sem volt. És amikor evett, vissza-visszafolyt a szájából az étel. A fia és a menyé nem ültették többet az asztalhoz, hanem a kemence mögött adtak neki enni. Egyszer egy csészében adták oda neki az ebédjét. Magához akarta húzni a csészéjét, de leejtette s eltörte. A menyé megszidta: miért ront el mindent a házban, miért töri el a csészéket, és kijelentette, hogy ezentúl egy fatálban fog ebédet kapni. Az öreg csak felsóhajtott, de nem szólt egy szót sem.

Egyszer otthon ül az ember és az asszony s látják: fiacskájuk kis deszkákkal játszogat a padlón s valamit eszkbál. Megkérdi az apja: - Mit csinálsz ott, Misa? - Misa ezt feleli: - Fatálat csinálok, apám. Ha majd anyámmal megvénültök, abból a fatálból etetlek titeket.

Az ember s az asszony csak egymásra néztek és sírva fakadtak. Megszégyellték magukat, hogy öregapót megbántották; azontúl mindig az asztalhoz ültették és gondját viselték.

EGY KISFIÚ ELMESÉLI, HOGYAN FEDEZTE FEL A MÉHKIRÁLYNŐKET NAGYAPÓNAK

Elbeszélés

Nagyapó a méhesében lakott nyáron. Valahányszor elmentem hozzá, mézet adott nekem.

Egyszer odamentem a méheshez, s elkezdtem a kasok között sétálgatni. Nem féltem a méhecskéktől, mert nagyapó megtanított, hogy kell csendben a méhesben járni.

A méhek is megszoktak és nem csíptek meg. Egyszer hallom, hogy az egyik kasban valami kotyogás van. Odamegyek nagyapóhoz s elmondom, hogy mit hallottam.

Eljött velem, hallgatódzott s ennyit mondott: - Ebből a kasból már kirepült egy raj, az első, az öreg királynővel; most keltek ki a fiatal királynők. Azoknak a hangja volt az. Holnap kirepülnek a második rajjal. - Megkérdeztem nagyapótól, milyenek a méhkirálynők. Azt felelte: - A méhkirálynő olyan a méhek közt, mint az uralkodó a nép közt: ha nem volna méhkirálynő, méh sem lenne.

Én tovább kérdeztem: - S különben milyenek? - Azt felelte: - Jöjj el holnap, rajzás lesz; ha Isten úgy akarja, megmutatok egyet neked s mézet is kapsz tőlem.

Mikor másnap elmentem nagyapóhoz, két befedett rajfogó kas függött már a pitvarában, tele méhkel. Nagyapó azt mondta, tegyem fel a védőhálót s egy kendővel a nyakamon átkötöttem. Aztán megfogta az egyik befedett rajfogó kast s bevitte a méhesébe. Hogy zúgtak benne a méhek! Félttem tőlük s bedugtam a kezemet a nadrágomba: de szerettem volna a királynőt látni s követtem nagyapót.

A méhesben nagyapó odament egy üres kashoz, tekenőhöz illesztette, felfedte a rajfogó kast s kirázta a méheket a tekenőbe. A méhek a tekenőből bemásztak az üres kasba, zúgott az egész raj, s nagyapó egy kis seprűvel siettetett őket. - Ott van a méhkirálynő! - Nagyapó a seprűjével egy helyre mutatott, s megláttam a hosszúttestű méhet; rövid volt a szárnya. Együtt mászott a többivel s eltűnt. Akkor nagyapó levette fejéről a hálót s bement a kunyhóba. Ott jó darab lépesmézet adott nekem, megettem, s az arcom, kezem ragadós lett tőle. Mikor hazaértem, édesanyám így szólt: - Az a dédelgető apó megint megettetett mézzel. - Azért etetett meg mézzel - mondtam neki -, mert tegnap fiatal királynőket fedeztem fel egy kasban, ma meg egy rajt kasba tettünk.

A TŰZ

Igaz történet

Aratás idején az emberek s az asszonyok kimentek dolgozni a mezőre. Csak az öregek és gyermekek maradtak a faluban. Az egyik kunyhóban egy nagyanya maradt vissza három unokájával. Befutott a kemencébe s lefeküdt pihenni. Legyek szálltak reá s csípni kezdték. Fejét letakarta egy törülközővel és elszenderedett.

Az egyik unoka, Mása (hároméves kislány), kinyitotta a kemenceajtót, parazsat kotort egy cserépdarabba s kiment vele a pitvarba. Pár kéve volt a pitvarban, az asszonyok vitték oda, hogy kéveket csináljanak belőlük. Mása kivitte a parazsat, letette a kévek alá s fűjni kezdte. Mikor meggyulladt a szalma, megörvendett, bement a szobába; Kirjuskát, a kicsi öccsét kézen fogta (másfél esztendő volt, nemrég kezdett járni), és ezt mondta neki: - Nézd, Kirjuska, milyen kemencetűzet csináltam.

A kévek ropogva égtek. Mikor a pitvart ellepte a füstjük, Mása megszeppent és visszafutott a házba. Kirjuska elesett a lépcsőn, beverte az orrát, pityeregni kezdett. Mása bevonszolta a szobába s a pad alatt mind a ketten elrejtőztek.

Nagyanyó aludt, semmit sem hallott. A nagyobbik fiú, Ványa (nyolcéves volt), künn kószált az utcán. Mikor meglátta, hogy füst gomolyog a pitvarból, odaszaladt az ajtóhoz, keresztülugrott a füstön s anyót költögetni kezdte. Anyó félálomban, esztét vesztve felugrott, és kiszaladt az udvarra, hogy embereket hívjon.

Azalatt meg Mása ott ült a pad alatt és egy kukkot sem szólt, csak a kicsi öccse kiáltott, mert nagyon megütötte az orrát.

Ványa meghallotta a kiáltozást, benézett a pad alá és odakiáltott Másának: - Megégsz, fuss el onnan! - Mása kifutott a pitvarba, de a füsttől és lángtól nem tudott átmenni. Visszafordult a szobába. Akkor Ványa kiemelte az ablakot s ráparancsolt, hogy másszék ki rajta. Amikor ki-mászott, Ványa megragadta a kisöccsét és vonszolni kezdte. De hát nehéz volt az öccse s nem is akart a bátyjának szót fogadni. Sírt és el-ellökte Ványát. Ványa kétszer is elesett, míg az ablakig vonszolta: mert a kunyhó ajtaja már égett. Ványa kitolta a kisfiúcska fejét az ablakon s ki akarta egész testét taszítani: de a gyermek (csak úgy remegett félelmében) megkapaszkodott a kis kezével s nem engedte. Akkor Ványa odakiáltotta Másának: - Fogd meg a fejét s húzd! - ő meg taszította, így húzták ki az ablakon keresztül, aztán ők is kiugrottak.

AZ ELEFÁNT

Igaz történet

Egy hindunak volt egy elefántja. A gazda rosszul tartotta, sokat dolgoztatta. Egyszer az elefánt megharagudott s összetiporta a gazdát. A hindu meghalt. Sírt a felesége, odavitte a gyermekeit az elefánthoz, s lábai elé vetette:

- Te elefánt, ha megölted az apjukat, ezeket is öld meg!

Az elefánt elnézte a gyermekeket, megfogta az ormányával a legnagyobbikat s szép csendesén felültette a nyakára. Ettől kezdve az elefánt szót fogadott a fiúnak s dolgozott is neki.

LIPUNYUSKA

Mese

Volt egyszer egy öregapó meg egy öreganyó. Nem volt egy szem gyermekük sem. Öregapó kiment szántani a mezőre, öreganyó otthon maradt lepényt sütni. Öreganyó megsütötte a lepényt s megszólalt:

- Ha egy fiunk volna, vinne az apjának lepényt, de most kivel küldjek?

Egyszer csak kibújik a gyapjúból egy picurka fiú s megszólal:

- Erőt, egészséget kívánok, mátuska!

Öreganyó kérdi tőle:

- Honnan kerülsz ide, te picurka fiú, mondd meg, mi a neved?

Feleli picurka:

- Te, mátuska, megfontad a gyapjúszálat, beletetted az oszlopocskába, abból keltem én ki. Az én nevem Lipunyuska. Add ide, mátuska, elviszem a lepényt bátyuskának.

- Elviszed-e, Lipunyuska? - kérdezte mátuska.

- Elviszem, mátuska.

Öreganyó belekötötte a lepényt egy batyuba s odaadta a fiúnak. Lipunyuska fogta a batyut, s kifutott vele a mezőre. Zsombék került az útjába a mezőn, s ő kiabálni kezdett:

- Bátyuska, bátyuska, emelj csak át a zsombékon! Lepényt hoztam neked!

Öregapó meghallotta a mezőről, hogy valaki szólítgatja, elébement a fiúnak, átemelte a zsombékon s megkérdezte tőle:

- Honnan jössz, fiúcska?

Felelte a fiú:

- Én, bátyuska, kikeltem a gyapjú között. - S átadta a lepényt neki.

Öregapó leült, hogy megreggelizzék; megszólalt a fiú:

- Engedd meg, bátyuska, szántsak egyet én is.

Öregapó ezt felelte:

- Nincsen neked a szántáshoz elég erőd.

De Lipunyuska megfogta az eke szarvát, s elkezdett szántani. Szántogat egyedül s egyedül dalolgat.

A szántóföld mögött nagy úr jött hintóban; látja, hogy az öreg ott ül, reggelizik, s a ló egyedül szánt. Kiszáll a nagy úr a hintóból, s azt mondja az öregnek:

- Hogy lehet az, öreg, hogy a lovad egyedül szánt?

Feleli az öreg:

- Egy fiúcska szánt ott nekem; hallod, énekelget.

Közelebb megy az a nagy úr, meghallja a nótát s megpillantja Lipunyuskát.

Azt mondja a nagy úr:

- Öreg! Add nekem a fiút!

Az öreg feleli:

- Azt én nem adhatom, az az egy van nekem.

Azt mondja most bátyuskának Lipunyuska:

- Adj oda, bátyuska, megszököm én tőle.

Oda is adta a paraszt a kisfiút száz rubelért. A nagy úr kifizette, felvette a fiút, kis kendőbe csavargatta s a zsebébe tette. Hazaérkezett a nagy úr s mondja az asszonynak:

- Nagy örömet hoztam.

- Mutasd azt a nagy örömet - mondja az asszony.

A nagy út kivette a kendőt a zsebéből és kibontogatta; semmi sem volt a kendőben: rég visszafutott apóhoz Lipunyuska.

A FARKAS ÉS AZ ÖREGASSZONY

Mese

Zsákmányt keresett az éhes farkas. Meghallja a faluvégen: sír a gyermek a kunyhóban s azt mondja az anyja:

- Ha nem hagyod el a sírást, a farkasnak adlak.

Nem ment tovább a farkas, várta-várta, mikor adják neki a gyermeket. Jött az éjjel; vár és fülel

- hát azt mondja most az öregasszony:

- Ne sírj, fiam; nem adlak én a farkasnak; hogyha idejön a farkas, agyonütjük.

Gondolta a farkas: „Most már látom, itt mást tesznek, mint amit beszélnek” - s ott hagyta a faluvéget s elment.

A MACSKAKÖLYÖK

Igaz történet

Vaszja és Kátya testvérek voltak. Volt egy macskájuk. Jött a tavasz, és a macska eltűnt. A gyermekek mindenütt keresték, de nem tudták megtalálni. Egyszer a csűr mellett játszottak, hát a fejük felett vékony hangú nyávogást hallanak. Vaszja felmászott a létrán a csűr fedele alá. Kátya lent állt s folyton kérdezgette: - Megtaláltad? Megtaláltad? - De Vaszja nem felelt neki. Végre lekiáltott: - Megtaláltam. A mi macskánk... kölykei is vannak. Milyen csodaszépek, gyere ide hamar.

Kátya hazaszaladt, tejet szerzett és elhozta a macskának.

Öt kölyke volt a macskának. Mikor egy kicsit megnöttek, s kezdtek előbújni a sarokból, ahol a világra jöttek, a gyermekek kiválasztottak maguknak egy kicsi macskát - szürke volt a szőre, fehér a lábcskája - és hazavitték. A többi az édesanyjuk elajándékozta, de ez az egy megmaradt nekik. A gyermekek etették, játszogattak vele, s lefektették maguk mellé az ágyba.

Egyszer a gyermekek elmentek játszani az útra s magukkal vitték a kismacskát is.

A szél szalmát mozgatott az úton, s a kismacska a szalmával játszadozott, és a gyermekek örültek neki. Aztán sóskát találtak az út mentén, elmentek sóskát szedegetni s elfelejtkeztek a kismacskáról.

Hirtelen meghallották, hogy valaki ezt kiáltja: - Vissza! Visz-sza! - s látták, hogy egy vadász vágtat arra lovon, előtte két kutya - már meg is látták a kismacskát s el akarták kapni. A macskakölyök pedig, a kis buta, ahelyett, hogy elszaladt volna, a földhöz lapult, felpúposította hátát s nézte a kutyákat. Kátya megijedt a kutyáktól, kiabálni kezdett s elfutott előlük. De Vaszja lélekszakadva rohanni kezdett a kismacska felé s a kutyákkal egyszerre érkezett hozzá. A kutyák meg akarták fogni a macskát, de Vaszja hassal rávetette magát és eltakarta a kutyák elől.

A vadász odaugrott és elzavarta a kutyákat, Vaszja pedig hazavitte a kismacskát, s többé nem vitte ki magával a mezőre.

A TANULT FIÚ

Mese

A fiú hazaérkezett a városból a faluba, az apjához. Szólt az apja: - Ma szénagyűjtés lesz, fogd azt a gereblyét s menjünk, segítesz majd nekem. - De a fiúnak semmi kedve sem volt a munkához s ezt felelte erre: - Én sok tudományt tanultam, s minden falusi szót elfelejtettem aközben. Mi az a gereblye?

De ahogy ment az udvaron, rálépett egy gereblyére s az megcsapta a homlokát. Akkor már rájött, hogy mi az a gereblye, homlokához kapott s így fakadt ki: - Micsoda tökfílkó hagyta itt ezt a gereblyét?

HOGY TANULTÁK MEG A BOKHARAIK A SELYEMHERNYÓTENYÉSZTÉST

Igaz történet

Sok időn keresztül a kínai nép volt az egyetlen, mely értett a selyem készítéséhez; senkinek sem árulták el mesterségük titkát, s drága pénzen adták el a selymet.

Meghallotta Bokhara császára, selyemhernyót szeretett volna szerezni, s eltanulni ezt a mesterséget. Kérte a kínaiakat, hogy adjanak neki selyemhernyópetét és eperfamagot. Elutasították. Akkor Bokhara császára követével megkérte a kínai császár lányát és megüzente menyasszonyának, hogy sok minden van az ő birodalmában, csupán egy hiányzik - selyemszövet, hozzon hát titokban eperfamagot és selyemhernyót, mert különben nem lesz mibe öltöznie.

A császárlány petét gyűjtött és eperfamagot, s elrejtette a fejszalagjában.

Mikor a határon vizsgálgatni kezdték s kutatták, hogy nem visz-e tiltott dolgot magával, senki sem merte fejeéről a szalagot leoldani.

S attól kezdve a bokharaiak eperfákat és selyemhernyókat neveltek, s a császárlány megtanította őket a selyemhernyótenyésztésre.

HOGY ÁRULTA EL MAGÁT A TOLVAJ

Igaz történet

Éj idején bemászott egy tolvaj a kereskedő padlására. Összeszedett néhány bundát, vásznat, s már le akart mászni, de megbotlott egy hálóban és zajt ütött. A kereskedő meghallotta a neszt a feje felett, felébresztette a szolgáját s felment gyertyával a padlására. Mély álomból ébredt fel a szolga s ennyit mondott a kereskedőnek: - Minek nézzük meg, nincs ott senki, ha csak nem a macska. - De a kereskedő mégis felment a padlásra.

Mihelyt a tolvaj meghallotta, hogy valaki jár ott, visszatette a bundákat és a vásznakat a régi helyükre s búvóhelyet keresett magának. Látja - ott áll egy nagy halom: leveles dohány volt. A tolvaj lyukat ásott a dohányba, bemászott a közepébe és betakarózott dohánylevelekkel. Meghallja, hogy ketten jönnek, járkálnak, beszélnek. Azt mondja a kereskedő: - Valami komolyabb dörömbölés volt. - Mondja rá a szolga: - Milyen dörömbölés lenne? Vagy a macska, vagy a házimanó. - A kereskedő elhaladt a dohány mellett, nem vett észre semmit s ennyit mondott: - Úgy látszik, hogy nem volt semmi, menjünk.

Hallja a tolvaj, hogy mennek s gondolja magában: „Most aztán megint mindent összeszedek s kimászom az ablakon át.” De egyszer csak érzi, hogy az orrát a dohánypor csiklandozza s a tüsszentés kerületi. Befogja a száját a kezével, hát még jobban csiklandozza s már nem tudja türtőztetni magát. A kereskedő és a szolga már kezdett kifelé menni. Meghallják, hogy a sarokban valaki tüsszentett: ci! haptic! - visszamentek s elcsípték a tolvajt.

A BATYU

Mese

Két ember ment együtt az úton, és mindegyik a vállán vitte a maga batyuját. Az egyik megállás nélkül haladt, le sem véve válláról a terhet, a másik azonban minduntalan megállt, s letéve batyuját, leült pihenni. Igen ám, csak hogy mindig újból fel kellett vennie és ismét vállára emelni a batyut, így aztán az, aki le-levette terhét, sokkal hamarabb kifáradt, mint amaz, aki egyszer sem tette le.

A CSONTOSKA

Igaz történet

Szilvát vásárolt az anya, s ebéd után adni akart belőle a gyermekeknek. Még ott volt mind a tányérban. Ványa még soha nem evett szilvát s folyton szagolgatta. Nagyon tetszett neki. Aztán kedve kerekedett megkóstolni. Mindig ott járkált a szilva körül. Mikor senki sem volt a szobában, nem állhatta meg, hogy el ne vegyen s meg ne egyék egyet. Ebéd előtt az anya megszámolta a szilva-szemeket, hát látja; egy hiányzik. Megmondta az apának is. Ebéd közben megszólal az apa: - Mondjátok, gyerekek, nem evett meg közületek valamelyik egy szem szilvát? - Mind ahányan azt felelték: - Nem, nem. - Ványa olyan vörös lett, mint a rák, de ő is azt mondta: - Nem ettem belőle.

Akkor ezt mondta az apjuk: - Hogy valamelyik megette azt a szem szilvát közületek, csúnya dolog; de ez a kisebb baj. Az a nagy baj, hogy a szilvában csontocska van s ha valaki nem tudja, hogy kell megenni s egy csontocskát lenyel, másnap meghal. Én most ettől félek.

Ványa elsápadt s megszólalt: - De hiszen én kidobtam azt a csontocskát az ablakon.
Erre mindnyájan nevettek. Ványa pedig sírva fakadt.

A KÉT KERESKEDŐ

Mese

Egy szegény kereskedő nagy útra ment, s egész vasáru-készletét átadta megőrzésre egy gazdag kereskedőnek. Amikor visszatért, elment a gazdag boltoshoz s kérte vissza a vasáruját.

A gazdag boltos eladta már az egész vasáruját, s hogy valamiképpen megmentse a becsületét, így szólt:

- A te vasaddal valami baj történt.

- Ugyan mi?

- Én betettem mind a gabonásba. Ott pedig rengeteg egér van. Kilyuggattak a fogukkal minden vasat. Én magam is láttam, mikor rágták. Ha nem hiszed, gyere, nézd meg.

A szegény kereskedőnek nem volt kedve vitatkozni, így szólt:

- Minek nézném? Tudom én jól, hogy az egér mindig vasat szokott rágni. Erőt, egészséget. - És a szegény kereskedő elment. Az utcán meglátott egy játszó gyermeket - a gazdag kereskedő fia volt. A szegény kereskedő megsimogatta a fiút, kézen fogta és elvitte magához.

Másnap találkozik a gazdag kereskedő a szegénnyel s elpanaszolja neki a bánatát: elvesztette fiacskáját; megkérdezi tőle, nem látta-e, nem hallott-e róla.

Feleli a szegény boltos:

- Láttam bizony. Alighogy eljöttem tőled, látom: egy nagy ölyv csapott le egyenesen a fiadra, megragadta és elvitte.

A gazdag boltos megharagudott és így szólt: - Szégyellj magad, amiért most csúfot üzöl belőlem. Talán rendes dolog az, hogy elvigyen egy ölyv egy fiút?

- Szó sincs róla, nem üzök csúfot belőled. Mi a csodálatos abban, hogy az ölyv elvisz egy fiút, mikor az egereid száz púd vasamat megették? Megeshetik minden a világon.

A gazdag kereskedő megértette a szegény beszédét és ezt mondta:

- Nem az egerek ették meg a vasadat, hanem én adtam el; megfizetem neked kettős áron.

- Hát ha így van, az ölyv sem vitte el a fiacskádat: visszaadom neked.

EGY PARASZT ELBESZÉLI, MIÉRT SZERETI A BÁTYJÁT

Nagyon szeretem a bátyámat, különösen azóta, hogy elment helyettem katonának. A dolog így történt: sorsot húztunk; nem volt szerencsém, s be kellett vonulnom, pedig hát éppen csak egy hete múlt, hogy megházasodtam. Nem akaródzott otthagynom a fiatal menyecskét.

Anyácska siránkozva mondta: - Hogyan is mehetne Petruska, hiszen még olyan fiatal. - De nem volt mit tenni, kezdték hát készíteni a holmimat. Az asszonyka inget varrt nekem, pénzt adtak össze, és reggelre már be is kellett mennem a városba, sorozásra. Anyácska sírt, bánkó-

dott, nekem pedig, ha csak rá gondoltam, hogy menni kell, úgy összeszorult a szívem, mintha egyenesen a halálba indultam volna.

Este a vacsoránál összegyűlt a család. Senkinek sem volt kedve enni. Nyikolaj, a bátyám szóltanul hevert a kemencén. Az asszonykám sírdogált. Apám komor arccal ült az asztalnál. Amikor anyácska letette elénk a kását, senki sem nyúlt az ételhez. Anyácska hívta a kemencén heverő Nyikolajt, hogy jöjjön vacsorázni. Nyikolaj lejött a kemencéről és keresztet vetve, az asztalhoz ült. Aztán így szólt: - Ne búsulj, anyácska, én vagyok az idősebb, én megyek el Petruska helyett katonának. Talán csak nem hagyom ott a fogamat. Leszolgálok katonaéveimet, aztán jövök haza. Neked pedig, Pjotr, legyen rá gondod, hogy apánknak és anyánknak nyugodt élete legyen, és feleségemet se bánts, míg távol vagyok. - Megkönnyebbültem; anyácska is felhagyott a búslakodással és nekilátott, hogy elkészítse Nyikolaj holmiját.

Reggel, mikor felébredtem és eszembe jutott, hogy a bátyám megy el helyettem, forogni kezdett velem a világ. Mondom neki:

- Ne menj el, Nyikolaj, rajtam a sor, én megyek. - De ő csak hallgat és szedelőzködik. Én is szedelőzködöm. Ketten mentünk be a városba a sorozásra. Ő is odaáll, én is odaállok. Mind a ketten jól megtermett legények vagyunk; állunk és várunk - de egyikünket se mustrálják ki. Bátyám rám néz, elmosolyodik és azt mondja:

- Elég legyen, Pjotr, eredj haza. Miattam pedig ne bánkódj, önszántamból megyek. - Sírva fakadtam és elindultam hazafelé. Azóta, ha a bátyámra gondolok, úgy érzem, az életemet is odaadnám érte.

HOGY LŐTTEM AZ ELSŐ NYULAT

Egy földesúr elbeszélése

Volt egy nagybátyám, Iván Andrejicsnak hívták. Mikor tizenhárom éves voltam, megtanított löni. Szerzett egy kis puskát és amikor sétálni mentünk, megengedte, hogy lőjek vele. Egyszer csókát lőttem, máskor szarkát. De apám nem tudta, hogy én tudok löni. Egyszer, ősszel történt, anyám neve napján, nagybátyámat vártuk ebédre; én ott ültem az ablak mellett s arrafelé néztem, amerről meg kellett érkeznie, apám pedig a szobában járt fel és alá. Meglátom a berek mögül kibukkanni a négy szürkét és a kocsit s elkiáltom: - Jön! Jön!

Apám kinézett az ablakon, megpillantotta a kocsit, vette a sapkáját s kiment a lépcsőre a fogadására. Utána futottam. Apám és nagybátyám üdvözölték egymást s apám így szólt: - Jöjj be. - De nagybátyám ezt mondta: - Nem, fogd a puskát s gyere csak velem. Amott, ni, pontosan a berek mögött, nagy nyúl fekszik a vetésben. Fogd a puskát, gyerünk; lőjük meg a nyulat. - Apám kihozta a bundáját s a puskáját, én meg felszaladtam a szobámba, feltettem a sapkát s kézbe vettem a puskámat. Mikor apám nagybátyámmal beült a kocsiba, úgy helyezkedtem el a hátsó ülésen, hogy senki sem látott.

Mihelyt a berek mögé értünk, nagybátyám szólt a kocsisnak, hogy álljon meg, felállt és ezt mondta: - Látod, ott abban a mezsgyében szürkélik. Jobbról van egy kóró, balról pedig öt lépésre - látod? - Apám sokáig fürkészte szemmel, de semmit sem látott. Én pedig alulról egyáltalában nem láthattam. Végre apám észrevette s elindultak nagybátyámmal a mezőn.

Apám lövésre készen tartotta puskáját, nagybátyám meg a helyet mutatta. Én hátul mentem a puskámmal s nem láthattam semmit. De örvendtem, hogy nem vesznek észre hátul. Mentünk vagy száz lépést, apám megállt, lövésre emelte puskáját, de nagybátyám visszatartotta: - Ne

még, messze van, menjünk még. Vár még a nyúl. - Apám szót fogadott, de alig tettek pár lépést, hát felszökött a nyúl, s én csak akkor láthattam meg. Jó nagy nyúl volt, szinte fehér, csak a háta volt ezüstös. Felszökött, felemelte egyik fülét s könnyen elugrott előlünk. Apám megcélozta - bumm! A nyúl csak futott tovább. Apám a másik csőből is rálő. A nyúl csak fut tovább. Megfeledkeztem én apámról, mindenről. Megcélzom apám mögül - bumm! Odanézek, s magam sem hiszek a két szememnek - bukfencet vet a nyúl, elnyúlik, csak egyik hátsó lába rúg még. Apám és nagybátyám erre hátranéztek: - Honnan kerültél te ide? Ügyes fickó vagy, no!

Attól kezdve megengedték, hogy puskát vegyek a kezembe s lőjek.

A BALGA

Verses mese

Egyszer a balga
Elmene Ruszba,
Hogy járva-kelve
Szerencsét lelne.
S mit lát a balga?
Két pusztá házat,
A pince mélyén
Ördögöt, százat:
Csúcsosfejűek,
Tányérszeműek,
Vasvilla bajszuk,
Gereblye karjuk;
Csattan a kártya,
Zörren a kocka,
Pénz áll halomba,
Igy szólt a balga:
„Jó lelkek! Isten
Óvjon, segítsen!”
No, több se kellett,
Torkonragadták,
Ugy fojtogatták,
Ugy verték, jajjaj,
Félholtan ment el
Nagy üggyel-bajjal.
Bög a bolondja,
Ugy fut hazáig,
Sírva, jajongva.
Anyja megszidja,
Asszonya, húga
Egyre tanítja:
„Balga te, balga,
Ostoba Babka,
Ily szókat szólnod
Nem kellett volna;

Igy kellett volna:
»Átok reátok,
Gaz pokolfajzat!«
Az ördög erre
Rémülten elfut
S bot helyett pénz jut
Néked, te balga!”
- „Jól van már, asszony.
Gond ne aggasszon
Anyám, Lukerja,
Húgom, Csernáva,
Soha ily balga
Nem leszek többet.”
Indul a balga,
Elmegyen Ruszba,
Hogy járva-kelve
Szerencsét lelne.
S mit lát a balga?
Négy jó barátot -
Árpát örölnek,
Igy szólt a balga:
„Átok reátok,
Gaz pokolfajzat!”
Nosza, elkapták,
Ők is megadták,
Ugy verték, jajjaj,
Félholtan ment el
Nagy ügyyel-bajjal.
Bőg a bolondja,
Ugy fut hazáig
Sírva, jajongva.
Anyja megszidja,
Asszonya, húga
Egyre tanítja:
„Balga te, balga,
Ostoba Babka,
Ily szókat szólnod
Nem kellett volna;
Igy kellett volna:
»Adjon az Isten
Ezerszer annyit,
El se bírjátok!«
- „Jól van már, asszony,
Gond ne aggasszon
Anyám, Lukerja,
Húgom, Csernáva,
Soha ily balga
Nem leszek többet.”
Indul a balga,

Elmegyen Ruszba,
Hogy járva-kelve
Szerencsét lelne.
Meglát a balga
Hét testvért menni
Anyjuk temetni;
Hangosan sírtak,
Jajongva ríttak,
Igy szólt a balga:
„Hét testvér, Isten
Küldje segítse
Földbe anyátok
S ezerszer annyit,
El se bírjátok.”
Nosza, elkapta
Mind a hét bátya,
Ők is megadták,
Sárba tapodták,
Ugy verték, jajjaj,
Félholtan ment el
Nagy ügyyel-bajjal.
Bög a bolondja,
Ugy fut hazáig
Sírva, jajongva.
Anyja megszidja,
Asszonya, húga
Egyre tanítja:
„Balga te, balga,
Ostoba Babka,
Ily szókat szólnod
Nem kellett volna;
Igy kellett volna:
»Szálljon a tömjén,
Isten nyugossza,
Lelkét az égbe
Üdv várja, béke.«
Igy jutott volna
Néked is, balga,
Bor, palacsinta.”
- „Jól van már, asszony,
Gond ne aggasszon
Anyám, Lukerja,
Soha ily balga
Nem leszek többet”
Indul a balga,
Elmegyen Ruszba,
Hogy járva-kelve
Szerencsét lelne.
Násznépet látva,

Igy szólt a balga:
„Szálljon a tömjén,
Isten nyugosszon,
Lelketek égbe
Üdv várja, béke!”
Hej, a két vőfély
Máris elkapta,
Ők is megadták,
Korbáccsal csapták
Arcul a balgát.
Elfutott sírva,
Jajongva, ríva;
Anyja megszidja,
Asszonya, húga
Egyre tanítja:
„Balga te, balga,
Ostoba Babka,
Ily szokat szólnod
Nem kellett volna;
Igy kellett volna:
»Adjon az Isten,
Hercegnő s herceg,
Boldog szerelmet,
Házatok töltse
Be sok-sok gyermek.«
- „Soha ily balga
Nem leszek többet!”
Indul a balga,
Elmegyen Ruszba,
Hogy járva-kelve
Szerencsét lelne.
Utjába téved
Egy öreg sztárec.
Igy szólt a balga:
„Adjon az Isten
Boldog szerelmet,
Töltse be házad
Megannyi gyermek.”
Galléron kapta
Menten a sztárec,
Haj, de megrakta,
Biz, még a botja
Is eltört rajta.
Futott a balga
Hazáig sírva;
Anyja megszidja,
Asszonya, húga
Egyre tanítja:
„Te balga, balga,

Ostoba Babka,
Ily szókat szólnod
Nem kellett volna;
Igy kellett volna:
»Szent atyám, áldj meg
Jóságos szóval.«
- „Jól van már, asszony,
Gond ne aggasszon
Anyám, Lukerja,
Soha ily balga
Nem leszek többet.”
Indul a balga,
Elmegyen Ruszba,
Az erdőt járja.
Meglát az erdőn
Egy nagy vén medvét:
A fák közt állt ott,
Tehénként nyúzott.
Igy szólt a balga:
„Szent atyám, áldj meg
Jóságos szóval.”
Magát a medve
Haj, rávetette,
Karjába kapta,
Megropogtatta,
Félholtan ment el
Nagy üggyel-bajjal.
Bög a bolondja,
Ugy fut hazáig
Sírva, jajongva.
Anyja megszidja,
Asszonya, húga
Egyre tanítja:
„Te balga, balga,
Ostoba Babka,
Ily szókat szólnod
Nem kellett volna:
Kergetted volna,
Hajtottad volna
Futva, rikoltva.”
- „Jól van már, asszony,
Gond ne aggasszon
Anyám, Lukerja,
Húgom, Csernáva,
Soha ily balga
Nem leszek többet.”
Indul a balga,
Elmegyen Ruszba,
Hogy járva-kelve

Szerencsét lelne.
Megy, megy a balga,
Ballag a réten,
Egy generális
Arra jön éppen.
Ugrik a balga,
Kergetné máris
Nagyot rikoltva.
Amaz meg intett
Szolgahadának:
Fogták a balgát -
Ütötték, verték,
Igy történt, haj hát,
Hogy agyonverték.

SZVJATOGOR VITÉZ

Kiment egyszer Szvjatogor sétalovaglásra.
Ezidáig Szvjatogor nem lelt vetélytársra,
Ki vitézi erejét felülmúlta volna;
Hatalmas volt az erő, amely feszítette,
Ugy érezte, erei menten szétpattannak,
Terhes volt e nagy erő vitéz Szvjatogornak.
És így szólott Szvjatogor, mellét kidüllesztve:
„Bár lennék egy országot, mely erőmre méltó,
Bizony mondom, földestől együtt felemelném.”
Alighogy ezt kimondta, meglátott egy embert,
Távol a sztyeppén haladt, vállán tarisznyával.
Nekilódult Szvjatogor, hogy őt utolérje.
Ügetve ment, hiába, el sehogy sem érte.
Vágtába ment, haj bizony, utol úgy sem érte.
Kiáltott hát Szvjatogor erre dörgő hangon:
„Hej, te vándor, hallod-e, állj meg egy kicsinykét,
Jó lovamon sehogy sem tudlak utolérni!”
Meghallotta Szvjatogort a vándor s megállva,
Válláról a tarisznyát földre hajította.
Odavágtat Szvjatogor most a tarisznyához,
Ostorával megböki, ámde a tarisznya
Meg se mozdul, mintha csak földhöz ragadt volna;
Szvjatogor most lóhátról ujjal taszítgatja,
Meg se moccan, úgy hever földön a tarisznya.
Szvjatogor most lóhátról kézzel megragadja -
Meg se mozdul, mintha csak gyökeret vert volna.
Erre aztán Szvjatogor leugrott lováról,
S két kézzel ragadta meg a konok tarisznyát,
Nagy vitézi erejét, hej, megfeszítette,
Az erőlködés a vért arcába kergette.
Megemelni nem bírta, nem ő biz, egy cseppet -

Lába térdig a nyirkos anyaföldbe süppedt.
Meggzólalt, ím, Szvjatogor, erre dörgő hangon:
„Mondd meg nekem, idegen, mi hát az igazság,
Mivel raktad így tele ezt a rossz tarisznyát?”
Felelé az idegen, rápillantva, csendben:
„Tele van e tarisznya nyirkos anyafölddel.”
Szólott ismét Szvjatogor hangos szóval, fennen:
„Mi a neved, ki vagy hát, te idegen, mondd el!”
Felelé az idegen, rápillantva, csendben:
„Földettúró Mikula, szegény parasztember -
Ez a nyirkos anyaföld bizony szeret engem.”

„MÁSODIK OROSZ OLVASÓKÖNYV” MESÉI

A KISLÁNY ÉS A GOMBÁK

Igaz történet

Két kislány gombás kosarakkal ment hazafelé. Vasúti sínpáron kellett áthaladniuk. Azt hitték, messze van még a vonat, felkapaszkodtak a töltésre s át akartak menni a síneken. Hirtelen meghallották a mozdony zúgását. A nagyobbik leány visszafutott, de a kisebbik a síneken futott keresztül.

Az idősebbik ezt kiáltotta húgának: - Ne fordulj vissza!

De a mozdony már olyan közel volt s olyan erősen zúgott, hogy a kisebbik lány nem hallotta a kiáltást; azt hitte, arra biztatja, hogy visszaforduljon. Visszafutott a sínek közé, de megbotlott, elejtette a kosarat s elkezdte a gombát szedegetni a földről.

A mozdony már egészen közel volt, a mozdonyvezető a lehető legélesebb füttyel jelezte a veszélyt.

A nagyobbik leány odakiáltott: - Dobd el a gombát! - De húga úgy értette, hogy a gombák összeszedésére biztatja s ott mászkált még a töltésen.

A vezető nem tudta lefékezni a mozdonyt. Még egy teljes erejű füttyjelt adott s száguldva közeledett a kislányhoz.

A nagyobbik leány sírt és kiáltozott. Minden utas kitekintett a kocsik ablakán, a kalauz pedig a vonat végére futott, hogy lássa, mi történhetett a kislánnyal.

Amikor a vonat elhaladt, valamennyien látták, hogy a lányka ott fekszik lehajtott fejjel a sínek között s meg sem mozdul.

Mikor pedig a vonat már messze robogott, a kislány felemelte fejét, felugrott, összeszedte a gombákat s odafutott a nénjéhez.

MILYEN A FÜVÖN A HARMAT

Leírás

Mikor nyáron, napos reggelen, kimész az erdőre, a mezőn, a fűben gyémántokat láthatsz. Ezek a gyémántok ragyognak s különböző színekben játszanak a napon - sárgában, pirosban, kékben. Mikor közelebb mész s megnézed, hogy mi az, látod, hogy harmatcseppek gyűltek a háromszögletű fűlevélben s azok ragyognak a napon.

Ez a fűlevél belül bolyhos és pelyhes, mint a bársony. És a cseppek leperegnek a levélkén s meg sem nedvesítik.

Ha vigyázatlanul téped le a harmatos levelet, a kis csepp lepereg, mint fényes gömböcske, s nem látod, hogyan siklik le a fű szára mellett. Ha megesik, hogy leszakítasz egy ilyen csészécskét, csendesen a szádhoz viszed s kiiszod a harmatcseppet: úgy érzed, hogy minden italnál jobb ízű.

AZ ÖNMŰKÖDŐ MALOM

Igaz történet

Egy paraszt kitanulta a malomépítés mesterségét és különféle vízimalmokat, szélmalmokat meg lovasmalmokat épített.

Egyszer aztán olyan újfajta malmot eszelt ki, amihez nem kell se víz, se szél, se ló: úgy akarta csinálni, hogy a nehéz kő aláereszkedve, súlyával megforgassa a kereket, majd ismét felemelkedjék, s utána megint leereszkedjék a mélybe - így aztán a malom magától járna.

Elment hát a földesúrhoz és azt mondta neki: - Olyan önműködő malmot eszeltem ki, ami magától jár, nem kell hozzá se víz, se ló. Ha egyszer megindítod, addig jár majd, míg meg nem állítod megint. Csak az a baj, hogy nincs pénzem fára meg vasra. Adj háromszáz rubelt és te leszel az első, akinek ilyen malmot készítek.

A földesúr erre azt kérdezte a paraszttól, tud-e írni-olvasni?

A paraszt azt felelte, hogy nem tud.

Ekkor a földesúr így szólt: - Látod, ha értenél a betűből, adnék neked egy gépészeti könyvet, amiben olvashatnál erről a malomról és megtudnád belőle azt is, hogy ilyen malmot nem lehet készíteni: sok tudós ember belebolondult már abba, hogy egyre csak azon törte a fejét, hogyan lehetne olyan malmot készíteni, ami magától jár.

De a paraszt nem hitt a földesúrnak és azt mondta: - A te könyveidben sok minden rosszul van megírva. A minap a városban valami tanult gépész darálógépet készített egy kereskedőnek, és mégis elrontotta, én pedig, bár nem ismerem a betűt, csak ránéztem a masinára és máris helyrehoztam, úgyhogy azon nyomban megindult.

- No és hogyan emeled fel a követ, ha egyszer leengeded? - kérdezte a földesúr.

- Felemelkedik az magától, ha a kerék forog - felelte a paraszt.

- Felemelkedik, de már nem jön föl olyan magasra, másodszor pedig még alacsonyabban áll meg és ez mindenképpen így lesz, akármilyen kereket szerelsz fel rá. Éppúgy van ez, mint amikor szánkón lecsúszol valami magas hegyoldalról: egy kisebb dombocskára még csak felszaladsz vele, de már a kicsiről vissza a nagyra - soha.

Ámde a paraszt nem hitt a földesúrnak, hanem elment a kereskedőhöz és felajánlotta, hogy olyan malmot készít neki, amihez nem kell se víz, se ló.

A kereskedő odaadta a pénzt. A paraszt nekilátott a munkának. Addig mesterkedett, fűrt-faragott, míg elfűrt-faragta mind a háromszáz rubelt - de a malom csak nem akart megindulni.

Eladta ekkor a paraszt a földjét is és tovább mesterkedett.

Végül a kereskedő így szólt a paraszthoz: - Hadd lássam már azt a malmot, ami magától jár, ló nélkül; vagy pedig add vissza a pénzemet.

Elment a paraszt a földesúrhoz és elpanaszolta neki a baját.

A földesúr pénzt adott a parasztnak, majd így szólt: - Maradj itt és dolgozz ezentúl nálam: készíts nekem csak olyan malmokat, amiket vízzel vagy lóval kell hajtani, ez a te mester-séged; és ezentúl ne fogj bele olyasmibe, amit nálad okosabb emberek sem tudtak nyélbeütni.

HOGY TAKARÍTOTTA EL A PARASZT A KÖVET

Igaz történet

Hatalmas kő feküdt egy város főterén. Nagy helyet foglalt el s akadályozta a forgalmat. Mérnököket hívtak s megkérdezték tőlük: hogyan távolítsák el ezt a követ, s mibe fog kerülni.

Egyik mérnök azt mondta, hogy szét kell vetni puskaporral s el kell szállítani darabonként, s hogy ez nyolcezer rubelbe kerülne. A másik azt mondta: henger alakú fán kell eltolni onnan, s hogy ennek hatezer rubel a költsége.

Egy muzsik meg így szólt: - Én eltávolítom a követ, s csak száz rubel lesz az ára.

Megkérdezték a paraszttól, mi a terve. Ezt felelte: - A kő mellett egy nagy gödört árok; a kiásott földet széjjelterítem a téren, bedöntöm a követ a gödörbe s elegyengetem a helyét földdel.

Így is tett a paraszt, s száz rubelt adtak neki érte, s ráadásul a jó ötletért még százat.

SAT ÉS DON

Mese

Az öreg Ivánnak két fia volt: Sat Ivanics és Don Ivanics. Sat Ivanics, az idősebb fiú, nagy és erős volt, Don Ivanics pedig, a fiatalabb, kicsi volt és gyenge. Az apa mindegyiküknek megmutatta, merre menjen és megparancsolta, hogy ne térjenek le az útról. Sat Ivanics nem hallgatott apjára; nem a megjelölt úton haladt, letért róla és odaveszett. Don Ivanics megfogadta apja tanácsát és arra ment, amerre apja küldte. Végigjárta egész Oroszországot és híres lett.

A tulai kormányzóságban, a jepifani járásban van egy falu, „Ivan-ozero” a neve. Ebben a falucskában van egy tó. A tóból két patak ered, s fut innen különböző irányba. Az egyik patak olyan szűk, hogy át lehet rajta lépni. Ezt a patakot Donnak hívják. A másik patak széles, a neve: Sat.

A Don egyenesen folyik tovább és minél messzebbre ér, annál jobban kiszélesedik. A Sat ide-oda kanyarog.

A Don végighömpölyög egész Oroszországon és a Fekete-tengerbe torkollik. Vízében sok hal úszkál, s a hátán hajók és csónakok járnak.

A Sat céltalanul tévelyeg, és anélkül hogy elhagyná a tulai kormányzóságot, beleömlik az Upa folyóba.

A SZUDOMA

Mese

A pszkovi kormányzóságban, a porohovi járásban van egy kis patak, Szudoma a neve; a patak partjain két hegy emelkedik egymással szemben.

Az egyik hegyen valamikor egy Visgorod nevű városka állott, a másik hegy pedig a régi időkben a szlávok ítélező helye volt. Az öregek mesélik, hogy e hegy felett hajdan egy lánc csüngött alá az égből, s az, aki igazat vallott, elérte kezével a láncot, de aki bűnös volt, nem érte el. Egyszer egy ember pénzt kért kölcsön a szomszédjától, de később letagadta. Felvitték mindkettőjüket Szudoma hegyére és megparancsolták nekik, hogy nyúljanak a lánc után. Az

az ember, aki a pénzt kölcsön adta, kinyújtotta a kezét és menten elérte a láncot. Most a bűnösre került a sor. Nem vonakodott, csak odaadta botját a másiknak, akivel pereskedett, hogy könnyebben elérhesse kezével a láncot; majd kinyújtotta karját és el is érte. Ámuldozott erre a nép: melyiküknek van hát igaza? A dolog pedig úgy történt, hogy a bűnös botja belül üres volt, és ott volt elrejtve a pénz, amit letagadott. Amikor odaadta botját annak, akinek tartozott, a bottal együtt a pénzt is odaadta és ezért érte el a láncot.

Így vezette félre valamennyiüket. Ámde azóta a lánc felemelkedett az égbe és nem ereszkedett le soha többé. Így mesélik az öregek.

A KERTÉSZ ÉS A FIAI

Mese

Egy kertész meg akarta tanítani fiait a kertészkedésre. Mikor érezte, hogy nemsokára meghal, odahívta a fiait s így szólt: - Gyermekeim, ha meghalok, keressétek meg a szőlőskertben, amit elrejtettem.

Gyermekei azt gondolták, hogy ott kincs van, s amikor az apjuk meghalt, túrni kezdték a földet s felásták az egész kertet. Kincset nem találtak, de a szőlőskertet olyan alaposan felásták, hogy sokkal több szőlő termett ezután benne.

S így meggazdagodtak.

A BAGOLY ÉS A NYÚL

Mese

Esteledett. Kezdek kiszállni a baglyok a szakadék mentén az erdőben, zsákmány után néztek.

Kijött ugrálva egy nagy nyúl a tisztásra s szépíteni kezdte magát. Egy vén bagoly meglátta a nyulat, leszállott egy ágra, egy fiatal bagoly pedig így szólt:

- Miért nem fogod meg a nyulat?

- Nincsen erőm hozzá - feleli az öreg -, nagy nyúl; hogyha belekapaszkodok, magával hurcol a bokrok sűrűjébe.

- Én csak egyik lábam karmát akasztom bele - mondja a fiatal -, a másikkal pedig egy fába fogódzom.

S lecsapott a fiatal bagoly a nyúlra, s úgy megakasztotta karmát a hátában, hogy mélyen belement, a másik lábával pedig egy fába készült megfogódzni.

Ahogy vonszolta a nyúl, a bagoly a másik lábával megkapaszkodott a fában s ezt gondolta: nem menekül tőlem. A nyúl nekiiramodott s kettészakította a baglyot. Egyik lába ott maradt a fa kérgében, a másik a nyúl hátában.

A következő évben egy vadász elejtette a nyulat s csodálkozva látta, hogy húsba-forrt bagolykarmok vannak a hátában.

A SAS

Igaz történet

A sas fészket rakott az országút mentén, távol a tengertől s kiköltötte a fiait.

Egyszer emberek dolgoztak a fája mellett; a sas éppen egy nagy halat hozott a karmai között s odarepült a fészkére. Az emberek meglátták a halat, körülállták a fát, kiabálni kezdtek s köveket dobáltak a sas felé.

A sas elejtette a halat, az emberek felvették és elmentek vele.

A sas leült a fészek szélére, a fiókák felemelték a fejüket és elkezdtek sivalkodni: enni kértek.

A sas fáradtan érkezett, nem tudott a tengerig visszarepülni; leereszkedett a fészekre, betakarta fiókáit a szárnyával, becézgette, tollaikat igazgatta, mintha kérte volna, hogy várjanak még egy kicsit. De minél jobban becézgette, annál jobban sivalkodtak.

Akkor a sas felrepült a fészekről, s leült a fa legmagasabb ága végén.

Most a fiókák még szájalmasabban süvöltöttek, sivalkodtak.

Ekkor a sas hirtelen hangosan vijjogott, kibontotta szárnyát és súlyos szárnyalással elszállt a tenger felé. Csak késő este tért vissza: csendesen és alacsonyan szállt a föld felett, ismét nagy hal volt a karmai közt.

Amikor elérte a fát, körülnézett: nincsenek-e emberek a közelében, aztán gyorsan összezárta szárnyát s leült a fészek szélére.

A fiókák felemelték a fejüket, kitátották a csőrüket, a sas pedig szétszaggatta a halat s megetette gyermekeit.

A KACSA ÉS A HOLD

Mese

A kacsza úszott a folyón, halat keresett, s egész nap egyetlenegy sem talált. Mikor leszállt az éjszaka, meglátta a vízben a holdat; azt gondolta, hogy hal, s víz alá bukott, hogy megfogja a holdat. A többi kacsza látta s elkezdtek nevetni rajta.

Akkor a kacsza úgy megszégyellte magát s úgy megszeppent, hogy ezután hiába látott a vízben halat, nem merte megfogni s éhen halt.

A MEDVE A SZEKÉREN

Igaz történet

Egy medvetáncoltató kocsmához érkezett, kapujához kötötte a medvét, s bement egyet inni a kocsmába. Odaérkezett egy postakocsis a trojkával. Odakötötte a rudast s ő is bement. Kalács volt a postakocsis szekérében. Megérezte a medve, hogy a szekérből jó szag árad, eloldotta magát, odament, felmászott s elkezdett a szénában kutatni.

A lovak hátranéztek s szép csendesen megindulva távolodni kezdtek. A medve belefogódzik az oldalrúdba s nem tudja, hogy mit is tegyen. A lovak meg hovatovább mindig jobban bele-tüzesednek. A medve szorítja két első lábával a két oldalrudat és csak a fejét forgatja, hol jobbra, hol balra. A három ló hátra-hátrapillant - még gyorsabban robognak az úton, le a

hegyről, fel a hegynek... A gyalogosok alig tudnak félreállni. Tajtékosan vágatnak a lovak, ül a medve a szekéren, szorítja az oldalrudat s ide-oda pillant. Látja, hogy a dolog komolyabbra fordul - vesztébe viszik a lovak - és elkezd bömbölni. Ettől a három ló még jobban megiramodik. Vágatnak, vágatnak, míg meg nem érkeznek haza, a faluba.

Bámul a nép: ott mi vágat? Befordulnak a lovak a nagy kapun az udvarukra. Kinéz az asszony: mi lehet az? Nem rendesen hajt a gazda - bizonyosan részeg. Kimegy az udvarra, hát a szekérről nem a gazda száll le, hanem egy nagy medve. Leszökik a medve - s uccu, neki a mezőnek s az erdőnek.

A FÜZFAVESSZŐ

Húsvétkor kiment a paraszt, hogy megnézzze, felengedett-e már a föld?

Kiballagott a veteményesbe, és megpróbált beverni egy karót a földbe. A talaj engedett. A paraszt ekkor az erdőbe ment. Az erdőben a fűzfabokrokra már duzzadoztak a rügyek. Gondolja a paraszt: „Körülültetem a veteményest fűzfavesszővel - jó lesz kerítésnek!” Fogta a fejszét, lemetszett tíz fűzfaágat, elvékonyította a vastag végüket és leszúrta a vesszőket a földbe.

A felső végén valamennyi fűzfavessző lombosodni kezdett, lent pedig a föld alatt ugyancsak friss hajtásokat eresztettek gyökér helyett; egyes vesszők azután meggyökeresedtek a földbe, némelyik azonban nem tudott jól megkapaszkodni gyökereivel, elfonnyadt és kidőlt.

Őszre a parasztnak már öröme tellett a fűzfavesszőkben: hat eresztett gyökeret. De a következő tavaszon a juhok lerágtak négy fűzfahajtást, és így már csak kettő maradt. A rákövetkező tavaszon ezt a kettőt is lerágták a juhok. Az egyik egészen elpusztult, de a másik feléledt, gyökerei megerősödtek és később fává terebélyesedett. Tavasszal méhek döngicséltek a fűzfa körül. Rajzás idején a méhraj a fűzfán telepedett meg és a parasztok elfogták őket. Gyakran reggeliztek az asszonyok és férfiak a fűzfa árnyékában, sokszor el is szunyókáltak alatta, a gyermekek pedig felmásztak a fára és vesszőt tördeltek ágairól.

A paraszt, aki a fűzfát ültette, már régen meghalt, de a fa csak egyre nőtt. A legidősebb fiú kétszer is lemetszette az ágait tüzelőnek. S a fűzfa csak egyre nőtt. Körülnyírbálták, de tavaszra megint csak ágakat növesztett, s habár ágai vékonyabbak voltak, mégis kétszer akkorára nőttek, mint azelőtt, akár a csikó sörénye, ha megnyírják.

Telt-múlt az idő, már a legidősebb fiú is régen felhagyott a gazdálkodással, új település keletkezett a vidéken, de a fűzfa tovább nőtt a szabad mezőn. Idegen parasztok jöttek, nyírbálták az ágait, de a fűzfa csak egyre nőtt. Villám csapott bele, de oldalágai tovább hajtottak, és a fa csak egyre nőtt és virult. Az egyik paraszt fel akarta vágni tuskónak, de otthagya, mert nagyon korhadt volt. A fűzfa félig eldőlt, és már csak az egyik oldalán hajtott ágakat, de így is egyre csak nőtt, és évről évre körülöpködtek a méhek, kiszíva virágaiból a mézet.

Egyszer, kora tavasszal lovakat legeltető gyermekek gyűltek össze a fa alatt. Fáztak és tüzet akartak rakni; szalmát, rőzsét, feketeüröm levelet hordtak egy halomba. Egyikük felmászott a fűzfára és gallyakat tördelt róla. Aztán az egész rőzsehalmot beletömködték a fűzfa odvába és meggyújtották. Felszisszent a fűzfa, sistergett benne a nedvesség, füst szállt a magasba és felcsaptak a lángok; a fa egész belseje megfeketedett. Fiatal hajtásai megpörkölődtek, virágai elfonnyadtak. A gyermekek haza hajtották a lovakat. A leégett fűzfa ottmaradt egyedül a mezőn. Arra szállt egy fekete holló, megtelepedett rajta és így rikácsolt: - No, végre kimúlt a vén csoroszlya! Legfőbb ideje volt!

EGÉR A MAGTÁR ALATT

Mese

A magtár alatt egér lakott. Volt a magtár padlójában egy lyuk, s a kis lyukon lepergett a gabonaszem. Jól élt a kis egér, de el akart ám hencegni a jómódú életével. Nagyobb lyukat rágott, s meghívta magához a többi egeret is vendégségbe. - Gyertek hozzám - mondta. - Jól megvendégellek. Lesz ételem bőven mindegyiketeknek. - Hát mikor az egereket házához vezeti, látja, hogy nincsen lyuk. A paraszt észrevette azt a nagyobb lyukat a padlóban, s egy-kettőre be is tömte.

HOGY TANÍTJÁK FIAIKAT A FARKASOK

Elbeszélés

Haladtam az úton s kiáltást hallottam magam mögött. Egy pásztorfiú kiáltozott. Futott a mező felé s mutogatott valamire. Odanéztem s láttam: két farkas futott a mezőn, az egyik nagy és erős, a másik fiatal. A fiatal egy megölt bárányt vitt a hátán, fogával az egyik lábát fogta. A nagy farkas mögötte futott.

Mikor megpillantottam a farkasokat, a pásztorral együtt utánuk eredtem, s mind a ketten kiáltozni kezdtünk. Kiáltásunkra odaszaladtak a parasztok a kutyáikkal.

Mihelyt az öreg farkas meglátta a kutyákat és az embereket, odafutott a fiatalhoz, elragadta tőle a bárányt, hátára kanyarította, majd mind a két farkas meggyorsította futását s eltűnt szemünk elől.

Akkor a fiú elmondta, hogy történt a dolog: egy szakadékból kiugrott a nagyobbik farkas, megragadott egy bárányt, megölte és vinni kezdte. Egyszerre elébeszökött a farkas-fiú s odarohant a bárányhoz. Az öreg átengedte a báránykát a fiatalnak, hadd vigye, s maga könnyű lábbal szaladva kísérte.

Csak amikor bajba jutottak, akkor hagyta abba az öreg a tanítást s vette át a fiától a bárányt.

A NYULAK ÉS A BÉKÁK

Mese

Összegyűltek egyszer a nyulak s az életük baját panaszolták: - Csak pusztulunk, embertől is, kutyától is, sastól és más állattól is. Jobb meghalni, mint így félelemben élni és kínlódnunk. Öljük a vízbe magunkat!

S nekifutottak a nyulak a tónak, hogy belefojtsák magukat. A békák meghallották a nyulak zaját, s nagyot cuppanva beleugrottak a vízbe. Egyik nyúl megszólalt erre: - Álljatok meg, barátaim! Várjunk még azzal a vízbefúlással; látjátok, a békák élete a mienknél is rosszabb; még tőlünk is félnek.

A NÉNI MESÉJE SZELÍDÍTETT VEREBÉRŐL, A KIS MITUGRÁSRÓL

Elbeszélés

A házunkban, az ablak zsaluja mögött egy veréb ütött tanyát és öt tojást rakott a fészekbe. Nővéreimmel megfigyeltük, hogyan hordja a szalmaszálakat és a pelyhecskéket egyenként a zsalu mögé, s miképpen készíti el fészket. Mikor aztán tojást találtunk a fészekben, nagyon megörültünk. A veréb nem röpködött többé pihével és szalmaszállal a csőrében, hanem ott ült a tojásokon. Egy másik veréb - azt mondták nekünk, hogy az egyik a férj, a másik a felesége - kukacokat hozott a párjának és etette.

Pár nap múlva csipogást hallottunk a zsalu mögül és odaszaladtunk, hogy megnézzük, mi újság a verébfészekben; öt apró, csupasz fióka csipogott benne - nem volt se szárnyuk, se tolluk; sárga, puha csőröcskék és nagy fejük látszott csak.

Rendkívül csúnyának találtuk a verébfiókákat és már nem is örültünk nekik, de azért időnként odamentünk, hogy megnézzük, mit csinálnak. Az anya gyakran elrepült táplálékért és mikor visszatért, a fiókák csipogva tátották ki sárga csőrüket, s anyjuk odanyújtotta nekik az apró kukacokat.

Egy hét alatt a fiókák megnöttek és megtollasodtak; most már szebbek voltak, ettől kezdve megint gyakrabban nézegettük őket. Egy reggel, mikor odamentünk az ablakhoz, hogy megnézzük verebeinket, hát látjuk, hogy az anyaveréb holtan fekszik a zsalu alatt. Éjszakára, úgy látszik, a zsalun telepedett meg és ott elaludt; mikor azután reggel kinyitottuk a zsalukat, agyonnyomtuk.

Fogtuk a verebet és elhajítottuk a fűbe. A fiókák csipogtak, fejecskéjüket nyújtogatták és tátogtak csőrükkel, de senki sem adott nekik enni.

Idősebb nővérem így szólt: - Lám, most már nincs anyjuk, aki enni adjon nekik; tápláljuk őket mi!

Megörültünk az ötletnek; vettünk egy kosárkát, kibéleltük pamuttal, majd fészkestül együtt elhelyeztük benne a fiókákat és fölvittük magunkhoz. Aztán kukacokat kapartunk ki a földből, és kenyeret áztattunk tejbe; ezekkel etettük a kisverebeket. A fiókák, miután jóllaktak, fejüket rázva tisztogatták csőrüket a kosárka oldalán és igen felvidultak.

Így etettük őket egész nap, és jókedvük nagy örömet okozott nekünk. Másnap reggel azután, ahogy belenézünk a kosárába, láttuk, hogy a legkisebb fióka holtan fekszik ott, lábacskájaival a pamutba akadva. Kiemeltük a kosárából a halott madárkát és kivettük belőle a pamutot is, nehogy a többi fióka is belegabalyodjon, s a kosarat most fűvel és mohával béleltük ki. De estére még két madárka hevert ott, tollat borzolva, tátott csőrrel; aztán szemük lecsukódott, s azok is elpusztultak.

Két nappal később a negyedik kisveréb is meghalt, s már csak egyetlen fiókánk maradt. Azt mondták, hogy túletettük őket.

Nővérem keservesen megsiratta verébfiókáit, és a megmaradt kisverebet ő egymaga etette, mi csak néztük. Ez az egy kisveréb, amely megmaradt az ötből, vidám volt, egészséges és elevenen ugrándozott; el is neveztük Mitugrásznak.

Mitugrász még sokáig életben maradt, megtanult repülni és hallgatott a nevére.

Ha nővérem - egyébként elég gyakran - elkiáltotta magát: - Mitugrász! - a veréb odarepült hozzá, s megtelepedve nővérem vállán, fején vagy tenyerén, hagyta, hogy etesse őt.

Azután, mikor nagyobb lett, már maga szerezte meg táplálékát. Ott élt nálunk, bent a szobában; néha kirepült az ablakon, de mindig visszatért, és régi helyén, a kosárában töltötte az éjszakát.

Egy reggel aztán Mitugrász nem röppent ki a kosárából; tollacskája nedves volt és éppúgy berzenkedett, mint a többi kisveréb, mielőtt meghalt. Nővérem nem mozdult el mellőle, ápolgatta őt: de a madárka nem akart se enni, se inni.

Három napig volt beteg, aztán elpusztult. Mikor megláttuk a halott madárkát, hátán fekvé, égnek meredő lábacskaival, olyan keserves zokogásba törtünk ki mindhárman, hogy anyánk felszaladt megnézni, mi történt. Amikor odajött és meglátta az asztalon a halott verebet, megértette bánatunkat. Nővérem napokon át nem akart se enni, se játszani, egyre csak sírt.

A halott madárkát begöngyöltük legszebb rongyocskánkba, betettük egy fadobozba és egy kis gödröt ástunk neki a kertben, abba temettük. Azután egy kis sírhalmot emeltünk fölébe és rátettünk egy kövecskét.

HÁROM KALÁCS MEG EGY PEREC

Mese

Egyszer egy parasztnak ehetnékje támadt. Vett egy kalácsot és megette; de még mindig éhes volt. Vett még egy kalácsot és megette; de még mindig éhes volt. Vett egy harmadik kalácsot, azt is megette; de még mindig éhes volt. Erre aztán vett egy perecet és megette; végre jólakott. Fejére csapott ekkor a paraszt.

- De bolond is vagyok én! Mi a csudának ettem annyi kalácsot? Mindjárt ezzel a pereccel kellett volna kezdenem.

NAGY PÉTER ÉS A MUZSIK

Igaz történet

Péter cár egyszer egy muzsikra bukkant az erdőben. Fát vágott a muzsik. Megszólítja a cár:

- Segítsen az Isten, muzsik!

- Bizony rám férne, hogy Isten megsegítsen - mondja rá a muzsik.

- Nagy-e a családot? - kérdi a cár.

- Két fiam és két lányom van.

- No, nem is olyan nagy, s mire költöd a pénzedet?

- Én a pénzem háromfelé osztom: az elsővel adósságom törlesztgetem, a másodikat kölcsönadom, a harmadikat vízbe vetem.

Gondolkozik a cár, de nem jön rá, mit jelenthet, hogy az öreg adósságát törlesztgeti, kölcsön is ad s egyik részt a vízbe veti. Megszólal az öreg:

- Adósságom törlesztgetem: apám, anyám gondozgatom; kölcsönadom: fiaim gondját viselem; vízbe vetem: lányaimat nevelgetem.

- Jól vág a te eszed, öreg - mondja a cár. - Most vezess ki az erdőből a mezőre, nem találom meg az utat.

Azt mondja a muzsik:

- Azt magad is megtalálod: menj csak egyenesen, aztán jobbra, aztán balra, aztán megint jobbra.

Mondja a cár:

- Ebből egy kukkot sem értek, vezess.

- Uram, nem érek rá arra, hogy vezesselek, dolgozó parasztnak drága az ideje.

- Jó; ha drága, megfizetek érte.

- Hát ha fizetsz, menjünk.

Felültek a kétkerekű kiskocsira s elindultak. Útközben a cár a muzsikot kérdezgetni kezdte:

- Muzsik, jártál te már messze, más vidéken?

- Imitt-amott jártam.

- Láttad a cárt?

- A cárt én nem láttam, de szeretném látni.

- Ide hallgass: amint a mezőre érünk, ott meglátod a cárt.

- S miről ismerem meg?

- Arról, hogy a többiek fején nem lesz sapka, egyedül csak a cárén.

Kiérnek a mezőre, meglátja a sok nép a cárt s leveszi a sapkáját mindenki.

Mereszti szemét a muzsik, de nem látja a cárt. Mindjárt meg is kérdi:

- S hol van a cár?

A cár meg azt feleli erre:

- Lásd, csak kettőnkön van sapka: tehát kettőnk közül valamelyik a cár.

A VESZETT KUTYA

Igaz történet

Egy földesúr vett magának a városban egy kopókölyköt, s hazavitte a faluba a bundaujjában. Megszerette a kiskutyát s benn a szobában nevelte. A kiskutya megnőtt, Druzsok lett a neve.

Eljárt az úrral vadászni, őrizte a házat, eljátszott a gyermekekkel.

Egyszer befutott egy kutya a kertjükbe. Egyenesen a kert útján futott, a farkát leeresztette, a szája nyitva volt és a nyála csorgott. A gyermekek a kertben voltak.

A földesúr meglátta a kutyát s odakiáltotta:

- Gyerekek! Szaladjatok hamar haza; veszett kutya!

A gyermekek hallották, hogy mit kiáltott az apjuk, de nem látták a kutyát s egyenesen szembe-futottak vele. A veszett kutya rá akart rohanni az egyik gyermekre, de ebben a pillanatban Druzsok rávetette magát s marakodni kezdtek.

A gyermekek elszaladtak, de mikor Druzsok visszajött, nyöszörgött és véres volt a nyaka.

Tíz nap múlva Druzsok elkedvetlenedett, nem evett, nem ivott, s rátámadt egy kiskutyára, hogy megmarja. Akkor bezárták egy üres szobába.

A gyermekek nem értették, miért zárták be Druzsokot s odalopóztak titokban, hogy megnézzék a kutyát.

Kinyitották az ajtót s elkezdtek Druzsokot szólítgatni. Druzsok majdnem leverte őket a lábukról, kirohant az udvarra s befeküdt a kertben egy bokor alá. Mikor a gyermekek anyja meglátta a kutyát, nevéen szólította, de Druzsok nem fogadott szót, nem csóválta farkát, s nem is nézett reá. Szeme zavaros volt, szájából nyál csorgott. Akkor a birtokosasszony hívatta a férjét s így szólt:

- Jöjj hamar; valaki kiengedte Druzsokot, már egészen meg van veszve. Tégy vele valamit, az Isten megáldjon.

A birtokos fogta a puskáját s odament Druzsokhoz. Megcélozta, de amikor célzott, reszketett a keze. Lőtt, de nem a fejét, hanem a farát találta.

Üvöltött a kutya s elbújt.

Közelebb ment a gazdája, hogy megnézzé, mi a baja. Véres volt a Druzsok egész fara, a két hátsó lábát a golyó szétzúzta. Mégis odacsúszott a gazdájához s elkezdte a lábát nyalni. Megremegett a földesúr, sírva fakadt s befutott a házba.

Akkor vadászt hívtak, a vadász egy más puskával halálosan eltalálta a kutyát, s magával vitte tetemét.

AZ OROSZLÁN ÉS A KISKUTYA

Igaz történet

Londonban vadállatokat mutogattak, s megtekintésükért pénzt szedtek, vagy pénz helyett kutyákat és macskákat is elfogadtak a vadállatok táplálására.

Egy embernek kedve kerekedett az állatok megtekintésére. Elfogott az utcán egy kiskutyát s elvitte az állatseregletehez. Beengedték érte, a kiskutyát pedig elvették s bedobták az oroszlán ketrecébe, hogy megegye.

A kiskutya behúzta a farkát s meghúzódott a sarokban. Az oroszlán odament hozzá és szagolgatta. A kutyuska a hátára feküdt, felemelte lábát s a farkát csóválta.

Az oroszlán megérintette talpával és megfordította.

A kiskutya felugrott s felállt az oroszlán előtt a két hátulsó lábára. Az oroszlán figyelgette, forgatta a fejét erre is, arra is, de nem bántotta a kutyát.

Amikor a tulajdonos húst dobott be az oroszlánnak, az oroszlán letépett egy kis darabot és otthagya a kutyának.

Este, mikor az oroszlán lefeküdt, a kiskutya melléje bújt s fejét mancsára fektette.

Attól kezdve a kiskutya együtt lakott a ketrecben az oroszlánnal. Az oroszlán nem bántotta, csak a beadott táplálékot ette meg, együtt aludt, s néha el is játszogatózott a kutyával.

Egyszer egy úr látogatta meg az állatseregletet, s megismerte a kutyuskát. Kijelentette, hogy a kutya az övé, s azt kívánta az állatsereglet gazdájától, hogy adja vissza. A tulajdonos vissza is adta volna, de mielőtt hívogatni kezdték a kiskutyát, hogy kivegyék a ketrecből, az oroszlán felborzolta szőrét és elbődült.

Így élt az oroszlán és a kutyuska, közös ketrecben, egy egész esztendeig.

Egy esztendő múlva a kiskutya megbetegedett és kimúlt. Az oroszlán elvesztette az étvágyát, csak szagolgatta s nyalogatta a kiskutyát, s meg-megérintette a mancsával.

Mikor aztán megértette, hogy megdöglött, hirtelen felugrott, felborzolta szőrét, csapkodta két oldalát a farkával, nekirohant a ketrec falának s rágni kezdte a padlót és a rácsokat.

Egész nap vergődött, hánytá-vetette magát a ketrecben s ordított, aztán lefeküdt az élettelen kiskutya mellé és elcsendesedett. Az állatok gazdája el akarta vitetni a döglött kutyát, de az oroszlán senkit sem bocsátott hozzá.

A gazda azt hitte, hogy az oroszlán elfelejti a bánatát, ha más kutyát adnak neki s beeresztett a ketrecbe egy élő kiskutyát, de az oroszlán tüstént darabokra tépte. Majd mancsai közé vette a kimúlt kiskutyát, s úgy feküdt ott teljes öt napig.

Hatodnapra az oroszlán is kimúlt.

AZ EGYENLŐ ÖRÖKSÉG

Mese

Egy kereskedőnek volt két fia. Az apának a nagyobbik fiú volt kedvesebb s az egész vagyonát rá akarta hagyni. Az anyjuk sajnálta a kisebbik fiút, s kérte férjét, hogy ne szóljon a fiúnak addig, míg az ideje el nem érkezik: azt akarta, hogy egyenlő rész jusson a két fiúnak. A kereskedő szót fogadott neki, s nem közölte fiaival az elhatározását.

Egyszer az ablaknál ült az anya és sírt; egy vándor jött az ablakhoz, s megkérdezte, hogy miért sír.

Ezt felelte: - Hogyne sírnék, mind a két fiam egyforma és az apjuk az egyiknek mindent oda akar adni, a másiknak semmit. Megkértem férjemet, ne közölje addig a fiúkkal az elhatározását, míg valamit kieszelek, hogy a kisebbiken segíteni tudjak. De hát pénzem nincsen, s nem tudom, hogy tudjak a bajon segíteni.

Felelte a vándor: - Könnyű a te bajodon segíteni: menj, mondd meg a két fiúnak, hogy a nagyobbiknak jut majd az egész örökség, az öccsének semmi; majd egyenlők lesznek.

Mikor a kisebbik fiú megtudta, hogy nem kap semmit, elment idegen országba, mesterséget s tudományt is tanult; a nagyobbik pedig az apja mellett élt és nem tanult semmit, mert tudta, hogy gazdag lesz egy napon.

Amikor meghalt az apa, a nagyobbik fiú semmihez sem értett, felélte az örökséget; a kisebbik megtanulta, hogy kell pénzt szerezni idegen országban s vagyonos ember lett.

AZ APA ÉS A FIAI

Mese

Az apa meghagyta fiainak, hogy egyetértésben éljenek; de a fiúk nem fogadták meg a szavát. Ekkor az apa hozatott velük egy vesszőnyalábot és azt mondta:

- Törjétek el!

Bármennyit is vésződtek vele, nem tudták eltörni. Az apa most kioldozta a vesszőnyalábot és megparancsolta fiainak, hogy egyenként törjék el a vesszőket.

A fiúk külön-külön könnyűszerrel elbántak a vesszőkkel. Az apa ekkor azt mondta:

- Látjátok hát, ha egyetértésben éltek, senki sem győzedelmeskedhetik rajtatok. De ha civakodni fogtok és széthúztok, akárki könnyen elbánik veletek.

VOLGA ÉS VAZUZA

Mese

Élt valamikor két nővér: Volga és Vazuza. Vitatkozni kezdtek, hogy ki az okosabb kettejük közül, és melyikük fog jobban boldogulni.

Volga végül így szólt: - Ugyan minek is vitatkozunk? Hiszen mindketten felserdültünk már: gyerünk, kerekedjünk fel holnap reggel és induljon el ki-ki a maga útján; akkor majd meglátjuk, ki boldogul jobban kettőnk közül, s melyikünk ér el hamarabb a hvalinszki birodalomba.

Vazuza elfogadta az ajánlatot, de becsapta Volgát. Éjszaka, mialatt Volga aludt, felkerekedett és egyenesen a hvalinszki birodalom felé vette útját.

Amikor Volga felébredt és látta, hogy nővére már elindult, minden különösebb sietség nélkül útnak eredt maga is és utolérte Vazuzát.

Vazuza megijedt, hogy Volga megbünteti; kijelentette, hogy ő csupán a Volga gyenge húgocskája, és könyörgött neki, hogy vezesse el a hvalinszki birodalomba. Volga megbocsátott nővérének és elvitte magával.

A Volga folyó az osztaskovi járásban ered, a Volgo falu melletti mocsárból. Ott van az a kis forrás, amelyből a Volga fakad. A Vazuza folyó pedig a hegyekben ered. A Vazuza egyenesen folyik, a Volga meg ide-oda kanyarog.

A Vazuzán tavasszal korábban indul meg a zajlás, mint a Volgán, s így a Volga később indul útjára. De mikor aztán a két folyó összetalálkozik, a Volga már harminc szazseny széles, míg a Vazuza csak egész keskeny kis folyócska. A Volga keresztülhalad egész Oroszországon, s háromezer-százhatvan versztányi utat tesz meg, majd beletorkollik a Hvalinszki (Kaspi)-tengerbe. Szélessége áradás idején olykor eléri a tizenkét versztát.

AZ ARANYHAJÚ KIRÁLYLEÁNY

Mese

Volt egyszer Indiában egy aranyhajú királyleány, annak volt egy gonosz mostohája. A mostoha gyűlölte az aranyhajú mostohaleányt, s rávette a királyt, vitesse egy pusztaságba, ötödnapra visszatért a királyleány az apjához, oroszlánon lovagolva.

Akkor a mostoha rávette a királyt, vitesse el a királyleányt vad hegyekbe, ahol csak keselyűk élnek. Negyednapon a keselyűk hazahozták.

Akkor a mostoha elvitette a leányt távoli szigetre, tenger közepébe. Meglátták a halászok az aranyhajú királyleányt, s hatodnapra visszavitték a királyhoz.

Akkor a mostoha megparancsolta, hogy mély kutat ássanak az udvarában, abba lebocsátotta az aranyhajú királyleányt, s betemette földdel.

Hat nap múlva ott, ahol a királyleányt kútba eresztették, fény ragyogott ki a földből, s mikor a helyét a király felásatta, megtalálták ott az aranyhajú királyleányt.

Akkor a mostoha kivájt egy eperfa-rönköt, belezárta a királyleányt s kitette a tenger-vízre.

Kilencedik napon elvitte az ár az aranyhajú királyleányt japán földig, ott kiszedték a rönkjéből a japánok. Élt az aranyhajú királyleány.

De mihelyt a partra lépett, meghalt; selyemhernyó lett belőle.

A selyemhernyó felmászott egy eperfára, s a levelét enni kezdte. De amikor megnőtt, holtta tette magát; nem evett, nem mozdult.

Ötödnapon, abban az órában, mikor az oroszán elvitte a leányt a pusztaságból, feléledt a hernyó s ismét enni kezdett.

Amikor a selyemhernyó újra megnőtt, meghalt újra, s negyednapon, abban az órában, mikor a keselyűk elhozták a királyleányt, megelevenedett és újra enni kezdett.

S meghalt újra, s abban az órában, mikor a királyleány megjött a ladikon, újra eleven lett.

S meghalt újra, már negyedszer, s hatodnapon, abban az időben, mikor a királyleányt kiásták a kútból, eleven lett újra.

S megint meghalt, utoljára, s kilencedik napon, abban az órában, mikor a királyleány Japánban kikötött, megelevenedett az arany selyembáb is. Aranybábból lepke szállt ki, petét rakott, s a petékből selyemhernyók lettek, s elszaporodtak Japánban. Ötször merül ez a hernyó mély álomba, s ötször fel is éled.

A japánok sok selyemhernyót tenyésztene, sok selymet gyártanak; a hernyó első álmát oroszán-álomnak, a másodikat keselyű-álomnak, a harmadikat ladik-álomnak, a negyediket udvar-álomnak, az ötödiket meg kút-álomnak hívják.

A SÓLYOM ÉS A KAKAS

Mese

A sólyom hozzászokott a gazdájához, kezére szállt, mikor hívta; a kakas futott a gazdájától és kiabált, hogyha közeledtek hozzá. Mondta is a sólyom a kakasnak:

- Tibennetek, kakasokban, semmi hála nincsen; látszik, szolgafajta vagytok. Ti csak akkor mentek a gazdátokhoz, hogyha megéheztek. Egészen más a vadmadár: mi nagyon erősek vagyunk, mindegyik madárnál gyorsabban repülünk, s nem menekülünk az emberek elől, még a kezükre is rászállunk, ha hívnak. Nem feledjük soha el, hogy enni adnak nekünk.

Felelte a kakas:

- Ti azért nem menekültök az emberek elől, mert sohasem láttatok még sólymot sülvé; de mi gyakran látunk kakaspecsenyéket.

A SAKÁLOK ÉS AZ ELEFÁNT

Mese

A sakálok minden dögöt felfaltak az erdőn, nem volt mit enniük. Egy öreg sakál kieszelte, hogyan szerezzenek maguknak eledelt. Odament az elefánthoz s így szólt:

- Volt nekünk egy királyunk, de nagyon elbízta magát: lehetetlen munkákat akart végeztetni velünk. Más királyt akarunk választani - s azért küldött népünk hozzád, kérjelek meg téged, hogy légy a királyunk. Nálunk jó az élet, amit csak parancsolsz, megteszünk mi mindent, s mindenben tisztelünk téged. Gyere velem a királyságunkba.

Az elefánt elfogadta az ajánlatot s követte a sakált. A sakál egy ingoványba vezette. Mikor ott belesüppedt az iszapba, megszólalt a sakál:

- Most aztán parancsolj, megteesszük, amit akarsz.

Felelt az elefánt:

- Azt parancsolom, hogy húzzatok ki innen.

A sakál elnevette magát s így biztatta:

- Kapaszkodj csak ormányoddal a farkamba, rögtön kihúzlak én.

Szólott az elefánt:

- Hát ki lehet engem húzni a farkaddal?

Felelte a sakál:

- Akkor hát miért parancsolsz olyant, amit nem lehet megtenni? Az elődödet is azért kergettük el, mert olyant parancsolt, amit nem tudtunk megtenni.

Mikor az elefánt kimúlt a mocsárban, előjöttek a sakálok és megették.

A GÉM, A HALAK ÉS A RÁK

Mese

A gém ott élt egy tó mellett. Megöregedett, nem volt már ereje halat fogni. Gondolkozott, hogy tudna ravaszsággal megélni. Mondja egyszer a halaknak:

- Tudjátok-e, ti halak, hogy nagy baj fenyeget benneteket? Hallottam az emberektől, hogy le akarják csapolni a vizet, s titeket egy szálíg ki akarnak fogni. Tudok én egy kicsi tavat a hegy mögött. Segítenék nektek, de hát megvénültem: nehezen repülök.

Kérni kezdték a halak a gémet, hogy segítsen rajtuk. Szólott a gém:

- Hát jó, megteszem a kedvetekért; átviszlek a tóba, de csak egyenként vihetlek, nem egyszerre.

Örvendtek a halak, valamennyi kérte:

- Engemet vigyél át! Engemet vigyél át!

És a gém elkezdte vinni: megfogta, a mezőre vitte s ott felfalta őket. Sok halat felfalt ott.

Élt a tóban egy öreg rák. Mikor a gém vinni kezdte a halakat, megneszelte a dolgot és így szólt:

- No, te gém, vigyél át most engem is az új szállásra.

A gém megfogta a rákot s vitte. Amikor a mezőig repült vele, le akarta vetni a rákot a földre. De a rák meglátja a sok halcsontot a földön, megszorítja a gém nyakát a két ollójával s megfojtja; azután visszamászik a tóba s elmeséli a halaknak, hogy mi történt.

NAGYBÁTYÁM ÍGY BESZÉLT A LOVAGLÁSÁRÓL

Elbeszélés

Volt nálunk egy nagyon öreg ember, Pimen Tyimofejics. Kilencven éves volt. Unokájánál élt, teljes tétlenségben. Meggömbült a háta, bottal járt és nagyon lassan lépegetett. Foga már egy sem volt, ráncos volt az arca. Reszketett az alsó ajka; mikor járt és beszélt, mammogott a szája, de nem lehetett megérteni, mit mond.

Mi négyen voltunk testvérek, s mind a négyen szerettük a lovaglást. De egy szelíd hátszlovunk sem volt. Egyetlenegy öreg lovon engedték, hogy lovagoljunk; ezt Voronoknak hívták.

Egyszer anyám megengedte, hogy lovagoljunk egyet, s mind a négyen bementünk az istállóba a szolgánkkal. A kocsis megnyergelte nekünk Voronokot, s először a legidősebb bátyám ült fel a lóra. Sokáig lovagolt a szérűn, s a kert körül, s amikor visszaérkezett, odakiáltottunk:

- No, most vágtsd egyet!

Bátyám a lábával és az ostornyéllel megbiztatta Voronokot, s a ló elvágatott mellettünk.

A legnagyobbik után a második bátyám ült fel Voronokra. Ő is sokáig lovagolt, s ő is meghajtotta az ostor nyelével, s a hegy alól felvágatott. Még szeretett volna lovagolni, de a harmadik bátyám már kérte, engedje, hogy lovagoljon ő is. Ő is lovagolt a szérűn; megkerülte a gyümölcsöst, belovagolt a faluba, s gyorsan felvágatott a hegy alól az istálló felé. Amikor hozzánk érkezett, Voronok már zihált, a nyaka s a lapockája megsötétedett a verejtéktől.

Mikor reám került a sor, el akartam képesíteni bátyáimat, meg akartam mutatni, hogy milyen jól lovagolok, s elkezdtem ütni Voronokot teljes erőmből, de Voronok nemigen akart az istállóból kimozdulni. S bárhogy is ütöttem, nem akart vágatni, lépésben ment s közben vissza-visszafordult. Megharagudtam a lóra, és teljes erőmből elkezdtem csapkodni ostornyéllel, lábbal. Ott is megcsapkodtam, ahol a legérzékenyebb szokott lenni, de eltört az ostor nyele, s a csonkjával elkezdtem a fejét verni. De Voronok nem akart vágatni. Akkor megfordultam vele, odamentem a szolgálhoz és erősebb ostort kértem. De a szolga így szólt:

- Majd lovagol, úrfi, de most szálljon le róla.

Megsértődtem s így feleltem:

- Hogyisne! Még nem is lovagoltam! Nézd meg, hogy fogok vágatni tüstént! Csak adj egy erősebb ostort, azzal tűzbe hozom!

Akkor a szolga megcsóválta a fejét és így szólt:

- Jaj, úrfi, nincs magában semmi könyörület. Miért hozná tűzbe? Hiszen húszesztendő. Elcsigázott ló, liheg is, öreg már az állat. De még milyen öreg! Mint Pimen Tyimofejics. Ha felülne Tyimofejicsra, ugye, őt aligha hajtáná meg az ostorral? Mondja, őt sem sajnálná?

Pimenre kellett gondolnom, s szót fogadtam a szolgának. Leszálltam a lóról, s amikor megláttam, milyen izzadt az oldala, hogy zihál a két orrlyuka s hogy lengeti kopott farkát, megértettem, milyen nehéz napja volt ma. Én pedig azt hittem, hogy éppen olyan jókedve van, mint nekem. Úgy megsajnáltam Voronokot, hogy megcsókoltam a megizzadt nyakát, s bocsánatot kértem tőle, amiért annyit ütöttem.

Azóta megnőttem, s mindig sajnálom a lovat, s mindig eszembe jut Voronok és Pimen Tyimofejics, mikor látom, hogy lovat kínoznak.

A SÜNDISZNÓ ÉS A NYÚL

Mese

A nyúl találkozott a sündisznóval s azt mondta neki:

- Rendes állat volnál, te sün, csakhogy görbe a lábad s egymásba akad.

Megharagudott a sün s így szólt:

- Miért csúfalkodol? Az én görbe lábam sebesebben fut ám, mint a te egyenes lábad. Most egy kicsit hazamegyek, aztán fussunk versenyt!

Hazament a sün és azt mondta a feleségének:

- Fogadtam a nyúllal: versenyt futok vele.

Azt mondja a sün-feleség:

- Úgy látszik, elment az eszed! Hogy futnál versenyt a nyúllal? Neki gyors a lába, neked suta, görbe.

Feleli rá a sün:

- Neki gyors a lába, de nekem az eszem gyorsabb. Te csináld azt, amit parancsolok. Menjünk a mezőre.

Megindultak a felszántott mezőn a nyúlhoz; mondja a sün a feleségének:

- Bújj meg itt a barázdának ebben a végében, mi pedig a nyúllal a másik végétől erre futunk; mikor ő megiramodik, én visszafordulok, s ha eléri futva a barázda végét, ahol te állsz, bújj elő és ezt mondd: „Már régóta várok.” Nem tud megkülönböztetni minket - azt gondolja, hogy én vagyok.

A sün felesége megbújt a barázda végén, a sün meg a nyúllal futásnak eredt a barázda túlsó vége felől.

Mihelyt futni kezdett a nyúl, visszafordult a sün s meglapult a barázdában. A nyúl elvágtatott a barázda túlsó végére: hát láss csudát! - már ott ül s vár a sün. Meglátja a nyulat s azt kiáltja neki:

- Már régóta várok!

A nyúl nem tudta a sünt a feleségétől megkülönböztetni s eltűnődött rajta: „Mi a manó? Hogy tudott ez a sün megelőzni engem?”

- No - biztatta - gyerünk, fussunk még egy versenyt!

- Gyerünk!

A nyúl rohant vissza, átfutott a másik végére, hát láss csudát! - ott van a sün s ilyen szóval várja:

- Ej, barátom, te csak most jössz, én már rég itt vagyok!

„Mi a manó! - tűnődik el a nyúl. - Bármilyen gyorsan futottam, mégis megelőzött!”

- No, fussunk még egyet, most már nem fogsz megelőzni engem.

- Fussunk, no!

Vágtatott a nyúl lélekszakadva: hát láss csudát! - a sün ott ül már és várja.

S addig futott a nyúl végtől végig, amíg kimerült egészen. S végül megadta magát s ezt mondta: „Többet soha nem fogadok.”

A KÉT TESTVÉR

Mese

Két testvér együtt kelt útra. Délben leheveredtek szundikálni az erdőn. Ahogy felébrednek, egy követ pillantanak meg maguk mellett és a köre valami rá van írva. Kezdek böngészni, hát ez áll rajta:

„Aki ráakad erre a köre, menjen napkeltekor egyenesen az erdőbe.

Az erdőben van egy folyó; ússzon át a folyó másik partjára.

Ott egy nősténymedvét talál a bocsáival.

Vegye el a bocsokat az anyjuktól és szaladjon

egyenest fel a hegyre, anélkül, hogy visszanézne.

Fenn a hegyen egy házra akad majd, s abban megleli a szerencsáját”

A testvérek elolvasták, ami a kövön állt. Szólt a kisebbik:

- Gyerünk, vágjunk neki együtt. Hátha sikerül átúsznunk a folyón és elhurcolnunk a medve-bocsokat addig a házig - ott aztán mindketten megtaláljuk a szerencsénket.

A nagyobbik testvér azonban így felelt: - Én nem megyek az erdőbe a medvebocsokért és azt tanácsolom, hogy te se menj. Először is: senki se tudja, igaz-e, ami ezen a kövön áll; lehet, hogy valaki lóvá akar tenni bennünket. És az is lehet, hogy nem jól olvastuk el. Másodszor: ha igaz is, ami a kövön áll, mire beérünk az erdő mélyébe, újból ránk esteledik, nem találjuk meg a folyót és eltévedünk. De ha el is érjük a folyót, hogy úszunk majd át rajta? Hátha sebes-folyású a vize és széles a medre? Harmadszor: ha át is úsztunk a folyón, vajon olyan könnyű dolog lesz-e elvenni a bocsokat az anyjuktól? Még széttép bennünket és mi szerencse helyett halálunkat leljük az erdőben. Negyedszer pedig: ha sikerül is magunkkal vinni a medve-bocsokat, nem bírunk majd megállás nélkül felszaladni a hegyre. Nem is szólva arról, ami a legfőbb bökkenő a dologban: *ki tudja, miféle szerencse vár minket abban a házban? Hátha olyan, ami nekünk nem is kell!”*

De a kisebbik erre azt mondta: - Szerintem nem így áll a dolog. Ok nélkül nem írták volna ezeket a köre. Minden szó világos rajta. Először is: semmi bajunk sem lesz abból, ha szerencsét próbálunk. Másodszor: ha mi nem megyünk, jön majd valaki más, elolvassa, ami a kövön áll és ő leli meg a szerencsét, mi pedig hoppon maradunk. Harmadszor pedig: aki sajnálja a fáradságot és visszariad a munkától, az nem sokra viszi ebben az életben. És végül negyedszer: ne gondolja rólam senki, hogy bármitől is visszariadok a világon.

És szólt megint a nagyobbik: - A közmondás azt tartja: *Aki sokat markol, keveset fog.* Meg azt, hogy: *Jobb ma egy veréb, mint holnap egy tűzok.*

De a kisebbik erre azt mondta: - Én meg azt hallottam: *Aki fél a farkastól, ne járjon az erdőn;* és azt, hogy: *Alvó róka nem fog nyulat.* Szerintem menni kell.

Elindult tehát a kisebbik fiú, a nagyobbik meg ottmaradt.

Beljebb érve az erdőbe, a kisebbik fiú ráakadt a folyóra, átúszott rajta, s a túlsó parton nyomban meglátta a nőténymedvét. Éppen aludt. Felkapta hát a bocsokat és anélkül, hogy hátranézett volna, futott fel egyenesen a hegynek. Alighogy fölért a csúcsra, nagy néptömeg jött szembe vele. Hintóba ültették, elvitték magukkal a városba és királlyá választották.

Öt évig uralkodott. A hatodik évben azután megtámadta őt egy másik fejedelem, aki erősebb volt nála; elfoglalta a várost és elűzte trónjáról. Ekkor a kisebbik testvér felkerekedett és visszatért a bátyjához.

Bátyja a faluban éledgett, és nem volt se szegény, se gazdag. A két testvér megörvendett egymásnak és elbeszélték, hogyan folyt a soruk.

A nagyobbik testvér végül így szólt: - No lám, hogy igazam volt; én egész idő alatt csendesen, de jól éledgéltem; te meg király lettél ugyan, de mennyi baj ért emiatt.

Szólt erre a kisebbik: - Én bizony nem bántam meg, hogy akkor az erdőből a hegyre szaladtam; ha rosszul is megy most a sorom, de legalább holtomiglan lesz mire emlékezmem, neked pedig semmi sincsen, amire visszaemlékezzél.

A NAGY SIKLÓKÍGYÓ

Mese

Egy asszonynak volt egy lánya: Mása. Mása egyszer fürödni ment lány-pajtásaival. A lányok levetették az ingüket, letették a partra és beleugráltak a vízbe.

A vízből kikúszott a partra egy nagy siklókígyó, s összetekeredve reáfeküdt a Mása ingére. A lányok kijöttek a vízből, felvették az ingüket és elszaladtak haza. Mikor Mása odament a maga ingéhez, meglátta, hogy rajta fekszik egy nagy kígyó, botot vett a kezébe, s el akarta kergetni onnan, de a kígyó felemelte fejét s ezt sziszegte emberi szóval:

- Mása, Mása, ígérd meg, hogy feleségem leszel.

Mása sírva fakadt, s így szólt:

- Megteszek én mindent, csak add ide az ingemet.

- Eljössz hozzám feleségül?

Mása azt felelte, hogy „el”. És a kígyó lecsúszott az ingről s visszament a vízbe.

Mása felvette az ingét s hazaszaladt. Otthon elmondta anyjának: - Édesanyám, egy nagy kígyó reáfeküdt az ingemre, s azt mondta, hogy: légy a feleségem, másként nem adom oda az inget. S én ezt megígértem.

Az anyja nevetett ezen s így szólt: - Ezt te csak álmodtad.

Egy hét múlva egész kígyócsapat siklott Másáék házához.

Mása meglátta a kígyókat, megrémült s megszólalt: - Édesanyám, értem jöttek el a kígyók.

Az anyja nem hitte, de mikor meglátta, maga is megrémült, bezárta a pitvarajtót, be a szobáét is. A sok kígyó átkúszott a kapu alatt, bekúszott a pitvarba is, de nem tudtak bejutni a házikóba. Akkor visszakúsztak onnan, gombolyagba tekeredtek s nekivetődtek a kunyhó ablakának. Betörték az ablakszemet, lehulltak a szoba padlójára, felkúsztak a padra, asztalokra, kemencére. Mása elrejtőzött egy kemencezugban, de a kígyók rátaláltak, kivonszolták onnan s elvitték a vízig.

Édesanyja sírva fakadt és utánuk futott, de nem érthette el őket. A kígyók Másával együtt bevetődtek már a vízbe.

Szegény édesanya siratta a lányát, azt hitte, hogy meghalt.

Egy napon az ablaknál ült, s ki-kinézett az utcára. Egyszer csak meglátja, hogy Mása jön feléje, kicsi fiút hoz a karján, s kislányt vezet kézen fogva. Nagy volt az anya öröme, megcsókolta s megkérdezte tőle, hol járt s kié a két gyermek.

Mása megmondta, hogy övé a két gyermek., s hogy a kígyó feleségül vette s ott élt vele vízországi királyságában.

Anyja megkérdezte, jól érzi-e magát vízországi királyságban, s Mása azt felelte: jobban, mint a földön.

Az anyja kérte, hogy maradjon nála, de Mása nem egyezhetett bele. Azt mondta, megígérte a férjének, hogy visszatér hozzá.

- S hogy tudsz hazamenni? - kérdezte az anyja.

- Odamegyek, lekiáltom: „Oszip, Oszip, jöjj ki és vigyél le”, s ő kijön a partra s magával visz engem.

Azt mondja az anyja neki:

- Jól van, no, de hálj meg nálam.

Mása lefeküdt s elaludt, anyja fejszét vett kezébe, s elindult a vízhez.

Meg is érkezett a parthoz és a kígyót szólítgatni kezdte:

- Oszip, Oszip, jöjj ki, jöjj ki.

Hát a kígyó kiúszott a partra. Akkor Mása anyja a fejszével megütötte s a fejét levágta. Vörös lett a víz a kígyóvértől.

Az anya hazament, a lánya felébredt, megszólalt: - Hazamegyek, édesanyám, itt már unom magam! - s el is indult.

Kézen fogta a kicsi lányt, karjára vette a fiát.

Amikor megérkezett a vízhez, kiáltozni kezdett:

- Oszip, Oszip, jöjj ki hozzám.

De nem jött ki senki.

Akkor ránézett a vízre s meglátta, hogy vörös a víz, s egy kígyófej úszik rajta.

Akkor Mása megcsókolta kicsi fiát, kicsi lányát s ennyit mondott nekik:

- Nincs nektek apátok, már anyátok sem lesz. Te, leányom, légy kis fecskemadár, repdess a víz felett; te, kisfiam, légy kis fülemüle, énekelgess hajnaltájban; én meg kakukkmadár leszek, férjemet majd kakukkolva siratgatom.

S elrepültek, mind a hárman más irányba.

A VERÉB ÉS A FECSKÉK

Elbeszélés

Álltam egyszer az udvaron s figyeltem a fecskefészket az eresz alatt. Amíg ott álltam, elrepült a fecskepár, és üres maradt a fészkek.

Amíg távol voltak, odaszállt egy veréb a fedélről, ráugrott a fészkekre, körülnézett, repesett a szárnya s besurrant a lyukon; aztán kidugta a fejét a fészkekből s csiripelni kezdett.

Nemsokára visszaszállt az egyik fecske. Bedugta a fejét a fészekbe, de mihelyt meglátta ott a vendéget, sivítani kezdett, egy helyben repdesett, aztán tovaszállott.

A veréb meg benn ült a fészekben és csiripelt.

Egyszer csak egy egész fecskeraj érkezett: valamennyi fecske a fészkekhez repült - mintha meg akarta volna nézni a verebet, és elrepült újra.

A veréb nem félt, forgatta a fejét és tovább csiripelt.

Most a fecskék ismét odaszálltak a fészkekhez, ott valamit mesterkedtek s megint elrepültek.

Nem is céltalanul szálltak el a fecskék: mindegyik sarat hozott a csőrében, s rendre tapasztgatták a fészkek nyílásához.

Megint elrepültek s megint visszaszálltak, s egyre több sarat tapasztottak a fészkekre, s egyre szűkebb lett a nyílás.

Egy darabig látszott még a veréb nyaka, aztán csak a feje látszott, aztán csak a csőre, végre nem látszott belőle semmi: a fecskék teljesen bezárták a tapasztással a fészekbe, aztán elrepültek, s csivítelve kerengtek a ház körül a levegőben.

A CÁPA

Elbeszélés

Hajónk Afrika partjánál horgonyzott. Gyönyörű szép nap volt, a tenger felől friss szél lengedezett; de estefelé az időjárás megváltozott: rekkenő hőség jött, s mintha befűtött kemence lehelné, áradt felénk a forró levegő a Szahara sivatagából.

Naplemente előtt kijött a kapitány a fedélzetre és elkiáltotta:

- Fürdés! - A tengerészek egy szempillantás alatt beugrottak a vízbe, vitorlát eresztettek le, megkötötték, s fürdőhelyet határoltak vele.

Két fiú is volt velünk a hajón. A fiúk elsőnek ugrottak be a vízbe, de szűknek érezték a vitorla-keretet, s elhatározták, hogy versenyt úsznak a nyílt tengeren.

Mind a ketten kinyúltak, mint a gyík, s teljes erejükből úsztak arrafelé, ahol a lehorgonyzott hordó lebegett.

Az egyik fiú kezdetben elhagyta társát, de aztán kezdett elmaradozni tőle. A fiú apja, egy öreg tűzér, ott állt a fedélzeten s fiacskájában gyönyörködött. Mikor a fiú kezdett elmaradni, az apja odakiáltotta: - Szégyent ne hozz reám! Ne hagyd magad!

Hirtelen a fedélzetről valaki elkiáltotta: - Cápa! - s valamennyien megpillantották a vízben a tengeri szörnyeteg hátát.

A cápa egyenesen a fiúk felé úszott.

- Vissza! Vissza! Forduljatok meg! Cápa! - kiáltotta a tüzér, de a gyerekek nem hallották, úsztak tovább, nevetgéltek, s még vidámabban és hangosabban kiabáltak.

A tüzér sápadtan, mint a fehérített vászon, egyetlen moccanás nélkül, a gyermekeket nézte.

A tengerészek lebecsátották a csónakot, belevetették magukat, s az evezőknek nekifeszülve, teljes erejükből száguldtak a fiúk felé, de még messze voltak tőlük, amikor a cápa már tizenkét lépésre megközelítette őket.

A fiúk eleinte nem hallották, amit feljükk kiabáltak, s nem látták a cápát; de később az egyik hátrafordult, s utána valamennyien áthatóan éles visítást hallottunk, s a fiúk két különböző irányba kezdtek úszni.

Ez a visítás mintha felébresztette volna a tüzért. Elrántotta magát helyéről, s az ágyúhoz rohant. Fordított egyet a csövön, rádőlt az ágyúra, célzott s kezébe vette a kanócot.

Ahányan voltunk a hajón, mind megdermedtünk a rémülettől, s vártuk, mi lesz.

Lövés dördült el, s láttuk, hogy a tüzér lerogyott az ágyú mellett s eltakarta arcát a kezével. Hogy mi történt a cápával és a gyermekekkel, azt még nem láthattuk, mert a füst egy percre fátylat vont a szemünk elé. De amint oszlott a füst a víz felett, csendes morajlás hangzott körös-körül, majd erősödni kezdett a moraj, s végül mindenfelől hangos örömkialtás csendült.

Az öreg tüzér levette kezét az arcáról, felállt és kinézett a tengerre.

A hullámokon ott ringatózott a kimúlt cápa sárga hasa. Pár perc alatt a csónak elérte a fiúkat és visszahozta őket a hajóra.

JERMAK

Történelmi elbeszélés

Élt valaha, Rettenetes Iván cár uralkodása idején Permben, a Káma folyó partján egy gazdag kereskedőcsalád: Sztrogonovék. Hírét vették, hogy odaát a Kámán túl vagy száznegyven versztányi igen jó termőföld van: a föld már időtlen idők óta nincs felszántva, az ébenfa erdőkben már időtlen idők óta nem vág fát senki. Az erdők mélyén csak úgy hemzseg a vad, a folyók, tavak tele vannak hallal, s ezen a földön nem él egyetlen emberfia sem, csak a tatárok szoktak ide ellátogatni.

A Sztrogonovok levelet írtak a cárnak: „Add nekünk ezt a földet és mi ott várost építünk, embereket toborzunk, letelepítjük őket és többé nem járnak majd erre a tatárok.”

A cár beleegyezett és nekik adta a földet. A Sztrogonovok megbízták tisztartóikat, hogy toborozzanak lakosságot a földre. Össze is gyűlt ott rengeteg kósza népség. Aki csak eljött, mind kapott a Sztrogonovoktól földet, erdőséget, jószágot; dézsmát nem szedtek senkitől: csak hadd éljék világukat és ha kell, szálljanak hadba a tatárok ellen. Így telepedett meg ezen a vidéken az orosz nép.

Eltelt húsz esztendő. A Sztrogonovok még jobban megtollasodtak, és kezdett már kicsi lenni nekik ez a száznegyven versztányi terület. Még több földet akartak. Vagy száz versztányira onnan magas hegyek emelkedtek, az Ural hegyláncai, és e hegyeken túl, úgy hallották, kitűnő termőföld húzódik, amelynek se vége, se hossza. Kucsum szibiri fejedelem uralkodott ezen a vidéken. Kucsum régebben meghódolt az orosz cár előtt, de később fellázadt, és fenyegetni kezdte a Sztrogonovok településeit.

A Sztrogonovok ekkor ismét levelet küldtek a cárnak: „Földet adtál nekünk, s mi a te segítségével felvirágoztattuk azt; most Kucsum, ez az álnok fejedelem fellázadt ellened és el akarja foglalni ezt a földet, hogy azután elpusztítson bennünket. Engedd meg, hogy elfoglaljuk az Ural túlsó oldalán húzódó területeket; legyőzzük Kucsumot, s az ő egész földjét a te uralmad alá hajtjuk.”

A cár beleegyezett és így felelt: „Ha elég erősek vagytok hozzá, hódítsátok meg Kucsum földjét. De Oroszországból ne sok embert vigyetek magatokkal.”

Mihelyt megkapták a cár levelét, a Sztrogonovok utasították tisztartóikat, hogy gyűjtsenek egybe sok népet, s főképpen azt kötötték a lelkükre, hogy toborozzanak kozákokat a Volga meg a Don vidékéről. Abban az időben ugyanis tömegesen kóboroltak a kozákok a Volga és a Don mentén. Két-, három-, sőt olykor hatszáz ember is bandába verődött, atamánt választottak és bárkára szállva, hajókat zsákmányoltak, s fosztogattak - télen pedig valamelyik partmenti városkában ütötték fel sátorfájukat.

Lementek hát a tisztartók a Volga partjára és tudakozódni kezdtek, miféle kozákok élnek errefelé. Ott azt mondták nekik: - Sokan vannak a kozákok. Nincs nyugság tőlük. Itt van Miska Cserkasenyin, Szári-Azman... De nem kisebb legény ám Jermak Tyimofejics atamán sem. Ennek a Jermaknak vagy ezer főnyi serege van, és nemcsak az egyszerű nép meg a kereskedők rettegnek tőle, hanem még a cár katonái is messze elkerülik.

Felkeresték a tisztartók most Jermak atamánt, hogy rávegyék: jöjjön el velük a Sztrogonovokhoz. Jermak fogadta a tisztartókat, meghallgatta beszédüket és megígérte, hogy Nagyboldogasszony napján eljön egész seregével együtt.

Nagyboldogasszony napján el is jöttek a kozákok: Jermak Tyimofejics atamán hatszáz emberével érkezett meg Sztrogonovhoz. Sztrogonov először is a szomszédos tatárok ellen küldte őket. A kozákok le is verték a tatárokat. Mikor azután nem akadt semmi dolguk, bekóborolták a környéket és fosztogatták a népet.

Magához hivatja egyszer Sztrogonov Jermakot és azt mondja neki: - Ha folytatjátok a garázdálkodást, nem tűrlek meg tovább benneteket. - S felel rá Jermak: - Magam sem örvendek neki, de hiába, nem bírok az embereimmel, míg ki nem tombolták magukat. Adj nekünk munkát. - Erre aztán azt mondja Sztrogonov: - Keljetek át az Urálon, ütközzetek meg Kucsummal és foglaljátok el az ő földjét. A cár majd megjutalmaz benneteket. - És megmutatta Jermaknak a cár levelét. Megörült Jermak, összehívta kozákjait és így szólt:

- Szégyent hoztatok rám vendéglátó gazdánk előtt, mert ok nélkül raboltok és fosztogattok. Ha abba nem hagyjátok, elkerget benneteket, s akkor hová mentek? A Volgánál csak úgy hemzsegnék a cár katonái; összefogdosnak bennünket, s akkor aztán lesz nemulass! De ha unatkoztok, adunk nektek munkát.

S ezzel megmutatta nekik a cár levelét, amelyben beleegyezését adja, hogy Sztrogonov elfoglalja az Ural túlsó oldalán húzódó területeket. A kozákok meghányták-vetették a dolgot, és úgy határoztak, hogy nekivágnak. Felkereste hát Jermak Sztrogonovot és kieszelték a haditervet.

Megbeszélték, hány bárkára lesz szükség, mennyi kenyeret, marhát, puskát, lőport, disznót kell magukkal vinniük, továbbá hány tolmácsot a tatár foglyok közül és hány német fegyver-mestert.

Sztrogonov így gondolkozott: „Ha sokba is kerül nekem a dolog, most már meg kell adnom mindent, máskülönben ittmaradnak és tönkretesznek.” Beleegyezett hát mindenbe, s megadta nekik, amit kívántak; bőségesen felszerelte Jermakot és kozákjait.

Szeptember elsején Jermak elindult kozákjaival felfelé a Csuszovaján; harminckét bárkán keltek útra, és minden bárkán húsz ember volt. Négy napig eveztek felfelé ezen a folyón, míg a Szerebrjanaja folyóhoz nem értek. Onnan azután nem tudtak tovább hajózni. Kérdezősködni kezdtek és megtudták, hogy át kell vágniuk a hegyeken és vagy kétszáz versztányi szárazföldi utazás után ismét egy folyóra akadnak majd. Pihenőt tartottak hát a kozákok, táborot ütöttek és kirakták egész hadi felszerelésüket; a bárkákat otthagyták, majd befogva szekereiket, felrakodtak rájuk és nekivágtak a hegyeknek. Körös-körül mindenütt erdőségek - ember sehol, így mentek vagy tíz napig, míg a Zsarovnya folyóhoz nem értek. Itt ismét megálltak és bárkára szálltak. Amikor elkészültek a rakodással, megindultak lefelé a folyón. Öt napig hajóztak így, s ekkor még szebb vidékre bukkantak: rétek, erdők, tavak, amerre csak a szem ellát. S rengeteg hal és vad mindenütt. A vadak itt nem menekültek az ember elől. Másnap azután kiérték a Tura folyóhoz. Itt már emberekkel is találkoztak: tatár települések húzódtak a Tura partján.

Jermak elküldte kozákjait az egyik telepre, hogy kifürkésszék, miféle városka ez és sok katonája van-e? Húsz kozák rontott a városkára, rajtaütöttek a tatárokon, kifosztották az egész telepet, és magukkal hozták mind a jószágot. Sok tatárt lekasaboltak, a többit meg foglyul ejtették.

Jermak tolmács útján kikérdezte a tatárokat, ki fiai voltaképpen és kinek a fennhatósága alatt élnek? A tatárok azt felelték, hogy ők a szibiri fejedelemségben élnek Kucsum cár uralma alatt.

Jermak ezután szabadon bocsátotta a tatárokat, de hármat közülük előrelátóan magával vitt, hogy kalauzolja őket az úton.

Tovább hajóztak. Minél messzebbre értek, annál jobban kiszélesedett a folyó, s a környék is annál szebb lett.

Útközben mind gyakrabban bukkantak emberekre. Csakhogy ez a nép nem volt erős. A kozákok sorra megtámadták a folyómenti telepeket. Az egyik telepen sok tatárt ejtettek foglyul, többek között egy öreg tatár főnököt is. Faggatni kezdték, kicsoda voltaképpen? S a vén tatár azt mondta: - Tauzik vagyok, őfelsége Kucsum cár szolgája: ő nevezett ki e város fejévé.

Jermak alaposan kikérdezte Tauzikot fejedelme felől. Messze van-e ide az ő székvárosa, Szibir? Sok katonája van-e Kucsumnak, és sok-e a kincse, vagyona? Tauzik sorjában válaszolt mindenre. Azt mondta: - Kucsum a legnagyobb fejedelem az egész földkerekségen. Székvárosa, Szibir pedig a világ legnagyobb városa. Ebben a városban - mondta - annyi a nép meg marha, mint a csillag az égen. Kucsum cár katonáinak se szeri, se száma, s a föld valamennyi királya együttesen sem tudná legyőzni őt.

Jermak erre így szólt: - Mi oroszok pedig éppen azért jöttünk ide, hogy legyőzzük a te fejedelmet és elfoglaljuk székvárosát az orosz cár számára. Teméntelen sok katonánk van. Akiket itt látsz velem, ez még csak az eleje, ott a bárkákon jön utánunk a többi: katonáinknak se szeri, se száma, és mind talpig fegyverben. Csak hogy a mi fegyvereink áthatolnak a fán is, nem úgy, mint a ti nyilaitok. Nézz csak ide!

Ezzel Jermak célba vett egy fát és a fa kettéhasadt, s a következő pillanatban minden oldalról lövöldözni kezdtek a kozákok. Tauzik térdre esett rémületében. Jermak ekkor azt mondta: - Eridj a te cárodhoz, Kucsumhoz és beszéld el neki, mit láttál. Adj meg magát, mert ha nem - jaj az életének. - És ezzel elbocsátotta Tauzikot.

A kozákok aztán tovább hajóztak. Elérték a nagy Tobol folyót és egyre közelebb jutottak Szibir városához. Egy nap elérkeznek a Babaszan folyócskához, s hát látják, hogy a parton egy telep húzódik, s a telepet sok tatár veszi körül.

Elküldték tolmácsukat a tatárokhoz, hogy megtudják, miféle emberek ezek itt voltaképpen. Jön vissza a tolmács, s azt mondja:

- Ez itt Kucsum serege. S a sereg parancsnoka Kucsum veje: Mametkul. Meghagyta nekem, hogy tudassam veletek: ha nem fordultok vissza, lekaszabol benneteket.

Jermak egybegyűjtötte kozákjait, kiment velük a partra és löni kezdett a tatárokra. A tatárok a lövések hallatára ijedtükben szétszaladtak. A kozákok üzőbe vették őket, és sokat megöltek közülük, sokat meg foglyul ejtettek. Maga Mametkul alig tudott ép bőrrel megmenekülni.

A kozákok ismét tovább hajóztak. Elérték a széles, gyorsvizű Irtis folyót. Az Irtisen haladva, második nap szép városkát pillantottak meg. A bárkát lehorgonyozták, s a kozákok megindultak a város felé. Alighogy közelebb érnek, a tatárok lövöldözni kezdenek nyilaikkal: három kozák megsebesült. Követet küld Jermak a tatárokhoz: adják fel a várost, vagy elpusztulnak utolsó szálig. Elmegy a követ, majd visszajön s így szól: - Kucsum szolgája, Atik Murza Kacsara él ottan. Sok katonája van, s azt mondja, nem adja fel a várost.

Jermak ekkor egybehívta a kozákokat és így szólt hozzájuk:

- Nos, fiúk, ha nem vesszük be ezt a várost, a tatárok diadalmaskodnak, és mi nem tudunk továbbmenni. Minél jobban megfélemlítjük őket, annál könnyebb dolgunk lesz. Rontsatok rájuk valamennyien. És mind egyszerre támadjatok. - Így is tettek. Sokan voltak ám a tatárok, és igen hetykék. Mihelyt a kozákok megtámadták a várost, a tatárok lövöldözni kezdtek. Elárasztották a kozákokat nyilaikkal. Volt, aki meghalt, volt, aki megsebesült.

Dühbe gurultak erre a kozákok, nekirontottak a tatároknak és senki sem menekült élve kezeik közül.

Ebben a városban a kozákok sok kincset, marhát, szőnyeget, prémet és mézsört találtak. Eltemették halottaikat, kipihenték magukat, majd összeszedve a zsákmányt, tovább hajóztak. Alig haladtak valamit, mit látnak? A parton megint város, és körülötte se vége, se hossza a harci seregeknek; az egész tábor körül volt sáncolva, a sáncokat pedig hatalmas gerendák százai torlaszolták el. Megálltak erre a kozákok. Tűnődni kezdtek, s körülvették Jermakot: - No, fiúk, mit csináljunk?

A kozákok elcsüggedtek. Egyesek úgy vélték, jobb lesz tovább hajózni, mások meg úgy: jobb lesz visszafordulni.

S elkezdtek szidni, átkozni Jermakot. Azt mondták: - Minek is hoztál bennünket ide? Lám, hányat megöltek már közülünk és hányat megsebesítettek. A végén még mindnyájan itt-veszünk.

És sírva fakadtak.

Jermak pedig így szólt alvezéréhez, Iván Kolcóhoz: - Hát te, Ványa, hogyan vélekedel?

- Hogy én mint vélekedem? Ha nem ma hagyom ott a fogamat, hát holnap! S ha holnap se, akkor egy szép napon odahaza a kemence mellett fogok elpatkolni hasztalanul - felelte Kolco. - Én azt mondom, gyerünk ki a partra és rajta, egyenest a tatárnak, az istenfájat!

- Jól van, fiam, Ványa! - kiáltott fel Jermak. - Így is kell. Ej, ti meg, fickók, dehogyis vagytok ti kozákok! Anyámasszony katonái vagytok! Lám, csak vizahúst zabálni és tatár fehérsépet ijesztgetni, erre vagytok jók! Hát nem értitek? Ha meghátrálunk, végünk van; ha elhajózunk

mellettük, végünk van; ha ittmaradunk, végünk van. Hová is tudnánk visszavonulni? Csak munka után édes a pihenés! Úgy van ez, fiaim, mint az egyszeri ember az ő erős kancájával. A hegyről lefelé menet elhúzza a terhét, a síkságon is csak húzza, de aztán, ahogy hegynek mennek, megmakacsolja magát, megfordul, gondolja, így könnyebb lesz. Fogott hát az ember egy karót és azzal püfölte a kancát. De a kanca megint csak megbokrosodott, toporzékolt és összetörte az egész szekeret. Kifogta erre az ember a lovat és megnyúzta. Húzta volna tovább a terhet, semmi baja nem esett volna. Így vagytok vele ti is, fiúk. Itt kell maradnotok, s egyenest a tatárra zúdulni.

Nagy hahótára fakadtak ekkor a kozákok: - Lám te, Tyimofejics - mondták -, bölcsőbb vagy nálunk; mi, tökfilkók hát nem kérdezzünk semmit. Egy életünk, egy halálunk! Vezess, ahova akarsz!

- Akkor hát ide hallgassatok, fiúk! - szólt Jermak. - Elmondom, mi a teendő. A tatárok még nem látták, mennyien vagyunk. Szétválunk három csoportra. Az egyik csapat középen támad, úgy megy egyenest nekik, a másik kettő pedig jobbról-balról körülkeríti a tatársereget. Mikor aztán a középső csapatunk nekimegy, a tatár, úgy véltve, hogy csak ennyien vagyunk, mind előugrik majd. Akkor aztán oldalba támadjuk őket. Úgy bizony, fiaim. És ha levertük a tatárokat, nincs mitől tartanunk. Attól fogva mi leszünk itt az urak.

Így is tettek. Midőn a középső csapat, élén Jermakkal, a tatároknak támadt, azok felüvöltöttek, s mind előugrottak; ekkor támadta oldalba őket a másik két csapat: jobbról Iván Kolco, balról Mescserjak atamán. Megrémültek a tatárok, s hanyatt-homlok menekültek. A kozákok mind lekaszabolták őket. Ettől kezdve senki sem mert többé szembeszegülni Jermakkal. Így érték el végül Szibír városát. Jermak úgy vonult be, mint valami cár.

Egymás után járultak színe elébe a hűbérurak, hogy hódolatukat fejezzék ki előtte. S egyre-másra jöttek a tatárok Szibirbe, hogy ott megtelepedjenek; Kucsum és veje, Mametkul eleinte nem merték megtámadni Jermakot, csak kerülgették a várost, miközben egyre azon töprengtek, hogy tudnák alattomban elpusztítani a kozák atamánt.

A tavaszi áradás idején tatárok érkeztek Jermakhoz és azt mondták: - Mametkul ismét meg akar támadni téged; nagy sereggel jön ellened. Itt állnak a Vagaj folyónál.

Jermak átkelve a folyókon, mocsarakon, patakokon, erdőségeken, kozákjaival váratlanul rajtaütött Mametkulon. Sok tatárt megöltek, magát Mametkult pedig foglyul ejtették, s magukkal vitték Szibír városába.

Egyre kevesebben voltak már a békétlenkedő tatárok, s akik mégsem hódoltak meg, azokat Jermak még a nyáron leverte; s az Irtis és az Ob folyó partjai mentén akkora területet foglalt el csapataival, hogy két hónap is beletelik, amíg bejárja az ember.

Miután elfoglalta mindezeket a földeket, Jermak levelet küldött a Sztrogonovoknak: - „Bevettem - írta - Kucsum székhelyét és foglyul ejtettem Mametkult, s az egész itteni népet uralmam alá hajtottam. De a kozákok közül sokan elpusztultak. Küldjete emberek, hogy biztonságosan érezzük magunkat. A föld itt nagyon jó, se vége, se hossza a termékeny rónaságnak.”

A levéllel együtt sok drága szőrmét is küldött: róka-, menyét- és cobolyprémet.

Eltelt két esztendő. Jermak még mindig uralma alatt tartotta Szibirt, de Oroszországból azóta sem érkezett segítség és Jermaknak már alig volt orosz alattvalója.

Egy napon követ jön Jermakhoz Karácsa tatár vezértől, s azt mondja: - Meghódoltunk neked, de most a nogajok sanyargatnak bennünket; küldd el harcosaidat megsegítésünkre. Együttesen legyőzzük a nogajokat. Esküvel fogadjuk, hogy nem törünk harcosaid életére.

Jermak hitt a tatárok esküjének és elküldte hozzájuk negyven emberét, élükön Iván Kolcóval. Ahogy ez a negyven ember megérkezett a tatárokhoz, azok rájuk vetették magukat és felkoncolták őket; így aztán Jermaknak még kevesebb kozákja maradt.

Egy más alkalommal bokharai kereskedők küldtek üzenetet Jermaknak, hogy áruval meg-
rakodva készülnek hozzá, Szibirbe, de Kucsum harcosaival elállta útjukat, és így nem tudnak
eljutni a városig.

Így hát Jermak maga köré gyűjtötte megmaradt ötven vitézét és elindult velük, hogy
megtisztítsa az utat a bokharai kereskedők számára. Elérkeztek az Irtis folyóhoz, de sehol nem
akadtak a bokharaiakra. Este tábort ütöttek. Sötét, esős éjszaka borult rájuk. Alighogy kissé
elszundítanak a kozákok, az ördög tudja honnan, tatárok bújnak elő, rávetik magukat az
alvókra és elkezdik őket kaszabolni. Felpattan Jermak, hogy megküzdjön velük. Késszúrás éri
a karján. Nekiiramodik hát a folyó irányába. A tatárok meg utána... Jermak belevetette magát
a folyóba. Többé nem látta senki. Holttestét sem találták meg - azt sem tudják, hogy pusztult
el.

Egy esztendővel ezután megérkeztek a cári csapatok, s ekkor a tatárok mégiscsak beadták a
derekukat.

SZUHMAN

Verses mese

Egyszer a délceg Vlagyimír herceg
Lakomát tartott a nemeseknek,
Jó hercegeknek, hű vitézeknek.
Lakoma közben kérkedtek sorra:
Egyik dicsekszik nagy vagyonával,
Másik dicsekszik pompás lovával,
Az erős hencceg nagy erejével,
A bárgyú hencceg ifjú nejjével,
A bölcs nem mással: öreg anyjával.
Ott ül közöttük, csendben tűnődik
Egy vitéz: Szuhrman Ogyihmantyevics.
E hős csak hallgat, szóval se hencceg.
Fel-alá sétál Vlagyimír herceg,
Arany napocska, a díszteremben,
Szép szőke fürtje csillogva lebben;
Egyszer csak kérdi a töprengőtől:
„Te Szuhrmantyuska, mondd, min tűnödöl,
Hogy se nem ittál, hogy se nem ettél,
Hófehér hattyút meg nem sebzettél
S a dicsekvésben ma részt sem vettél?”
S ím Vlagyimírnak így felel Szuhrman:
„Ha, hogy kérkedjem, magad kívánod,
Hozok majd néked hófehér hattyút,

Am folyni nem fog annak a vére,
Ugy hozom, kézben, sebzetlen, élve.”
S felugrik Szuhman, elfut sietve.
Legjobb lováért, pattan nyeregbe,
Sebesen vágat a kék tengerhez,
A kék tengernek csendes öbléhez.
Elérte Szuhman az első öblöt,
De fehér hattyút egyet sem látott.
Elérte Szuhman a másik öblöt,
De ludat, hattyút, biz, ott sem látott.
A harmadiknál ismét megállott -
Ott se lelt hattyút, se vadlibákat.
S ím, Szuhmantyuska ekképp tűnődött:
„Hogy térjek vissza Kiev várába,
Vlagyimír herceg színe elébe?
És elment búsan Nyepra anyóhoz:
Másképp hullámozott - nem úgy mint régen,
Nem úgy mint régen, az elmúlt évben,
Vize homoktól piszkos, homályos.
És kérde Szuhman Nyepra anyótól:
„Mi történt véled, hogy így folyasz már most,
Nem úgy mint régen, az elmúlt évben,
Vized homoktól piszkos, homályos?”
Felelé néki Nyepra anyó most:
„Nem úgy hullámozom bizony, mint régen,
Nem úgy mint régen, az elmúlt évben,
Mert a túlparton, vén Nyepra partján
Sok gaz tatár van, negyven ezer tán.
Reggeltől estig csak hidat vernek,
S mi nappal épül, éjjel lerontom,
Belefáradtam, bele, ha mondom.”
És Szuhman szóval így felelt erre:
„Bizony nem válnék becsületemre,
Ha meg nem vívnék a tatárokkal.”
Ezzel felpattant pompás lovára
S átkelt a Nyepra túlsó partjára,
Vizet sem ért a jó ló patája.
Meglát most Szuhman egy ifjú tölgyet,
Egy ifjú tölgyet, jó bunkós törzset,
Kitépi menten, úgy gyökerestől,
A tölgy törzséből hófehér nedv dől.
Lombjánál fogva most megragadja,
Ugy ront vágatva a tatárokra;
Forgatja tölgyét hős Szuhmantyuska,
Itt is, meg ott is lecsap a tuskó.
Lesújt előre - szabad út támad.
Lesuhint hátul - ott is út nyílik.
Megölte mindet Szuhman egy szálig,
De három szökve fut a folyóig,

Fűzfabokrok közt, sűrű bozótban
A Nyepra partján jól elrejtőzik.
Ment vissza Szuhman Nyepra anyóhoz,
És az a három, sűrű bozótból,
Nyílvesszőt küldött lopva feléje,
Belefúródtak hósín testébe.
De Szuhmantyuska mindet kihúzta
Hósín testéből, vérző sebéből.
Sebét eltömte mák levelével,
S őket ledöfte hosszú késével.
Ment vissza Szuhman most Vlagyimírhez,
Lovát kötötte künn egy oszlophoz,
Aztán belépett az ebédlőbe.
Vlagyimír herceg, arany napocska,
Fel-alá sétál, indul elébe,
Ogyihmanticstól e szókat kérde:
„Nos, Szuhmantyuska, hoztál-e nékem
Hófehér hattyút, sebzetlen, élve?”
Felelé Szuhman, ím, a hercegnek:
„Vlagyimír herceg, a Nyeprán jártam,
Hófehér hattyút egyet sem láttam.
De túl a Nyeprán, lenn a víz mellett
Találtam harcost vagy negyven ezret:
A gaz tatárok Kievre törtek,
Reggeltől estig hidakat vertek,
S a folyó éjjel mind lerontotta,
Bele is fáradt a jó, vén Nyepra.
Én a tatárnak, hej, nekiestem,
Megöltem őket utolsó szálig.”
Vlagyimír herceg, arany napocska,
E szókat néki el dehogy hitte,
Hivatta menten leghűbb szolgálait
És szegény Szuhmant, ím, elfogatta,
Sötét tömlőcbe zárta, dobatta;
Majd Dobrinyuskát Nyepra partjára
Küldte, hogy lássa, mit végzett Szuhman.
Fel is ül menten pompás lovára,
Elvágtat rajt a Nyepra partjára.
Látja: sok harcos hever a porban,
Vagy negyven ezren, mindannyi holtan.
Amott a tölgy is, lám, gyökerestől
Kitépve fekszik, s meghasadozva.
Felvette nyomban jó Dobrinyuska,
Hogy Vlagyimírnak megmutathassa.
Vitte és szólott most Vlagyimírhez:
„Igazat mondott Ogyihmantyevics:
A Nyepra partján, bíz, ott feküsznek
A gaz tatárok, vagy negyven ezren
És Ogyihmantyics husángja, tölgye

Ott hevert szintén, így, összetörve.”
Küldé szolgálait Vlagyimír herceg,
Menjenek tüstént le a tömlöcbe,
Hozzák fel onnan foglyukat, Szuhmant,
Vezessék hozzá, színe elébe;
Aztán a herceg szóval ezt mondá:
„Hősi tettéért Szuhman vitézem
Kapjon kegyelmet és végül már most
Nyerje el érte méltó jutalmát,
Birtokul kapjon megannyi várost
És birodalmam számtalan falvát,
Tetézve mindezt tengernyi kinccsel.”
Le a tömlöcbe mennek a szolgák,
Hogy Szuhmant onnan végre kihozzák,
És a vitéznek szóval ezt mondják:
„Gyere fel, Szuhman, a mély tömlöcből,
Kegyelmet kaptál, ím, a hercegtől,
Hősi nagy tettered, mit véghezvittél,
Elnyeri végre méltó jutalmát:
Birtokul kapsz most megannyi várost,
S hozzá ez ország számtalan falvát,
Tetézve mindezt tengernyi kinccsel.”
Felmegy hát Szuhman a napvilágra
És ott fenn Szuhman szóval ezt mondja:
„Vlagyimír herceg, arany napocska,
Későn van nékem kegyelmet adnod,
Későn van engem megjutalmaznod,
Mert immár többé nem látsz te, élve
Nem jó már Szuhman színed elébe.”
S a vérző sebből Ogyihmantyevics
A máklevélkét most kirántotta,
S így szólt utólszor hős Szuhmantyuska:
„Folyó eredjen az én véremből,
Az én véremből, a tűzforróból,
A tűzforróból, hasztalan jóból -
Szuhman folyója, haj, Szuhman vére,
A jó Nyeprának légy a testvére.”

A „HARMADIK OROSZ OLVASÓKÖNYV” MESÉI

A CÁR MEG A SÓLYOM

Mese

Egy cár vadászat közben ráeresztette kedvenc sólymát egy nyúlra s odavágtatott.

A sólyom elfogta a nyulat. A cár elvette tőle, s azután vizet kezdett keresni, hogy a szomjúságát csillapítsa. A domb tövében talált is egy eret. De a víz csak cseppenként szivárgott. Akkor a cár levette nyergéről az ivócsészéjét s a csepegés alá állította. Mikor a cseppek megtöltötték a csészét, a cár a szájához emelte, hogy igyék. Hirtelen rátelepedett a sólyom a cár kezére, kiverte belőle szárnyával a csészét, s kiloccsantotta a vizet.

A cár újra a csepegés alá állította a csészét. Sokáig várt, míg pereméig megtelt, de amint a szájához vinné, a sólyom ismét a kezére röppent s kiloccsantotta a vizet.

Mikor a cár harmadszor is teletöltötte a csészét s az ajkához vitte volna, sólyma újra kiöntötte. Dühös lett erre a cár, s teljes erejéből megdobta és megölte a sólymát egy kővel. Akkor oda-jöttek a cár szolgái, s az egyik közülük felfutott a dombra a forráshoz, hogy több vizet leljen s hamarabb megtöltse a csészét. Csakhogy nem hozott vizet, üres csészével jött vissza, s jelentette: - Ezt a vizet nem lehet meginni, a forrásban sárkány lakik, a vízbe eresztette mér-gét. Még szerencse, hogy a sólyom kiöntötte a vizedet. Ha megittad volna, meg is haltál volna.

Felelt a cár: - Milyen csúnyán fizettem meg a sólyomnak érte: megmentette az életemet, én pedig megöltem.

A HÁZI SZAMÁR MEG A VADSZAMÁR

Mese

A vadszamár meglátta a házi szamarat, odament hozzá és magasztalni kezdte a házi szamár sorsát: - Lám, milyen szép sima a teste és milyen édeseledelt eszik. - De később, amikor felmálházták a házi szamarat, és a hajcsár bottal csapkodta hátát, a vadszamár így szólt: - Nem, testvér, dehogyis irigyellek most már. Látom, hogy keservesen megszenvedsz ezért az életért.

A NYÚL MEG A VADÁSZKUTYA

Mese

Így szólott egyszer a nyúl a vadászkutyához: - Minek csaholsz, amikor utánunk veted magadat? Könnyebben megkaparintanál bennünket, ha csendben követnél. Ugatásoddal csak a vadász felé terelsz, és ő, hallván, hogy arra futunk, élénk szalad puskájával, megöl minket, és neked nem ad egy falatot sem.

A kutya erre így felelt: - Nem is ezért ugatok én, hanem azért, mert amikor megszimatolom, hogy a közelben vagy, izgalomba jövök és örülök, hogy mindjárt megkaparintlak téged; és, magam sem tudom, miért - nem tudom megállni, hogy ne ugassak.

A SZARVAS

Mese

Elment a szarvas a folyóvízhez inni, meglátta magát a vízben, s gyönyörködni kezdett az agancsában: - Milyen szép nagy s szétágazó. - Aztán a lábára nézett s így szólt: - Csak a lábam hitvány, vékony.

Hirtelen előugrott egy oroszlán és megtámadta a szarvast. Megiramodott és száguldott a szarvas a fátlan, sík mezőn. Elmenekült az oroszlán elől, de mikor az erdőhöz ért, megakadt az ágakban az agancsával s az oroszlán megragadta. Mikor látta: itt a vége életének, ezt mondta a szarvas: - Én ostoba állat! Amiről azt hittem, hogy hitvány és vékony, az mentett meg engem; amiben meg gyönyörködtem, vesztemet okozta.

A VAK ÉS A TEJ

Mese

Egy vakon született ember azt kérdezte egy látó embertől: - Milyen színű a tej?

Azt mondja a látó: - Olyan a tej színe, mint a fehér papír.

Kérdi tovább a vak: - Akkor hát az a szín úgy zizeg a kézben, mint a papír?

Azt mondja a látó: - Nem. A tej olyan fehér, mint a fehér liszt.

Kérdi tovább a vak: - Akkor hát olyan puha és porszerű, mint a liszt?

Azt mondja a látó: - Nem, egyszerűen fehér, mint a fehér nyúl.

Kérdi tovább a vak: - Micsoda? Olyan pelyhes és puha, mint a nyúl?

Azt mondja a látó: - Nem, a fehér szín éppen olyan, mint a hó.

Kérdi tovább a vak: - Micsoda? Olyan hideg, mint a hó?

És bármennyi példát sorolt fel a látó, a vak nem tudta felfogni, milyen a fehér tej színe.

A SZÜRKE NYÚL

Leírás

A szürke nyúl telente a falu határában éledgelt. Amikor eljött az éjszaka, hegyezni kezdte az egyik fülét és hallgatózott; aztán a másik fülét hegyezte, bajsát mozgatta, körülszimatolódzott és leült hátsó lábára. Aztán egyet-kettőt szökdel a mély hóban, majd újra leült hátsó lábára és szétnézett. Körös-körül sehol semmi látnivaló: hó borított mindent. A hó hullámos rétegekben feküdt és úgy csillogott, mint a cukor. A nyúl feje fölött fagyos pára lengett, s ezen a párán keresztül ragyogtak le rá a nagy, fényes csillagok.

A nyúlnak az országúton kellett áthaladnia, hogy eljusson az ismerős szérűskertig. Hallani lehetett, mint reccsennek meg az úton a szántalpak, lovak horkoltak és nyikorogtak a szánkók.

A nyúl az út szélén ismét megállt. Parasztok haladtak a szánok oldalán, felhajtva kaftánjuk gallérját. Arcukból alig látszott ki valami. Bajszuk, szakálluk, szempillájuk fehérlett a hótól. Orrukból, szájukból füstölgő pára szállt. A lovak izzadtak, s verejtékező bőrükre csomókban tapadt a dér. Lökdösődtek a hámban, bukácsolva mentek, meg-megbotlottak a gödrökben. A parasztok nógatták, ostorukkal csapkodták az állatokat. Két öreg ment mellettük, s az egyik azt mesélte a másiknak, mint lopták el a lovát.

Miután a szekérkaraván elhaladt, a nyúl átszökdécselt az úton, és óvatosan megközelítette a szérűskertet. A szánkaravánt kísérő kiskutya most észrevette a nyulat. Csaholva utánavetette magát. A nyúl a hóbuckákon keresztül a szérűhöz ugrott; őt elbírták a hóbuckák, a kutya azonban már a tizedik lépésnél belesüppedt a hóba és megállt. Erre a nyúl is megállt, leült hátsó lábára, majd csendesen beosont a szérűskertbe. Útközben a vetemények között két másik nyúllal találkozott. Eszegettek és hemperegtek. A mi nyulacskáink eljátszott társaival, matatott velük a fagyos havon, belekóstolt az őszi vetésbe és odábbállt. A faluban minden csendes volt, a fények már kialudtak. Csak egy kisgyermek sírása hallatszott ki valahonnan az utcára, és a kunyhók gerendáinak ropogása: meg-megreccsentek a fagytól. A nyúl visszament a szérűskertbe és megtalálta pajtásait. Ott ugrándozott egy darabig velük a szérűskertben, zabot majszolgotott a megkezdett rakásból, felmászott a gabonaszárító hóborította tetejére és a nádkerítésen át megindult vissza az árok felé, ahol lakott. Keleten már pirkadt, a csillagok tünedezni kezdtek, s a fagyos pára még sűrűbb lett a mező fölött. A közeli faluban felébredtek az asszonyok és vízért mentek, a férfiak a takarmányt hordták ki a szérűből, gyermekek sírtak, rikoltoztak. Az úton egyre sűrűbben jöttek-mentek a szekerek, s a parasztok hangos beszéde hallatszott.

A nyúl átszökdécselt az úton, odaért régi kuckójához, keresett egy kis halmocskát, széttúrta rajta a havat, hanyatt feküdt új odújában, s füleit leengedve hátára, nyitott szemmel álomba merült.

A FARKAS MEG AZ ÍJ

Mese

A vadász íjával s nyílvesszőjével vadászatra indult; elejtett egy őzbakot és vállára vette, hogy hazavigye. Útközben meglátott egy vadkant. Elhajította erre a vadász az őzbakot, nyilával a vadkanra lőtt és megsebezte. Ámde a fenevad ekkor a vadászra vetette magát és széttépte, de aztán maga is kiadta páráját. Vérszagot szimatolva, arra jön a farkas, ahol az őzbak, a vadkan s az ember hever az íjával. Megörül és azt gondolja magában: „Most aztán jó sokáig lesz mit ennem; nem szabad mindent egyszerre felfalnom. Apránként fogom a zsákmányt elfogyasztani, de úgy, hogy semmi kárba ne vesszen: először azt eszem meg, ami a legkeményebb, a lágyabb és finomabb falatokat meg majd azután.”

Azzal a farkas körülszaglásztta az őzbakot, a vadkant meg az embert és így szólt: - Ezek a lágyabb falatok, ezeket későbbre hagyom; először inkább hozzálátok az íj rostjaihoz. - És harapdálni kezdte az íjat. Amikor átharapta az íjhúrt, az íj hatalmas lendülettel gyomronvágta úgy, hogy menten szörnyethalt. Aztán más farkasok jöttek arra, és felfalták az embert is, az őzbakot is, a vadkant is, meg a farkast is.

HOGY OSZTOTTA EL A PARASZT A LIBÁKAT

Mese

Egy szegény parasztnak nem volt már kenyeire. Elhatározta, hogy kérni fog az uraságtól. Hogy ne menjen üres kézzel, megfogott egy libát, megsütötte s vitte. Az uraság átvette a libát s ezt mondta a parasztjának: - Köszönöm, te paraszt, ezt a libát, csak azt nem tudom, hogy osztozunk meg majd a libádon. Feleségem, két fiam és két lányom van. Hogy osszuk el úgy a libát, hogy egyik se sértődjék meg?

Feleli a paraszt:

- Én elosztom.

Fogta a kést, levágta a liba fejét s ezt mondta a földesúrnak: - Te vagy a ház feje, tied a fej. - Aztán levágta a hátsó felét s odaadta a feleségnek: - Neked - mondta - itthon kell ülni, vigyázni a házra, tied a püspökfalatja. - Aztán levágta a liba lábát s odaadta a fiúknak: - Nektek - mondta - itt a két láb, hogy apátok útján járhattok. - A két lánynak odaadta a két szárnyat. - Ti hamar kirepültök a házból, itt van a szárny hozzá. Ami marad, megtartom magamnak. - S elvette a liba törzsét.

Nevetett az úr, s kenyeret és pénzt adott a parasztnak.

Meghallotta egy módosabb paraszt, hogy az úr a szegény parasztot egy libáért kenyérrel és pénzzel jutalmazta, megsütött öt libát s elvitte az úrnak. Azt mondta most az úr: - Köszönöm a libáidat. De hát feleségem, két fiam és két lányom van - hatan vagyunk, hogyan tudjuk elosztani a libákat?

Elkezdett a módos paraszt gondolkozni, de semmit sem tudott kitalálni. Elküldött hát az uraság a szegény parasztért, s meghagyta neki, hogy ő ossza el a libákat. A szegény paraszt a kezébe vett egy libát, odaadta az úrnak s feleségének s ezt mondta: - A libával hárman vagytok. - Egyet odaadott a két fiúnak: - Ti is hárman vagytok. - Egyet a két lánynak: - Ti is hárman vagytok, - s magának megtartott két libát. - Így - mondta - mi is hárman volnánk a libákkal, egyenlő az osztás.

Az úr nevetett, s ismét pénzt és kenyeret adott a szegény parasztnak, a gazdag parasztot pedig elkergette.

A VÉNEMBER ÉS A HALÁL

Mese

Egyszer egy vénember fát vágott az erdőn s vitte hazafelé. Messze kellett vinni; kimerült, letette a válláról az ágcsomót és így sóhajtott: - Ó, bár jönne most a halál!

Megjelent a halál s így szólt: - Itt vagyok, mit akarsz tőlem?

Megrémült most a vénember s ezt felelte: - Segíts nekem ezt a csomó ágat felemelni.

AZ OROSZLÁN ÉS A RÓKA

Mese

Megöregedett az oroszlán, nem tudott már vadat fogni, s elhatározta, hogy ravaszságból él meg. Bement egy barlangba s betegséget színlelt. Látogatni kezdték a vadállatok és ő mind megette, akik bementek hozzá a barlangba. A róka megneszelte a dolgot, megállt a barlang szájánál s megszólalt: - Hát hogy vagy, oroszlán?

Az oroszlán ezt felelte: - Rosszul, de te miért nem jössz be hozzám? - Azt mondja a róka: - Azért nem megyek be, mert a nyomon látom: sok a bemenő nyom, de kijövő nincsen.

AZ IGAZSÁGOS BÍRÓ

Mese

Egyszer Algéria királya, Bauakasz, személyesen meg akarta tudni, igazat szólnak-e azok, akik azt mondják, hogy egyik városában van egy igazságos bíró, olyan bölcs, hogy rögtön rátapint az igazságra, s előtte egyetlen csaló sem tudja a hamisságát rejtegetni. Bauakasz kereskedőnek öltözött, s elment lovon abba a városba, ahol a bíró élt. Mikor megérkezett, egy nyomorék koldus közeledett hozzá s alamizsnát kért. Adott is neki Bauakasz, s tovább akart menni, de a koldus belekapaszkodott a ruhájába.

- Mi az? Mi kell? - kérdezte Bauakasz. - Tán nem adtam neked alamizsnát?

- Alamizsnát adtál - felelte a koldus -, de tégy meg még egy szívességet: vigyél el lovadon a piactérig, nehogy a lovak és tevék összetiporjanak engem.

Bauakasz maga mögé ültette a nyomorékot, s elvitte a piactérig. Ott megállította lovát. De a nyomorék nem szállt le. Reászólt Bauakasz:

- Mit ülsz ott, szállj le már, helyben vagyunk.

De a koldus így szólt:

- Miért szállnak le? Enyém a ló; ha nem adod ide szépszerével, menjünk a bíróhoz.

Összecsődültek körülöttük az emberek, Bauakasz hallotta, hogyan vitatkoztak. Mind azt kiabálták:

- Menjetek el a bíróhoz, ő igazságot tesz!

Bauakasz elment a nyomorékkal a bíróhoz. Tömeg állt a bíró előtt, rendre szólította azokat, akiknek a dolgában bíraskodni készült. Mielőtt Bauakaszra került a sor, maga elé hívott a bíró egy tudós embert és egy parasztot: asszonyért pörösködtek. A paraszt azt mondta, az övé az asszony, a tudós ember meg azt, hogy az ő asszonya. A bíró meghallgatta, hallgatásba merült, azután megszólalt:

- Hagyjátok az asszonyt nálam s jöjjetek el holnap.

Amikor ezek elmentek, jött egy hentes meg egy olajáros. Az egyik véres volt, a másik olajos. A hentes pénzt tartott a markában - az olajos meg a hentes kezét fogta. Megszólalt a hentes:

- Én ettől az embertől olajat vettem, s kivettem az erszényemet, hogy fizessek neki, de ő megragadta a kezemet s el akarta a pénzemet venni, így kerültünk ide hozzád: én fogom még kezemben az erszényt, ő meg a kezemet fogja. De a pénz az enyém, az olajos - tolvaj.

Megszólalt az olajáros:

- Ez nem igaz. A hentes eljött hozzám olajat venni. Mikor megtöltöttem a korsaját, arra kért, váltsak fel neki egy aranyat. Elővettem a pénzt, letettem a padra, s ő elkapta s el akart szaladni. Én megragadtam a kezét s idehoztam.

A bíró hallgatott, azután megszólalt:

- Hagyjátok itt a pénzt s jöjjetek el holnap.

Mikor Bauakaszra és a nyomorékra került a sor, Bauakasz elmondta, hogy esett a dolog. A bíró végighallgatta, s a koldust is megkérdezte. A koldus azt mondta:

- Nem igaz egy szó sem. Lóháton jöttem a városon keresztül, ő ott ült a földön s megkért, hogy vigyem magammal. Felültem a lovamra s odavittem, ahova kíváncszott, de ott nem akart leszállni, s azt mondta, hogy ez a ló az övé. Ez pedig nem igaz.

Elgondolkozott a bírós és így szólt:

- Hagyjátok nálam a lovat, s jöjjetek el holnap.

Másnap sok nép csődült össze, hogy meghallgassa, mit ítél a bírós. Előbb előállt a tudós ember és a paraszt.

- Vidd el a feleségedet - szólt a tudós emberhez a bírós -, a paraszt meg ötven botot kapjon.

A tudós ember elvitte a feleségét, a paraszt meg elszenvet a büntetést.

Azután a hentest hívta oda a bírós.

- Ez a pénz a tied - mondta a hentesnek -, aztán rámutatott az olajúrusra, s így szólt: - ő meg ötven botot kapjon.

Akkor Bauakaszt s a nyomorékot hívták.

- Megismered a lovat húsz más ló között is? - kérdezte a bírós Bauakasztól.

- Megismerem.

- Hát te?

- Én is megismerem - felelte a koldus.

- Kövess - szólt a bírós Bauakaszhoz.

Bementek egy istállóba. Bauakaszt a húsz ló között rögtön rámutatott a maga lovára. Akkor a bírós odahívta a nyomorékot az istállóba s megparancsolta neki, hogy mutassa meg, melyik az ő lova. A nyomorék is ráismert, s rámutatott a lóra. Akkor a bírós visszaült a helyére s ennyit mondott Bauakasznak:

- A ló a tied, vezesd el. Ez a nyomorék pedig ötven botot kapjon.

Az ítélet után hazaindult a bírós. Bauakaszt követte.

- No, mi az? Elégedetlen vagy az ítéletemmel?

- Nem én, meg vagyok elégedve - felelte Bauakaszt. - Én csak azt szeretném tudni, miről ismerted meg, hogy az asszony a tudós emberé és nem a paraszté, hogy a pénz a hentesé és nem az olajosé, s hogy a ló az enyém és nem a koldusé.

- Hogy melyiké volt az asszony, azt így ismertem meg. Reggel magamhoz hívtam az asszonyt és azt mondtam neki: „Töltsél tintát a tintatartómba.” Fogta a tintatartót, gyorsan és ügyesen kimosta, s úgy öntött bele friss tintát. Ebből láttam, hogy megszokta ezt a munkát. Ha a paraszt felesége, ehhez nem érthetett volna. Kiderült hát, hogy a tudós embernek van igaza. A pénz dolgában meg így jöttem rá az igazságra: betettem a pénzt egy csésze vízbe s ma reggel megnéztem - nem úszik olaj a vízben? Ha a pénz az olajosé, összekente volna olajos kezével. De a vízben nem volt olaj, tehát az a hentes igazságot mondott. A lovat dolgában nehezebb volt a helyzetet felismerni. A koldus is, te is azonnal rámutattatok húsz ló közül a lóra. De én nem azért vittelek be titeket az istállóba, hogy meglássam, megismeritek-e a lovat, hanem azért, hogy lássam, kettőtök közül melyiket ismeri meg a ló. Amikor te odamentél hozzá, visszafordította a fejét és feléd húzódt. Mikor hozzányúlt a koldus, lehúzta a fülét s felemelte a lábát. Erről megtudtam, hogy te vagy a ló igazi gazdája.

Akkor azt mondta Bauakasza:

- Én nem vagyok kereskedő, én Bauakasza király vagyok. Azért jöttem, hogy meglássam, igaz-e, amit rólad beszélnek. Most már látom: bölcs bíró vagy, kérj tőlem, amit csak akarsz, s megkapod jutalmul.

Szólta a bíró:

- Maradjon el a jutalom: engem már az boldoggá tesz, hogy megdicsért a királyom.

A SZARVAS ÉS A SZŐLŐSKERT

Mese

A szarvas elrejtőzött a vadászok elől egy szőlőskertben. Amikor a vadászok már elhaladtak mellette, rágni kezdte a szőlőleveleket.

A vadászok észrevették, hogy a levelek rezegnek, s tanakodni kezdtek: „Nem valami vad bújt meg a lombok alatt?” Odalöttek és a szarvast megsebesítették.

Szólta a szarvas haldokolva: „Úgy kell nekem; meg akartam enni a leveleket, azokat a leveleket, melyek életemet megmentették.”

AMIKOR APÁM KATONA VOLT

Egy paraszt elbeszélése

Szegényen éldegéltünk a faluszélen anyámmal, nénémmel (vagyis nővéremmel) és nagyanyámmal. Nagyanyám övvel átkötött, elnyűtt köntöst és házilag szőtt vékony, kockás aljat viselt, s a fejét ócska kendővel kötötte be. Sokkal jobban szeretett és kényeztetett engem, mint anyám. Apám katona volt. Azt beszélték felőle, hogy sokat részegeskedett és ezért adták katonának. Mint valami álmra, emlékszem vissza rá, hogy egyszer, rövid időre hazalátogatott. Szűk kis kunyhóban laktunk, amelynek tetejét középen hajlított gerenda támasztotta meg, és még jól emlékszem rá, hogy én akkor felmásztam erre a gerendára és lepottyantam onnan, alaposan beverve a homlokomat a lócába. Még ma is látszik homlokomon a sebhely.

A kunyhónak két kis ablaka volt, és az egyik be volt tömve ócska ronggyal. Az udvar is szűk volt és nyitott; középen egy öreg teknő éktelenkedett. Udvarunkon csupán egy vén, rokkant gebe ácsorgott, tehenet nem tartottunk, s a lovon kívül nem volt más jószágunk, mint két hitvány juhocskánk meg egy bárányunk. Én mindig ezzel a báránnyal aludtam. Száraz kenyéren és vízen éltünk. Nem volt, aki dolgozni járjon; anyám örökösen panaszkodott a gyomrára, nagyanyám meg a fejére, és mindig ott kuporgott a kemence mellett. Csak a néném járt munkába, de ő a maga számára kereste a pénzt és nem a családjának; ruhát vásárolt rajta, és azon volt, hogy mielőbb férjhez menjen.

Emlékszem rá, anyám egyszer beteg lett és azután kisfia született. Anyámat a pítvarban fektették le. Nagyanyám kölcsönkért a szomszédban egy kis kását, és elküldte Nyefed bácsit a pópáért, néném pedig összehívta az ismerősöket a keresztelőre.

Megjöttek a vendégek, három kerek kenyeret hoztak magukkal. A rokonok asztalokat állítottak fel és megterítették, majd lócákat hoztak és egy dézsa vizet. Aztán mindnyájan helyet foglaltak. Amikor a pap megérkezett, a koma meg a komaasszony előre álltak, s mögöttük állt

meg Akulina néni az újszülöttem. Imádkozni kezdtek. Aztán kibontották a csecsemőt, s a lelkész megfogta és betette a vízbe. Én szörnyen megrémültem és felkiáltottam: - Add vissza a fiúcskát! - De nagyanyám haragosan rám mordult: - Elhallgass, mert agyonváglak!

A pap háromszor mártotta be a csecsemőt a vízbe, azután visszatette Akulina néni karjaiba. A néni durva vászonpólyába csavarta a gyermeket és kivitte anyámhoz a pitvarba.

Mikor azután valamennyien asztalhoz ültünk, nagyanyám két tál kását tett elénk; leöntötte olajjal és megkínálta a vendégeket. Miután mindnyájan jóllaktak, felkeltek az asztaltól és megköszönve nagyanyámnak a vendéglátást, hazamentek.

Odamentem anyámhoz és megkérdeztem: - Mama, hogy hívják a kicsit?

- Ugyanúgy mint téged - felelte anyám.

A kisfiú rút volt: keze, lába vékonyka, és folyton bögött. Ha éjjel felébredt, akkor is csak sírt, anyám pedig ringatta, dúdolt neki. Közben sopánkodott magában, de azért csak egyre énekelt.

Egyik éjszaka felébredek és hallom, hogy anyám sír.

Nagyanyám felkelt és odament hozzám: - Mi lelt, az isten szerelmére?!

- Meghalt a kicsi - mondta anyám.

Nagyanyám tüzet gyújtott, megmosdatta a csecsemőt, tiszta ingecskét adott rá, lepedőbe göngyölté és a szentkép alá fektette.

Virradatkor nagyanyám elhagyta a kunyhót; elment Nyefed bácsiért. A bácsi két ócska deszkát hozott magával és hozzálátott a koporsó elkészítéséhez. Amikor összeeszkábálta a kis ládát, belehelyezte a csecsemőt. Anyám pedig leült a koporsó mellé és csendesesen siránkozni kezdett, majd hangosan felüvöltött. Akkor aztán Nyefed bácsi hóna alá kapta a ládácskát és kivitte a temetőbe.

Csak akkor köszöntöttek be hozzánk vígabb napok, amikor férjhez adták a nénémet. Egy nap parasztok jöttek hozzánk, és nagy kerek kenyereket meg bort hoztak magukkal. Anyámat is megkínálták borral. Anyácska megkóstolta. Iván bácsi levágott egy karéj kenyeret és oda-nyújtotta neki. Ott álldogáltam az asztalnál; én is szerettem volna egy kis kenyeret. Odahajoltam anyámhoz és a fülébe súgtam. Anyám elmosolyodott, Iván bácsi pedig így szólt: - Mit akar? Kenyeret? - és lekanyarított nekem egy hatalmas szeletet. Fogtam a kenyeret és kimentem a kamrába. Ott üldögélt a néném s nyomban faggatni kezdett: - Miről beszélgetnek a parasztok? - Isznak - feleltem. Nővérem elmosolyodott és azt mondta: - Azért jöttek, hogy megkérjék a kezemet Kondraska számára.

Aztán elkezdtünk készülődni a lakodalomra. Aznap korán talpon voltunk valamennyien. Nagyanyám tüzet gyújtott a kemencében, anyám pirogot dagasztott, Akulina néni pedig megmosta a marhahúst.

Néném vadonatúj bőrcipőbe bújt, vörös szarafánt s szép hímzett kendőt öltött magára, és egész nap nem csinált semmit. Később, miután befűtöttek a szobában, anyám is szépen felöltözködött, és sok-sok nép gyűlt össze nálunk; egészen megtelt velük a kunyhó.

Csakhamar, hangos csengettyűszóval, három fogat érkezett udvarunkba. Az utolsón ült Kondraska, a vőlegény, új kaftánjában; fején magas kucsmát viselt. A vőlegény leszállt a kocsiról és bement a házba. Nénémre ekkor ráadták új bundáját s odavezették a vőlegény elébe. Ezután a vőlegény és a menyasszony leültek az asztalhoz, s a fehérség zajosan ünnepelni kezdte őket. Majd valamennyien felálltak, imádkoztak és kimentek az udvarra. Kondraska felültette nénémet az egyik kocsira, ő maga meg a másikra ült. Aztán az egész

násznép elhelyezkedett a kocsikon, keresztet vetettek és elhajtottak. Én pedig bementem a házba és az ablakhoz ültem, lesve, mikor tér vissza a lakodalmi menet. Anyám egy darab kenyeret adott nekem, én megettem, majd úgy, ültömben elnyomott az álom. Egyszer csak anyám felébredt és azt mondja:

- Jönnék! - majd sodrófát nyomva a kezembe, az asztalhoz ültetett. A következő pillanatban Kondraska lépett be a szobába nénémmel, s mögöttük betódult a rengeteg nép; sokkal többen voltak, mint előbb. Az utcán is nagy volt a csődület, s az emberek mind bebámszkoztak az ablakon. Geraszim apó volt a vőfély; odajött hozzám és azt mondta: - Ki innen! - Meg-rémültem és fel akartam ugrani, de nagyanyám ekkor így szólt: - Mutasd meg neki a sodrófát és mondd: hát ez mi? - Így is tettem. Geraszim apó erre pénzt dobott a pohárba, majd bort töltött bele és odanyújtotta nekem. Fogtam a poharat és tovább adtam nagyanyámnak. Aztán mi felálltunk, ők pedig leültek az asztalhoz.

Borral, kocsonyával, marhahússal kínálták a vendégeket. Evés után nótára gyűjtottak és táncra kerekedtek. Geraszim apó csak egyre kínálhatta a bort. Ő maga is ivott egy keveset és azt mondta:

- Kicsit kesernyés ez a bor. - Néném pedig átölelte Kondraskát és összecsókolta. Sokáig énekeltek és táncoltak, aztán mindenki hazament és Kondraska magával vitte nénémet új otthonába.

Ettől kezdve még nagyobb volt nálunk a nyomor. Eladtuk a lovat s az utolsó juhainkat is, és sokszor még kenyér se volt a háznál. Anyám ilyenkor elment a rokonokhoz, hogy tőlük kérjen kölcsön. Nagyanyám nemsokára meghalt. Emlékszem, anyám hogyan siratta, panaszkodott: - Drága, jó anyácskám! Mért hagytál itt engem, keserves nyomorúságban? Miért hagytad cserben boldogtalan leányodat? Ki lesz most már az én támaszom? Hogyan is élhetek nélküled tovább! - Így kesergett, siránkozott még sokáig.

Egyszer kimentem a gyerekekkel az országútra lovakat őrizni és látom, hogy egy katona jön szembe az úton, tarisznyával a vállán. Odalép hozzánk és azt kérdi: - Hová valósiak vagytok, gyerekek?

- Mi - mondtuk - Nyikolszkojéba. - Ismertek-e egy Matrjona nevű asszonyt, akinek a férje katona? - Igen - feleltem -, az az én édesanyám. - A katona rám nézett és azt mondta: - Szoktad-e látni az apádat? - Katonáskodik, így hát nem szoktam. - Nos, vezess engem anyádhoz, Matrjonához, levelet hoztam neki apádtól. - Miféle levelet? - kérdeztem. De ő azt mondta: - No, gyerünk csak, majd meglátod. - Hát jó, menjünk.

A katona olyan gyorsan ment, hogy futva is alig tudtam lépést tartani vele. Beléptünk a házba. A katona fohászkodott egyet, majd köszönt: - Adj isten! - Azután ledobta köpenyét, leült a lócára és körülpillantgatva a szobában, így szólt: - Ez az egész család? - Anyám összerezzen, de nem szólt egy szót sem, csak nézett, nézett a katonára. - Hát nagyanyácska? - kérdezte a katona - és sírva fakadt. És ekkor anyám odaszaladt apámhoz és összecsókolta. Én is felmásztam a térdére, és kotorászni kezdtem a zsebében. Erre apám abbahagyta a sírást és elmosolyodott.

Aztán bejöttek a szomszédok; apám köszöntötte őket, és elmondta, hogy végképp felmentették a katonai szolgálat alól.

Amikor hazahajtották a jószágot, eljött a nővérem is és apám nyakába borult. Apám így szólt: - Ki ez a fiatal menyecske? - Anyám elmosolyodott és azt mondta: - Nem ismeri meg a saját lányát! - Apám erre visszahívta nénémet, megcsókolta és kérdezősködni kezdett sorsa felől. Anyám nekilátott, hogy tojásrántottát süssön, és elszalajtott a nénémet borért. Néném csakhamar visszatért a pintes üveggel, amely papírral volt bedugaszolva, és az asztalra állította. - Ez meg mi? - kérdezte apám. - Bor, neked - felelte rá anyám. De apám erre így

szólt: - Nem, nem, én már öt éve nem iszom. De gyerünk már azzal a rántottával! - Elmondta az imát, leült az asztal mellé és hozzálátott az evéshez. Aztán így szólt: - Ha nem hagytam volna abba az ivást, sose lett volna belőlem altiszt és üres kézzel tértem volna haza. De így, hálaistennek... - S ezzel tarisznyájából egy erszényt húzott elő, tele pénzzel, és odaadta anyámnak. Anyám arca felragyogott, sűrögni-forogni kezdett, majd jól elrejtette a pénzt.

Később, mikor már mindnyájan szétszéledtek, apám lefeküdt aludni a hátsó lócára, s engem odavett maga mellé, anyám pedig a lábunkhoz feküdt, így beszélgettek sokáig, talán éjfélig is. Aztán álomba merültem.

Reggel azt mondja anyám: - Haj, nincs tüzelőm! - Kérdi erre apám: - Fejsze van-e? - Van, de ócska, csorba már. - Apám cipőt húzott, aztán fogta a fejszét és kiment az udvarra. Utána szaladtam.

Apám leszakított a tetőről egy gerendát, rátette a tuskóra, gyorsan felvágta és bevitte a házba: - Tessék, itt a tüzelő, gyújts be - mondta anyámnak. - Én pedig elmegyek, nézek valami jó épületfát, hogy helyrehozzuk vele a kunyhónkat. Tehenet is kell vennünk.

- Hej, sok pénz kell ahhoz - mondta anyám.

- Dolgozni fogunk. Lám, már ő is nagy legény! - S apám rám mutatott.

Aztán imádkozott, s evett egy kis kenyeret, majd felöltözködött és így szólt anyámhoz: - Ha van friss tojás, süsd meg hamuban ebédre. - És ezzel kiment a kapun.

Apám sokáig nem tért vissza. Kértem anyámat, hadd mehessek utána. De nem engedett. El akartam szaladni, de anyám megfogott és elvert. Leültem a kemencére és sírva fakadtam. Éppen ekkor lépett apám a kunyhóba. - Miért sírsz? - kérdezte. - Utánad akartam menni, de anya nem engedett és ráadásul meg is vert - mondtam, és még keservesebben bömböltem. Apám elmosolyodott, odament anyámhoz, tréfásan ütni kezdte és közben azt mondta: - Ne verd meg Fegykát, sose verd meg Fegykát! - Anyám belement a tréfába, úgy tett, mintha sírna, s apám mosolyogva mondta: - Ó ti, de pityergősek vagytok, mindjárt az egereket itatjátok! - Aztán letelepedett az asztalhoz, maga mellé ültetett engem és elkiáltotta magát: - No, anyácska, most aztán ide azt az ebédet! Fegyka meg én már éhesek vagyunk.

Anyám az asztalra tette a kását meg a tojást és hozzáfogtunk az evéshez. - No, mi van? Vettél? - kérdezte anyám. - Vettem - felelte apám -, nyolcvan ezüstrubelért. Hársfát; olyan fehér, akár a tejüveg. Várj csak, majd adunk az embereknek egy kis itókát, aztán elszállítják nekem valamelyik vasárnap.

Ettől kezdve sorsunk jobbra fordult.

BULKA

Egy tiszt elbeszélése

Volt egy bulldog kutyám, Bulka volt a neve. Fekete volt a szőre, csak a két első lábának a vége volt fehér.

Minden bulldognak hosszabb az alsó állkapcsa a felsőnél s a felső fogsor az alsó mögött helyezkedik el; de Bulkának annyira előreugrott az alsó állkapcsa, hogy az ujjunkat be lehetett tenni az alsó és felső fogsora közé. Széles volt a pofája, nagy a szeme, fekete, villogó, s mindig kiálltak fehér metsző fogai és szemfogai, Olyan volt, mint egy néger. Bulka békés természetű volt, nem harapott, de szívós volt és erős. Ha egyszer valamiben megkapaszkodott, összeszorított foggal lógott rajta, mint egy rongydarab, s akár a kullancsot, nem lehetett letépni róla.

Egyszer ráeresztették egy medvére: belekapaszkodott a medve fülébe, s úgy lógott rajta, mint egy pióca. A medve ütötte a mancsával, magához szorította, csapta jobbra, csapta balra, de nem tudta lerázni semmiképpen. Ekkor a fejére hengeredett, hogy agyonnyomja Bulkát, de Bulka addig fogta, amíg le nem öntötték hideg vízzel.

Kölyök volt, amikor hozzám került, s magam neveltem fel. Mikor elmentem katonai szolgálatra a Kaukázusba, nem akartam magammal vinni, szépen elosontam tőle, s meghagytam, hogy zárják be. Az első állomáson éppen át akartam ülni egy másik szekérbe, hát egyszer csak látom, hogy az úton valami fénylő és fekete hömpölyög felém. Bulka volt, rézörvvel a nyakán. Lélekszakadva rohant az állomás felé. Odaszáguldott hozzám, megnyalta a kezem, s elnyúlt az árnyékban a szekerem alatt. A nyelve tenyérnyire kinyúlt. Néha visszahúzta, lenyelte a nyálát, aztán megint kinyújtotta tenyérnyi hosszúra. Kapkodva szedte a lélegzetet, lihegett, csak úgy lüktetett a két oldala. Hempergett és verte farkával a földet.

Később megtudtam, hogy amikor eljöttem, kitörte az ablakot, kiszökött rajta s a nyomomat követve nyargalt utánam egyenesen az úton, s húsz versztát futott így rettentő hőségben.

BULKA ÉS A VADKAN

Elbeszélés

Egyszer a Kaukázusban elmentünk vadkan-vadászatra s Bulka is velem jött. Mihelyt a kopók hajtani kezdtek, s Bulka meghallotta nyiffantásukat, elrohant a hang irányában s eltűnt az erdőben. November volt: a kanok és kocák ilyenkor szoktak a legkövérebbek lenni.

A Kaukázus erdősegeiben, ahol a vadkanok tanyáznak, sok ízletes gyümölcs terem: vadszőlő, toboz, alma, körte, földiszeder, makk és kökény. S amikor ezek a gyümölcsök megérnek, s megüti a dér, a vadkanok annyit lakmároznak belőlük, hogy meghízhatnak.

Ilyenkor a vadkan olyan kövér szokott lenni, hogy nem sokáig tud menekülni a kutyák elől. Kétórás üldözés után beveszi magát a sűrűségbe s ott megáll. Akkor a vadászok odasietnek ahol elrejtőzött, s rálőnek. A kutyák ugatásáról tudni lehet: áll-e a vadkan vagy szalad. Ha szalad, szűkülve ugatnak a kutyák, mintha ölné őket; de hogyha áll, olyan a hangjuk, mintha emberre csaholnának s versenyt üvöltöznének.

Ezen a vadászon sokat loholtam az erdőn, de egyszer sem sikerült kereszteznem a vadkan útját. Végre meghallottam a kopók elnyújtott üvöltését, s odafutottam. Már közel voltam a vadkanhoz. Csörtetés zaját hallottam a sűrűségben. Ott a vadkan forgolódott a kutyákkal. De hallani lehetett a csaholásukon, hogy nem fogják, csak kerülgetik. Hirtelen suhogást hallottam a hátam mögött s megpillantottam Bulkát. Nyilván elszakadt a kopóktól az erdőben s eltévedt, de most meghallotta az ugatást, s akárcsak én, lélekszakadva rohant arrafelé. Átfutott egy kis tisztáson, a magas fűben, s én csak a fekete fejét, és fehér fogai közé szorított nyelvét láthattam.

Odakiáltottam neki, de nem nézett felém, megelőzött és eltűnt a sűrűségben. Utánaszaladtam, de minél tovább jutottam, annál sűrűbb lett a bozót. Az ágak leverték a sapkámat, az arcomba csaptak, a kökénybokrok tövisai beleakadtak a ruhámba. Már közel voltam az ugatás helyéhez, de még semmit sem láthattam.

Hirtelen hallom, hogy a kutyák ugatása erősödik, valami nagyot reccsen, s a vadkan fűjni kezd és fel-felhördül. Azt gondoltam, hogy Bulka most ért oda s tülekedni kezd vele. Végző erőmet megfeszítve futok át a sűrűn a tülekedés helye felé.

A legsűrűbb bozótban megpillantottam egy tarka kopót. Ugatott és üvöltött egy helyben, három lépésre tőle pedig valami nyüzsgött és feketéllett.

Amikor közelebb kerültem, megláttam, hogy az a valami a vadkan, s hallottam, hogy Bulka átható élesen üvölt. A vad felhorkant s neki-nekiugrott a kopónak, a kopó behúzta farkát s félre-félreszökött. Már láttam a vadkan oldalát és fejét. Oldalba céloztam s lőttem. Láttam, hogy a golyó talált. A vadkan rőffent egyet s odább csörtetett a sűrűségben. A kutyák üvöltözték és csaholtak a nyomán, s én a sűrűn keresztültörve követtem őket. Egyszer csak megpillantottam valamit s hangot is hallottam majdnem a lábam előtt. Bulka volt. Az oldalán feküdt és vinnyogott. Alatta vértócsa. Azt hittem, a kutyát találta lövésem, de most nem törődtem vele, törtettem tovább.

Nemsokára megláttam a kant. A kutyák hátulról fogták s hol erre, hol arra fordult. Mikor a kan észrevett, nekem ugrott. Másodszor lőttem rá, közvetlen közelről, úgyhogy a sertéje megperzselődött a lövés helyén, a kan hörögni kezdett, megtántorodott, s hatalmas teste teljes súllyal ledobban a földre.

Mikor odamentem hozzá, a vadkanban már alig volt élet; csak itt-ott vonaglott és rángatózott a teste. De a kutyák felborzolt szőrrel nekiestek, egyik a hasát, másik a lábát rángatta, a többiek a vért nyalogatták a sebéből.

Akkor eszembe jutott Bulka, s elindultam, hogy megkeressem. Csúszva, nyöszörögve közeledett felém. Odamentem hozzá, leguggoltam melléje s megvizsgáltam a sebet. Fel volt tépve a hasa, egy csomó bél vonszolódott utána a száraz leveleken. Mikor vadásztársaim elértek, visszarendezgettük a Bulka beleit s bevarrtuk a hasát. Amíg varrtuk s a bőrét szurkáltuk, állandóan a kezemet nyalogatta.

A vadkant az egyik ló farkához kötözték, hogy kivontassák az erdőből. Bulkát pedig lóhátra tették s úgy vitték haza.

Bulka hat hétig betegeskedett, aztán teljesen meggyógyult.

MILTON ÉS BULKA

Elbeszélés

Szereztem magamnak egy vizslát, fácánvadászatra. Ezt a kutyát Miltonnak hívták; magas volt és sovány, foltos szürke; hosszú alsó ajka s füle lelógott, nagyon erős és értelmes állat volt.

Bulkával nem marakodtak. Soha semmiféle kutya nem marakodott Bulkával. Csak annyi kellett, hogy megmutassa a fogát, s a kutyák behúzták farkukat s eloldalogtak mellőle.

Egy alkalommal elmentem Miltonnal fácánt löni. Egyszer csak Bulka szalad utánam az erdőben. Vissza akartam kergetni, de sehogy sem sikerült. Hazamenni vele, hogy eltereljem a figyelmét, nagy út lett volna. Gondoltam, talán nem zavar majd és tovább haladtam. De mihelyt Milton megszimatolta s keresni kezdte a fűben a fácánt, Bulka előre száguldott s minden irányban szaglászni kezdett. Arra törekedett, hogy Miltont megelőzve felhajtsa a fácánt. Mihelyt megneszelt valamit a fűben, ugrálni és forgolódni kezdett; de hát a szimata rossz volt, s nem tudta egyedül megtalálni a nyomot, csak nézett Miltonra s odaszaladt, amerre Milton fordult. Mihelyt Milton nyomra bukkant, Bulka előreszaladt. Visszahívtam, megvertem, de semmire sem mentem vele.

Már elhatároztam, hogy hazamegyek, mert azt gondoltam, hogy az egész vadászatom elromlott Bulka miatt, de Milton nálamnál ügyesebben kieszelte, hogyan szedje rá Bulkát. Ezt csinálta: mihelyt Bulka előrefutott, elhagyta a nyomot, más irányba fordult s színlelte, hogy keres. Bulka arra loholt, amerre a Milton keresése mutatott, Milton pedig visszanézett reám, csóváltatta farkát s visszaváltott az igazi nyomra. Bulka megint Miltonhoz futott, majd előreszaladt s Milton megint tett tíz kitérő lépést, kijátszotta Bulkát s megint egyenesen a nyomon vezetett, így aztán az egész vadászat folyamán rászedte a társát s nem engedte, hogy elrontsa a vadászmulatságot.

A TEKNŐSBÉKA

Elbeszélés

Egyszer elmentem Miltonnal vadászni. Az erdő mellett elkezdett keresni, farkát kiegyenesítette, fülét hegyezte és szimatolni kezdett. Készen tartottam a puskát s mentem utána. Azt hittem, foglyot, fácánt vagy nyulat keres. De Milton nem az erdő, hanem a mező felé tartott. Mentem utána és előrenéztem. Egyszerre megpillantottam, amit keresett. Egy kisebb, körülbelül sapka nagyságú teknősbéka mászott előtte. Csupasz, sötétszürke feje a hosszú nyakon úgy nyúlt ki, mint egy zsurló; széles mozdulattal szedegette csupasz lábait, a hátát páncél borította.

Amikor meglátta a kutyát, behúzta a lábát és a fejét s úgy odalapult a fűhöz, hogy csak a páncélját lehetett látni. Milton megfogta és rágni kezdte, de nem tudta átharapni, mert a hasán is olyan páncél volt, mint a hátán. Csak elül, hátul és a két oldalán voltak nyílások, ahol ki szokta dugni a fejét, a lábát és a farkát.

Elvettem Miltontól a teknősbékát, s nézegettem, milyen rajzú a háta, milyen a páncélja s hogyan tud benne elrejtőzni. Ha az ember a kezében tartja, s a páncél alá néz, csak bent fedez fel valami élő, feketét, mintha pincemélyben látná. Ledobtam a teknősbékát a fűre s tovább haladtam; de Milton nem volt hajlandó otthagyni: hozta utánam a szájában. Hirtelen Milton felüvöltött és megkarmolta a száját. Milton úgy megharagudott reá ezért, hogy elkezdte ugatni, majd ismét szájába vette és hozta utánam. Ismét ráparancsoltam, hogy eressze el, de Milton nem akart szót fogadni. Akkor elvettem tőle a teknősbékát és elhajítottam. De akkor sem hagyta ott. Elkezdett mellette sietve gödröt ásni a lábával. Mikor pedig megásta a gödröt, lábával a teknősbékát belehempergette s földet kapart reá.

A teknősbékák földön is, vízben is élnek, akár a siklók és a békák. Tojással szaporodnak, tojásaikat a földre rakják, s nem maguk költik ki: a tojások maguktól megrepednek, mint a hal ikrája - s kikelnek a kicsi teknősbékák. Vannak kisebb fajtájú teknősök, nem nagyobbak egy tányérkánál, s vannak nagyok: három arsin hosszúak és húsz púd súlyúak. Az ilyen nagy teknősbékák a tengerben élnek.

A teknősbéka több száz tojást rak tavasszal. Testén a páncél - a bordája. Csak hogy az állatok és emberek bordái külön állnak, a teknősbéka bordái páncéllá forrtak össze. A fő különbség pedig az, hogy míg minden élőlény bordája a test belsejében van, a hús alatt, a teknősbékák bordája felül van, a hús pedig alatta.

BULKA ÉS A FARKAS

Elbeszélés

Mikor én a Kaukázusból elindultam, ott még háború volt, veszélyes volt éjjel katonai kíséret nélkül járni. Nagyon korán útra akartam kelni s ezért le sem feküdtem.

Eljött a barátom, aki el akart kísélni, s egész este és egész éjjel kint ültünk a kozáktelep utcáján a kunyhóm előtt.

Holdsugaras, ködfátyolos éjszaka volt, s olyan világosság, hogy olvasni lehetett, bár a holdat nem lehetett látni.

Éjféltájban egyszerre csak halljuk, hogy az utca egyik udvarában kicsi malac visít. Valamelyikünk elkiáltja: - Ott malacot öl a farkas!

Befutottam a kunyhómba, felkaptam a töltött puskát s kiszaladtam az utcára. Az emberek ott álltak annak az udvarnak a kapujánál, ahol a malac visított s felém kiáltoztak: - Ide, ide! - Milton utánam rohant - bizonyosan azt gondolta, hogy vadászatta készülök a puskámmal, Bulka pedig hegyezte a kurta fülét, ide-oda rohant, mintha azt kérdezné, hogy kibe kell belekapni foggal. Amint a fonott sövényhez futottam, megláttam, hogy az udvarnak abból a részéből egy vadállat szalad felém. A farkas volt. Odafutott a sövényhez s felugrott rá. Félreálltam s felemeltem a puskámat. Mihelyt a farkas leugrott a sövényről a felém eső részén, megcéloztam közvetlen közelből s megrántottam a ravaszt; de a puska csak így csinált: csekk, vagyis csütörtököt mondott.

A farkas nem állt meg, átfutott az utcán. Milton és Bulka utána eredtek. Milton közel került hozzá, de úgy látszik, félt megragadni; Bulka pedig, bárhogy igyekezett a kurta lábával, nem tudta elérni. Lélekszakadva rohantunk a farkas után, de a farkas is, a kutyák is eltűntek szemünk elől. Csak a telep szöglete felől, az árok tájáról hallottunk ugatást és szűkölést, s láttuk a ködös holdvilágon át, hogy ott felcsap a por s a kutyák tülekednek a farkassal. Mikor odafutottunk az árokhoz, a farkas már nem volt sehol, s mindkét kutya visszatért hozzánk felemelt farkkal és dühös ábrázattal. Bulka üvöltözött s meg-meglökött a fejével - nyilván szeretett volna elmondani valamit, de nem tudta.

Megvizsgáltuk a kutyákat és megállapítottuk, hogy Bulkának a fején egy kis seb van. Bizonyosan utolérte a farkast még az árok előtt, de nem tudta megragadni, a farkas pedig hozzákapott a fogával s elmenekült. Kicsi seb volt, nem jelentett semmiféle veszedelmet.

Visszatértünk a kunyhóba, leültünk s a történekről beszélgettünk. Én azon bosszankodtam, hogy a puskám csütörtököt mondott, s mind arra gondoltam: hogy felfordult volna az a farkas, hogyha elsült volna. A barátom azon csodálkozott, hogy is tudott az a farkas az udvarba besurranni. Egy öreg kozák azt felelte, hogy nincs ezen mit csodálkozni, mert ez nem is farkas volt, hanem boszorkány, az kuruzsolta meg a puskámat. Ott ültünk és beszélgettünk. Hirtelen a kutyák megiramodtak, s mi az utca közepén ismét azt a farkast pillantottuk meg magunk előtt, de most a kiáltozásunktól olyan gyorsan elmenekült, hogy a kutyák nem tudták utolérni.

Az öreg kozák ezek után tökéletesen meg volt győződve róla, hogy nem farkas volt az, hanem boszorkány; én pedig arra gondoltam, vajon nem valami veszett farkas volt-e, mert sohasem láttam és hallottam olyant, hogy a farkas, ha egyszer elkergették, az emberek közé ismét visszatérjen. Minden eshetőségre gondolva, puskaport hintettem Bulka sebére s meggyújtottam. A puska por lobbant egyet s a sebes helyet kiégette.

Azért égettem ki puskaporral a sebet, hogy kiégessem a veszettség nyálát, ha még nem sikerült beszivárognia a vérbe. De ha nyál ment bele s bejutott a vérbe, tudtam, hogy a mérge szétterjed az egész testben, s akkor elkéstem a gyógyítással.

MI TÖRTÉNT BULKÁVAL PJATYIGORSZKBA

Elbeszélés

A kozáktelepről nem Oroszországba utaztam egyenesen, hanem előbb Pjatyigorszkba mentem, s ott töltöttem két hónapot. Milont odaajándékoztam egy kozák vadásznak, de Bulkát magammal vittem Pjatyigorszkba.

Pjatyigorszkot azért nevezik így, mert a Bes-tau hegységben épült. Bes tatárul azt jelenti: öt, tau meg hegyet jelent. Ebből a hegységből kénes hévíz fakad. Ez a víz forró, mint a fővő víz, s a hely felett, ahol kibuzog a hegyből, mindig pára lebeg, mint a szamovár felett. Az a hely, ahol a város épült, szemvidító, szép táj. A hegyeikből hévízforrások fakadnak, s a hegy alatt a kis Podkumok folyócska folydogál. A hegyen - erdőség, körös-körül mező, a távolban pedig a Kaukázus mindig idelátszó, nagy hegyei integetnek. Ezeken a csúcson sohasem olvad el a hó, mindig fehérek, mint a cukor. Az egyik hegy az Elbrusz, mint egy fehér cukorsüveg, mindenünnen látszik, amikor derült az idő. A hévízforrásokhoz betegek jönnek gyógyulni, a források felett lugasokat, fedeleket építettek, körös-körül kerteket telepítettek és utakat vágtak. Reggelenként szól a zene, isszák a gyógyító vizet vagy fürdenek, sétálgatnak.

A város maga hegyen fekszik, a hegy alatt falusi telep van. Én ezen az alsó telepen laktam, egy kis házikóban. A házikó udvarban állt, az ablak előtt kis kert volt, a kertben a házigazdám méhei voltak elhelyezve - nem tönk-kaptárakban, mint Oroszországban, hanem kerek, fonott kasokban. A méhek arrafelé olyan szelídek, hogy én reggelenként ott üldögéltem abban a kis kertben Bulkával a méhkasok között.

Bulka ott járt közöttük, csodálkozva figyelte a méheket, szimatolt, hallgatta a zsongást, de olyan óvatosan ment el köztük, hogy nem zavarta őket és ők sem bántották.

Egy reggel - éppen a fürdőből tértem haza - leültem künn a kiskertben a kávémat meginni. Bulka elkezdte vakarni a fülét s az örvét csörgette. A csörgés izgatta a méheket, s ezért levettem Bulka nyakáról az örvét. Kis idő múlva különös és rettenetes zajt hallottam a városból, a hegy felől. Kutyák ugattak, üvöltöttek és szűkültek, emberek ordítottak, s ez a lárma jött lefelé a hegyen s egyre jobban közeledett a telepünkhöz. Bulka abbahagyta a vakarózást, fehér fogú, széles fejét két fehér alsólábára fektette, nyelvét kilógatta, ahogy szokta, s csendesen feküdt mellettem. Mikor meghallotta a zajt, mintha megértette volna, miről van szó, hegyezni kezdte a fülét, fogát vicsorgatta, felugrott és üvöltözni kezdett. A zaj egyre közelebb jött. Mintha a város minden kutyája nyítt, vonított és ugatott volna. Odamentem a kapuhoz, hogy kinézzek, s a házigazdám is odajött.

- Mi az? - kérdeztem.

Ezt felelte:

- Ott jönnek a tömlöcből a rabok, s verik agyon a kutyákat. Elszaporodtak a kutyák, s a városi előljáróság elrendelte, hogy agyon kell verni minden kutyát a városban.

- Micsoda? És Bulkát is agyonverik, ha eléjük kerül?

- Nem, olyan kutyát, amelyiknek örve van, nem ütnek agyon.

Ahogy kimondtuk a szót, a rabok már bejöttek az udvarra.

Elöl katonák jöttek, mögöttük négy megláncolt rab. Két rabnak hosszú vashorog, kettőnek dorong volt a kezében. A kapunk előtt az egyik rab elkapott a horoggal egy kisebb házörző-kutyát, kivonszolta az utca közepére, a másik meg püfölni kezdte a doronggal. A kiskutya rettenetesen visított, a rabok pedig valamit kiabáltak s nagyokat röhögtek. A horoggal dolgozó rab megfordította a kutyát, s mikor látta, hogy már kimúlt, kinyújtotta a horgot, s kezdett körülnézni, hogy nincs-e más kutya arra.

Ebben a pillanatban Bulka, mintha medvére vetné magát, rárohant erre a rabra. Megvillant az eszemben, hogy nincs rajta örv és ráordítottam:

- Bulka, vissza! - s odakiáltottam a raboknak, hogy ne verjék agyon Bulkát. De a rab már meglátta, hahotázott egyet, s a horoggal ügyesen Bulka felé kapott s beleakasztotta a combjába. Bulka elrohant volna, de a rab húzta maga felé s ezt kiáltotta társának:

- Üssed!

A másik nekihuzakodott a doronggal, s Bulkát ott agyon is verték volna, de kitépte magát a horogból, kiszakadt a bőr a combján s a farkát behúzva, piros sebével a lábán beszáguldott a kiskapun, be a házba s ott elbújt az ágyam alatt. Az mentette meg, hogy kiszakadt a bőre ott, ahol a horog beleakadt.

BULKA ÉS MILTON VÉGE

Elbeszélés

Bulka és Milton ugyanabban az időben pusztultak el. Az öreg kozák nem tudott Miltonnal bánni. Ahelyett, hogy csak vadászatra vitte volna magával, elvitte vadkant üzni. Azon az őszen egy két-esztendős, hegyes-agyaras kan felhasította. Senki sem tudta bevarrni a sebet és Milton elpusztult.

Bulka sem élt sokat azután, hogy a raboktól megszabadult. Megmenekülése után nemsokára elvesztette a kedvét s mindent megnyalt, ami eléje került. Nyalogatta a kezem, de nem úgy, mint régen, mikor hízelkedett. Sokáig nyalt és erősen odanyomta a nyelvét, aztán oda-odakapott a fogával. Bizonyosan azt parancsolta neki valami, hogy marjon, de nem akart megharapni. Azontúl nem adtam oda neki a kezem. Akkor elkezdte nyalni a csizmámat vagy az asztal lábát, majd meg beléjük harapott. Ez két napig tartott, a harmadikon elveszett, senki sem látta, senki sem hallott róla.

El nem lophatták, el sem szökhetett tőlem; hat héttel azután tűnt el, hogy a farkas beleharapott. Tehát az a farkas valóban veszett volt. Bulka bizonyosan dühöngeni kezdett és elment a háztól. Az történt vele, amit „nyálcsorgatásnak” hívnak vadásznyelven. Azt mondják, úgy jelentkezik a veszettség, hogy a veszett állat torkában görcsök keletkeznek. A veszett állatok inni szeretnének és nem tudnak inni, mert a víztől a görcsök csak megerősödnek. Akkor a fájdalomtól és szomjúságtól megvadulnak és elkezdnek marni. Bizonyosan Bulkának is ilyen kezdődő görcsei voltak, amikor a kezemet, s az asztal lábát nyalogatta s harapdálni kezdte.

Mindenfelé jártam a környéken s kérdezgettem, nem látták-e Bulkát, de nem sikerült megtudnom, hova lett és merre pusztulhatott el. Ha futva kóborolt és harapott volna, mint a veszett kutyák, hírt hallottam volna róla. De bizonyosan elrohant valahova a sűrűségbe s ott egyedül múlt ki. A vadászok azt mondják, hogy amikor „nyálcsorgató” lesz az okos kutyából, elfut a mezőre és ott ottan füvet keres, amilyenre szüksége van, ott hempereg a harmatban s magától meggyógyul. Az bizonyos, hogy Bulka nem tudott meggyógyulni. Nem tért vissza soha, elpusztult valahol.

MADARAK A HÁLÓBAN

Mese

A vadász kivetette hálóját a tóparton és sok madarat fogott. A madarak nagyok voltak, fel-emelték a hálót és azzal együtt elrepültek. A vadász futásnak eredt a madarak után. Meglátja egy paraszt a szaladó vadászt és megkérdi: - Hova szaladsz? Vagy talán gyalogszerrel is utol lehet érni a madarat? - A vadász így felelt: - Ha csak egy madár volna, nem érném utol, de így elérem őket!

Úgy is történt. Mikor beesteledett, a madarak nyugovóra akartak térni, s mindegyik indulni készült a maga éjjeli szállása felé: az egyik az erdőbe, a másik a mocsárra, a harmadik a mezőre - így aztán hálóstul lezuhantak a földre, s a vadász valamennyit elfogta.

VOLGA VITÉZ

Verses mese

Nem csillag égett fenn az égen,
Nem apró, sűrű csillagok,
Nem halavány hold ragyogott
Az égnek magas kupoláján. -
Arany napocska kelt fel ekkor,
Küldvén fényét jó Rusz anyánkra:
A szent hazában, Oroszthonban,
Hires vitéz jött a világra,
Hős Buszlajevics Volga úr.
Midőn hősünk világot látott,
A föld megrendült, messze rengett,
A tenger hullámozni kezdett,
A halak a mélyben lapultak,
A vadak a sűrűbe bújtak,
Megreszketett a török föld is.
Hetedik évét, hogy elérte,
Vágyott Volga a bölcsességre;
Mesterekhez járt iskolába,
Beavatták sok tudományba.
Szert tett az első tudományra:
Hogyan változzon kismadárrá -
Majd a második tudományra:
Hogyan változzon által hallá -
És a harmadik tudományra:
Hogy változzon szürke farkassá.
Tizenöt évet érve Volga,
Vitézeket gyűjtött csapatba:
Hozzá hasonló ifjú hősök,
Mind bátrak, tiszták és erősek;
Egy híján harminc volt a számuk,
Harmincadik ő maga, Volga.
Kiev mellett a sziklaparton

Állt egyszer Volga csapatával
 És szólott Volga Buszlajevics:
 „Bajtársaim, ti hős vitézek,
 Egy híján harminc harcos testvér,
 Harmincadik én magam, Volga -
 Bátyátok szavát kövessétek,
 Amit parancsol, megtegyétek:
 Kössetek tüstént selyemhálót,
 Merítsétek a kék tengerbe.”
 Ahogy mondá, úgy is tevének:
 Kötöttek tüstént selyemhálót,
 Merítették a kék tengerbe.
 Maga Volga változott hallá,
 Nagyfogú, fűrge csukahallá,
 Úszott a tengernek mélyére,
 A halakat felriasztotta,
 Selyemhálóba behajtotta.
 Kiev mellett a sziklaparton
 Állt ismét Volga csapatával
 És szólott Volga Buszlajevics:
 „Bajtársaim, ti hős vitézek,
 Egy híján harminc harcos testvér,
 Harmincadik én magam, Volga -
 Bátyátok szavát kövessétek,
 Amit parancsol, megtegyétek:
 Sodorjatok zsinórt selyemből,
 Vessétek ki a sűrű erdőn,
 A vadcsapások útja mentén.”
 Ahogy mondá, úgy is tevének:
 Sodortak zsineget selyemből,
 Kivetették a sűrű erdőn,
 Volga változott fenevaddá,
 Hosszúlábú, szürke farkassá:
 Végigszáguldott a nagy erdőn,
 Futott a rengeteg vadonba,
 A nyesteket riasztva sorra,
 Selyemhurokba behajtotta.
 Kiev mellett a sziklaparton
 Állt ismét Volga csapatával
 És szólott Volga Buszlajevics:
 „Kifogtunk mi minden halacskát
 Mély vizéből a kék tengernek,
 S elejtettük sok prémes vadját
 A sűrű, sötét rengetegnek;
 Ám most lássuk, melyik vitézem
 Vágtat el nyomban Törökhonba,
 Hogy Beketics Szaltan császárnak
 Titkos szándékát ott kitudja.”
 Az ifjak sorra elrejtőztek:

A nagy a kisebbet tuszkolta,
A kicsi meg a még kisebbet,
De az is inkább elbújt volna.
Szólott hát Volga Buszlajevics:
„Volga maga megy Törökhonba.”
És változott Volga madárrá,
Felröppent a kék levegőbe,
Repült a török császárságba,
Leszállt a császár ablakára:
Ott ül épp Szaltan Beketovics
És felesége, Davigyevna,
Szót szóba öltve, társalogva.
Szaltan Beketovics szóval mondja:
„Szívemnek kedves választottja,
Jó feleségem, Davigyevna,
Szent Rusz ellen szállok ma hadba,
Hogy elfoglaljam Kiev várát,
És kilenc orosz várost adjak
Ajándékkul kilenc fiamnak;
S hoznék magammal Oroszföldről
Drága köpenyt is cobolyprémből.”
És szólott erre Davigyevna:
„Hallgass meg, kedves férjem, Szaltan!
Hasztalan készülsz harcba immár,
Győzni nem fogsz te Oroszföldön;
Avagy valóban nem tudod tán,
Hogy Ruszban minden más, mint régen,
A híres, szent orosz hazában
Új nap sugárzott fel az égen:
Tudd meg, hős ifjú született ott,
A neve Volga Buszlajevics.
Itt ül most Volga Buszlajevics,
Im, ablakunkon, szavunk hallja,
A titkodat is kihallgatja.
Nem veheted be Kiev várát,
Kilenc fiadnak kilenc várost
Nem adhatsz ajándékkul már most,
Ha megpróbálnád, fejed venné
Azonmód Volga Buszlajevics.”
E szókat el nem hitte Szaltan
És szörnyű nagy haragra gyulladt,
A császárné arcába sújtott,
Majd elkergette Davigyevnát.
Megtudván mindezeket, Volga
Átváltozott most hermelinné,
Belopódzott a fegyvertárba
S a feszes íjak selyemhúrját
Egymás után eltépte, rágta,
A nyílvevesszőknek hegyes végét

Leszedte sorra és elásta.
Majd átalváltozott madárrá,
Szállott tüstént Kievbe vissza,
Ott kis csapatját összehívta
S elindult velük Törökhonba.
Magas kőfal keríti körbe
A híres török birodalmat,
Erős kapuja van a falnak:
Aranyozott, nehéz vasajtó,
Rézből való závárok rajta,
Halfogazat a kapu alján,
Hajszálnyi keskeny rések rajta,
Oly furfangos, vékonyka rések,
Nem férne át rajt, csak egy hangya.
Jajveszékel Volga csapatja:
„E falon által hogyan menjünk?
Ó jaj nekünk, hát itt kell vesznünk
Itt pusztulunk mi, jó vitézek!”
Ám Volga tudta, mit kell tenni:
Hangyává változott s hangyákká
Változtatá át katonáit,
Így jutott vitéz csapatával
A kapu szűk résein által.
A falon túl hangyáit Volga
Azonmód visszaváltoztatta
Fegyveres vitéz katonákká.
És szólott Volga Buszlajevics:
„Bátyátok szavát kövessétek,
Amit parancsol, megtegyétek:
Irtsátok ki apraját-nagyját
A híres török császárságnak,
Hogy még írmagja se maradjon:
Életben senki ne maradjon,
Csak a harminc legszebb leányzó.”
Ahogy monda, úgy is tevénék:
A híres török császárságnak,
Kiirtották apraját-nagyját,
Kipusztították írmagját is,
Hírmondónak ott nem maradt más,
Csak a harminc legszebb leányzó.
Maga Volga meg felkereste
A császárt kőpalotájában -
A vaskapu jól be volt zárva,
Erős lakat szerelve rája.
És szólott Volga Buszlajevics:
„Ha lábam töröm is, kidöntöm!”
A kaput lábával belökte,
A zár lehullott összetörve;
Ott benn a híres török császárt

Volga most, hej, vállon ragadta.
És szólott Volga Buszlajevics:
„Kardom ne érje császár vére!”
Ezzel a kőpadlóhoz csapta
A császárt s ízzé-porrá zúzta.
Hős harcosai között Volga
A zsákmányt híven elosztotta:
Megtértek ezer paripával,
Hordónyi kincsel, drágasággal
Meg egy-egy szépséges leánnyal.

A „NEGYEDIK OROSZ OLVASÓKÖNYV” MESÉI

A CÁR ÉS AZ ING

Mese

Egy cár így szólt betegségében: - Annak adom oda birodalmam felét, aki meg tud gyógyítani. - Akkor összeült az ország minden bölcsé s tanácskozni kezdtek, hogy lehetne meggyógyítani a cárt. De senki sem tudta. Csak az egyik bölcs jelentette ki, hogy a cárt meg lehet gyógyítani. Ezt mondta: - Ha lehet találni egy boldog embert, annak le kell húzni az ingét s fel kell adni a cárra - attól majd meggyógyul.

A cár embereket küldött szét, hogy boldog embert keressenek a birodalmában; de küldöttei nem tudtak boldog embert találni az egész országban. Nem volt egyetlen ember sem, aki mindennel meg lett volna elégedve. Az egyik gazdag, de beteg, a másik egészséges, de szegény, a harmadik egészséges is, gazdag is, de rossz a felesége; van, akinek a gyermekei nem jók - valamiért minden ember panaszkodik.

Egyszer a cár fia este későn elhaladt egy kunyhó mellett s hallja, hogy bent valaki ezt mondja: - No, Istennek hála, kidolgoztam magam, jóllaktam, s most lefekszem s jót alszom; kell ennél több nekem? - Megörvendett a cár fia és megparancsolta, hogy húzzák le annak az embernek az ingét, s adjanak érte annyi pénzt, amennyit csak kíván, az inget pedig vigyék el a cárnak.

A küldöttek elmentek a boldog emberhez, s le akarták húzni róla az inget; de a boldog ember olyan szegény volt, hogy nem is volt ing a testén.

A NÁD ÉS AZ OLAJFA

Mese

Az olajfa és a nád arról vitatkoztak, hogy melyik szívósabb és erősebb. Az olajfa mosolygott a nádon, mert az minden szélről hajlik. A nád csak hallgatott.

Jött egy vihar; a nád inogni kezdett, hányta-vetette magát, lehajlott a földre - s megmaradt épségben. Az olajfa nekifeszült ágaival a szélnek - s összetört a szélben.

A KÉT JÓ BARÁT

Mese

Két jó barát kiment az erdőre, s ott rájuk támadt a medve. Az egyik futásnak eredt, felmászott egy fára s elbújt, a másik meg ott maradt az úton. Mit tehetett volna? - levetette magát a földre s azt színlelte, hogy halott.

A medve odament hozzá, szagolni kezdte, s ő még a lélegzetét is visszatartotta.

A medve megszagolta az arcát, azt hitte, hogy halott és odábbment.

Amikor a medve elment, a másik leszállt a fáról s elnevette magát:

- Ugyan mondd - kérdezte -, mit súgott a füledbe a medve?

- Azt mondta nekem, hogy hitvány ember az, aki veszélyben cserbenhagyja a társát.

AZ UGRÁS

Igaz történet

Egy nagy hajó körülvitorlázta a világot, s már hazatérőben volt. Csendes volt az idő, az utasok fenn voltak a fedélzeten. Az utasok között egy nagy majom forgolódott. Mindenkit szórakoztatott: összehúzta magát, ugrált, kacagtató pofát vágott, majmolta az embereket s látszott, tudja, hogy mulatnak rajta és ettől még pajkosabbá nőtt a kedve.

Odaugrott egy tizenkét éves gyerekhez, a hajóskapitány fiához lekapta fejéről a kalapot, a maga fejére tette s fürgén felkapaszkodott az árbocra. Mindenki nevetett, a fiú kalap nélkül maradt, s maga sem tudta, hogy nevéssen vagy bosszankodjék.

A majom felült az árboc első keresztfájára, levette fejéről a kalapot s elkezdte tépdeshi fogával, lábával, Mintha ingerelni akarná a fiút, reá mutogatott s fintort vágott neki.

A fiú megfenyegette s rákiáltott, de a majom még gonoszabban tépte a kalapot. A tengerészek hangosabban nevettek, a fiú belevärösödött, levetette kabátkáját s rohant a majom után az árbochoz. Egy szempillantás alatt felkapaszkodott a kötélen az első keresztfáig; de a majom ügyesebb és fürgébb volt, s abban a pillanatban, mikor a fiú már azt hitte, hogy elkapja tőle a kalapot, még magasabbra kapaszkodott.

- Úgyse menekülsz előlem! - kiáltotta a fiú s magasabbra kúszott.

Megint maga mellé csalta a majom, aztán megint magasabbra kapaszkodott, de a fiút úgy elfogta a láz, hogy nem tudott elmaradni tőle. Így aztán egyszerre érkezett a majom és a fiú az árboctetőig.

Az árboctetőről kinyúlt a majom teljes testhosszában s hátsó lábával a kötélnbe fogódzva, kiakasztotta a kalapot az utolsó keresztfa végére, maga felkapaszkodott az árboc tetejére, és ott összegubbaszkodva fogát mutogatta nagy örömezzéssel.

Az árboctól a keresztfa végéig, ahol a kalap függött, két arsin volt a távolság, csak úgy lehetett a kalapot elérni, ha a fiú elereszti a kötelet és az árbocot kezével.

De a fiú erősen tűzbe jött. Elengedte az árbocot s lépni kezdett a keresztfán. A fedélzet utasai nézték ezt a hajsát s csak nevettek rajta, hogy a majom s a kapitány fia mit művelnek az árbocon; de mikor meglátták, hogy a fiú elereszti a kötelet s a keresztfán lépked kezét lebegtetve, megdermedtek a rémülettől.

Egyetlenegy hibás lépés - a fedélzetre zuhanna s összetörné magát. De ha nem is hibázta el a lépést s eljutott így a keresztfa legvégére s leakasztotta a kalapot - nehéz volt ott megfordulni s visszamenni az árbocig.

Az utasok némán nézték, s várták, hogy mi lesz a vége.

Hirtelen a tömegben valaki feljajdult a rémülettől. A fiú ettől a hangtól megrezzent, lenézett s megingott az egyensúlya.

A hajóskapitány, a fiú apja, éppen akkor jött ki a kabinjából, puska volt a kezében, sirályt akart löni. Megpillantotta a fiát odafenn az árboctetőn, tüstént célba vette és odakiáltott: - Le a vízbe! Ugorj le rögtön a vízbe! Lövök! - A fiú megingott, de nem értette meg a kiáltást. - Ugorj le vagy lövök! Egy-kettő... - s mihelyt az apa elkiáltotta „három”, a fiú fejével előre-lendült s levetette magát.

Mint egy ágyúgolyó, olyat csobbant a tengerben a fiú teste s még el sem borították a hullámok, már húsz ügyes matróz beleugrott a hajóról a tengerbe. Negyven másodperc alatt - hosszú negyven másodperc volt mindenkinek - felbukkant a fiú teste. Megragadták s a hajóig úsztak vele.

Pár perc alatt a víz kifolyt a szájából, orrából s lélegzeni kezdett.

Mikor a kapitány meglátta a fiát, mintha valami fojtogatná, feljajdult, befutott a kabinjába, hogy senki se láthassa a könnyeit.

A FARKAS ÉS A BÁRÁNY

Mese

Meglátta a farkas: bárány iszik a pataknál,

Kedve kerekedett rá, hogy felfalja a bárányt s bele akart kötni: - Te - mordult rá - megzavarod a vizemet s nem hagyod, hogy igyam.

Megszólalt a bárány: - Jaj, te farkas, hogy tudnám én a vizedet megzavarni. Hiszen én a patak mentén lejjebb állok és csak a szám szélével szűrcsölöm a vizet. - Újra szólt a farkas: - Hát az elmúlt nyáron miért gyaláztad apámat? - Feleli a bárány: - De hiszen, te farkas, én az elmúlt nyáron még meg sem születtem. - Haragra lobbant a farkas: - Látom már, nem lehet szóval föléd kerekedni. Üres még a hasam, hát megeszlek téged.

AZ OROSZLÁN, A FARKAS ÉS A RÓKA

Mese

A vén oroszlán betegen feküdt barlangjában. Eljöttek mind a vadállatok, hogy meglátogassák királyukat, csak a róka nem volt sehol. Megörvendett ennek a farkas, és rágalmazni kezdte a rókát az oroszlán előtt:

- A róka - szólt - semmibe se vesz téged; egyszer sem jött el, hogy meglátogassa királyát.

Éppen ezeknél a szavaknál toppant be a róka. Meghallotta a farkas vádaskodását és azt gondolta magában: „Megállj, farkas, ezért megkapod a magadét!”

S amikor az oroszlán ráfordult a rókára, az így szólott:

- Ne ítélj el, hallgass meg engem. Azért nem jöttem el hozzád, mert nem volt rá időm. S azért nem volt időm, mert bejártam az egész világot, hogy megtudakoljam, miféle orvossággal lehetne téged meggyógyítani. Csak most sikerült megtudnom és nyomban ideszaladtam.

- És mi az az orvosság? - kérdezte az oroszlán.

- Ha elevenen megnyúzol egy farkast és az irháját még azonmód melegen magadra öltöd, akkor meggyógyulsz.

S amikor az oroszlán leterítette a farkast, a róka nagy hahotára fakadva, így szólt:

- Lám, lám, barátom: így jár az, aki a fejedelmeket a jó helyett rosszra sarkallja.

A CÁR ÚJ RUHÁJA

Mese

Egy cár nagyon szerette a szép ruhákat. Legtöbbet azon tűnődött, hogyan öltözhetnék minél szebben.

Egyszer két szabómester ment hozzá, így szóltak: - Olyan csinos ruhát tudunk varrni, amilyent még soha senkinek sem varrtunk. Csakhogy ha valaki ostoba s nem állja meg helyét a hivatalában, az a mi ruhánkat nem láthatja szemmel. Aki okos, látni fogja, de aki ostoba, ha mellette áll is, nem látja a ruhát, amelyet mi szabtunk. - A cár megörvendett a szabóknak, s megparancsolta nekik, hogy varrják meg a ruhát. Kijelöltek a szabóknak a palotában egy szobát, adtak nekik bársonyt, selymet, aranyat, mindent, ami egy ruhához kellett.

Mikor egy hét eltelt, odaküldte a cár a miniszterét, hogy megtudja, elkészült-e az új ruha. A miniszter el is ment és megkérdezte. A szabók azt mondták, hogy kész, s reámutattak egy puszta helyre. A miniszter tudta, hogy aki ostoba s nem állja meg helyét a hivatalában, nem láthatja az új ruhát; színlelte, hogy látja, s dicsérgetni kezdte. A cár azt parancsolta, hogy vigyék hozzá az új ruhát. El is vitték s mutattak egy puszta helyet; de a cár is azt színlelte, hogy látja azt az új ruhát, le is vetette a régit, s azt parancsolta, hogy adják fel az újat.

Mikor a cár az új ruhájában kiment a városba sétálni, mindenki jól látta, hogy a cáron nincsen ruha, de félelemből senki sem mondta ki, hogy nem látja a ruhát, mert azt hallották, hogy aki buta, az nem is láthatja. És mindenki csak magáról gondolta azt, hogy nem látja, s azt hitte, hogy mindenki más látja, így sétált végig a cár a városban, s minden ember dicsérte az új ruháját.

Egyszer csak meglátta a cárt egy félbolond és elkiáltotta: - Nézzétek csak, hogy jár a cár az utcákon: nincsen rajta ruha! - Ekkor a cár megszégyellte magát, s minden ember látta: mezítelenül jár.

AZ OROSZLÁN, A SZAMÁR ÉS A RÓKA

Mese

Az oroszlán, a szamár és a róka elindultak zsákmány után. Sok állatot fogtak, s az oroszlán a szamárra bízta az elosztást. A szamár három egyenlő részre osztotta a zsákmányt s így szólt:

- Tessék, vigyétek!

Megharagszik az oroszlán, felfalja a szamarat, és rábízza az osztást a rókára. A róka az egész zsákmányt összehordta egy rakásba, magának pedig csak egy icipici részt hagyott. Az oroszlán jól megnézte s így szólt:

- No, te eszes állat! Ki tanított meg erre a jó osztásra?

Azt mondja a róka:

- És mi történt a szamárral?

HOGY MOZDULNAK EL A FÁK

Elbeszélés

Egyszer egy benőtt ösvényt tisztogattunk a tó mellett, egy kisebb emelkedésben. Sok csipkerózsát, fűzfa- és nyárfahajtást kivágtunk - aztán egy fagyalra került a sor. Pontosan az ösvény mellett nőtt ki, s olyan fejlett és erőstörzsű volt, hogy nem lehetett tíz esztendősnél fiatalabb.

Emlékeztem, hogy öt esztendővel ezelőtt kitisztították a kertet. Semmiképpen sem értettem tehát, hogy tudott ezen a helyen egy ilyen korú fagyal megnőni. Kivágtuk és tovább haladtunk a munkával. Távolabb, egy másik sűrűségben, még egy fagyalt találtunk, olyan volt, mint az első, sőt annál is vastagabb törzsű. Megvizsgáltam a gyökerét s rájöttem, hogy egy vén hársfa alatt nőtt meg. A hársfa fojtogatta az ágaival, s ezért a fagyal öt arsinnal odábbvonult egyenes törzsével a földön, mikor pedig kijutott a fényre, felemelte fejét s virágozni kezdett.

Átvágtam a gyökerét és csodálkoztam rajta, hogy milyen friss volt a fa, s milyen korhadt volt a gyökere. Amikor átvágtam, a paraszttal elkezdtek húzni kifelé; de akármilyen erősen is húztuk, nem tudtuk megmozdítani: mintha oda lett volna forrva a földhöz. - Nézd csak meg, nem fogódzott meg valahol? - szoltam. A munkás alája bújt és elkiáltotta magát: - Meg bizony, van neki még egy gyökere az ösvény alatt. - Odamentem hozzá és láttam, hogy igazat mondott.

A fagyal, hogy a hársfa meg ne fojtsa, átvándorolt a hárs alól az ösvényig, három méterrel odább a régi gyökerétől. Az a gyökér, melyet átvágtam, korhadt volt, kiszáradt, de az új friss volt. Nyilván megérezte a fa, hogy nem élhet meg a hárs alatt, kinyúlt, egyik hajtásával megkapaszkodott a földben, gyökeret nevelt a hajtásból s otthagya azt a másikat. Csak ekkor értettem meg, hogyan tudott kinőni az első fagyal is az ösvényen. Bizonyosan ugyanazt tette, amit az első - de úgy elszakadt a régi gyökerétől, hogy én azt már nem tudtam megtalálni.

A TEHÉN ÉS A BAKKECSKE

Mese

Egy öregasszonynak volt egy tehene s egy bakkecskéje. A tehén és a bakkecske együtt jártak a csordába. A tehén mindig forgolódott, mikor fejték. Az öregasszony kenyeret és sót vitt neki, odaadta s így kínálta szóval: - Állj meg már, mátuska, nesze, hozok én még, csak csendben állj meg.

Másnap este a bakkecske még a tehén előtt hazajött a mezőről, szétvetette a két lábát s megállt az öregasszony előtt. Az öregasszony feléje csapott a törülközővel, de a bakkecske csak állt és meg se mozgott. Emlékezett rá, hogy az öregasszony kenyeret ígért a tehénnek, azért, hogy szép csendesen álljon.

Látja az öregasszony, hogy nem fogad szót a kecske, vesz egy botot s eldöngeti. Amikor a bakkecske odábbállt, az öregasszony megint etetni kezdte a tehenet és megint biztatta.

„Nincsen igazság az emberekben! - gondolta magában a bakkecske. - Én csendesebben álltam, mint a tehén, s engem eldöngettek.”

Félreállt, aztán megiramodott, felrúgta a fejősjártárt, kiöntötte a tejet és megdöfte az öregasszonyt.

A HOLLÓ ÉS A HOLLÓFIÁK

Mese

Fészket rakott magának a holló egy szigeten. Mikor kikeltek a fiókái, elkezdte átvinni őket a szigetről a vízentúli földre. Előbb egyik hollófiát vette fel karmával, s repült vele a tengeren által. Amikor az öreg holló ott szállt a tenger közepe táján, elfáradt, ritkulni kezdett a szárny-csapása. Gondolta magában: - Én most erős vagyok, s a fiókám gyenge, s én átviszem a tengeren; de ha megnő és megerősödik, én pedig már gyenge leszek a vénségtől, eszébe jut-e, hogy mennyit fáradoztam érte, s elvisz-e majd egyik helyről a másikra? - És az öreg holló megkérdezte fiókáját: - Ha már gyenge leszek, te meg erős leszel, viszel-e majd engem? Mondj igazat nekem! - A hollófióka félt, hogy beleveti a tengerbe az apja s ezt felelte: - Viszlek. - De az öreg holló nem hitt a fiának s kiengedte a karmából. A hollófióka úgy hullott alá, mint a kő, s belefűlt a vízbe.

Az öreg holló most egyedül repült vissza a tengeren át a szigetre. Akkor megfogott egy másik hollófiát, s azt is vinni kezdte a tengeren túlra. Megint elfáradt a tenger közepe táján, s kérdezte a fiát, viszi-e majd helyről helyre vénségében. Megijedt a fiókája, hogy a tengerbe veti az apja s ezt felelte: - Viszlek. - De ennek a fiúnak sem hitt a hollóapa s ledobta a vízbe.

Amikor az öreg holló visszarepült a fészkéhez, már csak egy fiókája volt benne. Fogta az utolsó fiát, s elindult vele a tengeren túlra. Mikor a tenger közepe táján szállott s elfáradt a szárnya, megkérdezte tőle: - Étetsz-e majd vénségemben, s hordozol-e helyről helyre? - Felelte a fiú: - Nem én, nem hordozlak. - Miért nem? - kérdezte az apa-holló. - Mert ha öreg leszel és én nagyobb leszek, nekem is lesz fészke s lesznek fiókáim, és én majd azokat etetem s hordozom. - Akkor a vén holló azt gondolta magában: - Színigazat mondott, ezért hát fáradok érte, s átviszem őt a tengeren túlra.

És az apa-holló nem eresztette el a fiát, az utolsó erejét is megfeszítve repült-repült, s átvitte a vízentúli földre, hogy majd az is fészket rakhasson és fiaikat neveljen.

A PARASZT ÉS A VÍZISZELLEM

Mese

A paraszt beejtette a fejszét a folyóba, bánatában odaült a partra s ott elkezdett sírni.

Meghallotta sírását a víziszellem, megsajnálta a parasztot, kihozott a folyóból egy aranyfejszét s ezt kérdezte: - A tied ez a fejsze?

A paraszt így felelt: - Nem, ez nem az én fejszém.

Akkor a víziszellem kihozott egy ezüstfejszét.

A paraszt megint azt mondta: - Ez nem az én fejszém.

Akkor a víziszellem kihozta a vízből az igazi fejszét.

Erre azt mondta a paraszt: - Ez már az én fejszém.

A víziszellem nekiadta mind a három fejszét, mert igaz ember volt. Otthon a paraszt megmutatta társainak a fejszéket s elbeszélte, hogy mi történt vele.

Hát az egyik paraszt csak elhatározta, hogy úgy csinál ő is: elment a folyóhoz, szánt-szándékkal bedobta a fejszét a vízbe, odaült a partra és elkezdett sírni.

A víziszellem kihozott egy aranyfejszét s megkérdezte tőle: - Tied ez a fejsze? - Megörvendett a paraszt és ezt kiáltotta: - Az enyém, az enyém!

De a víziszellem nem adta neki az aranyfejszét, s az igazi fejszét sem adta vissza, mert hazug ember volt.

A HOLLÓ ÉS A RÓKA

Mese

A holló egy darab húst zsákmányolt s felszállt vele egy fára. A róka megkívánta a húst. Odament a fa alá s megszólalt:

- Ej, te holló, ahogy így elnézlek, elgondolom: alakod, szépséged után király is lehetnél! Az is lennél bizonyosan, hogyha volna hangod.

A holló kitátotta csőrét s ahogy torkán kifért, rikácsolni kezdett. Leesett a hús a földre. A róka felkapta és így szólt a hollóhoz:

- Hej, te holló, hogyha még eszed is volna, bizony király lennél!

A KAUKÁZUSI FOGOLY

1

Szolgált a Kaukázusban egy katonatiszt; Zsilinnek hívták.

Egyszer levelet kapott hazulról. Azt írja neki öreg édesanyja: „Megöregedtem és mielőtt szememet behunyom, látni szeretném az én kedves fiamat. Gyere, hogy elbúcsúzhass tőlem, hogy eltemethess, aztán folytasd megint a szolgálatodat isten nevében. Választottam a számodra menyasszonyt, okos, jó leány, földje is van, talán megnősülsz és itt maradsz.”

Zsilin elgondolkodott. „Való igaz, gyengül az anyám, tán nem is láthatom meg már soha. Megyek és ha kedvemre való a menyasszony, hát el is vehetem.”

Elment az ezredeséhez, szabadságot kért, búcsút vett a bajtársaitól, négy vedro pálinkát fizetett a katonáinak búcsúzóul és nekikészült az útnak.

Akkoriban háború volt a Kaukázusban. Éjjel-nappal nyugtalanította az utakat az ellenség; alig hagyta el az erődöt egy orosz, a tatárok megölték vagy a hegyekbe hurcolták. Ezért ki volt adva a parancs, hogy hetenként kétszer fedezet alatt induljon útnak egy-egy utazó csoport, erődötől erődig. Elöl-hátul katonák, középen az utasok.

Nyár volt. Kora reggel kocsisor gyűlt össze az erőd mögött, a fedezet kivonult és útra keltek. Zsilin lóháton volt, a kocsija a holmijával a kocsisorban.

Huszonöt versztát kellett megtenni. Lassan haladt a kocsisor. Hol a katonák álltak meg, hol egy kerék esett ki, hol egy ló nem akart tovább menni; az egész menet megállt, várni kellett.

A nap már délutánba hajlott, és a menet még csak az út felét tette meg. Por és hőség, a nap meg tűz, semmi se véd ellene. Kopár pusztaság; se fa, se bokor az úton.

Zsilin előrelovagolt; megállt, hogy bevárja a menetet; háta mögött kürtjelet hall - a menet tehát megint áll. Gondolja erre Zsilin: „Ne induljak magamban, a katonák nélkül? Jó ló alattam, ha rám törnek a tatárok, hát elvágatok. Vagy ne menjek?”

Amint forgatja elméjében a tervet, hozzáugrat egy másik tiszt, Kosztilin, puskával és azt mondja:

- Induljunk magunkban, Zsilin, én már ki nem állom az éhséget, meg olyan szörnyű meleg van. Egy facsaró víz az ingem.

Kosztilin kövér ember, vörös a képe, csak úgy dől róla az izzadság. Zsilin fontolgatja a dolgot és kérdi:

- Meg van töltve a puska?

- Meg.

- Akkor hát induljunk. De egy feltétellel: szétválni nem szabad.

És előrelovagolnak az úton, átlovagolnak a pusztán, beszélgetnek, és amelletts fürkésznek jobbra-balra. Messze körbe lát el a szem.

Alig ér véget a pusztaság, amikor az út két hegy között egy szorosba vezet. Megszólal ekkor Zsilin:

- Fel kell lovagolni a hegyre és körülnézni, különben még a hegyről nekünk támadhatnak, azt se tudjuk, hogyan.

De Kosztilin azt feleli:

- Mi néznivaló volna ott? Lovagoljunk csak az úton.

Zsilin nem hallgat rá.

- Nem - mondja -, várj te idele, de én egy pillanatra szétnézek.

És felügetett balfelé, hegynek a lovával. Vadászló volt (száz rubelért vette csikókorában a ménesből és maga törte be) - sebesen, mintha szárnya volna, vitte fölfelé a meredeken. Alig ér fel, hát látja, hogy tőle csekély távolságra lovastatárok állnak... Vagy harminc ember. Látja és megfordítja a lovát; a tatárok is meglátják őt, utána vágatnak, vágatás közben szedik ki puskájukat a tokból. Lóhalálában vágatva bocsátkozott le Zsilin a hegyoldalról és odakiált Kosztilinnak:

- Elő a puskával!

A lónak meg:

- Most húzzál ki, matuska, ne botolj. Ha megbotlasz, el vagyok veszve. Ha puskához jutok, meg nem adom nekik magamat.

Hanem Kosztilin ahelyett, hogy várt volna, mihelyt a tatárokat meglátta, eliramodott az erőd irányába, olyan gyorsan, ahogy csak tudott. Hol egyik, hol másik oldalán csapkodja a lovát. A porfelhő mögöl más se látszik, mint hogy a ló verdes maga körül a farkával.

Zsilin látja, hogy rosszul áll a dolga; a puska elszaladt, csupán karddal nem boldogulhat. Visszavágat a katonák felé; még hisz a menekülésben. De hat ember oldalról nekirúgat, elvágják az útját. Jó a lova, de amazoké még jobb. Megmarkolja a kantárt, meg akar fordulni megint, de a ló rohantában tovább száguld - egyenesen neki az ellenségnek. Egy vörös szakállú tatár, szürke lovon közeledik. Vigyorog, a fogát vicsorítja és készen tartja a puskáját.

„Ismerlek benneteket, ördögök fajzatja - gondolja Zsilin. - Ha elevenen megfognak valakit, gödörbe dugják és megkorbácsolják. Elevenen meg nem kapnak...”

Ámbár nem volt nagy növésű, de bátor ember volt Zsilin. A kardjához kap és a lovát egyenesen nekihajítja a vörös embernek és közben azt gondolja: vagy legázolja a lovam, vagy levágom a kardommal.

Még egy lóhosszal se jutott előbbre Zsilin, amikor hátulról lövések érték a lovát; lezuhant a földre, ráesett a lovasa egyik lábára.

Fel akar kelni Zsilin, de már rajta ül két rossz szagú tatár és hátrakötözik a kezét. Igaz, kirángatja magát és már kergetné is az ellenséget, de még hárman leugranak a lovukról és dorongokkal fejbe ütik. Káprázik a szeme, meginog. A tatárok megfogják, fölösleges hevederszíjaikkal hátrakötik a kezét és tatárcsomót csinálnak a kötésre. Leverték a fejről a sapkáját, lehúzták a csizmáját, mindenét összevissza kutatták, a pénzét, óráját elvették, egyenruháját összetépték. Zsilin visszanézett a lovára. Kedves lova, ahogy oldalára esett, úgy feküdt még és kapálódzott; lyuk tátongott a fején, bugyog a fekete vére, körös-körül egy szazsennyire megfesti a port.

Egy tatár odamegy a lóhoz, óvatosan leveszi a nyeret, s mert még mindig kapálódzik, átvágja törével a nyakát. Egyet sípolt a torka, egyet vonaglott, aztán kiadta páráját.

A nyeret, lószerszámot leszedik a tatárok. A vörös szakállú ismét lóra ül. És most odaemelik hozzá Zsilint a nyeregbe; hogy le ne essék, övvel az előtte ülőnek a hátához kötik, és előre a hegyekbe.

Ott ül Zsilin a tatár mögött, imbolyog ide, oda, nekiütődik arcával a tatár bűdös hátának. Nem lát egyebet, mint maga előtt a széles hátat, az inas nyakat s a borotvált nyakszirtet, amely előkéklik a sapka alól. Zsilin feje csúnyán össze van verve, alvadt vér tapad a szeméhez. És nem bír jobban elhelyezkedni a lovon, nem bírja letörülni a vérét. Olyan erősen össze vannak szíjazva a karjai, hogy a kulcscsontja is fáj belé.

Sokáig lovagoltak hegyről hegyre, egy gázlónál átkeltek egy folyón, kijutottak egy ösvényre és tovább ügettek a völgyben.

Szerette volna Zsilin az utat megjegyezni - de a szeme tele volt ragadva vérrrel és megfordulni se bírt.

Alkonyodni kezdett; átkeltek egy folyón, aztán megint felfelé kapaszkodtak a köves hegyoldalon. Füst szállt fel, kutyaugatás hallatszott - az aulba² értek. A tatárok leszálltak a lóról, gyerekek futottak hozzájuk, tolongtak a fogoly körül, üvöltöztek, sivalkodtak, és megdobálták követ.

A vörös elkergette a suhancokat, leemelte Zsilint a lóról és parancsoló hangon kiáltott valamit. Odajött egy nogaj, erősen kiállnak a pofacsontjai az arcából, csak egy ingben van. Az inge rongyos, a melle meztelen. A vörös odaszólt neki. A szolga előkerített egy lábkalodát; két tölgyfakolonc vasgyűrűvel, az egyik gyűrűn kampó és lakat.

Zsilinek a kezét kiszabadítják, beleteszik lábát a kalodába és egy fészkerhez vezetik, belökkik, aztán becsukódik az ajtó. Rábukott egy szeméthalomra. Ott feküdt, körültapogatózott a sötétben, hogy megtalálja a legpuhább helyet és lefeküdt.

² Tatár falu.

Zsilin azon az éjjelen szinte semmit sem aludt. Az éjszakák rövidek voltak. Egy hasadékon át látja, hogy hajnalodik. Keservesen feltápaszkodik és kiszélesíti a hasadékot.

A völgybe, ahogy a hasadékon át látja, út vezet, jobbra tatárkunyhó áll, mellette két fa. A küszöbön fekete kutya fekszik, egy kecske legel a kicsinyeivel, csóválják a kis farkukat. Látja, hogy hegynek fölfelé tart egy fiatal tatárlány, övnélküli színes ingben, bugyogóban és csizmában, fejére húzott kaftánnal, a fején nagy bádóg vizeskancsó. Nehezen viszi, görnyedten jár, kézen fogva egy borotvált fejű gyereket vezet, azon csak egy szál pendely. A tatár leány a korsóval bemegy a kunyhóba, abból meg most kilép a rőt szakállú, rövid selyemkabátban, ezüst törrel az övében, meztelen lábán basmak, a fején hátracsapva magas, fekete báránybőrsüveg. Nyújtózkodik, simogatja a szakállát, egy kicsit megáll, valamit odakiált a szolgának és továbbmegy.

Két fiatal legény itatóra hajtja a lovakat. A lovaknak nedves az orruk. Borotvált fejű kölykök, egy ingben, nadrág nélkül összegyűlnek, odamennek a fészkerhez, száraz gallyat dugnak be a nyíláson. Amikor Zsilin rájuk kiált, kereket oldanak - fénylik a mezítelen térdük.

Zsilin ihatnék, száraz a torka. Szeretné, ha most bejönnének hozzá. De már hallja is: nyitják az ajtót. A vörös tatár lép be, vele egy másik tatár, alacsonyabb, fekete hajú. A fekete szeme villog, arca pirospozsgás, gyér szakállát nyírva hordja; vidámnak látszik, mindig nevet. Még jobban van öltözve, mint a vörös: kékselyem besmet, paszománnyal kivarrva. Oldalán nagy ezüst tör; vörös szattyán basmakja szintén ezüsttel varrott. És a vékony basmak fölött még egy pár, de már vastagabb basmak. Magas süvege fehér báránybőrből van.

A vörös tatár belépett, szólt valami káromkodásfélét és megállt, nekitámaszkodott az ajtófélfának, a törét babrálta és mint a farkas, sandított Zsilinre. A fekete pedig - fürge, eleven ember volt, úgy mozgott, mintha rugókon járna - egyenesen odament Zsilinhez, leguggolt előtte, vicsorította a fogát, megveregette Zsilin vállát, valamit hadarva ismételtetett a maga nyelvén, hunyorgatott, csettintett a nyelvével és folyton ismételtette: „orosz jó-jó, orosz jó-jó!”

Zsilin nem értett belőle semmit és csak azt mondta:

- Inni, adjatok vizet, inni.

A fekete tatár nevet.

- Orosz jó-jó - és vartyog a maga nyelvén.

Zsilin ajkával és kezével mutatja, hogy adjanak neki inni. A fekete megértette, elnevette magát, kitekintett az ajtón és odakiáltott valakinek:

- Dina!

Egy kislány futott elő, vékony, soványka, vagy tizenhárom éves; arca a fekete tatáréhoz hasonlított. Nyilván a lánya volt. Neki is fényes, fekete volt a szeme és szép volt az arca. Hosszú, bőujjú kék ing volt rajta, öv nélkül. Az ing széle, melle, ujjai piros szegéllyel kivarrva. Lábán nadrág és kis basmak, a basmak fölött még egy, magas sarkú; nyakán orosz ezüsthúszasokból összeállított lánc. Feje fődetlen, fekete hajfonatot visel, a fonatban szalag, a szalagon pléhlemezek és egy ezüstrubel.

Valamit parancsolt neki az apja. Elfutott és visszatért egy bádógkancsóval. Víz adott, maga pedig leguggolt, annyira összekucorodott, hogy térdai magasabban voltak vállainál. Ült, tágra nyitott szemmel nézte Zsilit, ahogy iszik, mint valami vadállatot.

Zsilin visszaadta neki a kancsót. Úgy ugrott félre, mint az őz. Még apja is nevette. Megint elküldte valahová. Vette a korsót, elszaladt, kerek tálcán édes kenyeret hozott, aztán megint leült, összekuporodott és le nem vette a szemét Zsilinről.

A tatárok kimentek, megint bezárták az ajtót.

Egy kis idő múlva odajön Zsilinhez a nogaj és azt mondja:

- *Ajda, gazda, ajda!*

Szintén nem tud oroszul. Csak annyit értett meg Zsilin, hogy valahova mennie kell.

Megindul Zsilin a béklyókkal, sántít, nem tud lépni, csak kaszál a lábaival. Ment a nogaj után. Látja, tatár faluban van; vagy tíz ház, tatár templom, kis toronnyal. Egyik ház előtt három felnyergelt ló áll; gyerekek tartják a szarát. Egyszerre előugrott a házból a fekete tatár, intett feléje; Zsilint odaszólította. Folyton nevet, folyton beszél a maga nyelvén, aztán bemegy a kapun. Zsilin bement a házba. A szoba szép, fala simára van vakolva agyaggal. Az elülső fal mellett tarka ládák sorakoznak, a falakon drága szőnyegek függnek, a szőnyegeken puskák, pisztolyok, kardok, mind ezüstveretű. Az egyik falon kis kemence, alig látszik ki a földből. A földpadló tiszta, mint a csűr. Az elülső sarokban gyékény van a földre terítve, a gyékényen szőnyegek, azokon tollas párnák. A szőnyegen basmakban ülnek a tatárok: a fekete, a vörös és három vendég. Mindenkinek a háta mögött tollas párna van elhelyezve, előttük kerek deszkáscsónkokon köleslepény és egy csészében olvasztott vaj, kancsóban pedig a tatár sör, a buza. Kézzel esznek, a kezük maszatos a vajtól.

A fekete felugrott, megparancsolta, hogy Zsilint ültessék le oldalt, ne a szőnyegre, hanem a csupasz földre; aztán visszatelepedett a szőnyegre, és kínálta a vendégeit lepénnyel és buzával. A szolga leültette Zsilint arra a helyre, ő maga lehúzta felső cipőjét, egymás mellé állította az ajtó elé, ahol a többi cipő is ki volt rakva és leült a gyékényre az urak közelébe; nézi, hogy esznek és törülgeti a nyálát.

A tatárok megették a lepényt, erre bejött egy asszony, olyan ingben, mint a kislányé, rajta is nadrág, fején kendő. Kivitte a lepényt és a vaját, szép tálat hozott be és vékony nyakú kancsót. A tatárok hozzáláttak a kézmosáshoz, aztán összefonták karjukat, feltérdeltek, jobbra-balra fújtak és imájukat mormolták. Aztán elkezdtek a nyelvükön beszélgetni, majd az egyik tatár vendég Zsilinhez fordult és oroszul szólt hozzá:

- Téged Kazi Muhamet fogott el - szólt a vörös tatárra mutatva -, és átengedett Abdul Muratnak - ezzel a feketére mutatott. - Most Abdul Murat a gazdád.

Zsilin hallgatott. Megszólalt Abdul Murat, folyton Zsilinre mutogatott és nevetett hozzá, és nem mondogatott egyebet, mint „katona orosz, orosz jó”

A tolmács magyarázta:

- Azt mondja, írd haza, hogy küldjenek érted váltságpénzt. Ha pénzt küldenek, szabadon bocsát.

Zsilin gondolkozott és így szólt:

- És mennyi váltságpénzt akar?

A tatárok tanácskoztak; a tolmács megszólalt:

- Háromezer rubelt.

- Nem - felelte Zsilin -, ezt nem bírom megfizetni.

Abdul felugrott, elkezdett hadonászni, valamit szól Zsilinnek, mintha ez értett volna belőle valamit. A tolmács lefordította:

- Mennyit adsz hát?

Zsilin gondolkodott és azt felelte:

- Ötszáz rubelt.

Ekkor a tatárok elkezdtek hadarni, mind egyszerre. Abdul szidni kezdte a vörös tatárt, úgy kerepelt, hogy a nyála is fröcskölt.

A vörös pedig csak hunyorog és csettintget a nyelvével.

Mikor elhallgattak, a tolmács megszólalt:

- A gazdának kevés az ötszáz rubel váltásgepénz, ő maga is kétszázat fizetett érted. Kazi Muhamet adósa volt neki. Az adóssága fejében adott át téged. Háromezer rubel, kevesebbért nem bocsáthat el. Ha nem írsz, beletesznek a gödörbe és megkorbácsolnak.

„Ha az ember megijed ezektől - gondolja magában Zsilin -, annál rosszabb.”

Felugrik és azt mondja:

- Mondd meg annak a kutyának, hogy ha ijesztgetni akar, akkor egy kopejkát sem adok és nem fogok írni. Nem féltém töletek soha, és nem is fogok félni, kutyák!

A tolmács lefordította, megint elkezdtek mindnyájan egyszerre beszélni.

Sokáig kerepeltek, aztán a fekete felugrott és odament Zsilinhez:

- Orosz *dzsigit*, *dzsigit* orosz!

Dzsigit az ő nyelvükön annyit tesz, hogy vitéz. Nevet a tatár, szólt valamit a tolmácshoz, aki azt mondta Zsilinnek:

- Adj ezer rubelt!

Zsilin nem tárgyalt: - Ötszáznál többet nem adok. Ha megöltök, semmit se kaptok.

Megint beszélni kezdtek a tatárok, a szolgát elküldték és hol Zsilinre, hol az ajtóra néznek. Visszajött a szolga, utána még valaki, kövér, mezítláb, rongyos ember, lábán neki is béklyók.

Zsilin elámult: megismerte Kosztilint. Őt is elfogták. Egymás mellé ültették őket; kikérdezték egymást, mialatt a tatárok szótlanul nézték őket. Zsilin elmesélte, mi történt vele. Kosztilin elmondta, hogy a lova fölágaskodott, puskája csütörtököt mondott, s hogy ez az Abdul érte utol és fogta el.

Abdul felugrott és Zsilinre mutatva mondott valamit. A tolmács lefordította, hogy most közös gazdájuk van, és aki előbb ad pénzt, azt előbb bocsátják szabadon.

- Nézd csak - szólt Zsilinhez -, te mindig csak dühösködöl, és a társad milyen nyugodt; ő már írt haza és ötezer rubelt fognak küldeni. Kap is majd jól enni és semmi bántódása se lesz.

Zsilin azt felelte:

- A pajtásom tehet, amit akar, ő bizonyára gazdag, de én nem vagyok gazdag. Én ahogy mondtam, úgy lesz. Ha akartok, öljetek meg, nem lesz hasznatok belőle, de többet, mint ötszáz rubelt nem fogok küldetni.

Elhallgattak. Egyszerre felugrott Abdul, egy kis ládát hozott elő, kivett belőle tollat, egy lap papírt és tintát, odatolta Zsilinhez, vállára ütött és mutatta neki, hogy írjon. Beleegyezett az ötszáz rubelbe.

- Várj csak - szól Zsilin a tolmácshoz -, még azt mondd meg neki, hogy adjon jól ennünk, rendes ruhát, cipőt, hogy tartson minket egy helyen, akkor jobban érezzük magunkat, és hogy vegye le lábunkról a béklyót. - Aztán ránézett a gazdájára és nevetett. Ez végighallgatja és így szól:

- Ruhát a legjobbat fogok adni: dolmányt és csizmát, akár esküvőre is mehetnek bennük. Enni adok, mint hercegeknek. Ha pedig együtt akarnak lakni, hát legyenek együtt a fészerben. De a béklyót nem lehet levenni róluk: megszöknének. Csak éjszakára fogom levétni. - Felugrik, megveregeti a vállát: - Te jó, én jó.

Zsilin megírta a levelet, de úgy címezte meg, hogy ne jusson el sehová. Azt gondolta magában: „Úgyis megszököm.”

Zsilint és Kosztilint elvitték a fészerbe, kukoricaszalmát vittek be nekik, egy kancsó vizet, kenyeret, két öreg cserkeszdományt és rongyos katonacsizmát. Éjjelre levették lábukról a béklyót és bezárták őket a fészerbe.

3

Egy teljes hónapig élt így Zsilin a társával. A gazda folyton csak nevetett: „Te, Iván, jó - én. Abdul, jó.” De rosszul táplálta őket; nem adott mást enni, mint édes kenyeret köleslisztből, lepényformára sütve. Néha teljesen nyers tésztát kaptak.

Kosztilin még egyszer írt haza, folyton várta a pénzküldeményt és bánkódott. Naphosszat ül a fészerben, számlálja a napokat, mikor jöhet meg a levél, vagy pedig alszik. Zsilin tudja, hogy az ő levele sohase fog megérkezni, és nem is írt még egyet.

- Honnan is venné az én anyám azt a sok pénzt - gondolta magában. - Hiszen leginkább abból élt, amit én küldtem neki. Ha ötszáz rubelt akarna összeszedni, akkor az utolsó holmijától is meg kellene fosztania magát. Ha Isten megsegít, kiszabadítom magamat én.

És folyton vizsgálódik, fürkészködik, hogyan ugorhatna meg.

Járkál az aulban, füttyörész, néha üldögél és babrál valamit: agyagbábút formál, gyékényt fon vesszőkből. Zsilin mestere volt minden ilyen kézimunkának.

Egyszer egy hosszú orrú bábút csinált kezekkel, lábakkal, tatár inggel és föltette a háztetőre. A tatár lányok jöttek vízért, Dinka, a gazda lánya meglátta a bábút, odaszólította a lányokat. Azok letették a korsót, összegyűltek, nevettek a bábút. Zsilin levette és odanyújtotta nekik, de csak nevettek, nem merték elfogadni. Zsilin letette a bábút és bement a fészerbe, onnan nézte, mi lesz.

Dina odaszaladt, körülnézett, megragadta a bábút és elszaladt vele.

Reggel kinéz: Dina hajnalban kijön a küszöbre a bábuval. Már földísztette vörös rongyokkal, és ringatta, mint egy kis babát és a nyelvén énekelt altatódalt. Az öregasszony kijött, összeszidta, kitépte kezéből a bábút és Dinát elküldte valahová dolgozni.

Zsilin még egy bábút csinált, még szebbet és odaadta Dinának.

Egyszer Dina bejött egy kancsóval, letette a földre, leült melléje és ránézett Zsilinre, nevetett és a kancsóra mutogatott.

„Minek örül?” - gondolja magában Zsilin. Vette a korsót és ivott belőle. Azt hitte, víz, de tej volt benne. Kiiitta a tejet.

- Jó - mondta.

Hogy megörült Dina!

- Jó, Iván, jó! - kiáltott fel, aztán felugrott, tapsolt, felkapta a kancsót és elfutott.

Ettől az időtől fogva mindennap hozott neki titokban tejet.

A tatárok csinálnak néha kecsketejből túróslepényt és a háztetőn szárítják: ebből is szokott titokban hordogatni neki. Ha egyszer-egyszer bárányt vág le a gazda, akkor bő ujjában egy darab báránysültet is visz Zsilinnek. Odadobja neki és elszalad.

Egyszer hatalmas vihar volt; egy óra hosszat úgy zuhogott, mintha dézsából öntötték volna. A patakok mind megduzzadtak. Ahol gázló volt, ott a víz három arsinra duzzadt és köveket görgetett. Mindenütt rohanó patakok folytak és a hegyek csak úgy zengtek. Amikor a zivatar elmúlt, az egész faluban patakzott a vízár. Zsilin kést kért gazdájától, egy hengert, néhány kis deszkát vágott ki, egy malomkereket állított össze és a kerékre két oldalt egy-egy bábút készített.

A kislányok rongydarabokat hoztak neki; felöltöztette a bábukat. Az egyik paraszt, a másik parasztasszony; ráerősítette a kerékre, a kereket a vízre tette. A kerék forog, a bábuk ugrálnak.

Az egész falu összegyűlt: fiúk, lányok, asszonyok, férfiak jöttek, csettintettek a nyelvükkel:

- Aj, orosz, aj, Iván!

Volt Abdulnak egy törött orosz zsebórája. Odahívta Zsilint, megmutatja az órát, csettint hozzá. Azt mondja Zsilin:

- Add ide, megcsinálom.

Vette az órát, egy késsel szétszedte, megint összeállította és visszaadta. Az óra járt.

Megörült a gazda, odaadta neki egyik saját régi, egészen elrongyolt besmetjét. Mit volt mit tennie: elfogadta, legalább lesz mivel takarózni éjjel.

Ez időtől fogva elterjedt a híre, mekkora mester Zsilin. Messzi falvakból jártak hozzá - ki puská vagy pisztoly ravaszát, ki a zsebóráját csináltatta meg vele. A gazda ellátta szerszámokkal, adott harapófogót, fűrőt, reszelőt.

Egyszer egy tatár megbetegedett; elküldték Zsilinért.

- Gyere, gyógyítsd meg!

Zsilinnek fogalma se volt róla, hogy kell gyógyítani. Odamegy, megnézi, azt gondolja magában: „Hátha magától felgyógyul.” Visszament a fészerbe, vett egy kis vizet, homokot, összekeverte. A beteg tatár előtt ráolvasott a vízre és kiitatta vele. Szerencséjére a tatár fölgyógyult. Zsilin kezdett valamit a beszédükből is érteni. Sokan hozzászórtak lassanként, és ha szükségük volt valamire, csak szólították: „Ivan, Ivan!” - de sokan csak sandítottak rá, mint valami vadállatra.

A vörös tatár nem szerette Zsilint. Ha meglátta, összeráncolta a homlokát, elfordult vagy káromkodott egyet. Volt ott még egy öregember is, aki nem az aulban lakott, hanem a hegyaljáról járt fel. Zsilin csak akkor látta, amikor a mecsetbe ment imádkozni. Kis termetű volt; sapkája

köré fehér kendőt csavart. Szakállja, bajusza fehér, rövidre nyírt, arca ráncos és vörös, mint a tégla. Orra kampós, mint a vércsée, szeme szürke, gonosz; foga nincs; csak két agyara maradt meg. Végigment a falon, turbánosan, mankójára támaszkodva, és úgy nézegetett körül, mint egy farkas. Ha meglátta Zsilint, fűjt és elfordult.

Egyszer lement Zsilin a hegy alá, megnézni, hol lakik az öreg. Lebocsátkozott az ösvényen, meglátott egy kis kertet kőkerítéssel, a kerítés mögül cseresznye- és barackágak nyúlnak fel; belül lapos tetejű házacskák. Közelebb megy; szalmafonatú méhkasok, körülötte zümmögő méhek röpködnek ide-oda. Az öreg a kasok előtt térdel és valamit igazgat egyiken. Zsilin felágaskodott, hogy jobban lásson és ekkor megcsörrent a béklyója. Az öreg felpillantott, elrikkantotta magát; előrántotta az övéből a pisztolyát és Zsilinre sütötte. Alig volt ideje a kőfal mögé elbújni.

Elment az öreg panaszra a gazdához. Ez magához hívta Zsilint, nevetve kérdezte:

- Miért mentél az öreghez?

- Én semmi rosszat nem csináltam neki - felelte. - Meg akartam nézni, hogy lakik.

A gazda megmondta az öregnek. Az öreg dühösködik, sipítoz, valamit vartyog, mutogatja az agyaráit, öklével fenyegeti Zsilint.

Zsilin nem értette az egészet, de annyit megértett belőle, hogy az öreg azt akarja a gazdájától, hogy ölje meg az oroszokat és ne tartsa őket az aulban. Az öreg elment.

Zsilin megkérdezte a gazdájától, micsoda ember ez az öreg.

- Ez nagy ember! Ő volt a legkiválóbb dzsigit, sok orosz megölt; nagyon gazdag volt. Három felesége volt és nyolc fia. Mind egy faluban éltek. Jöttek az oroszok, elpusztították a falut és hét fiát megölték. Egy fia életben maradt és az megadta magát az oroszoknak. Az öreg elment és szintén megadta magát az oroszoknak. Három hónapig élt köztük, megtalálta a fiát, tulajdon kezével megölte és elmenekült. Az időtől fogva nem vesz részt harcban, elment Mekkába imádkozni: azért hordja a fehér turbánt. Aki Mekkában volt, azt *hadzsi*-nak hívják, és fehér turbánt visel. Nem szeret az benneteket. Azt akarja, hogy öljelek meg, de én nem ölhetlek meg, mert pénzt adtam érted, meg aztán téged, Ivan meg is szerettelek; nemcsak nem öllek meg, de el sem bocsátanálak, ha szavamat nem adtam volna. - Megint nevetett és oroszul hozzátette: - Te Iván, jó - én, Abdul, jó!

4

Így élt Zsilin még egy hónapig. Napközben az aulban kószál vagy dolgozgat, amikor pedig az éjszaka beáll és az aul elcsendesedik, ásni kezd a fészerben. Nehezen ment az ásás a kövek miatt, de ő ráspollyal megreszelte a köveket, úgyhogy sikerült a fal alatt akkora lyukat kiásni, amelyen keresztülbújhatott. „Csak jól megismerhetném a vidéket - gondolta magában -, hogy tudnám, merre menekülhetek. De a tatárok közül egyik se fogja nekem megmondani.”

Megvárta azt az időt, amikor a gazdája ellovagolt; ebéd után kiment a falu mögé a hegy irányába; onnan akarta a terepet kikémlelni. De valahányszor a gazda kilovagolt, meghagyta a gyerekeknek, hogy mindig Zsilin nyomában legyen, el ne engedje a szeme elől. Utánaszalad a gyerekek Zsilinnek és azt kiáltja neki:

- Ne menj! Apa nem engedi. Mindjárt hívom az embereket!

Zsilin elkezdte rábeszélni.

- Nem megyek messzire - mondja -, csak arra a hegyre megyek föl: fűvet kell keresnem, hogy a tiedet meggyógyíthassam. Gyere velem; a béklyókkal úgyse tudok elszaladni. Majd holnap csinálok neked íjat és nyilakat.

Meggyőzte a gyereket, elindultak. Megnézi a hegyet: nincs is messze, de a béklyókkal nehéz feljutni. Ment, ment, nagy nehezen felvándorolt. Aztán leült és szemügyre vette a vidéket. A fészker mögött, déli irányban völgymélyedés kezdődött; egy ménes legelt rajta; egészen lenn megint egy aul. Az aulnál újra kezdődik egy hegy, meredekebb ennél, amögött még egy hegy. A két hegy közt erdő kéklik, azután újból hegyek és hegyek emelkednek, egyik magasabb a másikonál. És mindegyiknél magasabb havasok, fehérek, mint a cukor. Ezek közül is kimagaslik egy fehér sapkás csúcs. Keletre és nyugatra ugyanilyen hegyek; itt-ott a völgyekben aulok füstölögnek. „Ez mind az ő birodalmuk” - gondolja magában. Keresni kezdte az orosz tájat; a hegy alján patak, orosz falu, körös-körül kertek. A pataknál, mint bábuk látszanak az asszonyok, amint ruhát öblögetnek. A falu mögött egy alacsonyabb hegy emelkedik, azon túl még két hegy, rajtuk erdő; a két hegy közt sík hely kéklik, a síkon messze-messze mintha füst szállna fel. Visszaemlékezett Zsilin, hogy mikor még az erdőben élt, hol látta a napot feljönni és lenyugodni. Látja, hogy pontosan ott, abban a völgyben kell az erődnek lennie. Oda, a két hegy közé kell majd elmenekülnie.

A nap lenyugvóban volt. A havas hegyek fehérből vörös színbe mentek át, a fekete hegyek elhomályosodtak, a szakadékokból köd szállt fel és az a völgy, ahol az orosz erődnek kellett lennie, olyan volt a lenyugvó nap tűzétől, mintha lángokban állna. Zsilin erősen odanézett: a völgyben valami lebeg, mint a kémény füstje. Úgy gondolta, hogy ez az - ott van az orosz erőd.

Már késő volt. Hallották a mulla imáját. A csordát hazaterelték; hallatszott a tehénbögés. A gyerek egyre unszolta: „gyerünk”, de Zsilin nem akar még indulni.

Hazatértek. „No - gondolja Zsilin -, most ismerem a helyet, most kell menekülni.” Még azon éjjelen meg akart szökni. Az éjszakák most sötétek voltak, mert újhold volt. Szerencsétlenségére a tatárok hazajöttek. Máskor, ha megjöttek, marhát hajtottak maguk előtt, és nagyon vígan voltak. Most nem hajtanak semmit, hanem a nyeregben egy megölt tatárt hoznak, a vörösnek testvérét. Komoran jöttek haza, temetésre készültek. Zsilin is kijött nézni. Begöngyölték a halottat kendőbe, nem tették koporsóba, kivitték a falu mögé a platánok alá, ott letették a fűre. Eljött a mulla, összegyűltek az öregek, kendőt csavartak a süvegük köré, lehúzták a cipőjüket, leguggoltak a halott előtt.

Elöl volt a mulla, mögötte egymás mellett három turbános öreg, ezek mögött még egy csomó tatár. Leültek, lesütötték a szemüket és hallgattak. Soká hallgattak. Egyszerre a mulla felemeli a fejét és azt mondja:

- Allah (azt teszi, hogy: Isten). - Csak ezt az egy szót mondta, aztán megint lesütötték a szemüket és soká hallgattak. Csak ülnek és meg se moccannak.

Megint felemelte a fejét a mulla:

- Allah! - És mind utána mondják: - Allah! - és megint elhallgattak. A halott a fűvön hever mozdulatlanul, és ők is úgy ülnek ott, mint a halottak. Meg nem mozdul egyik se. Csak az hallatszik, amint a platánfa levelei a szélben suhognak. Aztán a mulla elmondta az imát, mind felálltak, karjukra emelték a halottat és elvitték. Odavitték a sírhoz, ami nem egyszerű gödör, hanem úgy van a földbe vájva, mint egy pince. Megfogták a halottat, a hóna alatt meg a térdeinél behajtották a testét, könnyedén lebocsátották, ülve betették a föld alá, hasán összekulcsolták a kezeit.

A nogaj zöld sást hozott, azt a gödörre rakták, gyorsan behányták a földet, kiegyengették és a halott fejéhez követ állítottak. Letaposták a földet és megint leguggoltak a sír előtt. Sokáig hallgattak.

- Allah, Allah, Allah! - sóhajtottak egyet és felálltak.

A vörös tatár pénzt osztogatott az öregeknek, aztán felkelt, fogta az ostorát, háromszor a homlokára csapott és hazament.

Reggel látja Zsilin, amint a vörös egy kancát vezet ki a faluból, három tatár meg utána. Kiertek a faluból, a vörös levetette besmetjét, feltúrta az inge ujját - jó erős izmai vannak -, előhúzta a törét, megköszörülte egy kövön, a tatárok hátrahajlították a kanca nyakát, a vörös odalépett, átmetszette a ló torkát, földre terítette, és azonnal hozzálátott a felboncolásához - hatalmas kezével lerántotta a bőrét. Eljönnek az asszonyok, leányok, hogy kimossák a zsigereit és a beleit. Aztán szétdarabolták a lovat és behordták a kunyhóba. És az egész falu összegyűlt a vörös tatárnál a halotti torra.

Három napig lakmároztak a kancából, buzát ittak hozzá - a halott emlékére. A tatátok mind otthon maradtak. A negyedik napon látja Zsilin, hogy ebédidőben útra készülnek. Elővezették a lovakat, felszerelték magukat, és vagy tízen ellovagoltak, köztük a vörös is; csak Abdul maradt otthon. A hold még új volt, az éjszaka még sötét.

„No - gondolja Zsilin -, most kell menekülni.” És szól Kosztilinnak. De Kosztilin félt.

- Hogy meneküljünk? Hiszen az utat sem ismerjük.

- Én ismerem az utat.

- Meg egy éjjelen át oda se érünk.

- Ha nem érünk oda, az erdőben éjszakázunk. Én, nézz ide, félreraktam lepényt. Itt akarsz még ülni? Pénzt küldenek - jó; de hátha nem szedik össze? És a tatárok most haragszanak, az oroszok egyiküket megölték. Arról beszélnek, hogy meg akarnak ölni bennünket.

Gondolkodott, gondolkodott Kosztilin:

- Hát jó, gyerünk!

5

Zsilin bebújt a lyukba, még jobban kiszélesítette, hogy Kosztilin is átbújhasson; ott ülnek, várják, hogy elcsendesedjék a falu.

Mihelyt elcsendesedett a nép az aulban, Zsilin kimászott a fal alatt és odasúgta Kosztilinnak:

- Bújj ki.

Kosztilin is kibújt, de a lába beakadt egy kőbe és megcsörrent. A gazda őre egy nagyon gonosz tarka kutya volt, Uljasinnak hívták. Mikor Uljasin meghallotta a zajt, ugatni kezdett és rájuk rontott, utána a többi kutya. Zsilin halkan füttyentett, egy darab lepényt vetett oda. Uljasin megismerte, farkát csóválta és felhagyott az ugatással. A gazda meghallotta a lármát és kikiáltott a száklyájából:

- Gáit, gáit, Uljasin!

Zsilin megvakarta Uljasin füle tövét. A kutya hallgat. Zsilin térdeihez dörgölődzik, csóválja a farkát.

Egy darabig ültek a sarokban. Minden elhallgatott, csak egy juh köhög az akolban, és lenn a víz zúg a kövek fölött. Sötét van, a csillagok magasan állnak az égen: a hegy fölött a fiatal hold piroslik, szarvaival fölfelé nyugszik le. A völgyekben a köd, mint a tej fehérlik.

Zsilin felkel, odaszól a társának:

- No, pajtás, ajda!

Megindultak; alig mentek egy kicsit, hallják, amint a mulla rákezd a toronyból: „Allah! Bismilla! Ilrahmán!” Ez azt jelenti, hogy a nép most a mecsetbe fog menni. Megint leültek, a falhoz bújva. Soká ültek, várakoztak, amíg a nép elvonult. Megint csend lett.

- No, Isten nevében! - keresztet vetettek, elindultak.

Átmentek az udvaron, a meredek ösvényen le a kis folyóhoz, a folyócskán át a szakadékhöz. A köd sűrű és lenn úszik, fölöttük jól láthatók a csillagok. Zsilin a csillagokról látja, merre kell menni. A ködben hűvös a levegő, könnyű a menetelés, csak a csizma nagyon kényelmetlen: már ki van taposva. Zsilin lehúzta a magáét, eldobta és mezítláb ment tovább. Körül köre ugrik és nézi a csillagokat.

Kosztilin kezdett elmaradozni.

- Menj lassabban - mondja -, ez az átkozott csizma egészen feltörte a lábamat.

- Hát vedd le, akkor könnyebb lesz.

Kosztilin is mezítláb megy, de így még rosszabb, a kövek felhasogatták a lábát, folyton elmarad. Mondja neki Zsilin:

- Ha a lábadat meg is nyúzd, az begyógyul, de ha utolérnek, megölnek és az rosszabb.

Kosztilin nem szól semmit, tovább megy és nagyokat nyög. Sokáig mentek a hegy lábánál. Egyszerre jobb felől kutyaugatást hallanak. Zsilin megállt, szétnézett, felmászott a hegyre, tapogatózva.

- Eh - szólt -, eltévedtünk: jobbfelé jutottunk ki. Vissza kell menni, balra a hegyre; ott kell az erdőnek lennie.

Kosztilin azt mondja:

- Legalább egy kicsit várj, hadd fújjam ki magamat; a lábam csupa vér.

- Ej, barátom, az begyógyul. Könnyedebben ugorj, így ni!

És Zsilin visszasietett, bal kéz felé, a hegyre, az erdőbe. Kosztilin egyre elmaradozik és nyög. Zsilin pisszeg rá s csak megy előre.

Feljutottak a hegyre. Ott van az erdő is. Beléptek az erdőbe, a töviséken utolsó ruhájuk is összerongyolódott. Rájutottak az ösvényre, azon mennek tovább.

- Megállj! - Az úton patadobogás. Megállnak, hallgatóznak. Mintha lódobogás volna. Egyszerre elhallgatott. Megindulnak, megint dobogás. Ha megállnak, az is megáll. Zsilin előbújik, hogy világosságnál nézze az utat, ott áll valami, ló vagy más és rajta valami furcsa dolog, de nem emberhez hasonló. Hallja, hogy prüsszöl egyet. „Mi lehet?” Zsilin halkan füttyent, egyszerre beront az erdőbe, az erdő recseg-ropog, az meg száguld, mint a vihar és tördeli az ágakat.

Kosztilin majd összeesik az ijedtségtől. Zsilin nevet és azt mondja:

- Szarvas volt. Hallod, hogy töri az ágakat az agancsával? Mi félünk tőle, ő meg mitőlünk.

Tovább mentek. A köd már kezdett leszállni, a reggel nincs messze. Jól mennek-e vagy nem: nem tudják. Úgy rémlik Zsilinnek, hogy ugyanezen az úton hozták ide és hogy az oroszokig van még vagy tíz versztányi út; de nincs semmi megbízható jel és éjjel nehéz eligazodni. Eljutottak egy tisztásra. Kosztilin leül és azt mondja:

- Tégy, amit akarsz; én nem megyek tovább, a lábam nem bírja.

Zsilin próbált a lelkére beszélni.

- Nem - mondja -, nem megyek, nem bírok.

Zsilin feldühödött, köpött egyet, szidta Kosztilint.

- Akkor egyedül megyek. Isten veled!

Kosztilin felugrott, megindult. Vagy négy versztát mentek. A köd még sűrűbben ereszkedett az erdőre; nem lát az ember maga előtt semmit; a csillagok is alig látszanak.

Egyszerre hallják, hogy előttük ló üget. Hallatszik, amint patkója beakadozik a kövek közé. Zsilin lehasalt a földre és úgy hallgatózott.

- Úgy van, erre felénk jön egy lovas.

Lesiettek az útról, a bokrok közé kuporodnak és várnak. Zsilin az útig kúszik, néz: lovas tatár megy arra, tehenet hajt és dúdol magában. A tatár ellovagolt. Zsilin visszatért Kosztilinhoz.

- No, Isten arrább vitte; kelj fel és gyerünk.

Kosztilin fel akart állni és visszaesett.

- Nem bírok, bizonyisten, nem bírok; nincs erőm.

Nehéz, vastag ember volt; csurgott róla az izzadság. Mikor az erdőben megcsapta a hideg köd, meg a lába is felsebesedett, egyszerre összeesett. Zsilin erővel próbálta felemelni. Kosztilin felkiáltott:

- Jaj, fáj!

Zsilin halálra rémült.

- Mit kiabálsz? Itt a tatár a közelben, még meghallja. - Magában pedig gondolja: „Csakugyan el van gyengülve; mit csináljak vele? Nem hagyhatom el a bajtársamat!”

- No - mondja -, kelj fel és ülj a hátamra, majd én viszlek, ha másképp nem tudsz járni.

Hátára vette Kosztilint, karjával átfogta a combjait és úgy cipelte ki az útra.

- Csak a Krisztus szerelmére, ne szorítsd össze a torkomat. Fogóddz a vállamba!

Nehéz a teher Zsilinnek; az ő lába is vérzik és fáradt. Minduntalan lehajol, igazgatja, lökdösi Kosztilint, hogy magasabban üljön és nehezen cipeli tovább.

A tatár nyilván meghallotta Kosztilin kiáltását. Zsilin egyszerre hallja, hogy valaki lovagol mögötte és tatár nyelven szólítja. Berohant a bokrok közé. A tatár előrántotta a puskáját, elsütötte, nem talált, mire egyet ordított a nyelvén és odább vágatott az úton.

- No, pajtás - szólta Zsilin -, most elvesztünk ám. Ez a kutya mindjárt nyakunkra hozza a tatárokat. Ha nem megyünk legalább három versztát, el vagyunk veszve.

Magában pedig azt gondolja: „Az ördög sugalmazhatta, hogy ezt a kölöncöt magammal hozzam. Egymagam már rég megszabadultam volna.”

Kosztilin megszólal:

- Menj magad; minek pusztulj el miattam?

- Nem, nem megyek; nem való a társat cserbenhagyni.

Megint felkapta és tovább ment. Vagy egy versztát ment így. Még mindig az erdőben jártak és nem látták végét. A köd már oszlani kezdett és mintha már felhők úszkálnának, mert csillagok nem látszanak. Zsilin teljesen ki volt merülve.

Amint megy az úton, kövel körülrakott forrásra akadt. Megállt, letette Kosztilint.

- Hadd pihenek és iszom egy kicsit - szólta. - Együk meg a lepényt. Most már nem lesz messze.

Alig feküdt le, hogy igyék, egyszerre lódobogást hall maga mögött. Megint siettek jobbfelé, bebújtak a bokrok közé, a meredek hegyoldal alatt és földre lapultak.

Hallják: tatár beszéd; ott álltak meg a tatárok, ahol ők az útról letértek. Beszéltek egy darabig, aztán fütttyentettek, mint ahogy a kutyákat hívják. Hallják, amint valami recseg a bokorban; egy idegen kutya ront egyenesen rájuk. Megállt és ugatni kezdett. Előbújnak a tatárok is, szintén idegenek, megfogták őket, megkötözték, feltették a lóra és elvitték.

Vagy három versztát mehettek, amikor a gazda, Abdul, elébük jött két tatárral. Valamit beszélt a tatárokkal, felültették a kettőt a maguk lovaira és úgy vitték vissza az aulba.

Abdul már nem nevet és egy szót se szól hozzájuk.

Hajnalban érkeztek a faluba, leültették őket az utcára. A gyerekek összefutottak. Kövekkel dobálták, ostorral verték őket és visítoztak.

A tatárok körük gyülekeztek, az öreg is feljött a hegy aljáról. Beszélni kezdtek. Zsilin hallja, hogy arról tanácskoznak, mit csináljanak velük. Némelyek azt mondják, messzebbre kell bevinni őket a hegyekbe, de az öreg csak azt mondja: „Meg kell ölni!” Abdul ellenkezett: „Én - azt mondja - pénzt adtam értük; én váltságdíjat akarok értük kapni.” De az öreg feleli: „Nem fognak azok fizetni semmit, csak bajt hoznak ránk. És vétek oroszokat etetni. Megölni és vége!”

Eloszlottak. A gazda odament Zsilinhez és beszélni kezdett hozzá:

- Ha - azt mondja - nem küldenek érted váltságpénzt két hét múlva, agyonkorbácsollak. És ha megint eszedbe jut menekülni; megöllek, mint egy kutyát, írd meg a levelet, de jól írd meg!

Hoztak papírt, megírták a levelet. Aztán béklyót raktak a lábukra és elvezették a mecset mögé. Ott egy öt arsin mély gödör volt, ebbe a gödörbe bocsátották le őket.

Most teljesen rosszra fordult a sorsuk. A béklyót nem vették le róluk soha és nem volt szabad járásuk-kelésük. Nyers tésztát vetettek oda nekik, mint a kutyáknak, és korsóban vizet bocsátottak le számukra. A veremben fülledt, nedves volt a levegő. Kosztilin beteg lett, daganatai támadtak, szaggasztásokat érzett a tagjaiban; állandóan nyögött vagy aludt. Zsilin is egészen nekibúsult; látja, hogy nagyon rosszul áll a dolog. És nem tudja, hogy menekül belőle.

Megpróbálta megint keresztülni magát, de nem volt hova kihányni a földet; a gazda meglátta és megfenyegette, hogy megöli.

Egyszer ott guggolt a veremben, a szabad életre gondolt és nagyon elszomorodott. Hirtelen egy lepény esik egyenest a térdére, utána néhány szem cseresznye. Fölnéz: ott áll Dina. Ránézett, ránevetett és elfutott. Eszébe jut Zsilinnek: nem lehetne-e Dina a segítségére?

Egy kis helyet egyenget magának a veremben, összekapart agyagot és bábut formált belőle. Formált embereket, lovakat, kutyákat és azt gondolja: „Ha Dina eljön, földobom neki.”

De másnap nem jött. Hanem Zsilin hallja, hogy lovak dobognak, emberek járnak-kelnek: a tatárok a mecsetnél gyűléseznek, vitatkoznak, kiabálnak és az oroszokat emlegetik. És hallja az öregnek a hangját is. Nem értette meg jól, de annyit kitalált, hogy az oroszok közel járnak és a tatárok félnek, hogy betörnek az aulba és nem tudják, mit csináljanak a foglyokkal.

Tárgyaltak, aztán szétoszlottak. Egyszerre suhogást hall fölülről. Látja, Dina guggol ott, térde kinyúlik a feje fölé, előre hajol, úgyhogy a pénzes nyaklánc a levegőben himbálózik, szemecskéi úgy villognak, mint kis csillagok. Kivett ujjából két túróslepényt, ledobta neki. Zsilin felvette és azt mondta:

- Mért nem voltál itt olyan régen? Pedig játékokat csináltam neked. Nesze, itt vannak! - Egyenként kezdte őket feldobálni.

De a kislány csak rázza a fejét és rájuk se néz.

- Nem kell! - mondja. Kissé hallgatott, leült és így folytatta: - Iván, téged meg akarnak ölni. - És mutatta a saját torkát.

- Ki akar megölni?

- Apám, az öregek azt parancsolták neki. De én sajnállak.

Szól Zsilin:

- Ha sajnálsz, hozz nekem egy hosszú rudat.

Dina rázza a fejét, mutatja, „nem lehet”. Zsilin összeszeri a kezét, könyörög neki:

- Dina, hozzá, kérlek, Dinuska.

- Nem lehet, meglátják; mind itthon vannak. - És elment.

És az este csak üldögélt Zsilin és gondolta magában: „Mi lesz most?” És nézeget fölfelé. A csillagok már látszanak, de a hold még nem jött fel. A mulla már elmondta a mondókáját, minden elcsendesedett. Zsilin már kezdett elszenderedni, gondolván: „Fél a kislány.”

Egyszerre agyaggöröngy esik a fejére, fölnéz - és látja, hogy a verem szélén hosszú rúddal tapogatóznak. Tapogatózik, lebecsátkozik, végre eléri a verem fenekét. Megörül Zsilin, megfogja, magához rántja: a rúd jó erős. Azelőtt a gazdája háza tetején látta.

Fölnézett: a csillagok magasan ragyognak az égen és a verem fölött Dina szeme, mint a macskáé csillog a sötétben. Lehajolt a verem fölé és suttog:

- Ivan, Ivan! - És arca előtt kezének mozdulatával jelzi, hogy: „Csendben!”

- Mi az?

- Mind elmentek, csak ketten vannak idehaza.

Szól Zsilin:

- No, Kosztilin, gyerünk, tegyünk még egy utolsó próbát. Én felemellek.

Kosztilin hallani sem akar róla.

- Nem; már számomra, látom, innen nincs menekvés. Hova menjek, amikor annyi erőm sincs, hogy megforduljak?

- No, akkor Isten veled, tarts meg jó emlékezetedben. - Megcsókolták egymást.

Belekapaszkodott a rúdba, azt mondta Dinának, fogja és felkúszott. Kétszer esett vissza: a béklyó akadályozta. Kosztilin alulról támogatta, úgyhogy nagy nehezen feljutott. Dina az inge ujjánál fogva húzza minden erejéből és jókat nevet.

Fogta Zsilin a rudat és azt mondta:

- Vidd a helyére, Dina, mert ha keresni fogják, hát megvernek. - A kislány visszacipelte a rudat, és Zsilin ment lefelé. Levánszorgott a meredek úton, fogott egy éles követ, megpróbálta a béklyó lakatját leverni. De a lakat nagyon erős, nem bír vele, meg nehezen is fér hozzá. Hallja, hogy valaki lefut a hegyről, könnyedén ugrándozva. Azt gondolja magában: „Ez biztosan megint Dina.” Dina volt az, fogta a követ és azt mondja:

- Majd én.

Letérdelt, próbálta leverni. De vékonyak a karjai, mint a vessző, nincs semmi ereje. Eldobta a követ, elkezdett sírni. Zsilin megint nekiment a lakatnak. Dina mellette guggolt és a vállánál támogatta. Zsilin felnézett: látja, hogy balra a hegy mögött vörös fény gyúl ki: feljön a hold. „No - gondolja -, a holdvilágig át kell jutnom a völgyön és elvergődnöm az erdőig.” Felkelt, eldobta a követ. Még ha béklyóval is, de menni kell.

- Isten veled, Dinuska. Egész életemben gondolni fogok rád.

Dina megfogta, végigtapogatta, hova dughatna neki lepényt.

Zsilin a lepényt kezébe vette.

- Köszönöm - mondta -, te okos kislány vagy. Ki fog most neked bábukat csinálni? - és meg-simogatta a fejét.

Dina elzokogta magát, kezébe temette arcát, fölszaladt a hegyre, ugrálva, mint a kis kecske. Hallatszik a sötétben, amint a hajfonataiba fűzött pénzdarabok csörögnek a hátán.

Zsilin keresztet vetett, megfogta a béklyó lakatját, hogy ne zörögjön s megindult az úton; vonszolja a lábát, és folyton a pírt nézi, ahol a hold feljön. Az utat megismerte. Vagy nyolc versztát kell egyenesen menni. Csak beérjen az erdőbe, mielőtt a hold egészen feljött. Mikor a folyócskán átjutott, a hegy mögött már fehéredett a fény. Ment a völgyön keresztül, meggy és csak nézi, látszik-e már a hold. A pír már világossá lett és a völgy egyik oldala mindig jobban és jobban kivilágosodott. A hegy alárára árnyék suhan, amely egyre közeledik feléje.

Meggy Zsilin és mindig az árnyékhoz lapul. Siet, de a hold még gyorsabban mozog; már jobbra is kivilágosodnak a csúcsok. Bejutott az erdőbe; addigra a hold is kibújt a hegyek mögül - világos lett, akárcsak nappal. A fákon minden levél látható. A hegyeken csend és fényesség; mintha minden kihalt volna. Csak a folyócska csobogása hallatszik lenn.

Bejutott az erdőbe; nem találkozott senkivel. Kiválasztotta a legsötétebb helyet, ott leült pihenni.

Kifújta magát, megette a lepényt. Egy követ talált, megint hozzáfogott, hogy leverje a lakatot. Mindkét kezét feltörte, de nem bírta leütni. Felkelt és rátért az útra. Megtett egy versztát, ki volt merülve, a lába fájt. Vagy tíz lépést tesz és megáll. „Nincs mit tenni - gondolja -, vonszolómagamat, amíg erővel bírom. Ha most leülök, nem tudok felállni. Az erdőig nem jutok el; mihelyt kivilágosodik, bebújok az erdőbe, ott töltöm a napot, éjjel megint megindulok.”

Egész éjjel ment. Csak két lovas tatárral találkozott, de már messziről meghallotta őket és elbújt egy fa mögé.

Már elhalványult a hold, leszállt a harmat, közel volt a hajnal és Zsilin még nem ért el az erdő széléig. „No - gondolja magában -, még megyek harminc lépést, betérek az erdőbe és leülök.” - Megy harminc lépést és látja, vége az erdőnek. Kiment a szabadba - már egészen világos van; mintha a tenyerén volna, olyan tisztán látja a síkságot és a várat; balra, a hegyhez elég közel, tüzek égnek és parázslanak, füst száll szét; a máglyák körül emberek.

Jól odanéz, látja, hogy puskák villognak - kozákok és katonák.

Megörült Zsilin, összeszedi utolsó erőit és megy a hegy aljához. És azt gondolja: „Isten most óvjon meg, a sík mezőn; ha most meglát egy lovas tatár, akármilyen közel vagyok oda, nem menekülök meg.”

Alighogy ezt gondolta, felnéz: balra a magaslaton nem messze tőle három tatár áll. Mihelyt meglátták, nekivágtattak. Majd elállt a szíve verése. Hadonászni kezdett és torkaszakadtából kiáltotta:

- Testvérek! Mentsetek meg! Testvérek...

Az oroszok meghallották. Néhány lovas kozák felugrott és feléje vágatott, hogy elvágja a tatárok útját.

A kozákoknak nagy utat kellett megtenni, a tatárok közelebb voltak. De Zsilin utolsó erejét összeszedte, megfogta kezével a béklyót és a kozákok felé szaladt, már egészen magánkívül; keresztet vet és csak kiabálja:

- Testvérek! Testvérek! Testvéreik!

A kozákok vagy tizenöten voltak.

A tatárok megijedtek, félúton megálltak. Zsilin a kozákokhoz futott.

Körülvették a kozákok, kérdezték, kicsoda, miféle ember, honnan jön, de Zsilin magánkívül van, sír és egyre azt hajtogatja:

- Testvérek, testvérek!

Odafutottak a katonák, ki kenyeret, ki kását, ki pálinkát hoz neki; egyik köpenyt ad rá, a másik a béklyót veri le a lábáról.

A tisztek megismerték, bevitték az erdőbe. Megörültek a katonák; a pajtások Zsilin köré gyűltek. Zsilin elmesélte, hogy járt és azt mondta:

- Így mentem én haza házasodni! Nem, már látom, nem ez az én sorsom.

És ottmaradt a Kaukázusban, tovább szolgálni. Kosztilint csak egy hónap múlva váltották ki ötezer rubelért. Mire elhozták, már alig volt benne élet.

MIKULUSKA SZELJANYINOVICS

Verses mese

Falun meg városon akadván dolga,
Kíséretével, ím, lóra szállt Volga,
Parasztok adóját szedni be sorra.
Künn halad Volga a földet járva,
Szántóvető hangja jut el hozzája.
Hallga, hogy szánt fűtyülve, dalolva,
Hallga, ekéje hogy jár nyikorogva,
Kövek közt húzva el nagy csikorogva,
Ám hogy hol, merre szánt, Volga nem látja,
Keresni elindul, a földet járja:
Egész nap úton van, megy, megy előre,
Nem akad sehol a szántóvetőre.
Másnap is úton van, megy, megy előre,
Nem akad sehol a szántóvetőre.
Hallga, hogy szánt fűtyülve, dalolva,
Hallga, ekéje hogy jár nyikorogva,
Kövek közt húzva el nagy csikorogva,
Ám hogy hol, merre szánt, nem látja Volga.
Harmadnap továbbmegy, hej végre, délre
Ráakad Volga a szántóvetőre:
A földet szántja ott, lovát nógatva,
Mezsgyétől mezsgyéig barázdát vonva,
A követ, gyökeret mind kiforgatva;
Elérve a mező túlnansó végét,
Volga nem látja se őt, se ekéjét.
A paraszt ekéje kemény juharfa,
Acélból öntve az ekevas rajta;
Selyemhám van kötve, ím, az ekére,
Kis fakó kanca befogva elébe.
A szántóvetőhöz így szólott Volga:
„Hej, szántóvető te, Isten segítsen,
Szántani-vetni segítsen az Isten,
Barázdát húzni és vetni-aratni -
Köveket, gyökeret mind kiforgatni!”
Felelt a paraszt most ily szóval néki:
„Köszönöm, Volga úr, köszönet érte,
Jó a parasztnak az Úr ha segíti,
Segítsen is nekünk szántani-vetni.
Hát magad merre mégysz kíséreteddel?
Mondd, utad messze visz-é, hová tartasz?”
Válaszol Volga rá ily szóval néki:
„Én, paraszt, kerteken, városon járok,
Kísérőimmal a járandóságot,
Parasztok adóját hogy ma behajtsam.
Tartsunk hát együtt, jöjj, csatlakozz hozzám!”
Ekéje vasát beszúrta a földbe,

A selyemhámot legott kikötötte
A paraszt s kifogta máris a kancát.
Felszállt rá aztán, úgy, szőrén megülve,
S indult Volgával, hogy mennének együtt.
Útközben Volgának szóval ezt mondja:
„Nincs rendjén, Volga, lám, én az ekémet
Nem tettem helyre, otthagytam a földön:
Ki kéne az ekét a földből húzni,
Le kéne a vasról a földet rázni
S eltolni aztán a fűzfabozótba.”
Küldi hát Volga úr tíz jó vitézét,
Húzzák ki a földből menten ekéjét,
Rázzák le azonmód a földet róla
S tolják el aztán a fűzfabozótba.
Tíz vitéz indul is már az ekéhez,
Leszállva lovukról, azt körülállják,
Az ekeszarvát most mind megragadják,
Kihúzni a földből, haj, mégse tudják;
Az ekét szarvánál körbe forgatják
Kihúzni a földből akkor se tudják;
Nem bírják a földet lerázni róla
S elrejtteni ott a fűzfabozótba.
Egész kíséretét küldi most Volga,
Húzzák ki az ekét a földből végre,
Rázzák le azonmód a földet róla
S rejtsek el amott a fűzfabozótba.
Mefogta mindahány az ekeszarvát,
Egyszerre fogták meg, jól megragadták,
Az ekét szarvánál körbeforgatták,
Kihúzni a földből akkor se tudták,
Nem bírták a földet lerázni róla
S elrejtteni ott a fűzfabozótba.
Legutóbb a paraszt jó, odajárul,
Leugrik kis fakó kancalovárul;
Odalép most a juharfa ekéhez,
Félkézzel véle ő egymaga végez:
A földből ekéjét, hej kiragadja,
A vasról a földet lerázogatja,
Botjával a sarat leüti róla
S elrejtí végül a fűzfabozótba.
Felülnek lovukra és elindulnak.
A keskeny ösvényen sorba haladnak:
A fakó kancácska lépésben, lassan,
A Volga jó lova szökdelve, gyorsan;
A fakó kancácska elkezd ügetni,
Volga jó lova nem bírja követni;
Elől a paraszt megy, nem is sietve,
Rohanó vágtában Volga mögötte.
Kiált most Volga úr, hej, a parasztnak,

Süvegét lengetve int a parasztnak:
„Hej paraszt, ne siess, állj meg már, kérlek,
Sehogy sem tudlak, lásd, elérni téged!”
Visszanéz a paraszt ekkor Volgára,
Fékezve kancáját, Volgát bevárja:
Lépésben haladnak együtt az úton.
És szól a paraszthoz ily szókat Volga:
„Hej paraszt, de jó e kancalovacska!
Bizony, azt mondom, ha csikó nem volna,
Érte sok tán ötszáz rúbel se volna.”
Felel a paraszt rá ily szókat szólva:
„Ostoba Volga, ej, mit mondsz, te balga,
Anyjától vettem el szopós korába,
Ötszáz rúbel volt akkor az ára
Ha csikó nem volna - mit érne máma!”
Kérdé most Volga úr, ily szókat szólva:
„Hej paraszt, ki vagy te, minekünk mondd hát?
Hogy hínak, atyádtól mely név maradt rád?”
Felelé a paraszt ily szókat szólva:
„Rozsocskát termeszték, kévébe szedem,
Haza is cipelem, ki is csépelem.
Sört főzök belőle, jó sört a népnek,
Ezért a parasztok mind így becéznek:
»Hej Mikula lelkem, kedves atyuska,
Hej Szeljanyinovics, jó Mikuluska!«”

ELBESZÉLÉSEK

ADDIG OLTSD A TŰZET, MÍG NEM KÉSŐ

Ekkor hozzámenvén Péter, monda: Uram, hány-szor lehet az én atyámfiának ellenem vétkezni és néki megbocsátanom? Még hétszer is?

Monda néki Jézus: Nem mondom néked, hogy még hétszer is, hanem még hetvenhétszer is.

Annakokáért hasonlatos a mennyeknek országa a királyhoz, a ki számot akar vala vetni az ő szolgáljaival. Mikor pedig számot kezde vetni, hozának elejé egyet, a ki tízezer tálentommal vala adós.

Nem tudván pedig fizetni, parancsolá annak ura, hogy adják el azt, és a feleségét, és gyermekeit, és mindenét, amije vala, és fizessenek.

Leborulván azért a szolga előtte, könyörög vala néki, mondván: Uram, légy türelemmel hozzám, és mindent megfizetek néked.

Az úr pedig megszánnván azt a szolgát, elbocsátá őt, és az adósságot is elengedé néki.

Kimenvén pedig az a szolga, találkozik egygyel az ő szolgatársai közül, a ki száz dénárral vala néki adós; és megragadván azt, fojtogatja vala, mondván: Fizesd meg nekem, amivel tartozol.

Leborulván azért az ő szolgatársa az ő lábai elé, könyörög vala néki, mondván: Légy türelemmel hozzám, és mindent megfizetek néked.

De ő nem akará: hanem elmenvén, börtönbe veté őt, mígnem megfizeti, amivel tartozik.

Látván pedig az ő szolgatársai, amik történtek vala, felettébb megszorodának; és elmenvén, mindent megjelentének az ő uroknak, amik történtek vala.

Akkor előhivatván őt az ő ura, monda néki: Gonosz szolga, minden adósságodat elengedtem néked, mivelhogy könyörögtél nekem.

Nem kellett volna-é néked is könyörölnöd a te szolgatársadon, amiképen én is könyörültem terajtad?

És megharagudván az ő ura, átadta őt a hóhérok kezébe, mígnem megfizeti mind, amivel tartozik.

Eképen cselekszik az én mennyei Atyám is veletek, ha szívetekből meg nem bocsátjátok, kiki az ő atyjafiának, az ő vétkeiket.

(Máté ev. XVIII 21-35.)

Élt egy faluban egy Iván Scserbakov nevű paraszt. Jól ment sora, ő maga ereje teljében volt, első munkás a faluban, s három derék fia is állt mellette: az egyik házasság, a másik vőlegény, a harmadik meg jóformán suhanc, a lovakkal járt, szántott, fuvarozott. A felesége talpraesett, jó gazdasszony volt, a menyé dolgos, szelíd. Vígán élhette volna világát Iván családotul. A háznál csak egy munkaképtelen volt, akit etetni kellett, a beteg Scserbakov nagyapó, aki hetedik esztendeje feküdt a kemence tetején magatehetetlenül, fulladás kínoztá. Ivánnak mindene volt bőviben: három lova, csikaja, borjas tehene, tizenöt juha. Az asszonyok ellátták a férfiakat bocskorral, ruhával, dolgoztak a földeken, az emberek meg végezték a rendes paraszti munkát. Lisztjük volt bőven új kenyérig s még azon túl is: az adójukat meg amit kellett, kifizették a zabból. Vígán élhetett volna Iván pereputtyostul. Csak egy baja volt: a szomszéd. A sánta Gavriló volt a szomszédja, Gorgyej Ivanov fia. Csúnyán összerúgta vele a patkót Iván.

Míg élt az öreg Gorgyej, és Scserbakovéknál Iván apja gazdálkodott, jó szomszédságban élt a két család. Ha szita, dézsa kellett a fehérmépnek, vagy tengelyt, kereket kellett cserélni hirtelen, csak átküldték egyik udvarból a másikba és kisegítették egymást jó szomszédok módjára. Ha átment egyiknek a borja a másik szérűjére, hazakergették s csak annyit mondtak:

máskor ne engedd, ott az egész búzáánk. De hogy megfogják és eldugják, bezárják a hombárba vagy a pajtába, vagy egymást megrágalmazzák - eszük ágában sem volt.

Így éltek, amíg az öregek gazdálkodtak. De mikor a fiatalok vették kézbe a gyeplőt, más szelek kezdtek fűjdogálni.

Az egész egy semmiségből lett.

Iván menyének a kistyúkjá korán megojósodott, s a fiatalasszony elkezdte húsvétra gyűjtögetni a tojást. Minden áldott nap kiment a fészerbe, és a kasos kocsiból kiszedte a friss tojást. Csakhogy egyszer a gyerekek megkergethették a tyúkot, átrepült a sövényen és a szomszédoknál tojt meg. Hallja a fiatalasszony, hogy kotkodácsol a kistyúkjá, s gondolja magában: „Most más dolgom van, előbb kitakarítom a házat ünnep előtt, azután megyek ki a tojásért.” Estefelé kiment a színbe, keresi a tojást: nincs sehol. Kérdegeti anyósát, sógorát, nem szedték-e össze, de nem, azt mondják, nem vitték be. Taraszka, a kisebbik sógora meg azt mondja:

- Átment a búbos a szomszédékhoz, ott kotkodácsolt, onnét röpi haza.

Ránézett a fiatalasszony a bóbitás tyúkjára, ott ült a rúdon a kakas mellett, szárnya alá dugta a fejét, már aludni készült. Szerette volna megkérdezni tőle, hová rakta a tojását, de hiába, nem felel az oktan állat; fogta hát magát a fiatal menyecske s átment a szomszédékhoz. Az öregasszony jött elébe.

- Mi kéne, ha volna, húgomasszony?

- Így meg úgy - mondja a fiatal menyecske -, a kistyúkom átszállt ide ma délelőtt, nem rakta le a tojását itt valahová?

- Színét se láttam. Hálsten a mi tyúkjaink is tojnak eleget. Összeszedjük, ami a miénk, a máséhoz nem nyúlunk. Nem járunk más udvarába tojásért, édes fiam.

A fiatalasszony megsértődött, felfortyant, szó szót adott, összekaptak az asszonyok. Arra jött Iván felesége a kútról, ő is beléelegyedett. Akkor kipenderült a házból Gavriló felesége, szemrehányással halmozta el a szomszédasszonyt, fölemlegette, ami volt, meg azt is, ami sose volt. Olyan csetepaté kerekedett, hogy még; mind a négy asszonynak járt a nyelve, mint a kereplő, egyszerre két szót akart mindegyik kimondani, és egyik szó csúnyább volt a másiknál: te ilyen-amolyan, te tolvaj, repedsarkú, apósodat halálra kínozd, te meddő.

- Hát te koldus, kéregető, a szitámat is elloptad! Meg ez a vízfordórúd a válladon, ez is miénk, ide vele!

Lerángatták Iván feleségének a válláról a vízfordórudat, kiöntötték a vizet, eltépték a kendőjét, hajbakaptak. Megjött Gavriló, asszonya védelmére kelt; Iván is kiszaladt a fiával, rávetették magukat a verekedőkre. Ivan volt a legerősebb, fölébekerekedett valamennyiüknek. Gavrilónak egy marék szőrt tépett ki a szakállából. Összeszaladt a nép, nagy nehezen szétválasztották őket.

Hát ezzel kezdődött.

Papírba tette Gavriló a szőrcsomót és elvitte a járásba, a törvény elé.

- Nem azért növesztettem - azt mondja - a szakállamat, hogy az a rühös Vanyka kitépje.

A felesége meg széltében-hosszában eldicsekedett a faluban, hogy most majd Ivánt törvénybe citálják s Szibériába küldik. Kitört a háborúság.

Az öreg a kemence tetejéről első naptól fogva csitította őket, de nem hallgattak rá a fiatalok. Hasztalan intette őket:

- Nincsen igazatok, gyermekeim, rosszul teszitek, hogy hagyjátok elmérgesedni a dolgot. Gondoljátok meg, az egész egy tojással kezdődött! Fölszedték a gyerekek azt a tojást, isten neki: egy szem tojás nem nagy kár! Jut is, marad is. Gorombán szólt hozzád a szomszédasszony? Istenem, ne torold meg, hanem oktasd ki, hogy kell szebben szólni. Összeverekedtetek? Istenem, megesik az is, valamennyien bűnösök vagyunk. Menjetek át, kérjeteك szépen bocsánatot, aztán felejtsetek el az egészet. Ha makacskodtok, a végén ti isszátok meg a levét!

De nem hallgattak a fiatalok az öregre, azt hitték, nincs igazsága, csak amúgy öregesen zsémbeskedik.

Iván nem adta be a derekát.

- Nem én téptem ki a szakállát - mondta -, hanem ő maga huzigálta ki, a fia meg ronggyá szaggatta az ingemet. Itt van, ni.

Azzal elment pörösködni. Előbb a békebíró előtt pörösködtek, aztán a járásbíró előtt. Míg odavolt, Gavriló szekeréből elveszett a rúdszeg. A fehérnép a rúdszeg eltűnését Iván fiára fogta:

- Láttuk, ahogy éjszaka az ablak alatt odalopakodott a szekérhez, a komaasszony meg elmesélte, hogy utána a kocszában látták, nyilván a rúdszeget itta el.

S mentek újra a törvény elé. Odahaza meg nincs nap vita, verekedés nélkül. Már a gyerekek is csempülék egymást, ahogy az öregektől látják, az asszonyoknak meg, ha lemennek mosni a folyóra, fürgébben jár a nyelvük, mint a sulyok a kezükben, csupa méreg minden szavuk.

Előbb csak ráfogták egymásra, de aztán csakugyan kezdtek hazahordani egymás udvarából, ami a kezük ügyébe esett. Asszonyok, gyerekek is eltanulták tőlük. S egyre cudarabbra fordult az életük. Már mindenütt pörben álltak egymással Iván Scserbakov meg Gavriló: a községi gyűlésen, a járásban, a békebíró előtt, úgyhogy végül már a bírák is megunták őket; hol Gavriló érte el, hogy Ivánt megbírságozzák vagy leültetik, hol megfordítva. S minél több borsot törtek egymás orra alá, annál jobban felmérgesedtek. Mint a kutyák, ha összeakaszkoznak: minél inkább nyúzzák egymást, annál jobban megvesznek. Ha az egyiket hátulról bottal verik, azt hiszi, a másik harapja, s annál dühöttebben megy neki. Így volt a két ember is; ha törvény elé mentek, s akár az egyiket, akár a másikat megbírságozták vagy leültették, csak még jobban megharagudtak egymásra. „Megállj, megfizetek érte!” Így folyt ez köztük teljes hat esztendeig. Csak az öreg a kemence tetején hajtogatta mindig ugyanazt. Megpróbált a lelkükre beszélni:

- Mit csináltok, édes gyermekeim? Hagyjátok ezt az örökös patvarkodást, nem vezet jóra! Ne haragudjatok tovább egymásra, mentől jobban haragusztok, annál nagyobb baj lesz belőle.

De nem hallgattak rá.

A hetedik esztendőben aztán oda fajult a dolog, hogy egy lakodalmon Iván Scserbakov menyé a lakodalmas nép előtt gyalázta Gavrilót, azzal vádolta, hogy lovat lopott. Gavriló részeg fejje nem volt ura magának, fölemelte a kezét s úgy megütötte az asszonyt, hogy egy hétig nyomta az ágyat, pedig méghozzá állapotos volt. Iván megökölt, nyomban megcsinálta a följelentést és vitte a vizsgálóbíróhoz. „Most aztán ellátom a szomszéd baját - gondolta reménykedve. - Ezúttal nem kerül el a börtönt vagy éppenséggel Szibériát.” De megint nem úgy lett, ahogy kitervelte. A vizsgálóbíró nem fogadta el a följelentést, mert szemlét tartottak a fiatalasszonyon, az meg fölkelte az ágyból és semmi nyoma rajta testi sértésnek. Akkor elment Ivan

a békebíróhoz, az meg áttette az ügyet a járásba. Iván utánajárt a dolognak, a jegyzőnek meg az elöljárónak félvedro édes pálinkát fizetett, és kijárta, hogy Gavrilót megvesszőzésre ítélték. Felolvasták Gavrilónak az ítéletet:

- „A bíróság úgy döntött - olvasta a jegyző -, hogy Gavriló Gorgyejev parasztot húsz botütésre ítéli itt helyben, az elöljáróság épületében.”

Hallgatja Iván az ítélethirdetést és nézi Gavrilót: mitévő lesz vajon? Ahogy Gavriló végighallgatta, olyan fehér lett, mint a lepedő, megfordult és kiment a pitvarba. Iván követte, már indult volna a lova felé, de meghallotta, ahogy Gavriló megszólal:

- Jól van - azt mondja -, most megbotoztat, égni fog a hátam, de aztán vigyázzon, nehogy neki is égni találjon valamije, ami még jobban fáj!

Mihelyt meghallotta ezt Iván, azonnal szaladt vissza a bírósági terembe.

- Bíró uraim! Azzal fenyegetőzik, hogy a fejemre gyújtja a házat. Tessék megkérdezni, tanúk előtt mondta.

Behívták Gavrilót.

- Igaz-e, hogy ezt mondtad?

- Az égvilágon semmit nem mondtam. Botozzanak meg az urak, ha már megvan hozzá a hatalmuk. Úgy látszik, csak énnekem kell szenvednem az igazamért, neki meg minden meg van engedve.

Még valamit akart mondani, de arca, ajka megvonaglott, és a falnak fordult. Még a bírák is megijedtek, ahogy ránéztek. „Nehogy a végén még igazából kárt tegyen a szomszédjában - gondolták - vagy önmagában.”

És az egyik öreg bíró megszólalt:

- Mit mondok én nektek, édes fiaim: béküljete ki egymással. Lásd be, Gavriló fiam, csúnya dolog volt megütni azt az állapotos asszonykát! Még szerencse, hogy Isten vigyázott rá, máskülönben milyen nagy baj lehetett volna belőle. Nem szégyelled magad? Kérj bocsánatot Ivántól, hajolj meg előtte, tudom, megbocsát. Mi pedig megváltoztatjuk az ítéletet.

Meghallja ezt a jegyző és közbekotytan:

- Azt nem lehet, mivelhogy a száztizenhetedik paragrafus alapján a békés megegyezés nem jött létre, ellenben a bírósági ítélet létrejött, annak pedig hatályba kell lépnie.

De az öreg bíró nem hederített a jegyzőre.

- Elég a szóból - mondta. - A legelső paragrafus, édes fiam, az, hogy Isten parancsát kell követni, márpedig a megbékélést Isten rendelte.

És tovább kérlete a parasztokat; de nem sikerült őket rábeszélnie a békekötésre. Gavriló jóformán meg sem hallgatta.

- Jövőre töltöm az ötvenet - mondta -, már a fiam is házasember, verést pedig még életemben nem kaptam, most meg ez a rühös Vanyka megbotoztat, de megkeserüli! Legyen, aminek lennie kell... Majd még eszébe jutok!

Megint elcsuklott a hangja. Nem bírt tovább beszélni. Megfordult és kiment.

A járási székhelytől hazáig tíz verszta volt az út, késő lett, mire Iván hazaérkezett. Az asszonyok már kimentek a csorda elébe. Iván kifogta a lovat, mindent rendbetett és bement a házba. Senki sem volt odabenn. A fiúk mezei munkán voltak, az asszonyok meg az állatok elejibe

mentek. Bement hát Iván, leült a lócára és elgondolkozott. Eszébe jutott, hogy elfehéredett Gavriło arca, mikor az ítéletet meghallotta. És a szíve elszorult. Elképzelte, mit érezne ő, ha botozásra ítélnék. És megsajnálta Gavrilót. Hát egyszer csak hallja, krárog az öreg a kemen-cén, mozgolódik, lelógatja a lábát, aztán lemászik. Odavonszolta magát a lócaig s leült melléje. Kimerítette szegényt ez a nagy megerőltetés, sokáig köhögött, köhögött, végre kiköhögte magát, az asztalra könyökölt s megszólalt:

- No, elítélték?

- Húsz botütésre - felelte Iván.

Megcsóválta fejét az öreg.

- Nincs ez rendjén, Iván - mondotta. - Nagy baj lesz ebből! Nem neki, magadnak csinálsz bajt. Neked ugyan mitől jobb, ha őt elnászpángolják?

- Többé nem teszi - mondta rá Iván.

- Mit nem tesz? Mivel bántott meg?

- Hogy mivel? - fortyant fel Iván. - Félholtra verte a menyemet, most meg azzal fenyegetőzik, hogy a fejemre gyújtja a házat. Talán bizony köszönjem meg neki?

Felsóhajt erre az öreg s azt mondja:

- Te, fiam, erre-arra járkálsz a világban, én meg hány esztendeje fekszem itt a kemencesutban, s ezért azt hiszed, hogy te mindent tudsz, én meg semmit. Nem, édes fiam, te nem látsz semmit: megvakított a harag. Más szemében a szálkát is megleled, magadéban a gerendát feleded. Azt mondod: bántott, rosszat cselekedett. Ha csak ő egyedül tett volna rosszat, abból még semmi baj nem származnék. A baj az emberek közt sose egytől ered, hanem mindig kettőtől. Az ő rosszasága szemet szúr neked, a magadét nem látod. Ha csak ő lenne rossz, te meg jó, nem volna köztetek semmi baj. Hát a szakállát ki tépte ki? A feles boglyáját ki forgatta fel? Törvény elé ki citálta őt? Mégis mindenért őt okolod. Magad vagy rossz, innen a baj. Nem így éltem annak idején, fiam, nem erre oktattalak. Magad is tudod, így voltunk-e mi annak idején az öreggel, Gavriło apjával? Nem bizony; úgy éltünk, mint jó szomszédok. Ha elfogyott a lisztje, jött az asszony: „Egy kis liszt kéne, Frol bácsi!” - Eredj, húgomasszony, a hombárba, végy amennyi kell. Ha nem volt kit a lovaiért küldeni: eredj fiam, Ványa, hajtsd be a lovait. Ha meg nekem hiányzott valami, hozzá futottam: Gorgyej bácsi, így meg úgy, ez meg ez kéne. „Tessék, Frol bácsi!” Így tartottuk mi ezt. Könnyítettünk egymáson, ahol tudtunk. Most meg hová jutottunk? A minap egy katona Plevnáról beszélt nekem; hát köztetek nagyobb csata folyik, mint az a plevnai! Hát élet ez? Szavamra, vétek! Te vagy a gazda, te vagy az úr a háznál, te vagy felelős a csaláodért. Mire oktatód az asszonyokat, a gyerekeket? Csupa rosszra. A minap Taraszka, az a tejfölösszájú tacsó, úgy elagyabugyálta Arina nénit, hogy a csontja ropogott, anyja meg csak nevetett. Nincsen ez rendjén! Tőled kéri számon az ég! Gondolj a lelki üdvösségeddel. Hát szabad így: egy rossz szóra kettővel felelni, egy pofonra kettővel visszavágni? Nem, fiam, Krisztus nem ezért járt a földön, nem erre oktatót minket, szegény bolondokat. Ha valaki rossz szót szól hozzád, hallgass, majd megokosítja a lelkiismeret. Erre tanított minket a Krisztus. Aki arcul üt jobbfelől, annak tartsd oda a másik orcádat is: tessék, üss, megérdemlem. Majd magába száll az a másik, megbékél, és hallgat rád. Ezt rendelte nekünk Jézus, nem a fennhéjázást. Mit hallgatsz? Igazam van-e vagy sem?

Iván némán hallgatta.

Megint egy sort krákogott, köhögött az öreg, végre kikrákogta magát, és így folytatta:

- Azt hiszed, Krisztus rosszra tanított? Hiszen a javunkat akarta, mindannyiunkét. Gondold csak végig a földi életedet: jobbra, vagy rosszabbra fordult-e a sorod, amióta ezt a Plevnát csináltad? Számláld csak össze, mennyi pénzedbe került ez a sok törvénykedés, mennyit utaztál, megettél, megittál! Három derék fiad, akár a sólyom, úgy élhetnél, mint a kiskirály, vagyont gyűjthetnél s ehelyett fogyton-fogy a pénzed. Mi az oka ennek? Mindig ugyanaz. A fene nagy büszkeséged. A fiúkkal kéne kijárnod a földekre, vetned, aratnod, s ahelyett bíróságra, meg mindenféle fiskálisokhoz kerget az ördög. Későn szántasz, későn vetsz, nem csoda, hogy nem úgy terem a földed, mint kellene. Mért nem termett az idén zabod? Mikor vetetted el? Mikor megjöttél a városból. És mit perlekedtél ki magadnak? Bíróságot a fejedre. Eh, fiam, seperj a magad portája előtt, járj ki a fiúkkal a földre, onnét meg gyere szépen haza, és ha valaki megsértett, bocsáss meg neki Isten nevében, meglásd, nagyobb lesz a bőség a házad táján s a lelkedben a nyugalom!

Iván csak hallgat.

- Ide hallgass, Ványa, fogadd meg tanácsom. Fogd be a szürkét, kocogj be a járásba, szüntess meg ott mindenféle eljárást, aztán reggel menj át Gavrilóhoz, béküljete ki Isten törvénye szerint, hívd át magadhoz, holnap úgyis ünnep (a Szent Szűz születése előtti nap volt), fűtsd be a szamovárt, állíts az asztalra egy bűtykös pálinkát, és vess véget egyszer s mindenkorra ennek a huzakodásnak, az asszonyoknak meg a gyerekeknek is hagyd meg.

Felsőhajtott Iván, azt gondolta magában: „Igazat beszél az öreg” - és nagy kő esett le a szívéről. Csak azt nem tudta hogyan fogjon hozzá, hogy kezdje a békülést.

Megint megszólalt az öreg, mintha olvasná a gondolatát:

- Indulj, Ványa, ne halogasd. Addig oltsd a tüzet, míg nem késő!

Még valamit akart mondani, de nem fejezte be: hazajöttek az asszonyok, csörögtek, mint a szarkák. Már eljutott hozzájuk a híre, hogy Gavrilót megvesszőzésre ítélték, meg hogy azzal fenyegetőzött, hogy a fejükre gyújtja a házat. Mindent tudtak, sőt már arra is volt idejük, hogy újra hajbakapjanak a szomszédasszonyokkal kinn a legelőn. Előadták, hogy Gavriló menyé a vizsgálóbíróval fenyegetőzött. A vizsgálóbíró, úgymond, Gavriló szekerét tolja, most majd megfordítja az ügyek menetét; a tanító meg már a második beadványt intézi egyenesen a cárhoz Iván ellen, és abban a beadványban mindent elmond töviről hegyire: a rúdszeg históriáját is, meg a veteményes ügyét, és most majd a Scserbakovék fele telke Gavrilóké lesz. Elhallgatta Iván az asszonyok beszédét, és megint megkeményedett a szíve, meggondolta és eltökélte, hogy mégsem békül ki Gavrilóval.

Gazdának mindig akad dolga a ház körül. Iván sem üldögélt soká a fehérnéppel, hanem felkelt s kiment a szérűre meg a színbe. Míg ott tért-fordult s visszament az udvarba, már lement a nap; a fiúk is hazajöttek a földekről, ahol tavaszi vetés alá szántottak. Iván megvárta őket, kikérdezte a munkák felől, segített nekik mindent rendbetenni, egy szakadt lószerszámot félretett, hogy megjavítsa, azután még a rudakat is be akarta vinni a színbe, de már egészen besötétedett. Otthagyta hát másnap reggelre a rudakat, megetette az állatokat, kinyitotta a kaput, kiengedte Taraszkat a lovakkal éjszakai legeltetésre, s azután újra becsukta a kaput, föltette a támasztódeszkát. „Most megvacsorázunk, lefekszünk” - gondolta magában, fogta a szakadt lószerszámot s bement a szobába. Addigra mindenestől megfélemedezett Gavrilóról is, meg arról is, amit az apja mondott. Megfogta a kilincset, s mikor belépett a pitvarba, egyszer csak hallja, a sövény túloldalán szörnyűmód szitkozódik a szomszéd durva, érdes hangon.

- Hová nem eszi a fene! - ordított Gavriló. - Fel kéne akasztani!

Felforrt Ivánban a méreg e szavak hallatára. Csak állt, állt, hallgatta, amint Gavriló szitkozódik. Mikor Gavriló elhallgatott, Iván is bement a szobába. Bement, s lám, benn ég a lámpa, a fiatalasszony a sarokban ül a rokkánál, a felesége vacsorát készít, legnagyobbik fia bocskor-szíjat fon, a középső az asztalnál ül s egy könyvbe merül, Taraszka meg készül éjszakai legeltetésre.

Minden olyan derűs, nyugodalmas idebenn - csak az ádáz szomszéd ne okozna örökös bosszúságot!

Iván mérgesen, forttyogva jött be, ledobta a macskát a lócáról, az asszonyokat meg összeszidta, amiért a mosdótál nincs a helyén. Sehogy sem lelte a helyét; leült, nekifogott a lószerszámot javítani, de egyre ott motoszkáltak benne Gavriló szavai, ahogy a bíróságon fenyegetőzött, meg ahogy most rekedt hangon ordított, hogy valakit „fel kéne akasztani”.

Iván felesége feltálalta Taraszkanak a vacsorát; Taraszka evett, felvette bekecsét, felszíjazta övét, fogta a kenyeresztarisznyát és kiment a lovakhoz. Bátyja ki akarta kísérni, de Iván felállt s maga ment ki vele. Künn már egészen besötétedett, fekete volt az ég, elfelhősödött, szél támadt. Iván lement a tornác lépcsőjén, megvárta, míg a fia nyeregbe száll, utánakergette a kiscsikót, azután még ott állt és nézte, hallgatta, mint üget végig Taraszka a falun, mint találkozik össze a társaival, s mennek együtt tovább, míg csak egészen el nem hal a lódobogás. Csak állt, álldogált Iván a kapuban, s egyre ott motoszkált a fejében Gavriló fenyegetése: „Vigyázzon, nehogy neki is égni találjon valamije!”

„Magát sem kímélné - gondolta Iván. - Nagy a szárazság, és méghozzá ez a szél. Ha megkerüli az udvart, mi sem könnyebb, mint hogy felgyújtsa a pajtát; ráereszti a vörös kakast és a végén neki lesz igaza. Hej, ha most rajtakapnám, ki nem ereszteném a markomból!” Olyan makacsul befészkelte magát a fejébe ez a gondolat, hogy vissza se ment a házba, hanem egyenest ki az utcára s be a sarkon. „Megkerülöm az udvart. Ki tudja, mit forgat az elméjében!” És megindult nesztelen léptekkel a kerítés mentén.

Mihelyt befordult a sarkon és megindult a sövény árnyékában, egyszer csak úgy rémlik neki, hogy amott az utca túlsó végén valami moccan, mint hogyha kidugná a fejét és megint elbújna a sarok mögé. Iván megáll, meg se moccan, fülel és mereszti a szemét: minden csendes, csak a szél cibálja a fűzfa lombját s zörrenti a szalmát. Olyan sötét volt, hogy az ember az orráig sem látott, de szeme lassan hozzászokott a sötétséghez, most már tisztán látta a sarkot, a faekét, az eszterhát. Csak állt, állt, figyelt. „Nem, nincs ott senki. Csak a szemem káprázott - gondolta magában. - De azért megkerülöm.” És megindult lopva a pajta körül. Nesztelenül lépdelt bocskorában, szinte maga sem hallotta lépteit. Amint elért a szegletig - nini, amott az ekénél valami felvillan s újra eltűnik. Ivánnak a szívverése is elállt. Megtorpant, lesett. Ahogy megállt, ugyanott megint villant valami, s most már tisztán látta: valaki guggol ottan, háttal hozzá, egy sapkás ember, és egy szalmacsutakot gyújt meg éppen, amit a kezében tart. Megrebbent Iván szíve a mellében, mint a madár, minden izma megfeszült, hatalmas léptekkel megindult arrafelé, nesztelenül, hogy maga sem hallotta magát moccanni. „No, most nem menekül - gondolta -, most tetten érem!”

Alig tett két lépést, mikor hirtelen erős fény villant fel, de már nem azon a helyen és nem az a kis szikra, hanem lobogó lánggal fogott tüzet az eszterhaj, a láng már a zsúpfödél felé kúszik, s ott áll Gavriló, tisztán láthatón.

Mint héja a pacsirtára, úgy vetette magát Iván Gavrilóra. „Most aztán nem menekül! - gondolta. - Kitekerem a nyakát!” De a sánta nyilván meghallotta a lépteit, megfordult és usgyi! - mint a nyúl, elillant, csoda, hogy milyen fürgén a sánta lábával.

- Nem menekülsz! - rivallt fel Iván és utánavetette magát. Meg akarta ragadni a gallérjánál fogva, de kibújt a keze alól Gavriló; elkapta a köntöse szárnyát. A köntös elszakadt, Iván elvágódott. Felugrott:

- Segítség! Fogjátok meg! - S eredt utána.

Míg talpra ugrott, Gavriló már elért a saját kapujáig, de Iván ott is utolérte. Éppen meg akarta fogni, mikor valami fejbevágta, mintha nehéz kő esett volna a feje búbjára: Gavriló a kapuban felkapott egy tölgyfahusángot, s mikor Iván odaért, teljes erejével fejbe vágta.

Iván elkábult, a csillagokat látta, majd elsötétült szeme előtt a világ, megtántorodott. Mire felocsúdott, Gavriló nem volt sehol; körös-körül nappali világosság terjengett, s Iván udvara felől olyan dübögés-ropogás hallatszott, mintha mozdony zakatolna ott, vagy mi. Arra fordult, s mit lát: a hátsó pajta lángokban áll, a tűz már az oldalsó pajtára is áterjedt, s a láng, a füst, az égő szalmafoszlányok már a házat nyaldossák.

- Szent egek! - üvöltött fel Iván, kezét kétségbeesetten emelte égnek, azután a combjára csapott. - Hisz csak ki kellett volna húznom a csutakot az eszterhajból és eltaposnom! Szent egek! - ismételte kétségbeesetten.

Segítségért akart kiáltani, de lélegzete elakadt, hangja elfúlt. Szaladni akart, de nem vitte a lába, csetlett-botlott. Megindult, megtántorodott, megint elakadt a lélegzete. Megállt, levegő után kapkodva, aztán elindult újra. Míg megkerülte a pajtát és a tűz színhelyére ért, addigra már az oldalsó pajta teteje is lángolt, a tűz áterjedt a kapura meg a ház sarkára, bentről dőlt a füst meg a láng, az udvarra bemenni nem lehetett! Temérdek nép összeszaladt, de hiába; nem lehetett segíteni. A szomszédok kivitték a házból a holmijukat, az állataikat kikergették az istállóból. Iván portája után Gavriló háza gyulladt ki, erősödött a szél, az utca túlsó oldalára is átvitte a lángot: a fél falu leégett. Ivanéknak csak arra volt idejük, hogy az öreget kicipeljék s maguk kiugorjanak a házból; abban maradtak, amiben voltak. A lovakat kivéve, amik legelőn voltak, bennégett a jószág, megégtek a tyúkok az ólban, szekér, eke, borona, az asszonyok stafirungos ládái, a gabona a csűrben - minden, minden egy szálíg odalett.

Gavrilóéknak sikerült a jószágot kihajtani s egyet-mást megmenteni.

Sokáig tartott a tűzvész, egész éjszaka. Iván ott állt a háza előtt, csak nézett és motyogott:

- Szent ég! Csak ki kellett volna húzni és eltaposni.

De mikor beszakadt a háza teteje, beugrott a tüzes pokol kellős közepébe, megragadott egy megperzselődött gerendát és kihurcolta a tűzből. Az asszonyok észrevették és hívták, hogy jöjjön vissza, de nem hederített rájuk, kihozta a gerendát és visszament egy másodikért. Megtántorodott és beesett a lángok közé. Akkor a fia utánament és kihúzta az égő ház romjai közül, Iván haja, szakállá megpörkölődött, ruhája rongyokban volt, keze is megégett - de nem érzett semmit.

- A bánat elvette az eszét - mondogatták körülötte.

Lassan alább hagyott a tűz, s Iván még mindig ott állt és motyogott:

- Szent ég! Csak ki kellett volna húznom.

Hajnaltájban a sztarosza elszalajtottá Ivánért a fiát.

- Iván bácsi, apád haldoklik, el akar búcsúzni tőled.

Iván az apjáról is megfélekedezett nem értette, mit mondanak.

- Miféle apa? Kitől akar elbúcsúzni?

- Téged hívat édesapád, el akar búcsúzni, nálunk haldoklik a szobában. Gyerünk, Iván bácsi - ismételte a sztarosza fia és megfogta a kezét, úgy húzta magával. Iván követte.

Amikor az öregot kivitték a házól, ráesett egy égő szalmacsutak és megperzselte. Elvitték a sztarosza házába, a falnak egy távoli részébe, amelyik nem égett le.

Amikor Iván odaért, a szobában nem volt más, csak a sztarosza felesége, meg a kisgyerekek a kemencesutban. A többiek kimentek a tűzhöz. Az öreg a lócán feküdt, kezében gyertya, s az ajtót leste. Mikor a fia belépett, megmozdult. Az öregasszony odament hozzá és megmondta neki, hogy eljött a fia. Közelebb intette magához. Mikor Iván közelebb lépett, megszólalt:

- No, Ványa, nem megmondtam neked? Ki gyújtotta fel a falut?

- Gavriló - felelte Iván. - Ő tette, bátyuska, rajtacsíptem. A szemem láttára dugta a tetőbe az égő szalmacsutakat. Csak ki kellett volna húznom s eltaposnom, akkor semmi baj se történik.

- Iván - szólt az öreg szigorúan. - Ütött a halálom órája, a tied is eljön. Kinek a lelkét terheli a bűn?

Iván rámeredt az apjára s egy szót sem bírt kinyögni.

- Mintha Isten előtt állnál, úgy mondd meg: kinek a lelkét terheli? Mit mondtam én neked?

Iván csak most kapott észbe; egyszerre mindent megértett. Nagyot szipáskolt és így szólt:

- Az én bűnöm, bátyuska! - És térdre hullott apja előtt, sírva könyörgött: - Bocsáss meg nekem, bátyuska, nagyot vétkeztem ellened és Isten ellen.

Az öreg keze megrebbent. Baljába fogta a gyertyát, s a jobbat homlokához emelte volna, hogy keresztet vessen, de nem sikerült odáig emelnie, keze erőtlenül lehanyatlott.

- Hála néked, én Istenem! Hála néked, én Istenem! - mondotta és megtört pillantását ismét fiára emelte.

- Vanyka, te Vanyka!

- Tessék, édesapám!

- Mit fogsz most csinálni?

Iván csak sírt, mint a záporosó.

- Nem tudom, bátyuska - mondotta. - Mit csináljak, hogyan éljek ezután?

Az öreg lehunyta szemét, ajka hangtalanul, erőlködve mozgott, míg végre megint kinyitotta a szemét s megszólalt:

- Megéltek. Ha Istennel éltek, majd meglesztek valahogyan. - Megint elhallgatott, elmosolyodott s így folytatta: - Aztán jól vigyázz, Ványa, meg ne mondd, hogy ki csinálta a tüzet. Két bűnödöt megbocsátja az Úristen, ha a másét el nem árulod.

Azzal két kezébe fogta az öreg a gyertyát, két kezét a szíve fölött összekulcsolta, elnyújtózott és kilehelte lelkét.

Iván nem jelentette föl Gavrilót, senki sem tudta meg, hogyan keletkezett a tűzvész.

És Iván szíve megtelt szeretettel Gavriló iránt, Gavriló pedig nem győzte csodálni, hogy Iván nem jelentette fel. Eleinte még félt tőle Gavriló, de azután hozzászokott. Már nem veszekedtek egymással, s lassan a családjuk is abbahagyta a veszekedést. Míg az új házuk fölépült, közös portán laktak a szomszédok, s mire az egész falu fölépült, s az udvarok tágasabbak

voltak, távolabb egymástól, mint azelőtt, Iván meg Gavriló újra csak szomszédok lettek s közös fészekben laktak.

Attól fogva jó szomszédokként, barátságban éltek, úgy, mint apáik azelőtt. És nem felejtí Iván Scserbakov apja intelmét, hogy addig kell oltani a tüzet, amíg nem késő.

És ha valaki rosszat cselekszik ellene, nem azon igyekszik, hogy bosszút álljon, hanem azon, hogy miképpen hozhatná helyre a bajt; s ha valaki rossz szót szól hozzá, nem azon töri az eszét, miképp válaszolhatna neki még csúnyábban, hanem azon, hogy miképp taníthatná meg a másikat a jóra; és erre oktatja a fehérnépet meg a gyerekeket is. Hamarosan talpra is állt Iván Scserbakov, s nagyobb jólétben élt, mint annak előtte.

A KISLÁNYOK OKOSABBAK AZ ÖREGEKNÉL

Korán jött a húsvét. Előző héten még szánon közlekedtek. Az udvarokban még fehérlett a hó, de az utcákon már patakok csörgedeztek.

Két udvar között a kis utcában hatalmas tócsa keletkezett, s a két szemben levő udvarból két leányka jött ki a tócsa széléhez - egy nagyobb meg egy kisebb. Mind a kettőt új szarafánba öltöztette az édesanyja. A kisebbiké sötétkék volt, a nagyobbiké sárga, tarkamintás. Mind a kettőnek a feje piros kendővel bekötve. Templom után kijöttek mind a ketten a ház elé, a tócsához, megmutatták egymásnak ünneplő ruhájukat és játszani kezdtek. Egyszer csak kedvük szottyant, hogy a vízben pocskoljanak. A kisebbik cipőstül akart nekiindulni a tócsának, de az idősebbik figyelmeztette:

- Ne menj be, Malasa, kikapsz anyádtól. Vesd le a cipőt, én is levetem.

Levetette cipőjét a két leányka, felkapta a szoknyáját, úgy indult egymás felé a tócsán keresztül. Malaskának már bokáig ért a víz, megszólalt:

- Nagyon mély a víz, Akulka, félek!

- Semmi az! - így a nagyobbik. - Tovább se mélyül. Gyere egyenest énfelém.

Közeledtek egymáshoz. Akulka így szólt:

- Vigyázz, Malasa, le ne fröcskölj, csendesen lépj!

Alighogy kimondta, Malaska a lábával nagyot toccsant a vízbe, végigfröcskölte Akulka ruháját. Még az orrába, szemébe is jutott a trágyaléből. Meglátta Akulka a sárfoltokat a szarafánján, megharagudott Malaskára, lehordta, utánaszaladt, meg akarta verni. Malaska is megijedt, látta, hogy rossz fát tett a tűzre, kiugrott a tócsából, szaladt haza.

Akulka édesanyja éppen arra ment, meglátta, hogy a kislánya inge, szarafánja csupa folt.

- Hol koszoltad össze magad, te alávaló?

- Malaska fröcskölt végig szándékosan.

Akulka anyja elcsípte Malaskát és egy jókora nyaklevest adott neki. Malaska bögni kezdett, úgy rázendített, hogy az utca végéig elhallatszott. Kiszaladt az édesanyja, ráförmedt a szomszédasszonyra:

- Miért pofozod az én lányomat?

Szó szót adott, összekaptak az asszonyok. Az emberek is kisereglettek, nagy tömeg csődült össze az utcán. Ahányan voltak, egyszerre kiabáltak, senki se hallgatta meg a másikat. Cívakodtak, veszekedtek, lökdösték egymást, a végén általános verekedés kerekedett volna, ha közbe nem lép egy vénasszony, Akulka nagyanyja.

A férfiak közé vetette magát, csitította őket:

- Micsoda dolog ez, kedveseim! Ünnepe van, örvendezni kell most, nem verekedni. Isten ellen való véték!

Nem is hederítettek az öregasszonyra, kicsi híja, hogy őt is fel nem döntötték. Nem is tudta volna megbékíteni őket, ha közbe nem lép a két kislány, Akulka meg Malaska. Míg az asszonyok cívakodtak, Akulka szépen megtörölgette a ruháját, megint kijött az utcára, a tócsához. Fogott egy követ s elkezdte a tócsa szélén piszkálni a földet, hogy kieresse a vizet, utat vágjon neki. Malaska is odajött, segített neki, egy botocskával ásta a lefolyót a víznek. Mire az emberek összeverekedtek, a leánykák megásták a csatornát, s a víz folydogált lefelé a nagy útra, a patakba.

A kislányok forgácsot eresztettek a vízre, s a víz vitte, sodorta lefelé a forgácsot, egyenest arrafelé, ahol Akulka nagyanyja hasztalan békítette a verekedőket. Futnak a kislányok, az egyik a kis patak egyik partján, a másik a másikon, futnak nagy vígan.

- Fogd meg, Malaska, fogd meg! - rikkantja Akulka. Malaska is akarna mondani valamit, de hangja nevetősbe fullad.

Így szaladnak a kislányok, nevetik a forgácsot, ahogy a vízben pörög-forog.

Beszaladnak egyenest a verekedők közé. Ahogy meglátja őket az öregasszony, azt mondja az embereknek:

- Nem féltetek az Istent, emberek! Ezek miatt a pöttöm leánykák miatt kaptatok hajba, ők meg, lám, réges-rég elfelejtették az egészet, barátságban, egyetértésben játszanak együtt. Okosabbak nálatok!

Ránéztek az emberek a kislányokra, s elszégyellték magukat. Azután nagyot nevettek, saját magukat nevelték ki, és hazaszéledtek.

„Bizony mondom nektek, ha olyanok nem lesztek, mint a kis gyerekek, semmiképpen nem mentek be a mennyeknek országába.”

A TYÚKTOJÁSNYI ROZSSZEM

A gyerekek a vízmosásban tyúktójásnyi fura holmit találtak, vágás volt a közepén, gabonaszemhez hasonlított. Meglátta egy arra járó kereskedő a gyerekeknél, megvette tőlük egy petáért, elvitte a városba, és eladta a cárnak, mint ritkaságot.

Összehívta a cár a bölcseit, megkérdezte tőlük, mi lehet a fura micsoda: tojás-e vagy gabonaszem? Összedugták fejüket a bölcsek, de nem tudtak rá felelni. Ott feküdt az a micsoda az ablakpárkányon, az ablakon beszállt egy tyúkocská, csipegetni kezdte, lyukat ütögetett belé a csőrével, s akkor mind meglátták, hogy gabonaszem. A cár elé járultak akkor a bölcsek és kinyilvánították:

- Rozsszem az, felség.

Elámult a cár. Meghagyta a bölcseinek, tudják meg, hol és mikor termett az a rozsszem. Összedugták a fejüket a bölcsek, lapozgattak a tudós könyveikben, de mindhiába - nem találtak semmit. A cár elejébe járultak és azt mondták:

- Nem tudunk felelni a kérdésedre, felséges urunk. A könyveinkben semmi sincs feljegyezve erről a magról. Meg kell kérdezni a parasztokat, nem látta-e, hallotta-e valaki az öregek közül, hogy mikor, hol vetettek ilyen rozst.

Szétküldte a cár az embereit, hozzanak elébe egy vénséges vén parasztembert. Kerestek, találtak egy vénséges vén parasztot s vitték a cárhoz. Sárga arcú, fogatlan aggastyán volt, két mankón vánszorgott be nagy nehezen a cárhoz.

Megmutatta neki a cár a rozsszemet, de nagyon meggyengült már a szeme az öregnek, nagy nehezen félig meglátta, félig kitapintotta valahogyan.

Megkérdi tőle a cár:

- Nem tudod-e, nagyapó, hol termett ez a rozsszem? Nem vetettél-e valaha ilyet a magad idejében, vagy nem vásároltál-e valahol ilyen gabonát?

Süket volt az öreg, mint az ágyú, nagy nehezen megértette végre a kérdést, és ekképpen válaszolt:

- Nem, a magam földjén ilyen gabonát sem nem vettem, sem nem arattam, egyebütt sem vásároltam. Amit vásároltunk, az a gabona mind rendes, aprószemű volt. Hanem - azt mondja - kérdezzük meg apámat, hátha ő tudja, hol terem az ilyen mag.

Elküldött a cár az öreg paraszt apjáért, magához hívatta. Megtalálták az emberei az öregnek az apját, vitték a cár elejébe. Megjött az öreg egy mankón bicegve. Megmutatja neki a cár a magot. Jól lát az öreg, alaposan szemügyre veszi a rozsszemet. Akkor megkérdi tőle a cár:

- Nem tudod-e, bácsikám, hol termett ez a rozsszem? Nem vetettél-e valaha ilyet a magad idejében, vagy nem vásároltál-e valahol ilyen gabonát?

Bár nagyot hallott az öreg, de azért jobban megértette a kérdést, mint a fia.

- Nem - azt mondja -, a magam földjén ilyen gabonát sem nem vettem, sem nem arattam, vásárolni pedig nem vásároltam, mert az én időmben nem volt még divat a pénz. Mindenki a maga gabonáját ette, ha megszorult, a szomszédjától kért. Nem tudom, hol termett ez a rozsszem. A mi időnkben nagyobb szemű volt a gabona s bővebben termett, mint mai napság, de azért ekkora rozsszemet mióta élek, nem láttam. Hanem az apámtól hallottam, hogy az ő idejében bővebben termett a gabona, s nagyobb szemű volt, mint az én fiatalságomban. Őt kell megkérdezni:

Elküldött hát a cár az öregnek az apjáért; megtalálták s a cár elejébe vitték. Mankó nélkül, frissen jött be a nagyapó, a szeme sugárzik, jól hall, tisztán, érthetően beszél. Megmutatja neki is a cár a rozsszemet. Szemügyre veszi a nagyapó, ide-oda forgatja.

- Rég nem láttam már ilyent - azt mondja.

Leharapott belőle egy morzsányit, megrágta.

- Igen, ez az - mondotta.

- Mondd meg nekem, nagyapó, hol és mikor termett ilyen gabona? Nem vetettél-e valaha a magad idejében, vagy nem vásároltál-e valahol ilyen gabonát?

Azt mondja erre az öreg:

- Az én időmben mindenütt ilyen gabona termett. Ilyennel táplálkoztam világéletemben, s a házam népét is ilyennel ettem. Világéletemben ilyet vetettem, ilyet arattam, ilyet csépeltem.

Megkérdi a cár:

- Mondd meg nekem, nagyapó, vásároltál-e ilyen gabonát, vagy a magad földjén termelted?

Elmosolyodik az öreg a kérdésre:

- Az én időmben - azt mondja - senki sem vetemedett akkora bűnre, hogy gabonát adjon, vegyen, a pénzt sem ismerték; gabonája meg mindenkinek termett, amennyi kellett.

Megkérdi tőle a cár:

- Akkor hát mondd meg nekem, nagyapó, hol vetettél ilyen gabonát, hol volt a te földed?

Az öreg így felelt rá:

- Az én földem Isten földje volt; ahol szántottam, ott volt a földem. Az én időmben szabad volt a föld. Senki sem mondta a magáénak, magáénak csak a munkáját mondta mindenki.

- Most még kettőre felelj nekem - mondta a cár. - Az egyik kérdésem: miért termett régen ilyen gabona, s miért nem terem ma? A másik pedig: miért jár az unokád két mankón, a fiad egy mankón, te meg mankó nélkül, fűgén jöttél elibém; a szemed tiszta, a fogad hibátlan, a beszéded világos, érthető? Felelj meg nekem, nagyapó, mind a két kérdésemre!

Azt felelte rá az öreg:

- Megfelelek mind a két kérdésemre. Azért van ez így, mert az emberek ma nem a saját munkájukból élnek, hanem másokra támaszkodnak. Régen nem így éltünk, hanem Isten rendelése szerint: a magunkéval gazdálkodtunk, a másét nem kívántuk.

A GYERTYA

Hallottátok, hogy megmondatott: szemet szemért és fogat fogért. Én pedig azt mondom nektek: ne álljatok ellene a gonosznak.

(Máté ev. V. 38-39)

Amit elmondok, még a jobbágyság idején történt. A földesurak sem voltak ám egyformák. Volt, amelyik gondolt a lelke üdvösségével, észben tartotta Isten törvényét és jól bánt az emberekkel, és volt közöttük vérszopó gazember, akinek Isten legyen irgalmas. De senki sem volt rosszabb az olyan úrnál, aki jobbágysorból küzdötte fel magát a hatalomra, aki szolgából lett úr! Ezek csigázták a legjobban a népet.

Ilyen intéző került az egyik földesúr birtokára. A parasztok robotban voltak. Föld volt elegendő, és jó zsíros, fekete; víz, legelő, erdő, minden volt bőségesen, jutott az úrnak is meg a parasztoknak is; de akkor az úr odatette intézőnek egy másik uradalomból való cselédjét.

Nagy hatalomra tett szert az intéző és ráült a parasztok nyakára. Családos ember volt - felesége volt, két asszonyleánya - s már a régi helyén takaros vagyonkát szerzett, élhette volna világát, s mást is hagyhatott volna élni, de kapzsi volt és a bűn elhatalmasodott a lelkén. Azzal kezdődött, hogy a parasztokat időn túl is robotoltatta. Azután téglagyárat épített, férfit, nőt agyondolgoztatott benne s a téglát eladta. Felmentek a parasztok Moszkvába a földesúrhoz

panaszra, de dolgukvégezetlen tértek haza: az úr nem váltotta le az intézőt, elküldte a parasztokat. Az intéző megtudta, hogy a parasztok panaszra mentek, s bosszúból csak annál jobban sanyargatta őket. Akadtak a parasztok közt is megbízhatatlanok, azok aztán följelentgették az intézőnél a társaikat, de még egymás ellen is áskálódtak. Egyre jobban elkeseredett a nép, egyre ádázabban tombolt az intéző. Egyre jobban elmérgesedett a helyzet, a végén már odáig jutottak, hogy félt a nép az intézőtől, mint a dühöngő fenevadtól. Ha végigment a falun, futott előle mindenki, mint a farkas elől, mindenki bújt, ahová tudott, nehogy a szeme elé kerüljön. Láttá ezt az intéző és még jobban dühöngött, amiért félnek tőle. Veréssel, munkával sanyargatta a népet, sokat szenvedtek tőle a parasztok.

Megtörtént néhol, hogy az effajta gazokat eltették láb alól. Egyre többet emlegették a parasztok az ilyen eseteket. Összejöttek valahol titkos helyen s a bátrabbja nyíltan kimondta:

- Meddig tűrjük még ennek a bitangnak a garázdálkodását? Fogjunk össze; az ilyet agyonverni nem vétek.

Egyszer húsvét előtt kimentek a parasztok az erdőre; az intéző meghagyta, hogy ritkítsák ki az urasági erdőt. Ebédidőn összejöttek, megint összedugták a fejüket.

- Nem is élet ez már! - mondták. - Halálra csigáz minket ez a szörnyeteg. Agyondolgoztat, se nappalunk, se éjjelünk, még az asszonyoknak sincs egy szusszanatnyi idejük. És mihelyt valami nincsen ínyére, deresre huzat. Szemjon belehalt az ütlegekbe. Anyiszimot a kalodában kínozza halálra. Mire várunk? Ha kijön ide este és megint rákezd, rántsuk le a lóról, aztán elő a fejszét, és egy csapásra el van intézve. Ássuk el, mint a kutyát, s azzal vége. Csak egy a kikötés: tartsunk ki egymás mellett, egyik se árulja be a másikat!

Vaszilij Minajev volt az, aki így beszélt. Mindenkinél több oka volt, hogy haragudjék az intézőre. Minden héten megbotozta, és a feleségét is elszerette, odavette a házába szakácsnőnek.

Így folyt a szó a parasztok között. Estére kijött az intéző lóháton, s nyomban szidni kezdte az embereket, hogy nem úgy vágják az erdőt, amint kell. Fölfedezett a farakásban egy fiatal hársfát.

- Nem megmondtam - ordította -, hogy hársat nem szabad kivágni? Ki vágta ki? Mondjátok meg, máskülönben valamennyit elverem!

Kutatni kezdte, kinek a sorában van a hárs. A gyanú Szidorra terelődött. Az intéző úgy elverte Szidort, hogy csupa vér lett az arca. Vaszilijon is végigvágott a korbácsával, amiért kicsi a rakás. Azzal hazament.

Este megint összeültek a parasztok, megint Vaszilij vitte a szót:

- Micsoda népség! Nem is emberek vagytok ti, hanem verebek. „Összefogunk, összefogunk...” aztán mikor itt az ideje, akkor hess! az eresz alá. Így volt, amikor a verebek összefogtak a héja ellen: „Nem áruljuk el egymást, összetartunk mind egy szálalig!” S mikor jött a héja, elbújtak mind a csalán közé. Így aztán a héja lecsapott arra, amelyik éppen kellett neki, elvitte. Mikor elrepült, előbújtak a verebek: „Csivít, csivít!” Számbaveszik egymást: eggyel kevesebben vannak. „Ki hiányzik? Vanyka. Eh, úgy kell neki! Magára vessen.” Ilyenek vagytok ti is. Ha összefogunk, hát fogjunk össze! Mikor nekiesett Szidornak, akkor kellett volna leszedni a lóról, végezni vele. Ti meg: „Összefogunk, összefogunk, el nem áruljuk egymást!” - s mikor jön a héja, bújtok a bokorba.

Egyre sűrűbben emlegették az intéző halálát, míglen aztán istenigazából elhatározták, hogy elteszik láb alól. Nagypénteken kihirdette az intéző a parasztnak, úgy készüljenek, hogy húsvét szent ünnepén zab alá szántanak, robotba. Felháborodtak ezen a parasztnak, nagypénteken este összejöttek Vaszilij hátsó udvarán s megint összedugták a fejüket.

- Ha már ilyen istentelenségre vetemedik - mondták -, és így akar velünk elbánni, akkor csakugyan el kell tenni láb alól. Ha pusztulni kell, pusztuljunk együtt.

Eljött közéjük Pjotr Mihejev is. Ez a Pjotr Mihejev békés természetű volt, és máskor nem vett részt a parasztnak tanácskozásában.

Most eljött, végighallgatta őket s azután így szólt:

- Nagy bűnre szántatok magatokat, testvéreim. Nagy szó ám egy élő lelket elveszejteni. A máséval nem törödni könnyű... de hát a ti lelketek üdvösségével hogy álltok? Az az ember rosszul cselekszik, rossz vége lesz. Tűrni kell, testvéreim.

Nagyon megharagudott Vaszilij e szavak hallatára.

- Te csak azt hajtogatod: embert ölni bűn. Bűnnek bűn, csak az a kérdés, hogy miféle emberről van szó? Jó embert megölni bűn, de az ilyen gazembert eltenni láb alól Istennek tetsző cselekedet. A veszett kutyát az emberek iránti számalomból kell lepuffantani. Ha nem öli meg az ember, nagyobb bűn származik belőle. Mennyi kárt tehet még ez az intéző az emberekben! Ha megszenvetünk is tettünkért, a társainkért szenvedünk. De ha eltátjuk a szájunkat, mindenkit halálra gyötör az a gaz. Nincs igazad, Mihejics, abban, amit mondasz. Az talán nem lesz bűn, ha Krisztus feltámadásának szent ünnepén kimegyünk munkára? Magad se mennél, úgy nézem!

- Miért ne mennék? - felelte Mihejics. - Ha küldenek, megyek. Nem magamnak szántok. Számon tartja a Jóisten, hogy kinek a vétke, csak mi ne feledkezzünk meg róla. Nem a magam esztől szólok - azt mondja. - Ha úgy lenne helyénvaló, hogy rosszért rosszal fizessünk, akkor erre Istentől is volna törvényünk; csak hogy nem ez van rendelve nekünk. Aki maga lát neki, hogy kiirtsa a rosszat, annak a rossz beleszáll a lelkébe. Nem nehéz egy embert megölni, csak hogy a vére a lelkedhez tapad. Aki embert öl, a saját lelkét fertőzi meg a vérével. Azt hiszed, rossz embert öltél meg, azt hiszed, irtottad a rosszat, de lásd, magadban nagyobb rosszat neveltél. Tűrd el a bajt, s a baj is türelmes lesz veled.

Nem jutottak hát megegyezésre a parasztnak, megoszlottak a vélemények. Némelyek úgy gondolkodtak, mint Vaszilij, mások meg Pjotr Mihejiccsel értettek egyet, hogy ne kövessenek el bűnt, hanem tűrjenek tovább.

Megünnepezték a parasztnak húsvét első napját, a vasárnapot. Este kiment hozzájuk a sztarsina az írnnokkal, kihirdették Mihail Szemjonics parancsát, hogy másnap valamennyi paraszt menjen ki zab alá szántani. Végigjárták a falut, közhírré tették, hogy mindenkinek ki kell mennie, kinek a folyó túlsó partjára, kinek az országút mentén levő földekre. Siránkoztak a parasztnak, de nem merték megtagadni az engedelmisséget, másnap reggel egy szálíg kimentek a faekéjükkel, s hozzáálltak a szántáshoz. A templomban reggeli misére harangoznak, mindenféle ünnepe a nép, ők meg, szegények, szántanak.

Mihail Szemjonics, az intéző, későn ébredt, körülnézett a háza táján; az asszonyok - a felesége meg özvegyasszony lánya, aki látogatóba jött az ünnepre - öltöztek, templomba készülődtek; a béres befogta a lovakat, misére mentek, hazajöttek, a szolgáló behozta a számovárt, Mihail Szemjonics is megjött, nekifogtak teázgatni. Jól teleszította magát teával Mihail Szemjonics, pipára gyújtott, aztán hívatta a sztárosztát.

- No, kirendelted a szántásra a parasztokat?

- Ki, Mihail Szemjonics.

- Mind kimentek?

- Mind, magam állítottam be őket.

- Beállítani beállítottad, de vajon szántanak-e? Eredj ki, nézz utánuk, aztán mondd meg nekik, ebéd után kimegyek én is, felszántsa ki-ki a maga fél gyeszjatyináját, de tisztességesen! Ha mulasztást látok, ünnepnap se kímélem őket!

- Igenis, Mihail Szemjonics.

Már indult volna a sztarosza, de Mihail Szemjonics megállította. Tartóztatta, látszott, hogy még valamit akar mondani, de hímez-hámoz, sehogy se tudja, hogyan fogjon hozzá. Addig-addig kerülgette, míg végre kibökte:

- Mit akartam még: figyeld meg, mit beszélnek rólam azok az akasztófáralók. Aztán mondd el, ki ócsárolt, ki mit mondott. Tudom én, nem akaródzik dolgozni azoknak a semmirekellőknek, inkább heverésznének a hűvösön és lopnák a napot. Falni, ünnepelni, azt igen, de arra nem gondolnak, hogy a szántást is idején be kell fejezni, másképp elkésünk mindennel. Szóval hallgasd ki a beszédüket, aztán pontosan mondd el nekem, ki mit fecseg. Nekem azt tudnom kell. No, lódulj, aztán nyisd ki a füledet, s mindenről számolj be, semmit el ne hallgass.

Sarkon fordult a sztarosza, kiment, fölült a lovára és kiment a zabföldre a parasztokhoz.

Meghallotta az intézőné, mit beszélt a férje a sztarosztával, bement hozzá és kérlelni kezdte. Szelíd, jólelkű teremtés volt az intéző felesége, békítette a férjét, ahol tudta, s mindig a parasztok védelmére kelt.

Most bement hát urához és kérlelni kezdte:

- Édes jó uracskám, Misenykám, ezen a nagy ünnepen ne vétkezz a Krisztus ellen, bocsásd haza a parasztokat!

De nem hallgatott rá Mihail Szemjonics, hanem kinevette.

- Talán már elfelejtetted a korbács ízét, hogy így nekibátorodtál, olyasmibe ütöd az orrod, amihez semmi közöd?

- Misenykám, édes jó uram, olyan rossz álmot láttam, hallgass rám, ereszd haza a parasztokat!

- Úgy, úgy - mondta a férje. - Én meg azt mondom: elhájasodtál fenemód, s azt hiszed, a vastag húsodon már a korbácsot se érzed. Vigyázz magadra!

Feldühödött Szemjonics, égő pipáját az asszony foga közé bökte, aztán kikergette s megparancsolta, tálalják fel az ebédjét.

Jóllakott Mihail Szemjonics kocsonyával, piroggal, sertéshússal főzött káposztalevessel, malacpecsenyével, tejes tésztalevessel, ivott rá meggypálinkát, lenyomtatta süteménnyel, azután behívta a szakácsnőjét, odaültette nótázni, maga meg elővette gitárját, azon pötyögött hozzá.

Széles jókedvében üldögélt ott Mihail Szemjonics, a gitár húrjait pengette, s a szakácsnővel cicázott. Akkor visszajött a sztarosza, illendőképpen üdvözölte, s beszámolóba fogott, hogy mit tapasztalt kinn a földeken.

- No, szántanak? Elvégzik, amit rájuk osztottál?

- Már felén túl vannak.

- Nem hagynak semmit felszántatlanul?
- Nem láttam mulasztást, rendesen szántanak, félnek.
- Aztán jól megdolgozzák a földet?
- Jó porhanyó a föld, szétmállik, mint a mák.

Elhallgatott az intéző; kis idő múlva újra megszólalt:

- No és mit beszélnek rólam... szidnak?

A sztarosza feszengett, köntörfalazott, de Mihail Szemjonics rászólt, hogy mondja meg a teljes igazságot.

- Mondj el mindent, nem a saját szavaidat mondod, hanem az övéiket. Ha megmondod az igazat, megjutalmazlak, de ha takargatod őket, megkeserülöd, ellátom a bajodat. Katyusa lelkem, adj neki egy pohár vodkát, hadd kapjon bátorságra.

A szakácsnő térült-fordult, vodkát hozott a sztarosztának. A sztarosza illendően felköszöntötte gazdáját, megitta, megtörölte bajszát s azután rákezdett. „Édes mindegy - gondolta magában. - Végre is nem az én hibám, hogy nem dicsérik; megmondom az igazat, ha már úgy kívánja.”

- Zúgolódnak, Mihail Szemjonics, erősen zúgolódnak - mondta tehát.

- Mégis, mit mondanak? Ismételd el.

- Mind azt hajtogatják: „Pogány, istentelen.”

Elnevette magát az intéző.

- Ezt melyik mondta? - kérdezte.

- Mind ezt mondják. Azt mondják, a sátánnak adta a lelkét.

Megint csak nevetett az intéző.

- Ez igazán szép. De mondd csak el egyenként, melyik mit mondott. Mit mondott Vaszka?

A sztarosza nem akarta beárulni a parasztjait, de közte meg Vaszilij közt régi háborúság dúlt.

- Vaszilijnek a legnagyobb a szája - mondta.

- Mit beszél? Mondd el.

- Még elmondani is rettenetes. Azt mondja: bűne-megbánatlan fog meghalni a cudar.

- Nagyszerű! - nevette Mihail Szemjonics. - Mit halogatja, mért nem végez velem? Úgy látszik, nem ér el addig a keze! Jól van, Vaszka, még számolunk. No és Tyiska mit beszél, az is megéri a pénzét!

- Mind csúnyán beszélnek.

- Mégis, mit mondanak?

- Elismételni is rettenetes.

- Ugyan mi rettenetes? Mondd csak, sose félj!

- Hát azt kívánják, bár szakadna ki a hasa, fordulna ki a bele.

Úgy megörült Mihail Szemjonics, hogy hahotázni kezdett:

- Majd meglátjuk, kinek szakad ki a bele elsőnek. Ezt melyik mondja? Tyiska?

- Jót egy se mondott, mind szitkozódnak, fenyegetőznek.

- No és Petruska Mihejev mit beszél, a ronda? Biztos az is szitkozódik, ahogy kifér a száján!
 - Nem, Mihail Szemjonics. Pjotr nem szitkozódik.
 - Nem-e?
 - Az összes közt ő az egyetlen, aki egy mukkot se szól. Fura egy ember az! Nem győztem rajt csodálkozni, Mihail Szemjonics.
 - Ugyan min csodálkoztál?
 - Hát azon, amit csinál. Meg a többiek is ámuldoztak rajta.
 - De hát mit csinál?
 - Igen-igen furát művel. Odamentem hozzá. A Turkin-féle földön szánt, odafenn a lejtőn. Hát ahogy közeledem hozzá, hallom, hogy énekel, de olyan szépen cifrázza, hogy csuda, az eke szarván meg valami fénylik.
 - Ugyan!
 - Igen, fénylik, mint a lámpás. Hát ahogy közelebb érek, látom: ötkopejkás viaszgyertya van az átfára ragasztva, ott világlik szépen, a lángja meg se rebben a szélben. Pjotron meg patyolat ing, úgy szántogat, s közben ünnepi zsoltosmákat dalol. Fordul is, meg ki is emeli a földből az ekét, s a gyertya nem alszik el. Ott előttem is kiemelte, átigazította, újra bevágta a földbe az ekét, s a gyertya meg se rebben, ég szépen tovább.
 - És mit mondott?
 - Nem mondott az semmit. Amint meglátott, Krisztus feltámadásával köszöntött s énekelt tovább.
 - Beszéltél vele?
 - Én nem, de mások odamentek hozzá, csúfolták: „Lám, azt mondják, Mihejics haláláig se fogja levezekelni, hogy ekkora bünt követett el, húsvét hétfőjén szántott!”
 - És ő mit felelt rá?
 - Csak ennyit mondott: „A földön békesség, és az embereknek jóakarát.” Azzal megint megfogta az eke szarvát, megnógatta a lovát és vékony hangján rázendített a zsoltosmára, a gyertya pedig égett, soha ki nem aludt a lángja.
- Elhagyta a nevetést az intéző, letette a gitárt, lehorgasztotta a fejét, gondolkodóba esett.
- Ült, üldögélt, aztán kikergette a szakácsnőt, a sztarosztát, hátrament a függöny mögé, lefeküdt az ágyra és akkora nyögésbe, sóhajtozásba fogott, mint hogyha valaki nehéz terhet cipel. Odament hozzá a felesége, kérdezgette, nem válaszolt. Csak ennyit mondott:
- Legyőzött! Most aztán rám kerül a sor.
- A felesége kérlelte:
- Eredj ki hozzájuk, bocsásd haza őket. Nem lesz ebből semmi baj! Ennél nagyobb gyalázatot is elkövettél már, mégse féltél. Mért vagy most úgy megszeppenve?
 - Elvesztem - hajtogatta Mihail Szemjonics. - Legyőzött.
- A felesége ráförmedt:
- Egyre azt hajtogatod: „Legyőzött, legyőzött”. Menj ki, bocsásd haza a parasztokat, és minden el van intézve. Menj csak, mindjárt szólok, hogy nyergeljék meg a lovad.

A lovat elővezették, s az intézőné rábeszélte az urát, menjen ki a zabföldre s küldje haza a parasztokat.

Mihail Szemjonics fölült a lovára és elindult. A falun át vitt az útja. Odaért az egyik végéhez, egy parasztasszony kinyitotta előtte a kaput, belovagolt a faluba. Mihelyt meglátta őt a nép, úgy elbújt előle mindenki, mintha a föld nyelte volna el, ki hová bírt - udvarba, szegletbe, veteményesbe.

Végiglovagolt az intéző az egész falun, odaért a másik végén a kivezető kapuhoz. A kapu be volt zárva, lóhátról nem tudta kinyitni. Kiáltott, kiáltott, hogy nyissa ki valaki, de a kiáltására nem jött elő senki. Akkor maga szállt le a lováról, kinyitotta a kaput, és mindjárt ott a kapuban újra lóra akart szállni. Egyik lába már a kengyelben volt, fölemelkedett és éppen át akarta vetni a másik lábát, mikor a lova megijedt egy disznótól, megbokrosodott és nekiugrott a karóból csinált kapuszárnynak; az intéző meg súlyos, kövér ember volt, nem a nyeregbe huppant, hanem hassal a kapuszárnyra. A kapuszárnyban csak egyetlen felül kihegyezett karó volt, a többinél magasabb; Mihail Szemjonics éppen arra a karóra esett, és a karó átdöfte a hasát. Leesett.

Megjöttek a parasztok a szántásból; a lovaik megtorpannak a kapuban, prüsszölnek, nem mennek tovább. Jobban odanéznek a parasztok: hát látják Mihail Szemjonicsot, amint ott fekszik hanyatt, a karja kitárva, a szeme fennakadt, a bele meg mind kifordult a földre! A vére tócsában állt körülötte - nem itta be a föld.

Megrémültek a parasztok, meghátráltatták a lovaikat, csak az egy Pjotr Mihejics ment oda az intézőhöz, látta, hogy meghalt, lezárta a szemét, befogta a szekerét, fiával együtt föltette a holttestet és elvitte a kastélyba.

Megtudta a földesúr a történeteket, s annyira bánta, hogy attól fogva nem követelt többé robotot a parasztjaitól, hanem megengedte, hogy obrokkal, természetben fizessenek.

És megértettek ebből a parasztok, hogy Isten ereje nem a bűnben van, hanem a jótettben.

**MESE BOLOND IVANRÓL
MEG KÉT BÁTYJÁRÓL: VITÉZ SZEMJONRÓL
ÉS POTROHOS TARASZRÓL MEG A KUKA
HÚGUKRÓL, MALANYÁRÓL, AZ ÖREG
ÖRDÖGRŐL MEG A HÁROM ÖRDÖGFIÓKÁRÓL**

1

Egyszer volt, hol nem volt, az Óperenciás tengeren is túl, ahol a kurta farkú malac túr, élt egyszer egy gazdag paraszt. Három fia volt a gazdag parasztnak: Vitéz Szemjon, Potrohos Tarasz és Bolond Ivan, meg egy hajadon lánya, a kuka Malanya. Vitéz Szemjon elment a háborúba, a cárnak szolgálni, Potrohos Tarasz a városba ment fel, beállt egy kalmárhoz kereskedni. Bolond Ivan meg a húgával otthon maradt a földet túrni, munkában görnyedni. Vitéz Szemjon nagy rangot, birtokot szolgált meg magának, úri kisasszonyt vett feleségül. Nagy volt a fizetése, birtoka is nagy volt, mégsem futotta a pénzéből: amit Szemjon megkeresett, úri felesége mind elherdálta, örökké adósságba verték magukat. Elment hát Vitéz Szemjon a birtokára, hogy összeszedje a jövedelmét.

Azt mondja neki az intéző:

- Honnét legyen jövedelem? Nincsen se barmunk, se fölszerelésünk, se lovunk, se tehenünk, se ekénk, se boronánk, előbb föl kell szerelközni, aztán lesz jövedelem.

Akkor elment Vitéz Szemjon az apjához:

- Te, bátyuska - azt mondja -, gazdag vagy, s nekem semmit sem adtál. Add ki nekem a vagyoned harmadrészét, hadd vigyem át a birtokomra.

Azt mondja rá az öreg:

- Te semmit sem adtál haza, miért adjam ki neked a vagyonom harmadrészét? Megbántanám vele Ivant meg a lányt.

Szemjon azt feleli:

- De hiszen Ivan bolond, Malanya meg kuka és örökre pártában marad; minek nekik a pénz?

Azt mondja rá az öreg:

- Legyen úgy, ahogy Ivan akarja.

Azt mondja Ivan:

- Nem bánom, vigye.

Elvitte Vitéz Szemjon a vagyon harmadrészét, befektette a birtokába, aztán újra elment a cárnak szolgálni.

Potrohos Tarasz is meggazdagodott, kalmárlányt vett feleségül, de még ezzel sem érte be, hanem elment apjához és azt mondta neki:

- Add ki nekem a részemet.

Nem akaródzott az öregnek, hogy Tarasznak is kiadja a részét.

- Te - azt mondja - semmit sem adtál haza, amink van, azt Ivan szerezte. Nem bánthatom meg sem őt, sem a lányomat.

Tarasz meg azt mondja erre:

- Minek neki a vagyon, úgyis bolond, soha nem házasodhat meg, és a kuka lánynak se kell. Ide hallgass, Ivan - azt mondja -, add nekem a gabona felét, felszerelés nekem nem kell, a jószágból meg csak az egy szürke mént viszem el, szántani avval úgyse tudsz.

Ivan elnevette magát.

- Nem bánom - azt mondja -, megyek és felszerszámozom.

Kiadták hát Tarasznak is a részét. Bevitte a gabonát a városba, elvitte a szürke mént, Ivan meg ottmaradt az öreg kancával, s túrta tovább a földet, gondját viselte apjának-anyjának.

2

Megharagudott az öreg ördög, hogy nem vesztek össze a fivérek az osztozkodáson, hanem szeretetben, békességben váltak el. Magához hívott három ördögfiókát.

- Van itt - azt mondja - három testvér: Vitéz Szemjon, Potrohos Tarasz meg Bolond Ivan. Össze kellett volna veszniük, de békességben élnek, vendégségbe járnak egymáshoz. Az a bolond elrontotta a dolgomat. Menjetek el ti hárman, lássatok neki és úgy abajgassátok fel mind a hármat, hogy kikaparják egymás szemét. Meg tudjátok tenni?

- Meg - felelik az ördögfiókák.

- Hogyan fogtok hozzá?

- Hát így - felelik az ördögfiókák: - előbb tönkretesszük őket, hogy ne legyen meg a betevő falatjuk, azután meg összetereljük őket egy rakásra, majd hajbakapnak.

- Jól van - azt mondja az öreg ördög. - Látom, értitek a dolgotokat. Induljatok, és addig a szemem elé ne kerüljeteek, amíg össze nem veszejtettétek őket, másképp elevenen megnyúzlak mind a hármatokat.

Beugrottak az ördögfiókák a mocsárba, tárgyalni kezdték, hogyan fogjanak a dologhoz. Vitakoztak, veszekedtek, mert mindegyik a könnyebb munkát akarta magának, végül is úgy döntöttek, sorsot vetnek, melyik fivér kinek jusson. És amelyik hamarabb szabadul, az eljön a másik kettőnek segíteni. Sorsot vetettek hát az ördögfiókák, és megállapodtak, mikor jönnek össze újra a mocsárban, hogy megtudják, melyik végezte már el a rábízottakat s melyiknek menjen segítségére.

Eljött a kitűzött idő, s az ördögfiókák megbeszélés szerint újra összetalálkoztak a mocsárban. Beszámoltak egymásnak végzett munkájukról. Elsőnek a legnagyobb ördögfióka szólt, a Vitéz Szemjoné.

- Az én dolgom - azt mondja - szépen halad. Szemjon holnap hazamegy az apjához.

- Hogy csináltad? - kérdik tőle a többiek.

- Először is akkora nagy bátorságot plántáltam a lelkébe, hogy megígérte a cárnak, az egész világot meghódítja a számára. A cár megtette őt fővezérnek, s az indiai király ellen küldte. Kitört közöttük a háború. Én meg akkor éjjel a Szemjon hadseregében az összes puskaport megáztattam, aztán átmentem az indiai királyhoz és szalmából annyi katonát csináltam neki, hogy se szeri, se száma. Szemjon katonái látták, hogy mindenfelől masíroznak rájuk a szalma-katonák, s inukba szállt a bátorságuk. Szemjon parancsot adott, hogy tüzeljenek, de az ágyúk, puskák nem sülték el. Még jobban megijedtek erre Szemjon katonái, futásnak eredtek, megverte őket az indiai király. Szemjon, a vitéz, szégyenben maradt, elvették a birtokát és holnap fejét veszik. A mai napra már csak annyi a dolgom, hogy kimenekítsem a börtönből, hadd szökhessen haza. Holnap szabadulok, mondjátok meg hát, melyikőtökhöz menjek segíteni?

Előadta a második, a Potrohos Tarasz ördöge is, hogy mit végzett.

- Nekem - azt mondja - nincs szükségem segítségre. Az én szénám is rendben van, egy hétnél tovább nem bírja Tarasz. Elsősorban megnövesztettem a potrohát és teletömtem irigységgel. Akkora nagy irigység támadt benne, hogy amit meglátott, mind meg akarta szerezni magának. Felvásárolt mindent, az egész pénzét elköltötte a temérdek árura, de még azzal sem érte be: kölcsön pénzen kezdett vásárolni. Rengeteg adósságot vett a nyakába és most már olyan nagy bajba jutott, hogy ki nem keveredik belőle. Egy hét múlva lejárnak a fizetési határidők, én meg az egész árukészletét trágyává változtatom, nem lesz mivel fizetnie, s hazamegy ő is az apjához.

Megkérdezték a harmadik ördögfiókát is, az Ivanét, hogy áll a szénája.

- Az én dolgom - azt feleli rá - sehogy sem akar menni. Azzal kezdtem, hogy beleköptem a kvaszos kancsójába, hogy megfájduljon a hasa, aztán meg kimentem a szántójára és kőke-ményre dögönyöztem a földet, hogy ne bírja felszántani. Azt hittem, ki se megy, de a bolond kiment az ekéjével s nekifogott a szántásnak. Csak úgy nyögött a hasfájástól, de csak szántott tovább. Beletörtem az egyik ekéjét... hát nem hazamegy a bolond, előszedi a másikat, új kötelet teker rá s újra nekifekszik a szántásnak. Bebújtam a föld alá, bele akartam kapaszkodni

az ekevasba, de sehogy se sikerült, az a bolond csak annál jobban nekifeküdt az ekének, a vas meg éles, összevissza szabdalta a kezem. Már majdnem az egészet felszántotta, csak egy kis darab van hátra. Gyertek ki, testvéreim, segítsetek, mert ha a bolondot le nem győzzük, minden fáradságunk kárbaveszett. Ha otthon marad és tovább túrja a földet, akkor nem látnak szükségét a többiek sem, eltartja a testvéreit.

Megígérte hát Vitéz Szemjon ördögfiókája, hogy másnap elmegy segíteni, s ezzel elváltak.

3

Felszántotta Ivan az egész ugart, csak egy kis darab maradt hátra. Kiment másnap, hogy elvégezze. Fájt a hasa, de hiába, szántani kell. Megigazította a járomszíjat, földbe vágta az ekét s megindult. Térült-fordult, s ahogy menne visszafelé, mintha gyökérbe akadna az ekevas. De persze az ördögfióka volt az, lábával az ekefelhérc-tartóba kapaszkodott, nem engedte tovább. „Ej de fura - gondolja magában Ivan. - Előbb nem volt itt gyökér, most meg van.” Belenyúlt a barázdába, megtapogatta - valami puhát tapintott. Megfogta, kihúzta. Fekete, mint a gyökér, s a gyökéren valami mozog. Jobban megnézi - hát egy eleven ördögfióka.

- Fu, micsoda fertelem! - azt mondja Ivan.

Azzal meglendíti, oda akarja csapni az eke szarvához, hogy szétlapítsa, de megszólal az ördögfióka nagy vinnyogva:

- Ne üss meg - azt mondja -, megteszek mindent a kedvedre.

- Ugyan mit?

- Mondd meg, mit kívánsz, megteszem.

Ivan megvakarta a füle tövét.

- Fáj a hasam - azt mondja. - Meg tudod gyógyítani?

- Hogyne tudnám!

- No hát gyógyítsd meg.

Lehajlik az ördögfióka a barázdába, addig-addig kotorász benne, míg egy háromágú gyökeret nem talál. Odaadja Ivannak.

- Nesze - mondja. - Aki ebből egyet lenyel, annak minden fájdalma elmúlik.

Fogta Ivan, letépte a háromágú gyökér egyik végét, bekapta. Abban a minutában elmúlt a hasfájása.

Az ördögfióka megint könyörgésre fogta a dolgot.

- Eressz el - azt mondja - bebújok a föld alá, soha többé nem háborgatlak!

- Nem bánom - mondja Ivan. - Eredj Isten hírével!

Mihelyt az Isten nevét kiejtette, az ördögfióka úgy eltűnt a föld alatt, mint a vízbe dobott kő, csak egy lyuk maradt utána. Ivan a megmaradt két gyökeret a sapkájába tette és tovább szántogatott. Felszántotta a hátralevő darab földet, megfordította az ekét és hazament. Kifogta a lovat, bement a házba: hát ott ül a nagyobbik bátyja, Vitéz Szemjon, a feleségével. Éppen vacsoráznak. Elvették a birtokát, nagy nehezen megszökött a börtönből és most hazajött apjához.

Mikor Szemjon meglátta Ivant, így szólt hozzá:

- Megjöttünk a feleségemmel és itt is maradunk; adj ennünk, amíg új helyet nem találok.

- Nem bánom - mondja a bolond Ivan -, maradjatok, ameddig tetszik.

Azzal le akart ülni a padkára, de Szemjon úri feleségének nem volt ínyére az Ivan szaga. Azt mondja a férjének:

- Nem bírok én - azt mondja - egy бүдös paraszt mellett vacsorázni.

Vitéz Szemjon meg rászól az öccsére:

- Azt mondja a feleségem, hogy rossz szagú vagy, eredj ki a pitvarba vacsorázni.

- Nem bánom - mondja rá Ivan. - Űgyis megyek már éjszakai legelőre, a kancával.

Azzal fogta a kenyerestartisznyáját, köntösét, s ment éjszakai legeltetésbe.

Aznap éjjel a legnagyobbik ördögfióka elhagyta Vitéz Szemjont, s ígérete szerint ment, hogy megkeresse Ivan ördögét, segítsen neki kelepcébe csalni a bolondot. Kiért a szántóra, kereste, kereste a társát - nincs sehol, csak a lyukat látja a földben. „Ejnye - gondolja magában -, úgy látszik, a társamat baj érte, a helyébe kell állnom. A föld fel van szántva, a kaszálón kell meglesnem a bolondot.”

Kiment az ördögfióka a rétre, áradást bocsátott az Ivan kaszálójára, csupa sár lett az egész. Virradatkor megjött Ivan az éjszakai legeltetésből, kiverte a kaszáját, kiment a rétre kaszálni. Kimegy, nekiáll, egyet-kettőt suhint, hát máris eltompul a kasza, nem vág, meg kell fenni. Kűszködik, vergődik Ivan.

- Nem bánom én - azt mondja -, hazamegyek, hozok cipőt, kalapácsot. Ha egy hétig tart is, addig haza nem megyek, míg ezt le nem kaszálom.

Meghallja az ördögfióka, gondolkodóba esik.

- Puff neki - azt mondja -, olyan bolond ez, hogy nehéz vele zöldágra vergődni. Mást kell kifundálnom.

Megjött Ivan, kiverte a kaszát újra, nekiállt kaszálni. Az ördögfióka meg bebűjt a fű közé, s a kasza hegyét a földbe bűkdöste, a sarkát meg elakasztotta. Kűszködött Ivan, de azért lekaszálta az egész rétet, csak egy kis része maradt meg a mocsárban. Az ördögfióka bebűjt a mocsárba, eltűkélte magában: „Ha felvérezem is a mancsom, akkor sem engedem lekaszálni.”

Bement Ivan is a mocsárba: szemre nem sűrű a fű, mégis nehezen mozog benne a kasza. Megharagudott Ivan, teljes erejéből suhogtatta a kaszáját; ha közelebb férkőzött az ördögfióka, alig-alig bírt idejében félreugrani. Látta, hogy csávába jutott, bebűjt a bokorba. Ivan megint megsuhintotta a kaszáját, a bokrot sűrolta vele, s levágta az ördögfióka fél farkincáját. Így hát lekaszálta Ivan az egész rétet, meghagyta a kukának, gereblyézze össze, ő meg elment a rozstot learatni.

Kaszával ment ki a rozsföldre, hát mire kiért, az ördögfióka már ott volt, úgy összekűszálta a rozstot, hogy nem fogta a kasza. Ivan hazament a sarlóért, nekifogott aratni, sarlóval learatta az egészet.

- Most aztán lássunk neki a zabnak - mondotta.

Meghallotta ezt a kurta farkú ördögfióka, s azt gondolja: „A rozsban nem fogtam meg, majd megfogom a zabban, csak várjuk meg a reggelt.” Kora reggel kiszalad a zabföldre - hát már mind le van aratva a zab: Ivan éjszaka vágta le, hogy kevésbé peregjen a szeme. Meghara-gudott az ördögfióka:

- Megcsonkított, elgyötört ez a bolond. Rosszabb ez még a háborúnál is! Sosem alszik az ebadta, nem érek nyomába! Megyek, befüllesztem a gabonáját.

Azzal ment egyenest a rozsba, bebújt a kévék közé, fölmelegítette őket, maga is fölmelegedett és elszunyókált.

Ivan pedig befogta a kancát, s ment ki a húgával, hogy behordja a gabonát. Ahogy odaér a kazalhoz, nekiáll, hogy felhányja a kévéket a szekérre. Felrakott két kévét, s újra bedöfi a vasvillát - egyenest az ördögfióka hátsójába, fölemeli, nini: eleven ördögfióka - nyesett farkú - rúgkapál a villa végén, vergődik, igyekeznék leugrani.

- Fu - mondja Ivan -, micsoda fertelem! Már megint itt vagy?

- Én egy másik vagyok - mondja az ördög -, az az öcsém volt. Én meg Szemjon bátyád mellé voltam rendelve.

- No - azt mondja Ivan -, akármelyik vagy, neked is csak az lesz a sorsod! - Azzal fogta, oda akarta csapni a szekér oldalához, de az ördögfióka könyörgésre fogta a dolgot.

- Eressz el - mondja -, nem bántalak többé, megteszek mindent a kedvedre.

- Mit tudsz?

- Például - azt mondja - abból csinállok neked katonát, amiből akarod.

- Minek nekem a katona?

- Amire akarod, arra használsz; a katona mindenhez ért.

- A nótázáshoz ért-e?

- Hogyne értene.

- Jól van hát - mondja Ivan -, csinálj nekem katonát.

Azt mondja az ördögfióka:

- Fogd azt a kéve rozsot, vágd földhöz és csak ennyit mondj: „Hű szolgálomnak parancsára, kéve, kéve, átváltozzál, annyi legyen a katonám, ahány benned a szalmaszál!”

Fogta Ivan a kévét, földhöz vágta és elmondta a mondókáját, ahogy az ördögfióka meghagyta. A kéve széjjelvált, megannyi katona lett belőle, elől vígan dobol a dobos, kürtös trombitál. Nevette Ivan:

- Ejha, be ügyes! - mondta. - Ezzel aztán elmulattatom a lányokat!

- No, most eressz el - kérte az ördögfióka.

- Azt már nem - mondja Ivan. - Most ezeket a kévéket kicsépelem, másképp elpazarlódik a szem. Taníts meg rá, hogy kell ebből megint kévét csinálni, hogy kicsépelhessem.

Megfelel rá az ördögfióka:

- Csak ennyit mondj: „Ahány a katona, annyi a szalmaszál, szolgálom parancsára, kévévé változzál!

Elmondta a mondókáját Ivan, s újra kéve lett a katonákból. Akkor megint elkérezkedett az ördögfióka.

- Most már eressz haza!

- Nem bánom!

Megtámasztotta Ivan a saroglyán, megfogta a kezével, lehúzta a vasvilláról:

- Eredj Isten hírével! - mondta.

S mihelyt Isten nevét kimondta, úgy eltűnt az ördögfióka a földben, mint kő a vízben. Csak lyuk maradt a nyomában.

Hazament Ivan, hát odahaza ül a második bátyja, Potrohos Tarasz a feleségével; vacsoráznak. Nem tudta Tarasz kifizetni az adósságát, megszökött a hitelezői elől és hazament apjához. Mikor meglátja Ivant, azt mondja neki:

- Itt maradunk a feleségemmel, amíg rendbe nem jönnek a dolgaim; addig is adj ennünk, Ivan.

- Nem bánom - azt mondja Ivan -, maradjatok, ameddig tetszik.

Levette Ivan a felső ruháját, leült ő is az asztalhoz. A kalmárné meg felhúzta az orrát:

- Nem tudok én - azt mondja - a bolonddal egy asztalnál enni, bűzlik az izzadságtól.

Potrohos Tarasz rászól az öccsére:

- Bűdös vagy, Ivan, menj ki a pitvarba vacsorázni.

- Nem bánom - mondja Ivan. Azzal fogta a tarisznyáját, kiment az udvarba. - Úgyis ideje indulnom éjszakai legeltetésbe, a kancámat megetetni.

5

Azon az éjszakán Tarasz ördögfiókája is felszabadult, eljött, hogy a megállapodás szerint segítsen társainak Bolond Ivant kelepcebe csalni. Kiment a szántóföldre, kereste, kereste társait, de nem talált senkit, csak a lyukat a földben. Kiment a rétre, a mocsárban meglelte társa fél farkincáját, a rozstartlón meg rábukkant a második lyukra. „Úgy látom - morfondírozott -, a társaimat baj érte, helyükbe kell állnom, a bolondot zaklatnom.”

Elindult az ördögfióka Ivan keresésére. Ivan már betakarította a termést, éppen fát vágott az erdőn.

Szűk lett a hely a három testvérnek, ráparancsoltak a bolondra, vágjon fát, építsen mindegyiküknek új házat.

Beszaladt az ördögfióka az erdőbe, bebújt a fák görceibe, mindenképpen zavarta Ivant a favágásban. Meghajkolta Ivan a fát annak rendje s módja szerint, hogy tiszta helyre dőljön, de mégis bolond módra dőlt a fa, nem arra, amerre kellett volna, fennakadt a szomszédos fák koronájában. Fogta Ivan az emelőfát, húzta-forgatta, nagy nehezen ledöntötte. Nekifogott a másodiknak: megint ugyanaz. Kínlódott, vergődött, míg nagy nehezen végzett vele. Nekifogott a harmadiknak: ugyanaz a nóta. Az volt a terve, hogy kidönt vagy félszáz szálfát, de még tízzel sem készült el, máris nyakán az éjszaka. El is fáradt istentelenül, csak úgy dőlt testéből a pára, mint a köd, gőzölgött az erdőn, mégsem hagyta abba. Meghajkolt még egy fát, de úgy belenyilallott a fájás a hátába, hogy moccanni sem bírt; övébe dugta a fejszét s leült pihenni. Meghallotta az ördögfióka, hogy Ivan elcsendesedett; megörült. „Aha - gondolta

magában -, végre kidőlt a bolond; most már abbahagyja. Pihenhetek én is.” Azzal kiült lovagolva egy ágra, örvendezett módfelett. Ivan meg felállt, fogta a fejszéjét, újra nekirugaszkodott, s ahogy a másik oldalról vágni kezdi a fát, a fa az első csapásra recseg-ropog, és kidől. Az ördögfióka nem kapott észbe idejekorán, nem ért rá kihúzni a lábát, az ág, amelyen lovagolt, letört, és a kis ördög lába beszorult. Mikor Ivan nekiállt, hogy megtisztítsa a fát a gallyaktól, nini, mit lát: eleven ördögfiókát! Elámult:

- Fu te - azt mondja -, micsoda fertelem! Hát már megint itt vagy?

- Én egy másik vagyok - mondja az ördögfióka. - Én a Tarasz bátyádnál voltam szolgálatban.

- No, akármelyik vagy, neked is csak az lesz a sorsod!

Azzal nekiveselkedik, hogy a fejszével agyonvágja. Könyörgésre fogja a dolgot az ördögfióka:

- Ne üss agyon - azt mondja -, s amit akarsz, megteszem a kedvedre.

- Mit tudsz?

- Annyi pénzt csinállok neked, amennyit csak akarsz.

- Nem bánom - azt mondja a bolond -, mutasd meg!

Kitanította az ördögfióka:

- Szakassz - azt mondja - egy levelet erről a tölgyfáról, és morzsold szét az ujjaid között. Mire lehull a földre, arany lesz belőle.

Szakajtott Ivan a tölgyfáról levelet, szétmorzsolta: hullott az arany.

- Be ügyes! - azt mondja Ivan. - Jó multság lesz majd a fiúkkal.

- Most pedig eressz el - könyörgött az ördögfióka.

- Nem bánom! - Azzal fogta az emelőfát, kiszabadította az ördögfióka lábát. - Eredj Isten hírével! - mondja. S mihelyt Isten nevét kimondta, úgy eltűnt az ördögfióka a földben, mint nehéz kő a vízben. Csak egy kerek lyuk maradt a nyomában.

6

Megépítették a fivérek az új házukat, attól fogva külön-külön éltek. Ivan elvégezte a mezei munkát, sört főzött, s meghívta a bátyjait is mulatni. De azok nem mentek el hozzá.

- Nem megyünk mi akármiféle parasztmultságba.

Ivan megvendégelte a parasztokat, az asszonyokat, maga is felöntött a garatra, becsiccentett, kiment az utcára s egyenest a táncoló lányokhoz, asszonyokhoz, hogy kedveskedjenek neki.

- Olyat adok nektek - azt mondja -, amit még világegyetemben nem láttatok. - Nevetett az asszonyok, kedveskedtek neki. Aztán meg azt mondják:

- No, most aztán ide azzal, amit ígértél!

- Tüstént hozom! - mondja Ivan. Azzal fogja a kaskát s szalad ki az erdőre. Nevették az asszonyok: „Hiába, aki bolond, az bolond!” És azonmód meg is feledkeztek róla.

Egyszer csak látják: jön vissza rohanvást, hozza a kaskát színültig tele valamivel.

- Osszam ki?

- Osszad hát!

Fogott Ivan egy marék aranyat, odadobta a fehérnép közé. Uramisten! Rávetették magukat az asszonyok, ott termettek az emberek is, egymás kezéből tépték az aranyat, gyilkolták egymást, érte. Egy öregasszonyt kicsi híja, hogy halálra nem tapostak. Ivan csak nevetett:

- Ej, ti bolondok - azt mondja -, mért nyomjátok agyon azt a szegény anyókat? Egy kicsit csendesebben, akkor adok még. - Azzal tovább szórta közéjük az aranyat. Összeszaladt az egész falu, kiosztotta köztük Ivan a kaska aranyat. Kértek még. Ivan meg azt mondta erre:

- Mára elég. Legközelebb adok megint. Most pedig jertek, daloljunk, táncoljunk.

A fehérnép dalba fogott.

- Sehogy se tetszik nekem a nótátok - azt mondja.

- Milyet szeretsz? - kérdik az asszonyok.

- Mindjárt megmutatom.

Azzal ment a szérűbe, fogott egy kévét, megrázta, felállította, aztán odavágta, így szólt:

- Hű szolgálomnak parancsára, kéve, kéve, átváltozzál, annyi legyen a katonám, ahány benned a szalmaszál!

Szétszakadt a kéve, helyében ott termettek a katonák, pergett a dob, szólt a trombita. Megparancsolta Ivan a katonáinak, hogy énekeljenek, kiment velük az utcára. Hüledezett a falu. Énekeltek a katonák torkuk szakadtából, Ivan elvezette őket a szérűbe, nem engedett senkit maga után, megint kévét csinált a katonákból, visszadobta őket az asztagba. Aztán hazament és lefeküdt aludni a kuckóba.

7

Reggelre kelve Vitéz Szemjon megtudta a történeteket és átment az öccséhez.

- Magyarázd meg - azt mondja -, honnét hoztad a katonákat és hová vitted őket?

- Minek az neked? - kérdi tőle Ivan, a bolond.

- Minek, minek! Hát annak, hogy katonákkal mindent el lehet érni. Katonákkal akár birodalmat szerezhetek magamnak.

Ivan elcsodálkozott.

- Igazán? Ejnye - azt mondja -, mért nem mondtad! Annyi katonát csinállok neked, amennyit csak kívánsz. Szerencse, hogy úgy csépeltük ki Malanyával, hogy a szalmája épségben maradt.

Kivezette Ivan a bátyját a szérűre és azt mondja:

- Jól vigyázz, én megcsinálom őket, de aztán vezesd el innét, másképp egy nap alatt föleszik az egész falut.

Megígérte Vitéz Szemjon, hogy menten elviszi a katonákat, s Ivan elkezdte őket fabrikálni. Odavág egy kévét: egy század katona, odavág egy másikat: újabb század. Annyi katonát teremtett oda, hogy messze feketéllett a föld.

- Elég lesz már?

Megörült Szemjon s így felelt:

- Elég lesz. Köszönöm, Ivan.

- Semmi az - mondja rá Ivan. - Ha még kell, csak gyere értük, csinállok, amennyit akarsz. Van most szalma elég.

Szemjon, a vitéz, nyomban harci rendbe állította a katonáit, amint dukált, s elment háborúskodni.

Alighogy elment, jön a Potrohos Tarasz. Ő is hallotta hírét, milyen csodákat művelt Ivan előző este, s kérte öccsét:

- Áruld el nekem, honnét veszed az aranyat? Ha nekem ennyi aranyam lenne, azzal a világ minden pénzét magamhoz csalogatnám.

Elcsodálkozott Ivan.

- Ejnye - azt mondja -, mért nem mondtad? Morzsolok neked annyit, amennyi kell.

Megörült a bátyja:

- Adj nekem - azt mondja - legalább három kosárral.

- Akkor gyerünk ki az erdőre, de a lovat is fogd be, másképp haza nem viszed.

Kimentek az erdőre, Ivan szedte-morzsolta a tölgyfalevelet. Nagy rakás aranyat halmozott fel.

- Elég lesz?

Nagyon megörült Tarasz.

- Egyelőre elég - felelte. - Köszönöm, Ivan.

- Semmi az - mondta Ivan. - Ha még kell, gyere érte, morzsolok, amennyit kívánsz; marad még elég lomb a tölgyfán.

Felrakott Potrohos Tarasz egy szekérdérknyi aranyat és elment kereskedni.

Elment hát mind a két nagyobbik testvér. Vitéz Szemjon harcolt, Potrohos Tarasz pedig kereskedett. Vitéz Szemjon birodalmat szerzett, Potrohos Tarasz pedig nagy halom pénzt.

Összetalálkozott a két fivér és elárulták egymásnak, honnét van Szemjonnak annyi katonája, Tarasznak meg a tenger sok pénze.

Azt mondja Vitéz Szemjon az öccsének:

- Birodalmat szereztem, élhetném világomat, csak hogy nincs pénzem, mivel etessem a katonáimat.

Potrohos Tarasz meg ezt mondja:

- Én meg tenger pénzt szereztem, csak az a bajom: nincs, aki őrizze.

Azt mondja rá Vitéz Szemjon:

- Menjünk el Ivan öcsénkhez - azt mondja -, csináltatok még katonát, azt neked adom, hogy a pénzedet őrizze; te meg morzsolatsz vele még egy halom pénzt s azt nekem adod, hogy legyen mivel etetnem a katonáimat.

Megállapodtak ebben s elmentek Ivanhoz. Szemjon szólalt meg elsőnek:

- Kevés a katonám, öcskös, csinálj még, legalább két-három kévére valót.

De Ivan csak a fejét rázta.

- Hiába kéred - azt mondja -, nem csinállok neked több katonát.

- Hogyhogy? - mondja Vitéz Szemjon. - Pedig megígérted!

- Megígérni megígértem - feleli rá Ivan -, de mégse csinállok.

- És miért nem, te bolond?

- Azért, mert a katonáid megölték egy embert. A minap az út mellett szántogatok, látok egy asszonyt, koporsót visz a szekeren és jajveszékel. Megkérdem tőle: „Ki halt meg?” Azt feleli: „Szemjon katonái megölték a férjemet a háborúban.” Én azt hittem, hogy a katonáid énekelni fognak, s ehelyett embert öltek. Nem adok többet.

Megmakacsolta magát, nem csinált több katonát.

Akkor Potrohos Tarasz is kérlelni kezdte, csináljon neki még aranypénzt.

De Ivan csak a fejét rázta.

- Hiába kérsz - azt mondja -, nem morzsolok többet.

- Hogyhogy? - kérdi Tarasz. - Pedig megígérted.

- Megígérni megígértem - azt mondja -, de mégse morzsolok többet.

- És miért nem, te bolond?

- Azért, mert az aranyaid elrabolták Mihajlovna tehénkéjét.

- Hogyhogy elrabolták?

- Hát úgy, hogy elrabolták. Szép kis tehénkéje volt Mihajlovnának, a gyerekei ihattak tejet, amennyit akartak, a minap meg átjönnek hozzám s tejet kérnek. Megkérdem tőlük: „Hová lett a tehenetek?” Azt felelik a gyerekek: „Eljött Potrohos Tarasz intézője, adott anyuskának három darabka aranyat, ő meg odaadta a tehenet, most nincs mit ennünk.” Azt hittem, hogy játszani akarsz az arannyal, te meg elvetted a gyerekek tehénkéjét. Nem adok többet!

És megmakacsolta magát a bolond, nem adott. Elment a két bátyja, dolgavégezetlen.

Elmentek s azon töprengtek, hogyan segíthetnének a bajukon. Azt mondja Szemjon:

- Tudom már, mit csinálunk. Te adj nekem pénzt, hogy legyen mivel etetnem a katonáimat, én meg neked adom az országom felét meg a fele hadseregemet, hogy őrizze a pénzedet.

Tarasz beleegyezett. Megosztottak a testvérek, most mind a ketten cárok voltak és gazdagok.

8

Ivan pedig odahaza maradt, gondját viselte apjának-anyjának és a kuka leányzóval a földet túrta.

Egyszer az történt, hogy megbetegedett Ivan vén házőrző ebe, megrühesedett, döglődött. Ivan megsajnálta, kért egy kis kenyeret a kukától, a sapkájába tette s kivitte a kutyának, odavetette elejébe. De a sapka bélése elszakadt, s a kenyérrel együtt az egyik gyökérke is kiesett belőle. Azt is felfalta a kenyérrel együtt a vén házőrző. S mihelyt lenyelte a gyökeret, felugrott, vígan csaholt, farkát csóválta - kutyabaja lett. Meglátták Ivan szülei, elámultak.

- Mivel kúráltad ki a kutyát? - kérdezték.

Azt felelte Ivan:

- Volt két gyökerem, ami minden nyavalyát meggyógyít, az egyiket bekapta.

Abban az időben történt, hogy a cár leánya megbetegedett, és a cár kihirdette az egész országban, minden városban és minden faluban, hogy aki meggyógyítja, dúsan megjutalmazza, s ha legényember, hozzáadja feleségül a lányát. Ivanék falujában is közhírré tették.

Apja-anyja behívták Ivant, azt mondják neki:

- Hallottad, amit a cár kihirdetett? Azt mondtad, van olyan gyökered, amelyik minden nyavalyát meggyógyít, eredj, gyógyítsd meg a cár leányát. Egész életedre megcsinálhatod a szerencsédet.

- Nem bánom - mondja rá Ivan.

Azzal szedelőzködött is.

Felkészítették a szülei az útra, hát ahogy kimegy a ház elé, ott áll egy béna kezű koldusasszony.

- Úgy hallottam - mondja a koldusasszony -, hogy értesz a gyógyításhoz. Gyógyítsd meg a kezemet, mert már cipőt húzni se tudok egymagam.

Azt mondja Ivan:

- Nem bánom!

Azzal elővette a gyökeret, odaadta a koldusasszonynak, hogy nyelje le. Lenyelte a vénasszony, és abban a szent minutában meggyógyult a keze, vígan hadonászott. Kijött a házból Ivan apja-anyja, hogy a cár elejibe kísérik a fiukat, s mikor meghallották, hogy Ivan odaadta az utolsó gyökérkét, s nincs mivel meggyógyítani a cárleányt, alaposan lehordták.

- A koldusasszonyt megsajnálta - azt mondják -, és a cár leányát nem sajnálod!

Megsajnálta Ivan erősen a cárleányt. Befogta a lovát, szénát vetett a szekérderekba és felült, hogy indul.

- Hová mégy, te bolond?

- Megyek a cár leányát meggyógyítani.

- De hisz nincs mivel gyógyítanod!

- Sebaj - mondta Ivan és elindította a lovát.

Megérkezett a cár udvarába, s mihelyt átlépte a küszöböt, a cár leánya meggyógyult.

Nagyon megörült a cár, maga elé hívatta Ivant, talpig felöltöztette szép, cifra ruhába.

- Vedd el feleségül a lányomat - mondta.

- Nem bánom - felelte Ivan.

És elvette feleségül a cárkisasszonyt. A cár pedig nem sokkal azután meghalt, Ivan lett a cár. Így most már cár volt mind a három testvér.

Élt, uralkodott a három testvér.

Vitéz Szemjonnak jól ment dolga. A szalmakatonáival igazi katonákat szerzett. Megparancsolta, hogy egész országban minden tíz porta állítson egy-egy katonát, s mindegyik katonának szálfá legyen a termete, makulátlan a teste, fehér az orcája. Sok-sok katonát szedett így össze és valamennyit jól kiképezte. És ha valaki valamit nem tett a kedvére, mindjárt a nyakára küldte a katonáit, s azt csinált, amit akart. Ezért aztán mindenki félt tőle.

Vígan élte világát. Amit megkívánt, amire szemet vetett, már az övé volt. Elküldte a katonáit, azok elvették és elhozták neki, ami csak kellett.

Potrohos Tarasznak is jól volt dolga. A pénzét, amit Ivantól kapott, nem herdálta el, sőt megszorította. Példás rendet tartott országában. A pénzt odahaza tartotta nagy ládákban, a néptől pedig pénzt szedett mindenért. Pénzt szedett minden lélek után, a vodka meg a sör után, lagzi és tor után, járásonként és községenként, minden bocskor, kapca, bocskorszíj után. Amit csak szeme-szája megkívánt, mindene volt bőviben. Pénzért mindent hoztak neki, és dolgozni is jártak hozzá, mivelhogy pénzre mindenkinek szüksége van.

Bolond Ivan is vígan élte világát. Mihelyt eltemette apósát, levetette a cári ruhát, odaadta a feleségének, zárja el a ládába, aztán fölvette újra kendervászon ingét, gatyáját, bocskort kötött a lábára, s kiment a mezőre dolgozni.

- Unatkozom munka nélkül - azt mondja. - Nő a pocakom, nincs kedvem se enni, se aludni.

Maga után hozatta apját-anyját meg a kuka leányzót és újra kijárt dolgozni.

Azt mondják neki:

- De hiszen te cár vagy!

- Hát aztán - azt mondja. - A cárnak is kell ennie.

Eljön hozzá a minisztere, azt mondja:

- Nincs pénzünk - azt mondja - kifizetni a hivatalnokainkat.

- Hát aztán - mondja Ivan. - Ne szolgáljanak, legalább több idejük lesz a munkára; hordják ki a trágyát, van itt elég.

Eljöttek Ivanhoz a pereskedők. Azt mondja az egyik:

- Ez az ember itt ellopta a pénzemet.

Azt mondja rá Ivan:

- Hát aztán! Ha elvette, biztos szüksége volt rá.

Megtudta így ország-világ, hogy Ivan bolond. Azt mondja neki a felesége:

- Azt beszélnek rólad, hogy bolond vagy.

- Nem bánom - mondja rá Ivan.

Ivan felesége is bolond volt. Gondolkodott, gondolkodott, addig-addig gondolkodott, amíg kisütötte:

- Miért tegyek én az uram akarata ellen? Amerre a tű, arra a céna.

Levetette ő is a cári ruháját, elzárta a ládába, kiment a kuka leányzóhoz, megtanulni a munkát. Beletanult a munkába, attól fogva ő is segített az urának.

Az okosok mind elvándoroltak Ivan birodalmából, csak a bolondok maradtak. Pénze nem volt senkinek. Dolgoztak, megéltek, maguk is ettek, s a jó embereknek is adtak enni.

10

Várta, várta az öreg ördög, mikor hoznak hírt az ördögfiókák arról, hogyan tették tönkre a három testvért. De hiába várt, hír csak nem jött. Akkor elindult az öreg ördög, hogy megtudja, mi történt; kereste, kereste mindenfelé a három ördögfiókát, de nem talált semmit, csak három lyukat a földben. „Úgy látszik, beletört a bicskájuk - gondolta. - Magamnak kell munkához látnom.”

Elment, kereste a három testvért, de a régi helyükön nem találta őket. Megtalálta mindegyiket a maga birodalmában. Vígán éltek, uralkodtak mind a hárman. Nagyon felbőszült ezen az öreg ördög.

- No - azt mondja -, majd én elintézem a dolgukat.

Elsőnek Vitéz Szemjonhoz indult. Nem a maga képében ment, hanem hadvezér alakját öltötte magára, úgy ment el Szemjon cárhoz.

- Úgy hallottam, Szemjon cár - azt mondja -, hogy te jó katona vagy. Én is értek a haditudományhoz, neked akarok szolgálni.

Kérdezgette Szemjon cár, látta, hogy érti a mesterségét, felfogadta.

Az új hadvezér kioktatta Szemjon cárt, hogyan szedjen össze erős sereget.

- Az első - mondta - minél több katonát összeszedni. Márpedig a te országodban sokan lopják a napot. Be kell sorozni - azt mondja - minden fiatal legényt válogatás nélkül, akkor ötször akkora sereged lesz, mint a mostani. A második pedig - azt mondja -, hogy új puskával, ágyúval kell őket felszerelni. Szerzek én neked olyan puskát, hogy száz golyót lő ki egyszerre, úgy szórja, mint a borsót. Ágyút meg szerzek neked olyat, hogy lánggal perzsel fel embert, lovat, falat, mindent a világon.

És Szemjon cár hallgatott az új hadvezérére, minden fiatal legényt besoroztatott katonának, fegyvergyárakat épített, új puskákat, ágyúkat készíttetett, és mindjárt hadat üzent a szomszéd cárnak. Mihelyt elébük jött a szomszéd cár hadserege, Szemjon cár kiadta a parancsot a katonáinak, bocsássák rájuk az új fegyvereik golyóit, tüzét: egy szempillantás alatt felperzselte, elpusztította a hadsereg felét. Megijedt a szomszéd cár, békét kért és neki adta a birodalmát.

Megörült Szemjon cár.

- Most pedig - azt mondja - megyek az indiai király ellen.

Az indiai király azonban már hallotta hírét Szemjon cárnak és átvette tőle minden ötletét - sőt még újabbakat is fundált ki. Nemcsak a fiatal legényeket sorozta be katonának, hanem még a leányokat is, a hadserege így még nagyobb lett, mint Szemjon cáré; leutánozta Szemjon cár ágyúit, puskáit, és a tetejébe még azt is kifundálta, hogy a katonái a levegőben röptek és fentről robbanó bombákat hajigáltak.

Megindult hát Szemjon cár az indiai király ellen, s azt hitte, úgy legyőzi ezt is, mint a szomszédját, csak hogy igen nagy fába vágta a fejszáját. Az indiai király még az első lövésig

sem engedte Szemjon hadait, hanem ellenük küldte a levegőben repülő leánykatonáit, hogy robbanó bombákkal hajigálják őket felülről. Úgy szórták a katonalányok Szemjon hadseregére a bombát, mint a rovarport a svábbogarakra; Szemjon katonái egy szálíg szétszaladtak, Szemjon cár egyes-egyedül maradt a csatatéren. Az indiai király elfoglalta Szemjon birodalmát, Vitéz Szemjonnak pedig fel is út, le is út.

A legnagyobbik testvért tehát elintézte az öreg ördög, s ment tovább Tarasz cárhoz. Kalmárrá változott, letelepedett Tarasz birodalmában, kereskedni kezdett, pénzt forgalmazott. Nagy árat fizetett mindenért, az emberek tolongtak hozzá, hogy pénzhez jussanak. És olyan sok pénze lett a népnek, hogy megfizették minden tartozásukat és idejében fizettek be minden adót.

Megörült Tarasz cár. „Hála a kalmárnak - gondolta - most még több lesz a pénzem, jobban fogok élni.” És egyre nagyratörőbb terveket szőtt, új palotát kezdett építtetni. Kihirdette a népnek, hordjanak oda követ, fát és jöjjenek hozzá dolgozni, magas bért fizet.

Azt hitte Tarasz cár, hogy a pénzért majd most is sereglik hozzája a nép dolgozni. De uramfia! Minden fát, követ a kalmárhoz hordanak, hozzája sereglik a nép munkára. Megtoldotta Tarasz cár a béreket, de a kalmár még jobban felverte. Tarasz cárnak temérdek a pénze, de a kalmárnak még annál is több, végül is ő maradt felül a bérekkel. A cári palota megállt, nem épült tovább. Kertet is tervezett Tarasz cár. Eljött az ősz, s kihirdette Tarasz, jöjjenek hozzá kertet ültetni, de semmi sem lett belőle - az egész nép a kalmár halastavát ásta. Eljött a tél. Akkor meg azt tervezte Tarasz cár, cobolyprémet vásárol, új bundát csináltat. Kiküldte az embereit cobolyprém-vásárolni, de visszajöttek dolgukvégezetlen és elmondották:

- Nincs cobolyprém, a kalmár mindet felvásárolta, drágább árat fizettet érte, takarót csináltatott belőle.

Azután lovat akart vásárolni Tarasz cár. Kiküldte az embereit, de dolgukvégezetlen tértek vissza: minden valamire való ló kalmárnál van, neki hordják a vizet a halastavába. Megállt a cárnak minden dolga, semmit sem végeztek el neki, mindenki csak a kalmárnak dolgozott, neki csak a kalmár pénzét hordták adó fejében.

Annyi pénze lett Tarasz cárnak, hogy azt sem tudta, hová tegye, mégis kutyául élt. Dehogyan szőtt már nagyratörő terveket; örült, ha napról napra eltengeti életét, de már az is akadozott. Mindennek szűkében volt. Lassacskán a szakácsai, kocsisai, szolgái is elhagyogatták, mind a kalmárhoz szegődtek. Már a betevő falatja sem volt meg. Ha a piacra küldött valamit vásárolni, hát nem volt semmi, mindent felvásárolt a kalmár, neki csak a pénzt hordták adóba.

Megharagudott Tarasz cár, és kiutasította a kalmárt az országából. A kalmár azonban nagy ravaszul letelepedett pontosan a határra, és folytatta üzelveit: a nép továbbra is mindenét a kalmárhoz hordta jó pénzért, s nem a cárhoz. Egyre rosszabbul ment sora a cárnak, napszámra nem evett, ráadásul még annak is híre ment, hogy a kalmár azzal dicsekszik, a cár feleségét is megvásárolja. Végrepp elkámpicsorodott Tarasz cár, azt se tudta, mitévő legyen.

Egyik nap eljön hozzá Vitéz Szemjon és azt mondja:

- Támogass engem, kérlek, mert legyőzött az indiai király.

Tarasznak pedig már magának is a szájáig ért a víz.

- Hogy támogassalak? - azt mondja. - Magam is két napja nem ettem.

Elintézte hát az öreg ördög a két nagyobbik testvért s elindult Ivanhoz. Megint hadvezér képében jelent meg, úgy ment Ivan elébe s kezdte rábeszélni, szervezzen ő is hadsereget.

- Cár nem élhet hadsereg nélkül - mondotta. - Hatalmazz fel és én katonákat toborzok az alattvalóid közül, megszervezem a hadsereget.

Ivan végighallgatta.

- Nem bánom - azt mondja -, szervezz, aztán tanítsd meg őket minél szebben énekelni, azt én nagyon szeretem hallgatni.

Bejárta az öreg ördög Ivan cár birodalmát, önkéntes jelentkezésre kezdett katonákat toborozni. Kihirdette, hogy aki beáll és katonának borotváltatja a homlokát, kap fejenként fél stof vodkát meg egy piros sapkát.

De a bolondok kinevették.

- Ugyan - mondták -, vodkánk van, amennyi csak kell, magunk főzzük, sapkát meg varr az asszony, amelyet kívánunk, akár tulipirosat, akár hupikéket, még hozzá bojtosat.

Nem állt be senki katonának. Megint elment az öreg ördög Ivanhoz.

- Nem mennek a bolond alattvalóid szépszerivel - azt mondja. - Erőszakkal kell őket kényszeríteni.

- Bánom is én - azt mondja Ivan. - Próbáld meg erőszakkal.

Közhírré tette hát az öreg ördög, hogy mindenki álljon be katonának, mert aki nem megy, halálnak halálával lakol, így üzeni Ivan cár.

Elmentek a bolondok a hadvezérhez és azt mondták:

- Azt mondd, ha nem állunk be katonának, halálnak halálával lakolunk; de azt nem mondd, mi lesz velünk, ha elmegyünk katonának. Úgy hírlik, a katonákat is megölik.

- Hát bizony, megesik néha.

Mikor meghallották ezt a bolondok, megkötötték magukat.

- Nem megyünk - mondták. - Akkor már inkább otthon halunk meg, ha úgysem kerülhetjük el a halált.

- Bolondok vagytok mind egy szál! - háborgott az öreg ördög. - A katonát vagy megölik, vagy nem, de ha nem mégy, feltétlenül halál fia vagy!

Gondolkodóba estek a bolondok, elmentek magához Bolond Ivan cárhoz s tőle kérdezték:

- Járt nálunk egy hadvezér, megparancsolta, hogy mind menjünk el katonának. Mert hogyha elmegyünk, azt mondja, akkor a háborúban talán megölnek, talán nem, de ha nem megyünk, Ivan cár minden bizonnyal megölet bennünket. Igaz ez?

Ivan elnevette magát.

- Hogyan ölhetnélek meg én egymagam valamennyiőtöket? - azt mondja. - Ha nem volnék bolond, jobban megmagyaráznám, de mivel bolond vagyok, magam sem értem.

- Akkor hát nem megyünk - mondják a bolondok.

- Nem bánom - azt mondta Ivan -, ne menjetek.

Elmentek hát a bolondok a hadvezérhez és kijelentették, hogy nem állnak be katonának.

Látta az öreg ördög, hogy ez a húzása nem sikerült; fogta magát és elment a tarakán-királyhoz, felajánlotta szolgálatait.

- Indítsunk háborút - azt mondja - Ivan cár ellen. Pénze nincsen ugyan, de annál több a gabonája, marhája, mindenféle jószágá.

A tarakán-király hajlott a szóra, összeszedett egy éktelen nagy hadsereget, felszerelte puskával, ágyúval, elmasírozott a határig, s kezdett bevonulni Ivan cár országába.

Megvitték Ivannak a hírt:

- A tarakán-király haddal tör ellenünk.

- Nem bánom - azt mondja Ivan. - Hadd jöjjön.

A tarakán-király a seregével átlépte a határt, kiküldte a felderítőit, keressék meg Ivan hadseregét. Keresték, keresték - de hadsereg nem volt sehol. Vártak, vártak, hátha felbukkan valahonnét? De hadseregnek se híre, se hamva, nincs ki ellen hadakozni. Akkor elküldte a tarakán-király a seregeit, foglalják el a falvakat. Mikor a katonák beértek az első faluba, a házakból előjöttek a bolondok, bolondnak nézték, bámulták a katonákat. A katonák elvették a kenyérüket, a jószágukat; a bolondok mindent odaadtak szépszerével, senki sem állt ellen. Továbbmentek a katonák a következő faluba: ott is ugyanaz volt a helyzet; mindent odaadtak, eszük ágában sem volt védekezni, sőt még hívták is a tarakán-katonákat, maradjanak náluk örökétig.

- Ha nálatok otthon nehéz az élet, kedveskéim - mondogatták -, akkor költözzetek hozzánk egészen.

Vonultak, vonultak a katonák egyre beljebb az országba, s látták, hadseregnek sehol se híre, se hamva, a nép vígan éli világát, eszik-iszik, a hívatlan vendéget is szívesen látja, esze ágában sincs védekezni, hanem marasztalja a katonákat, telepedjenek le náluk.

Megunták ezt a katonák és tarakán-királyuk elejibe járultak:

- Nem tudunk így harcolni - mondták -, vezess minket más országba. Nem is háború ez, olyan, mintha aludtjejet vágnánk bicskával. Nincs itt tovább maradásunk.

Nagyon megharagudott a tarakán-király, ráparancsolt a katonáira, járják be Ivan cár egész birodalmát, rombolják le a falvakat, égessék fel a gabonát, öldössék le a jószágot.

- Ha nem teljesítitek a parancsomat, valamennyiőtöket felkoncoltatlak - mondta.

Megijedtek a katonák, teljesítették a királyuk parancsát. Felgyújtották a házakat, asztagokat, halomra öldösték a jószágot. A bolondok most sem álltak ellent, csak sírtak-ríttak. Ríttak a vének, ríttak az anyókák, ríttak a gyerekek.

- Miért bántotok minket? - kérdezték. - Miért pusztítjátok el hiába azt a sok ennivalót? Ha szükségetek van rá, inkább vigyétek, szívesen adjuk!

Elszégyellték magukat a katonák; nem mentek tovább, széjjelszaladt az egész sereg.

Megint megjárta hát az öreg ördög, katonasággal nem tudta tönkretenni Ivant.

Finom urasággá változtatta magát az öreg ördög, úgy jött el megint Ivan országába; elhatározta, hogy pénzzel teszi tönkre, mint bátyját. Potrohos Taraszt.

Azt mondja a bolondoknak:

- Szándékom, hogy jót tegyek veletek, értelemre, bölcsességre oktassalak. Házat építek nálatok, gazdaságot szerelek föl.

- Nem bánjuk - mondják rá a bolondok -, tégy, ahogy kedved tartja.

Az egyiknél meghált a finom uraság, reggelre kelve pedig kiment a piactérre, nagy zacskó aranyat vitt magával meg egy árkus papirost, s így szól az emberekhez:

- Úgy éltek itt, mint a disznók, majd én megtanítlak, hogyan kell élni. Építsetek nekem házat e szerint a terv szerint. Ti dolgoztok, én megmutatom, hogy kell, és arannyal fizetek a munkátokért.

És megmutatta nekik az aranypénzét. Elcsodálkoztak a bolondok; az ő országukban pénz nem volt, hanem csereberéltek és munkával fizettek egymásnak. Megbámulták hát az aranyat.

- Ejnye - mondogatták -, be takaros kis holmi!

És adtak a finom úrnak árut meg munkát az aranyáért cserébe. Az öreg ördög szórta az aranyat, akárcsak Tarasz birodalmában, és cserébe az aranyáért kapott mindent, amit kívánt, és mindenféle munkát elvégeztek neki. Megörült az öreg ördög, gondolja magában: „No, most végre megy minden, mint a karikacsapás! Most aztán tönkreteszem a bolondot, éppen úgy, mint Taraszt, megvásárolom szőröstül-bőröstül!” Csakhogy mi történt? Megszedték magukat a bolondok aranypénzzel, mind odaadták az asszonyoknak nyakláncra, a lányok a hajukba fonták, s már a gyerekek is aranypénzzel játszottak az utca porában. Mindenki tele volt arannyal, nem kellett nekik több. A finom uraságnak pedig még nem készült el a palotája, még egy esztendőre való gabonát, lábasjóságot sem szedett össze, közhírré tette hát, hogy jöjjenek hozzá dolgozni, hozzanak neki gabonát, lábasjóságot, minden munkáért, minden holmiért dúsán megfizet arannyal.

De nem ment ám senki sem dolgozni és nem hordtak hozzája semmit. Néha-néha beszaladt hozzá egy kisfiú vagy leányka, hozott egy-egy tojást aranyért cserébe, de máskülönben nem jött senki, s a finom uraságnak lassan már nem volt mit ennie. Megéhezett, elindult a faluba, hogy valami ebédrevalót szerezzen magának. Benyitott az egyik udvarba, hogy egy aranyat ad egy tyúkért, de a háziasszony nem fogadta el.

- Van elég aranyam - azt mondta.

Benyitott egy zsellérásszonyhoz, hogy venne egy sósheringet - egy aranyat ad érte.

- Nem kell nékem, jó ember - azt mondja a zsellérásszony. - Gyermekem sincs, aki játsszék vele, hármát meg úgysis eltettem emlékül.

Azután egy paraszthoz nyitott be, kenyeret kért. A paraszt sem fogadta el az aranyat:

- Nem kell a pénzed - mondotta. - Ha amúgy Isten nevében kéred, várj egy percig, mindjárt szólok az asszonynak, szeljen egy karéjjal.

Az öreg ördög eliszkolt, még ki is köpött. Dehogyan fogadná el Isten nevében - még hallani is olyan, mintha nyúznák.

Nem szerzett hát egy falat kenyeret sem. Megszedték magukat a falubeliek. Akárhová ment az öreg ördög, senki sem adott pénzért élelmet, hanem mind azt mondták:

- Hozz valami egyebet, vagy dolgozd le, vagy fogadd el Isten nevében.

Az ördögnek pedig nem volt egyebe, csak a pénze; dolgozni nem akaródzott; Isten nevében pedig nem fogadhatta el. Iszonyúan megharagudott az öreg ördög.

- Jó pénzzel fizetek - azt mondja -, mit akartok még? Aranyért a világon mindent megvehettek, akárhány bérest fogadhattok.

De a bolondok meg se hallgatták.

- Nem kell nekünk pénz - mondták. - Dézsmát, adót nem fizetünk, mit csináljunk vele?

Korgó gyomorral feküdt le aludni az öreg ördög. Eljutott a dolognak a híre Bolond Ivanhoz is. Eljöttek hozzá a bolond alattvalói, megkérdezték:

- Mitévők legyünk? Megtelepedett nálunk egy finom uraság, szeret jól enni-inni, tisztán öltözni, de dolgozni nem akar, Isten nevében kéregetni nem hajlandó, csak arany holmikat osztogat. Azelőtt mindent adtak érte cserébe, amíg meg nem szedték magukat, de most már nem adnak neki semmit. Mit csináljunk vele? A végén még éhen talál halni.

Végighallgatta őket Ivan, azt mondta rá:

- Etessétek; járja sorra a falut, egyék mindennap más portáján, mint a pásztorok - mondta.

Mit volt mit tennie, sorra járta az öreg ördög az udvarokat.

Ivan cárra is rákerült a sor. Eljött az öreg ördög Ivanhoz ebédelni; az ebédet a kuka leányzó készítette. A lusta béresek gyakran megpróbálták túljárni az eszén; nem dolgoztak, korábban jöttek és felfalták az egész kását. A kuka leányzó kifundálta, hogy a kezükről ismeri meg a naplopókat; akinek kérges a tenyere, azt asztalhoz ülteti, akié nem kérges, annak a maradékot adja.

Ahogy az öreg ördög le akar ülni az asztalhoz, a kuka Malanya megragadja a kezét, megnézi: a tenyere puha, finom, nem kérges, a karma hosszú. Elbődült a kuka és elrántotta az öreg ördögöt az asztaltól.

Ivan felesége pedig így szólt hozzá:

- Ne haragudj, finom uraság, a sógornóm senkit sem enged asztalhoz, akinek nem kérges a tenyere. Várj egy kis ideig, míg a többiek jóllaknak, akkor majd megeheted, ami megmaradt.

Megsértődött az öreg ördög, hogy őt a cár házában a disznókkal akarják etetni. Azt mondja Ivannak:

- Bolond törvény ez a te országodban, hogy mindenki a kezével dolgozzék. Ez csak a ti buta fejetekben teremhetett. Hát azt hiszed, hogy az emberek csak a kezükkel dolgoznak? Mit gondolsz, mivel dolgoznak az okos emberek?

Azt feleli Ivan:

- Honnan tudjuk mi azt, hisz mi bolondok vagyunk! Mi csak a kezünkkel meg a derekunkkal dolgozunk.

- Ez csak onnét van, hogy bolondok vagytok. No - azt mondja -, én majd megtanítlak rá, hogyan kell fejje dolgozni; akkor majd meglátjátok, hogy a fejmunka mennyivel szaporább a kétkézi munkánál.

Elámult Ivan.

- Ejnye - azt mondja -, nem hiába mondanak bennünket bolondnak.

Az öreg ördög pedig így folytatta:

- Csakhogy nem könnyű ám fejjel dolgozni! Lám, nekem enni sem adtok, mert nem kérges a tenyerem, azt meg nem tudjátok, hogy fejjel dolgozni százszorta nehezebb. Néha majd megreped az ember feje.

Ivan gondolkodóba esett.

- De hát mért kínlódom annyira, szegénykém? - mondta. - Nem lehet az jó, ha az embernek megreped a feje! Végeznél inkább könnyű munkát: a két keziddel meg a derekaddal!

Azt mondja rá az ördög:

- Hogy mért kínlódom? Hát azért, mert sajnállak benneteket, bolondokat. Ha nem kínlódnék, örökkön-örökké bolondok maradnátok. De én a fejemmel dolgoztam, s most benneteket is megtanítlak.

Megtetszett Ivannak az ötlet:

- Nem bánom - azt mondja -, taníts meg. Legalább ha kifárad a kezünk, a fejünkkel változtatjuk.

És az öreg ördög megígérte, hogy megtaníttja őket fejjel dolgozni.

Ivan meg közhírré tette egész birodalmában, hogy érkezett hozzájuk messze földről egy finom uraság, az majd megtaníttja őket, hogyan kell fejjel dolgozni, fejjel pedig sokkal többet lehet végezni, mint kézzel, jöjjenek tehát minél nagyobb számmal és tanulják meg.

No már most Ivan birodalmának kellős közepén volt egy nagy magas őrtorony, arra meredek hágcsó vezetett fel, s a tetején őrhely volt. Oda vezette fel Ivan a finom uraságot, hogy szem előtt legyen.

A finom uraság felállt az őrtorony tetejébe és beszélni kezdett. A bolondok pedig a torony köré gyűltek és nézték. Azt hitték, az uraság a gyakorlatban mutatja meg, hogyan lehet kéz nélkül, csak fejjel dolgozni. De az öreg ördög csak szavakkal oktatta őket arra, hogyan lehet munka nélkül élni.

Egy árva szót sem értettek belőle a bolondok. Egy ideig hallgatták, aztán pedig széjjel-oszlottak, hazament ki-ki a dolgára.

Egy teljes napig álldogált fenn az őrtornyban az öreg ördög, utána még egy nap - és csak beszélt, beszélt. Megéhezett szörnyűmód. De a bolondoknak eszükbe sem jutott, hogy kenyeret vigyenek fel neki az őrtoronyba. Úgy képzelték, hogyha ő a fejével jobban tud dolgozni, mint a kezével, akkor gyerekjáték neki, hogy a fejével egy kis kenyeret szerezzen magának. Harmadik nap is ott állt az ördög a toronyban, s csak beszélt, beszélt egyre. A bolondok meg odamentek, egy ideig nézték, aztán továbbmentek. Megkérdi tőlük Ivan:

- No, mit csinál odafenn a finom uraság, kezd már a fejével dolgozni?

- Nem a - felelik -, még mindig karattyol.

Negyednap is fenn állt az öreg ördög a toronyban, de egyre gyengült. Egyszer csak megtántorodott s a fejét beleverte az egyik cölöpbe. Egy bolond meglátta odalenn, s szólt Ivan feleségének, Ivan felesége meg kiszaladt a férje után a szántóra:

- Gyerünk, nézzük meg: azt mondják, az úr odafenn kezd már a fejével dolgozni.

Elámult Ivan.

- Tyúha! - csak ennyit mondott.

Megfordította a lovát, bekocogott az őrtoronyhoz. Hát mire odaért, az öreg ördög végképp elgyengült éhségében, tántorgott, s a fejét bele-beleverte a torony gerendáiba. S alighogy Ivan odaért, megbotlott odafenn az ördög, elesett és nagy robajjal hanyatt-homlok legurult a lépcsőn, végestelen-végig az összes fokokon.

- Ejha! - mondta Ivan. - Úgy látom, igazat szolt ez a finom úr, hogy az embernek a feje néha majd megreped. Az ilyen munkától bizony nem is kérges, hanem bütykös lesz az embernek a feje.

Legurult az öreg ördög a lépcsőn és fejjel a földbe fúródott. Ivan éppen oda akart menni, hogy megnézzé, mennyit dolgozott, mikor hirtelen megnyílt a föld és elnyelte az öreg ördögöt. Csak egy nagy lyuk maradt utána. Megvakarta Ivan a füle tövét:

- Fu, micsoda fertelem! - azt mondja. - Ez megint ő volt! Alighanem az apjuk, amilyen nagy darab!

Ivan ma is él, ha meg nem halt, és a nép sereglik a birodalmába; a két bátyja is hozzá költözött, ő gondoskodik róluk. Aki odaérkezik az országába, csak ennyit mond:

- Viseld gondunkat.

- Nem bánom - mondja Ivan. - Maradjatok itt, nekünk úgylis van mindenünk bőviben.

Csak egyetlen törvény van az országban: akinek kérges a tenyere, asztalhoz ülhet, akinek meg nem, az érje be a vakarékkal.

JEMELJAN ÉS A DOB

Volt egyszer egy béres, úgy hívták, hogy Jemeljan. Egy napon kiment dolgozni a mezőre, hát nicsak - béka ugrándoz előtte, kicsi híja, hogy el nem taposta. Átlépte. Egyszer csak hallja, hogy valaki nevén szólítja. Hátranéz - uramfia, mit lát: szépséges szép leány áll ottan s azt mondja neki:

- Mért nem házasodol meg Jemeljan?

- Hogyan házasodnék, kedves szép leányzó? Hátamon a házam, keblemen kenyerem, ki megy feleségül az ágrólszakadt szegényemberhez!

Azt mondja a leányzó: - Végy el engem feleségül!

Jemeljannak erősen megtetszett a leány.

- Szíves-örömet - azt mondja. - De hol fogunk lakni?

- Kisebb gondod is nagyobb legyen annál! - feleli rá a leány. - Dolgozz sokat, aludj keveset, akkor sose látunk szükségét.

- Jól van - mondja Jemeljan. - Próbáljuk meg. Hová megyünk lakni?

- A városba.

Felment hát Jemeljan a városba. A leány elvezette egy kis házikóba a város szélén, össze-házasodtak, éltek, éldegéltek.

Egyszer a cár kikocsizott a városból. Elhaladt Jemeljan portája mellett, s Jemeljan felesége kijött a házból, hogy megnézze a cárt. Mikor a cár meglátta, eltátotta a szemét-száját: „Hol termett ez a szépasszony?”

Megállította hintáját, odaintette Jemeljan feleségét, kérdezgetni kezdte:

- Ki vagy te?

- A Jemeljan paraszt felesége - mondja a szépasszony.

- Ilyen szépasszony, mint te, hogy mehetett paraszthoz feleségül? Hiszen te cárnénak születnél.

- Köszönöm a szíves szót - mondta az asszony. - De én paraszti sorban is jól érzem magam.

Még egy keveset elbeszélgetett vele a cár, aztán továbbkocsizott. Hazatért a palotájába. De Jemeljan felesége nem ment ki a fejéből. Egész éjszaka nem aludt, egyre azon törte a fejét, hogyan kaparinthatná meg Jemeljan feleségét. De sehogy sem tudta kisütni. Magához hívta az udvarnokait, rájuk parancsolt, találjanak ki valamit. És az udvarnokok ezt tanácsolták uruknak:

- Fogadd magadhoz Jemeljant a palotádba szolgának. Majd adunk neki olyan munkát, hogy belepusztul, a felesége előzvegyül és akkor a tiéd lehet.

A cár megfogadta a tanácsot, elküldött Jemeljanért, hogy jöjjön fel hozzá a cári palotába szolgának, lakjék nála feleségestül.

Elmentek a cár küldöncei Jemeljanhoz, átadták a cár üzenetét. Azt mondja az asszony a férjének:

- Eredj csak. Nappal dolgozzál, éjjel meg gyere haza hozzám.

Elment hát Jemeljan. Megérkezik a palotába, megkérdi tőle a cári kulcsár:

- Hogyhogy egyedül jöttél, feleséged nélkül?

- Mért hoznám magammal - feleli Jemeljan. - Van neki elég dolga odahaza a ház körül.

Jemeljannak annyi munkát adtak a palotában, hogy kettőnek is sok lenne. Nem is hitte Jemeljan, hogy elvégzi, de csudák csudája: még rá sem esteledett s már elvégzett mindent. Mikor a kulcsár meglátta, hogy elvégezte, másnapra négyszer annyit rótt ki rá.

Mikor Jemeljan hazaért, házat szépen kiséperve, kitakarítva találta, az asszony tüzet rakott a kemencébe, sült-főzött neki jó vacsorát, s most a szövőszéknél ült, szövögetett, úgy várta haza az urát. Kedvesen fogadta, menten asztalt terített, megetette, megittatta, azután a munkája felől kérdezgette.

- Azzal baj van - feleli Jemeljan. - Négyszer annyit adnak, mint amennyit az ember szépszerével elvégezhet, a végén, félek, belehalok.

Azt mondja neki az asszony:

- Ne törődj semmivel, ne nézz se előre, se hátra, ne légy kíváncsi, mennyit végeztél és mennyi van még hátra. Csak dolgozzál, s meglesz minden idején.

Jemeljan lefeküdt aludni. Reggel megint elment a cár udvarába. Nekiveselkedett a munkának, nem nézett se előre, se hátra, s uramfia! - estére mindennel elkészült, még be sem sötétedett, s már ment haza aludni.

Egyre több és több munkát adtak Jemeljannak, de mindennel elkészült idejében, s ment haza aludni a feleségéhez. Eltelt egy hét. Látták a cár udvarnokai, hogy közönséges cselédmunkával

nem fogják meg Jemeljant; attól fogva mindenféle furfangos munkát bíztak rá. De azzal sem sikerült elveszejtetni. Akármit róttak rá: ácsmunkát, tetőfedést, kőművesmunkát - mindennel elkészült idejére, s ment haza aludni a feleségéhez. Eltelt megint egy hét. Magához citálta a cár az udvarnokait és azt mondja nekik:

- Minek etetlek benneteket, ingyenélők? Elmúlt két hét, és még mindig semmit sem végeztetek. Munkával akartátok elveszejtetni Jemeljant, én meg az ablakból látom, hogy minden este dalolva megy haza. Talán bizony csúfot üztök belőlem?

Az udvarnokok nagy mentegetőzésbe fogtak.

- Előbb megpróbáltuk őt cselédmunkával elveszejtetni, de hiába. Elvégez mindent, mint a karikacsapás, a fáradtságot nem ismeri. Akkor furfangos munkákat adtunk neki, azt hittük, nem éri fel ésszel s beletörik a bicskája - de nem, azzal se sikerült elveszejtetni. Valóságos ezermester! Mindent elvégez, mindenre ráér. Nem is lehet ennek más magyarázatja: vagy ő maga varázsló, vagy a felesége boszorkány. Már mi is torkig vagyunk vele. Most aztán olyan munkát akarunk neki kiszelni, hogy lehetetlenség legyen elvégezni. Azt fundáltuk ki, hogy megparancsoljuk neki, építsen templomot egyetlen nap alatt. Hívasd ide Jemeljant és parancsold meg neki, hogy egyetlen nap alatt építsen templomot a palotáddal átellenben. Ha nem végzi el, akkor az engedetlenségéért fejét vesszük.

Elküldött a cár Jemeljanért.

- Halld a parancsom - azt mondja neki. - Építs új templomot a palotámmal átellenben a téren, holnap estére kész legyen. Ha elkészülsz, megjutalmazlak, ha nem, fejedet veszem.

Meghallgatta Jemeljan a cár parancsát, azzal sarkon fordult s hazament. „No - gondolja -, ütött a halálom órája.” - Hazaér a feleségéhez s azt mondja neki:

- Készülj, asszony, fussunk, amerre látunk, másképp ütött a halálom órája.

- Ugyan mi ütött beléd - azt mondja az asszony -, hogy így inadba szállt a bátorságod?

- Már hogyne szállt volna - azt mondja - inamba a bátorságom! Azt parancsolja a cár, építsek neki templomot egy nap alatt. Ha nem építem fel, fejemet veszi. Nincs más hátra, fussunk, meneküljünk, míg nem késő.

De a felesége csak a fejét rázta.

- A cárnak tenger katonája, akárhová mész, utolérnek. Úgyse menekülsz előle. A parancsot pedig teljesíteni kell, amíg csak győződ erővel.

- De ha nem győzöm, hogyan teljesítsem?

- Ejnye, édes párom, ne ereszd búnak a fejed, vacsorázz meg, feküdj le aludni, holnap reggel kelj fel korán, mindenre jut időd.

Jemeljan lefeküdt. Hajnalban fölkelte az asszony:

- Eredj - azt mondja -, fejezd be hamar a templomot, nesze szög meg kalapács; éppen egy napra való munkád maradt rajta.

Bemegy Jemeljan a városba, s uramfia - mit lát: újdonszerű templom áll a tér közepén. Csak egy kevés munka maradt rajta elvégeztelen. Nekilátott Jemeljan, hogy befejezze; estig éppen elkészült vele.

Mikor a cár fölébredt, kinézett az ablakon: hát látja, ott a templom, Jemeljan meg szorgoskodik, imitt-amott bever egy-egy szöveget. Egy cseppet sem örült a cár az új templomnak, hanem búsult, hogy nincs miért fejét venni Jemeljannak, nem lesz övé az asszony.

Megint magához hivatja az udvarnokait.

- Jemeljan ezt a parancsot is teljesítette, nincs miért fejét vennem. Ez is kevés volt neki. Nehezebbet kell kieszelni. Törjétek a fejeteket, másképp a tiétek hull a porba.

Akkor azt találták ki az udvarnokai, hogy parancsolja meg a cár Jemeljannak, csináljon folyót, amelyik megkerüli a palotát és hajók úsznak rajta. Maga elé citálja Jemeljant a cár és megparancsolja neki mindezt.

- Ha egyetlen éjszaka templomot tudtál építeni - azt mondja -, akkor ezt is el tudod végezni. Holnap estére minden kész legyen parancsom szerint. Ha nem készülsz el, fejedet veszem.

Jemeljan még jobban elbúsult, lógó orral ment haza a feleségéhez.

- Miért vagy olyan búvalbéelt? - kérdi a felesége. - Talán bizony megint új feladatot eszelt ki a cár?

Elbeszélte Jemeljan.

- Most aztán igazán nincs más hátra - mondja -, szöknünk kell.

Azt mondja rá a felesége:

- A cár katonái elől úgysem menekülsz, mindenütt utolérnek. Teljesíteni kell a parancsot.

- De hogyan teljesítsem?

- Ejnye, édes párom, ne ereszd búnak a fejed. Vacsorázz meg, feküdj le aludni, holnap reggel kelj fel korán, meglesz minden.

Jemeljan lefeküdt aludni. Hajnalban felébreszti az asszony:

- Eredj a palotához - azt mondja -, minden készen van. Csak a palota előtt, a kikötőben maradt egy kicsike halom; vidd az ásót, egyengesd el.

Elindult Jemeljan a városba, megérkezik a palotához, s uramfia - mit lát: a palota körül folyó hömpölyög, hajók úsznak rajta. Odaért a kikötőbe, a palota kapuja előtt, látja, van ott egy kis halom, fogja az ásót s elegyengeti.

Mikor a cár fölébred, hát látja: folyó folyik ott, ahol este még nem volt, a folyó hajókat visz a hátán, Jemeljan pedig az ásójával egy kis halmot egyenget el. Megijedt a cár, egy cseppet sem örült sem a folyónak, sem a hajóknak, csak azon búsult, hogy nincsen miért fejét venni Jemeljannak. Azt gondolja magában: „Nincsen olyan feladat, hogy el ne végezné. Mitévő legyek?”

Magához hívta az udvarnokait, együtt törték a fejüket.

- Találjatok ki nekem olyan feladatot - azt mondja a cár -, hogy ne tudja elvégezni Jemeljan. Mert amit eddig kifundáltatok, mindet elvégezte, és nem kaparinthatom meg a feleségét.

Addig-addig törték a fejüket az udvarnokok, amíg kifundáltak valamit. A cár elejibe járultak és azt mondják:

- Hívasd magadhoz Jemeljant és parancsold meg neki: menj el oda-sehova, és hozd el a semmit-valamit. Akkor aztán nem menekülhet, mert akárhová megy, azt mondod majd, hogy nem oda ment, s akármit hoz, azt mondod, nem azt hozta, amit kell. Akkor fejét veheted és tied lesz a felesége.

Megörült a cár.

- Ezt jól kifundáltátok!

Maga elé citálta Jemeljant és azt mondja neki:

- Menj el oda-sehova, hozd el a semmit-valamit. Ha nem hozod el, fejedet veszem.

Hazament Jemeljan a feleségéhez és elpanaszolta neki, amit a cár parancsolt. Az asszony gondolkodóba esett.

- Ejnye - azt mondja -, úgy látom, megokosították a cárt. Most aztán legyünk mi is okosok.

Ült, ült, töprengett az asszony, végül így szólt a férjéhez:

- Messze útra kell menned, amíg el nem érsz jó öreganyámhoz, katonák, parasztok vénséges nagyanyjához, az ő segítségét kell kérned. Tőle majd megkapod azt, ami kell, s eredj egyenest a palotába, én is ott leszek. Most már nem menekülök tőlük, erővel visznek el, csak hogy nem hosszú időre. Ha mindent úgy teszel, ahogy öreganyám mondja, hamarosan megszabadítasz.

Felkészítette Jemeljant az útra, feltarisznyázta, s adott neki egy orsót.

- Ezt add oda öreganyámnak. Ebből megtudja, hogy a férjem vagy.

Aztán megmutatta neki az utat. Elindult Jemeljan, kiért a városból, hát látja, a város szélén katonák gyakorlatoznak. Odaáll Jemeljan, nézi a katonákat. Aztán befejezték a katonák a gyakorlatozást, leültek pihenni. Odamegy hozzájuk Jemeljan, megkérdi:

- Nem tudjátok-e megmondani, testvéreim, merre van az oda-sehova, s hogy kell onnét elhozni a semmit-valamit?

Elcsodálkoztak a katonák, mikor ezt meghallották.

- Ki parancsolta neked - kérdik -, hogy ezt elvégezd?

- A cár - feleli Jemeljan.

Azt mondják rá a katonák:

- Mi magunk is a katonaságtól éppen indulunk oda-sehova, de nem találjuk, s keressük a semmit-valamit, de azt sem leljük. Nem tudunk rajtad segíteni.

Elüldögélt Jemeljan a katonákkal, aztán bandukolt tovább. Addig ment, mendegélt, míg rengeteg erdőbe nem ért. Az erdőben kicsi kunyhóra lelt. A kunyhóban százesztendőös anyóka, katonák, parasztok vénséges nagyanyja üldögélt, fonogatott, s közben sírdogált; ujját nem szá-ján, nyálával nedvesítette, hanem a szemén, a könnyével. Mikor meglátta Jemeljant, rákiáltott:

- Mit keresel itt?

Jemeljan átadta neki az orsót, s megmondta, hogy a felesége küldte. Mindjárt megszelídült az anyóka, kérdezgetni kezdte. Jemeljan elbeszélte rendre, hogyan vette feleségül a szépséges leányzót, hogyan költözött fel a városba, hogyan fogadták fel a cári udvarba, hogy-mint dolgozott, hogyan épített templomot, csinált folyót hajókkal a hátán, most pedig a cár azt parancsolta, menjen el oda-sehova és hozza el a semmit-valamit.

Az anyóka végighallgatta, elhagyta a sírást:

- Úgy látszik, elérkezett az idő - mormolta. - Ül le, fiam, egyél-igyl.

Evett-ivott Jemeljan, s amikor jóllakott, azt mondja neki az öregasszony:

- Nesze egy gombolyag. Gurítsd magad előtt s menj, amerre gurul. Nagy utat kell megtenned, egészen az Óperenciás tenger partjáig. Ha elérkezel a tengerpartra, nagy várost látsz magad előtt. Menj be a városba, s a legelső házba kérezkedj be éjszakára. Ott majd megtalálod, amire szükséged lesz.

- De honnét fogom tudni, hogy mi az, ami kell, nagyanyó?

- Majd meglátod, mi az, aminek jobban szót fogadnak az emberek, mint apjuk-anyjuk szavának: az lesz az, amire szükséged van. Fogd meg s vidd a cár elejébe. Azt fogja mondani, hogy nem azt hoztad, ami kell. Akkor csak annyit mondj: „Ha nem az, akkor dirib-darabra törjük” - azzal csapj rá, aztán vidd ki a folyóhoz, törd dirib-darabra és dobd a vízbe. Akkor a feleségedet is visszaszerzed, meg az én könnyeimet is felszárítod.

Jemeljan elbúcsúzott a vénasszonytól s elgurította a gombolyagot. Gurult, gurult a gombolyag, s elvezette egészen az Óperenciás tengerig. A tengerparton nagy várost pillantott meg. A város szélén nagy magas ház. Bekérezkedett Jemeljan a házba éjszakára. Beengedték. Lefeküdt aludni. Hajnalban fölbredt, s hallja, fölkelt az öreg, költögeti a fiát s küldi az udvarra, fát vágni. De a fia nem fogad szót, azt mondja:

- Még korán van, ráérek.

Meghallja az anyja, leszól a kemence tetejéről:

- Eredj, fiam, apádnak fáj a dereka, nem bírja elvégezni.

De a fiú csak cuppantott egyet s a másik oldalára fordult.

De mihelyt elaludt, az utcán nagy dübörgés, ropogás támadt; a fiú felpattant, felöltözött és kiszaladt. Jemeljan is felugrott és kiszaladt utána, hogy megnézzé, mi dübörög, s mi az, aminek a fiú jobban szót fogad, mint apjának-anyjának.

Kiszalad Jemeljan, hát látja: az utcán egy ember megy végig, a nyakában kerek holmi lóg s két bottal veri. Az a kerek valami dübörög, s annak engedelmeskedett a fiú. Odament Jemeljan, szemügyre vette s látta: kerek, mint a csöbör, mind a két oldala bőrrel van bevonva. Megkérdi, minek hívják.

Azt mondják neki:

- Dobnak.

- És mi van benne?

- Semmi sincs benne, üres - mondják.

Elámult Jemeljan és kérte, adják neki a dobot. De az ember nem adta. Akkor már nem kérte, csak ment szépen a dobos után. Egész nap követte, s mikor a dobos lefeküdt aludni, elcsente tőle a dobot és elszaladt vele. Addig-addig futott, míg hazaért a saját városába. Azt hitte, otthon találja a feleségét, de az asszony már nem volt ott. Másnap, hogy Jemeljan elment, elvitték a cár emberei.

Bement Jemeljan a palotába és beüzent a cárnak, hogy megjött: elment - azt izente - oda-sehova és elhozta a semmit-valamit. Megjelentették a cárnak. A cár azt üzente, jöjjön el másnap. De Jemeljan nem tágitott, kérte, hogy újra jelentsék meg a cárnak.

- Megjöttem - azt mondta -, meghoztam, amit kívánt, jöjjön ő hozzám, vagy én megyek be.

Kijött a cár, azt kérdi Jemeljantól:

- Hol jártál?

Jemeljan előadta.

- Nem ott voltál, ahová küldtelek - mondja a cár. - És mit hoztál?

Jemeljan meg akarta mutatni, de a cár oda se nézett.

- Nem azt hoztad, amit kellett volna - azt mondja.

- Ha nem az - mondja rá Jemeljan -, akkor dirib-darabra törjük, vigye el az ördög.

Kiment Jemeljan a dobbal a palotából és belecsapott. Hát a dobpergésre a cár egész hadserege Jemeljan köré gyűlt, tisztelgett neki, s tőle várta a parancsot. A cár rákiáltott a katonáira az ablakból, hogy ne kövessék Jemeljant, de a katonák nem hallgattak a cárra, mentek Jemeljan után. Mikor ezt meglátta a cár, kiküldte Jemeljanhoz a feleségét, s kérve kérte, adja oda neki a dobot.

- Nem adhatom - feleli Jemeljan. - Az a parancsom, hogy dirib-darabra törjem és a vízbe dobjam.

Kiérkezett a folyópartra, s nyomában a cár egész hadserege. A víz partján dirib-darabra törte Jemeljan a dobot, a szilánkjait a folyóba dobta - és széjjelszaladtak a katonák. Jemeljan pedig fogta a feleségét, hazavitte.

Attól a naptól fogva nem háborgatta többé a cár. És Jemeljan vígan élte világát, tán még ma is él, ha meg nem halt.

.oOo.